

การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน

นางสาวรุ่งนภา เอี่ยมงามทรัพย์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวารสารสนเทศ ภาควิชาวารสารสนเทศ

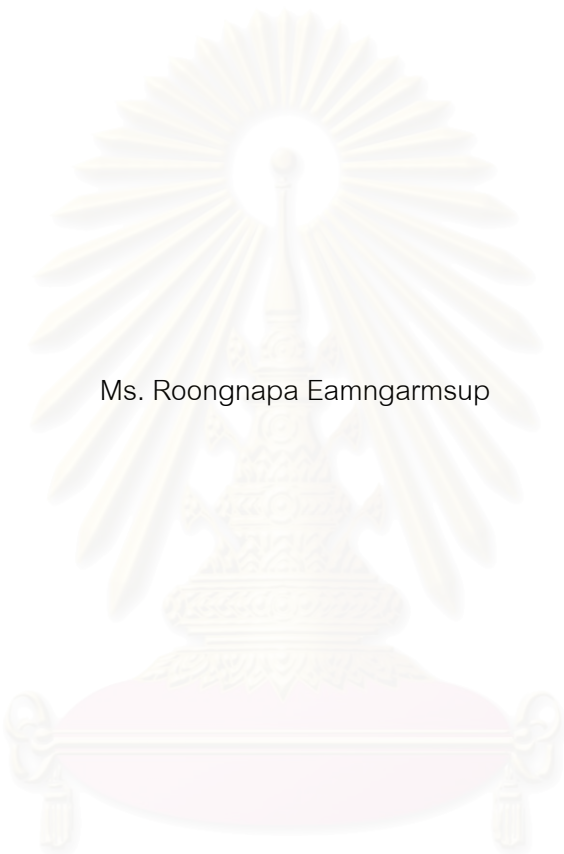
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-1188-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

HUMAN SOURCE UTILIZATION OF DAILY NEWSPAPER REPORTERS

Ms. Roongnapa Eamngarmsup

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Journalism

Department of Journalism

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-1188-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน
โดย นางสาวรุ่งนภา เขียมงามทรัพย์
สาขาวิชา วารสารสนเทศ
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. ดวงกมลชาติประเสริฐ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ จิระโสภณ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. ดวงกมลชาติประเสริฐ)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุดบรรทัด)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวรุ่งนภา เขี่ยมงามทรัพย์ : การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน. (HUMAN SOURCE UTILIZATION OF DAILY NEWSPAPER REPORTERS) อ. ที่ปรึกษา : อ. ดร. ดวงกมลชาติประเสริฐ. 151 หน้า. ISBN 974-17-1188-3.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน โดยวิธีวิจัยที่ใช้สำหรับการศึกษาคำสัมภาษณ์ในการรายงานข่าวประจำวัน คือ การสัมภาษณ์เจาะลึกหัวหน้าข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬา จาก 4 องค์การหนังสือพิมพ์ ส่วนการศึกษาคำสัมภาษณ์ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนจะใช้การวิเคราะห์เนื้อหากรณีศึกษา 3 กรณีเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นประกอบการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบการรายงานข่าวทั้ง 3 กรณีศึกษาต่อไป

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวใช้แหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก โดยลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลที่พบในข่าวการเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษาเหมือนกัน ได้แก่ การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ การใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท การใช้แหล่งข่าวทดแทน การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดนักข่าว และการใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น ส่วนข่าวกีฬาจะแตกต่างจะข่าวอื่น โดยไม่พบลักษณะการใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง และการใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร ส่วนการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวจะใช้เอกสารเป็นหลัก ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลคล้ายกับการรายงานข่าวประจำวัน ยกเว้น ข่าวเชิงสืบสวนจะไม่ใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดนักข่าว และไม่ใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น แต่จะมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่พบในการรายงานข่าวประจำวัน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันทั้ง 4 ประเภทข่าวเหมือนกัน ได้แก่ ลักษณะประเด็นข่าว ลักษณะของแหล่งข่าว ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว ลักษณะนิสัยของนักข่าว ประสบการณ์การทำงานของนักข่าว เวลา ระบบองค์กร และระเบียบราชการ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนคล้ายกับข่าวประจำวัน ยกเว้น ข่าวเชิงสืบสวนจะไม่พบปัจจัยด้านลักษณะนิสัยของนักข่าว

ภาควิชาวารสารสนเทศ..... ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชาวารสารสนเทศ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา2545.....

438 51230 28 : MAJOR JOURNALISM

KEYWORD: HUMAN SOURCE UTILIZATION / DAILY NEWS / INVESTIGATIVE NEWS

ROONGNAPA EAMNGARMSUP : HUMAN SOURCE UTILIZATION OF DAILY NEWSPAPER REPORTERS. THESIS ADVISOR : DUANGKAMOL CHARTPRASERT, Ph. D., 151 pp. ISBN 974-17-1188-3.

The objectives of this research are to study the characteristics of human source utilization and the factors affecting human source utilization in daily news and investigative news reporting of daily newspaper reporters. The method used in studying daily news reporting is in-depth interview of chief reporters of political news, economic news, educational news and sports news from 4 newspaper organizations. The methods used in studying investigative news reporting consist of content analyses of 3 cases in addition to in-depth interviews of those responsible for the reporting of the 3 cases.

The findings of the research are as follows.

1. In daily news reporting, the reporters mainly use human sources. The characteristics of human source utilization found in political news, economic news and educational news are basically the same. This involves using tipsters, using regular sources by duty, using representatives of the organization, using sources who are close to high-level news sources, using low-level sources of the organization, using regular sources by personal contact, using substitute sources, using knowledgeable sources, using any sources for convenience's sake, using sources according to the chief reporter's advice, using sources to confirm the reporter's own speculation and, lastly, sharing sources with other reporters. The nature of sports news reporting, however, differs from other news. What is not found in this type of reporting are the use of human sources close to high-level news sources and the use of low-level sources of the organization. In investigative news reporting, the reporters rely mainly on documents. The characteristics of human source utilization are similar to daily news reporting, except that in investigative news reporting, the use of sources to confirm the reporter's own speculation and sharing sources with other reporters are not found to be the pertinent characteristics. Rather, human sources are used to stimulate further action towards the news events. This, however, is not found to be the characteristic of daily news reporting.

2. The factors affecting human source utilization in daily news reporting of all 4 types of news are more or less the same, i.e. the characteristics of news issues, the characteristics of news sources, the reporter's accessibility to the sources, the relationship between the reporters and the sources, the reporter's personality, the reporter's field experience, timing, organizational system and bureaucracy. The factors affecting human source utilization in investigative news reporting are much the same as daily news reporting, except that in investigative news reporting, the reporter's personality is not found to be an influential factor.

DepartmentJournalism..... Student's signature

Field of studyJournalism..... Advisor's signature

Academic year2002.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ ดร. ดวงกมล ชาติประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้ให้คำแนะนำและแก้ไขงานของผู้วิจัยจนถึงที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. พีระ จิรโสภณ และศาสตราจารย์ สุกัญญา สุตบรรทัด ซึ่งได้ให้ความกรุณาเป็นประธานกรรมการและกรรมการวิทยานิพนธ์ และช่วยชี้แนะ แก้ไขงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ เจ๊นา เจ้าลิงน้อย ทุกคนในครอบครัวที่คอยดูแลและเป็นกำลังใจให้อย่างสม่ำเสมอจนกระทั่งผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิตได้ในที่สุด

ขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านทั้งที่ภาควิชาวารสารสนเทศและภาควิชาโฆษณา ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำต่างๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกคนในคณะนิเทศศาสตร์ (โดยเฉพาะพี่นาย) ที่คอยให้ความช่วยเหลือตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอบพระคุณพี่นักร้องทุกคนที่ได้สละเวลาอันมีค่าตอบคำถามเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการวิจัย การวิจัยครั้งนี้จะไม่สามารถลุล่วงไปได้หากไม่ได้ข้อมูลจากพี่ๆ ทั้งหลาย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความมีน้ำใจของทุกคนเป็นอย่างมาก

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ทุกคนที่ดูแล ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือในทุกๆ เรื่องตลอดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่คอยเป็นกำลังใจให้ในยามวิกฤต

ท้ายสุด ขอกราบขอบพระคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่พึ่งทางใจยามท้อ และดลบันดาลให้เกิดปาฏิหาริย์ในชีวิต

รุ่งนภา เอี่ยมงามทรัพย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าว.....	4
แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวประจำสำหรับการรายงานข่าวประจำวัน.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวสำหรับการรายงานข่าวเชิงสืบสวน.....	10
แนวคิดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์แหล่งข่าว.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับนักข่าวในฐานะผู้คัดเลือกแหล่งข่าว.....	16
แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล	
ประสบการณ์การทำงานของนักข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล.....	18
ความพร้อมของแหล่งข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล.....	19
การคำนึงถึงผู้รับสารในการเลือกใช้แหล่งข่าวบุคคล.....	23
ข้อจำกัดเรื่องเวลาและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล.....	26
แบบแผนการปฏิบัติงานนักข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล.....	26
ระบบองค์กรและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล.....	29
อุดมการณ์ของสังคมและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล.....	30
แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักข่าวที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งข่าว.....	31
นิยามศัพท์.....	36
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
ส่วนที่ 1 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวประจำวัน.....	37
ส่วนที่ 2 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน.....	39
ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวน.....	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
ส่วนที่ 1 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวประจำวัน	42
ส่วนที่ 2 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน	78
กรณีศึกษาที่ 1	79
กรณีศึกษาที่ 2	91
กรณีศึกษาที่ 3	101
ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวน	121
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	124
รายการอ้างอิง	141
ภาคผนวก	143
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	151

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ตารางสรุปลักษณะการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวประจำวัน	77
ตารางที่ 2	ตารางแสดงการใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณีศึกษาที่ 1	81
ตารางที่ 3	ตารางแสดงการใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณีศึกษาที่ 2	93
ตารางที่ 4	ตารางแสดงการใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณีศึกษาที่ 3	105
ตารางที่ 5	ตารางสรุปลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลในข่าวเชิงสืบสวนแต่ละกรณีศึกษา	117
ตารางที่ 6	ตารางสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในข่าวเชิงสืบสวนแต่ละกรณีศึกษา	119
ตารางที่ 7	ตารางเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและ ข่าวเชิงสืบสวน	122
ตารางที่ 8	ตารางเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวัน และข่าวเชิงสืบสวน	123

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การทำหน้าที่รายงานข่าวของสื่อมวลชน มักเกี่ยวข้องกับปัจจัยหรือองค์ประกอบหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเกี่ยวข้องกับแหล่งข่าว

แหล่งข่าวคือ ที่มาของข่าว เหมือนกับกระแสไฟฟ้าที่ต้องมีต้นน้ำ ข่าวทุกข่าวที่ปรากฏบนหนังสือพิมพ์นั้นจะต้องมีที่มาของข่าวเสมอ เพื่อให้ผู้รับสารเห็นว่า ข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดของข่าวแต่ละข่าว เป็นการรายงานอุบัติเหตุการณที่ผู้สื่อข่าวพิจารณาแล้วเห็นว่าน่าจะเป็นที่สนใจ มิใช่ผู้สื่อข่าวสร้างข่าวขึ้นเอง หรือ แสดงความคิดเห็นของตนลงไป (สิริทิพย์ ชันสุวรรณ, 2539)

ในการรวบรวมข้อมูลข่าว นักข่าวอาจแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวหลายประเภท ทั้งประเภทที่เป็นเอกสาร และประเภทที่เป็นบุคคล แต่นักข่าวจะเลือกใช้แหล่งข่าวประเภทใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่ต้องการ ถึงแม้ว่า นักข่าวที่ดีควรจะใช้ทั้งแหล่งข่าวบุคคลและเอกสาร แต่ในทางปฏิบัติ นักข่าวก็ยังคงพึ่งพาแหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก (Shoemaker & Reese, 1996)

ในแต่ละวัน มีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย นักข่าวมีภาระหน้าที่โดยตรงในการติดตาม สืบเสาะค้นหา รวบรวมข้อเท็จจริง และความคิดเห็น เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีคุณค่าข่าวนำเสนอสู่ประชาชน เนื่องจากนักข่าวไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่างๆ นั้นทั้งหมดได้ด้วยตัวเอง นักข่าวจึงต้องพึ่งพาแหล่งข่าวเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าว ดังนั้น แหล่งข่าวจึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดเนื้อหาข่าว นักหนังสือพิมพ์มีคำกล่าวที่ว่า "Reporter can be no better than his or her sources" นั่นคือ คุณภาพของข่าวขึ้นอยู่กับคุณภาพของแหล่งข่าว (Mencher, 1997)

ทั้งที่นักข่าวจะต้องคำนึงถึงหลักคุณภาพข่าวซึ่งประกอบไปด้วย ความถูกต้อง ความสมดุลงและเที่ยงธรรม ความเป็นภววิสัย และความกระตือรือร้นชัดเจนในการรายงานข่าว แต่บ่อยครั้งที่พบว่านักข่าวไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ได้ข่าวที่มีคุณภาพ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงความมีอคติของนักข่าวในการเลือกใช้แหล่งข่าว เช่น งานวิจัยของ Whitney et al. (1989) และ Brown et al. (1987) (อ้างถึงใน Soley, 1992) ที่พบว่าเจ้าหน้าที่รัฐบาลถูกใช้เป็นแหล่งข่าวในหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์บ่อยกว่าแหล่งข่าวประเภทอื่นๆ ซึ่งการใช้แหล่งข่าวเหล่านี้อาจทำให้ข่าวสารบางส่วน หรือ ความคิดเห็นของคนบางกลุ่มเท่านั้นที่จะถูกถ่ายทอดไปสู่ประชาชน

นอกจากนี้ ก็มีงานวิจัยบางชิ้นที่ชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของข้อมูลอันเกิดจากการใช้แหล่งข่าว ดังเช่นงานวิจัยของอภิชาติ ศักดิเศรษฐ์ (2542) เรื่อง "ปัจจัยในการเสนอข่าวสารผิดพลาดและการยอมรับของหนังสือ

พิมพ์” ที่พบว่า หนึ่งในลักษณะความผิดพลาดในการเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ คือ ความผิดพลาดจากการอ้างแหล่งข่าวหรือข้อมูล

อภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์ (2542) พบว่า หนังสือพิมพ์ใช้แหล่งข่าวน้อยรายในการยืนยันข้อมูลหรือข้อเท็จจริง บางครั้ง นักข่าวใช้แหล่งข่าวคนเดียวในการให้ข่าวติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้หนังสือพิมพ์นำเสนอข้อมูลด้านเดียวจากแหล่งข่าวคนเดียว ขณะเดียวกัน บางครั้ง นักข่าวก็ทำตัวเป็นแหล่งข่าวเสียเองเพื่อหวังจะให้ข่าวดูน่าเชื่อถือ และแข่งขันกับเพื่อนหนังสือพิมพ์ด้วยกัน (กำแพง ภริตานนท์ อ้างถึงในอภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์, 2542) แต่ปัญหาที่ตามมาคือ หากนักข่าวมีความโน้มเอียง หรือมีอคติกับข่าวนั้น การเลือกใช้แหล่งข่าวก็จะโน้มเอียงไปตามความเชื่อ หรือสมมติฐานที่วางไว้ตั้งแต่ต้น เช่นเดียวกับที่ น.พ. ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน อภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์, 2542) กล่าวว่า จากประสบการณ์พบว่า บ่อยครั้ง นักข่าวเสนอสิ่งที่แหล่งข่าวไม่ได้พูด คือสร้างข่าวเอาเอง บางครั้ง ถูมนำแหล่งข่าวแล้วไปโยนสรุปเอาเองตามที่ตัวเองอยากให้เป็น หรือตีความคำพูดเอาเอง ซึ่งโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดก็สูงมากขึ้น

นอกจากนี้ บางครั้ง นักข่าวก็เปิดโอกาสให้บุคคลบางกลุ่มแสวงหาผลประโยชน์จากการที่นักข่าวพยายามที่จะหาทางเข้าถึงตัวแหล่งข่าวเพื่อให้ได้ข่าวสารที่ลึกและล้ำหน้ากว่าคนอื่น แต่ในขณะเดียวกัน ตัวแหล่งข่าวเองก็พยายามที่จะหาทางเข้าหานักข่าว หลายครั้งที่แหล่งข่าวอาศัยนักข่าวเป็นช่องทางหรือเครื่องมือปล่อยข่าวเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือแม้แต่ประโยชน์ทางสังคมและการเมืองของตนเอง (ชมผกา ณ สงขลา, 2540) ดังเช่นงานวิจัยของศิรินารถ พิเชียรสุนทร (2536) เรื่อง “การวิเคราะห์แหล่งข่าวด้านพลังงานน้ำมันสำหรับสื่อมวลชน” ที่พบว่า แหล่งข่าวมีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอข่าวสารด้านพลังงาน และการใช้ประโยชน์จากสื่ออย่างแน่ชัด อาทิ เพื่อการสร้างภาพพจน์ของการเป็นผู้นำทางด้านเทคโนโลยี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หรือแม้แต่การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดขององค์การ อันเป็นเป้าหมายทางธุรกิจที่แฝงเร้นอยู่ในวัตถุประสงค์การสื่อสารต่างๆ ไป

จากปัญหาเหล่านี้ ทำให้ต้องหันกลับมามองที่กระบวนการทำข่าวของนักข่าวว่า ได้มีการใช้แหล่งข่าวในลักษณะที่เหมาะสมตามมาตรฐานวิชาชีพ หรือความคาดหวังของสังคมเพียงใด และ บัณฑิตใดบ้างเป็นตัวกำหนดการใช้แหล่งข่าวของนักข่าว เนื่องจากแหล่งข่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดเนื้อหาข่าว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการรับรู้ ความเข้าใจในเหตุการณ์ข่าว และพฤติกรรมของผู้รับสาร ถ้านักข่าวได้มาซึ่งแหล่งข่าวที่ไม่เหมาะสม ผู้รับสารก็จะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่เหมาะสมไปด้วย เช่น อาจทำให้ได้ข่าวสารด้านเดียว บิดเบือน หรือไม่ถูกต้อง การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึงการใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการทำงานของนักข่าวว่า นักข่าวมีกระบวนการเลือกสรรแหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และ/หรือ มีปัจจัยอื่นใดที่เป็นตัวกำหนดการใช้แหล่งข่าวบุคคลนั้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามนำวิจัยที่ว่า

1. นักข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไร ซึ่งมีคำถามย่อย คือ
 - (1) ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไรบ้าง โดยแบ่งเป็น
 - (1.1) นักข่าวแต่ละประเภทข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไร
 - (1.2) นักข่าวแต่ละประเภทข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร
 - (2) ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไรบ้าง
 - (3) ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร

2. ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล ซึ่งมีคำถามย่อย คือ
 - (1) ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวัน โดยแบ่งเป็น
 - (1.1) ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในแต่ละประเภทข่าว
 - (1.2) ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในแต่ละประเภทข่าวเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร
 - (2) ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน
 - (3) ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาปัจจัยที่มีบทบาทต่อการกำหนดเนื้อหาข่าวหนังสือพิมพ์
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาคุณภาพและความน่าเชื่อถือของข่าวหนังสือพิมพ์แก่ผู้รับสาร
3. อาจเป็นแนวทางสำหรับองค์กรหนังสือพิมพ์ในการพัฒนาการทำงานให้เหมาะสมต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง “การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน” มีดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าว
- แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวประจำสำหรับการรายงานข่าวประจำวัน
- แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวสำหรับการรายงานข่าวเชิงสืบสวน
- แนวคิดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์แหล่งข่าว
- แนวคิดเกี่ยวกับนักข่าวในฐานะผู้คัดเลือกแหล่งข่าว
- แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล ซึ่งแบ่งเป็น
 - ประสิทธิภาพการทำงานและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล
 - ความพร้อมของแหล่งข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล
 - การคำนึงถึงผู้รับสารในการใช้แหล่งข่าวบุคคล
 - ข้อจำกัดเรื่องเวลาและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล
 - แบบแผนการปฏิบัติงานนักข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล
 - ระบบองค์กรและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล
 - อุดมการณ์ของสังคมและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล
- แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักข่าวที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งข่าว

แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าว (News Source)

แหล่งข่าว คือ บ่อเกิดหรือที่มาของข่าวสารทุกชนิด (พิศิษฐ์ ขวาลาธวัช, 2539) เปรียบเหมือนกับเป็นเส้นเลือดของนักข่าว ถ้าปราศจากการเข้าถึงข้อมูลผ่านแหล่งข่าวแล้ว นักข่าวจะไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากไม่มีข้อมูลเพื่อนำเสนอสู่ประชาชน

นักวิชาการได้จำแนกประเภทของแหล่งข่าวไว้ต่างๆ กัน เช่น จำแนกตามลักษณะที่มาของข้อมูลข่าว (โดยแบ่งเป็นแหล่งข่าวประจำ แหล่งข่าวพิเศษ แหล่งข่าวจากองค์กรข่าว และแหล่งข่าวจากสิ่งตีพิมพ์) จำแนกเป็นแหล่งข่าวเปิด-ปิด หรือจำแนกเป็นแหล่งข่าวในประเทศ-ต่างประเทศ

นอกจากการจำแนกแหล่งข่าวดังกล่าว แหล่งข่าวยังสามารถจำแนกได้เป็นแหล่งข่าวเอกสาร (Physical/ Written Sources) เช่น บันทึกรายการ เอกสาร หนังสืออ้างอิง และกฤตภาคหนังสือพิมพ์ และแหล่งข่าวบุคคล (Human Sources) เช่น ผู้มีอำนาจรับผิดชอบ หรือผู้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ต่างๆ (Mencher, 1997)

แหล่งข่าวเอกสาร

แหล่งข่าวเอกสาร (หรือแหล่งข่าวลายลักษณ์อักษร) มีมากมาย แหล่งข่าวประเภทนี้จะมีประโยชน์เมื่อนักข่าวรับรู้การมีอยู่และนำมาใช้ประโยชน์ บางประเภท นักข่าวก็สามารถค้นคว้า นำมาใช้ได้ทันทีโดยไม่เสียเงิน เช่น ข้อมูลหรือเอกสารต่างๆ จากห้องสมุด การสร้างฐานข้อมูลจะช่วยให้นักข่าวสามารถเข้าถึงเอกสารหรือข้อมูลที่ต้องการได้ง่ายและรวดเร็ว

ในการรวบรวมข้อมูลข่าว นักข่าวอาจแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวที่เป็นบุคคล และจากแหล่งข่าวที่เป็นเอกสารต่างๆ เช่น เอกสาร รายงาน ข้อมูล สถิติ หนังสือ นิตยสาร ฯลฯ การเลือกใช้แหล่งข่าวประเภทใดขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่ต้องการ อย่างไรก็ตาม นักข่าวที่ดีควรตระหนักถึงความสำคัญของการใช้แหล่งข่าวเอกสาร และควรจะใช้แหล่งข่าวประเภทนี้ทุกครั้งเมื่อมีโอกาส เนื่องจากแหล่งข่าวที่เป็นเอกสารเป็นแหล่งข่าวที่ดีที่สุด ข้อมูลจากแหล่งข่าวเหล่านี้จะผ่านกระบวนการจัดเตรียมอย่างดี และมีสถานภาพทางกฎหมาย (Neal & Brown, 1977) งานวิจัยของ Kathleen A. Hanson จาก มหาวิทยาลัย Minnesota (อ้างถึงใน Mencher, 1997) พบว่า นักข่าวที่ได้รับรางวัล Pulitzer นั้น ใช้แหล่งข่าวที่เป็นเอกสารมากกว่า หลากหลายกว่า และใช้แหล่งข่าวบุคคลน้อยกว่านักข่าวที่ไม่ได้รับรางวัล

ถึงแม้ว่านักข่าวจะมีแหล่งข้อมูลมากมายที่จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ แต่ในทางปฏิบัติ นักข่าวก็ยังคงพึ่งพาการสัมภาษณ์แหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก (Shoemaker & Reese, 1996) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นักข่าวมักจะนิยาม “แหล่งข่าว” ว่าเป็นบุคคลสำคัญซึ่งข้อมูลของเขาสามารถเชื่อถือได้ นอกจากนี้ แหล่งข่าวที่เป็นเอกสารมักจะไม่ค่อยมีพร้อมสำหรับการใช้งาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนักข่าวอยู่ในสถานะที่ต้องการใช้ข้อมูลเหล่านี้อย่างเร่งรีบ เช่น ในการรายงานข่าวด่วน (Neal & Brown, 1977) Carole Rich (1997) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวว่า แหล่งข่าวประเภทนี้จะช่วยให้เรื่องราวข่าวมีความน่าเชื่อถือ และเข้าใจได้ง่าย ข้อมูลจากพยานหรือผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทำให้เรื่องราวดูสมจริง และการอ้างอิงคำพูดแหล่งข่าวโดยตรงจะทำให้เรื่องราวน่าสนใจยิ่งขึ้น เช่นเดียวกัน Atwater และ Fico (1986 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) พบว่า นักข่าวหนังสือพิมพ์จะพึ่งพาแหล่งข่าวบุคคลมากที่สุด เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำรัฐบาล ฯลฯ เพราะให้ข้อมูลภูมิหลังได้ดี ดังนั้น นักข่าวจึงยังคงต้องพึ่งพาแหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวส่วนใหญ่

Stephen Hess (อ้างถึงใน Mencher, 1997) พบว่า นักหนังสือพิมพ์ไม่ได้ใช้แหล่งข่าวที่เป็นเอกสารในการรายงานข่าวถึงประมาณ 3 ใน 4 ของข่าวทั้งหมด และถ้านักข่าวมีเวลาในการทำข่าวมากขึ้น นักข่าวก็จะทำการสัมภาษณ์แหล่งข่าวมากขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยของ Leon V. Sigal (อ้างถึงใน Tumber, 1999) ซึ่งศึกษาช่องทางการได้ข่าวสารของนักข่าวในสหรัฐอเมริกาพบว่า นักข่าวได้ข่าวสารมาจากการสัมภาษณ์ถึงร้อยละ 23.7 เป็นอันดับสองรองลงมาจากงานแถลงข่าว (ร้อยละ 24.2) ในขณะเดียวกัน นักข่าวไม่มีการใช้ข้อมูลใดๆ จากหนังสือ และงานวิจัยเลย เช่นเดียวกับที่อ่าน วุฒิสภา (2536) ได้กล่าวว่า ข่าวและเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏทางสื่อมวลชนปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารมาจากการสัมภาษณ์เกือบแทบทั้งสิ้น ดังนั้น แหล่งข่าวบุคคลจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการกำหนดเนื้อหาข่าวสาร

แหล่งข่าวบุคคล

แหล่งข่าวบุคคลเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดเนื้อหาของข่าวสารที่จะถูกถ่ายทอดสู่ผู้รับสาร มีผู้ให้คำจำกัดความของแหล่งข่าวบุคคลไว้มากมาย เช่น

- ผู้ดำเนินการ หรือผู้กระทำ ซึ่งนักข่าวได้สังเกตหรือสัมภาษณ์ รวมถึงผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ออกกรายการโทรทัศน์ หรือถูกอ้างอิงในนิตยสาร และผู้ที่ให้ข้อมูลภูมิหลัง หรือให้คำแนะนำเรื่อง (Gans, 1979)
- บุคคลใดๆ ก็ตามที่มีข้อมูลข่าว หรือข้อมูลภูมิหลังที่นักข่าวต้องการ (Mencher, 1997)
- ผู้จัดท้าวตุติบสำหรับข่าว ประกอบไปด้วยบุคคลทุกๆ คนที่นักข่าวสามารถเข้าหาเพื่อเก็บข้อมูล เช่น เจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจ พยานในเหตุการณ์ คนเดินถนน (McManus, 1994)
- ใครก็ตามที่รู้เรื่องราวในของเหตุการณ์ข่าวใดๆ และให้ข้อมูลข่าวแก่นักข่าว ไม่ว่าจะน้อยหรือมากก็ตาม (Arthur L. Gavshon อ้างถึงใน Mencher, 1997)
- บุคคลซึ่งเป็นแหล่งต้นตอ หรือบ่อเกิดของข่าวสาร อาจเป็นทั้งผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ เห็นเหตุการณ์ เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆ แล้วให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักสื่อสารมวลชน ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เป็นข่าวโดยตรงหรือไม่ก็ได้ (นรพล ภาเจริญ, 2541)

จากคำจำกัดความข้างต้น แหล่งข่าว หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่เป็นแหล่งที่มาของข่าว หรือให้ข้อมูลข่าวแก่นักข่าวได้ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลในเหตุการณ์ เบาะแส ข้อมูลภูมิหลัง ความคิดเห็น หรือบทวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งนักข่าวสามารถนำเสนอสู่ผู้รับสารได้

ประเภทและชนิดของแหล่งข่าวบุคคล

แหล่งข่าวบุคคลมีขอบเขตตั้งแต่เจ้าหน้าที่ระดับสูงลงมาจนถึงคนเดินถนน Hiley H. Ward (1985) ได้จำแนกชนิดของแหล่งข่าวบุคคลเป็น 3 ชนิด คือ

1. Contact

คือ บุคคลที่โดดเด่น (visible) และเป็นที่ยอมรับ ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น โฆษก หรือตัวแทน

2. Tipster

คือ ผู้ชี้เบาะแส เป็นผู้ให้ข้อมูล หรือชี้ทิศทางไปยังแหล่งข่าว เป็นบุคคลที่มีข้อมูลเพียงบางส่วนซึ่งยังไม่ได้รับการพิสูจน์หรือยืนยัน

3. Informant

คือ ผู้ที่ให้ข้อมูลบางอย่างซึ่งนักข่าวไม่สามารถได้รับผ่านช่องทางข่าวสารตามปกติ

แหล่งข่าวที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท (Soley, 1992) คือ

1. News Maker

คือ แหล่งข่าวที่ทำให้เกิดข่าว เป็นที่มาของข่าว หรือมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ข่าว เช่น อาจเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ เป็นพยานในเหตุการณ์ หรือเป็นผู้มีอำนาจรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นๆ ก็ได้

2. News Shaper

เป็นแหล่งข่าวที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ข่าว หน้าที่หลักของแหล่งข่าวประเภทนี้ คือ การให้ข้อมูลภูมิหลัง ข้อคิดเห็น คำวิจารณ์ หรือบทวิเคราะห์ ที่สามารถช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจปรากฏการณ์ยากๆ ได้ง่ายขึ้น แหล่งข่าวประเภทนี้มักจะถูกพิจารณาจากความเป็นผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ (Expertise) ในเรื่องนั้นๆ

ประเภทของแหล่งข่าวที่นักข่าวควรระวัง

Melvin Mencher (1997) ได้เสนอประเภทของแหล่งข่าวที่นักข่าวควรระวังในการเลือกใช้แหล่งข่าวเพื่อการรายงานข่าว ดังนี้

1. แหล่งข่าวเทียม (Pseudo-sources)

แหล่งข่าวบางคนอาจจะไม่มีคุณสมบัติ หรือไม่มีความรู้ในเรื่องข่าวที่จะให้ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็น แต่เป็นคนที่ถูกมองว่าเป็นตัวแทนของเรื่องนั้นๆ หรือเป็นคนที่ดูเหมาะสม (appear authoritative) เช่น การสัมภาษณ์นักแสดงที่เคยแสดงบทชาวนาเกี่ยวกับประเด็นปัญหารายได้น้อยรายจ่ายสูงของชาวนา

2. แหล่งข่าวที่โกหก (Liars)

บางครั้ง แหล่งข่าวก็โกหก อาจเป็นเพราะแหล่งข่าวต้องการให้นักข่าวตีพิมพ์เรื่องราวของตนในหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ การโกหกก็อาจเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานของแหล่งข่าวบางคน เช่น นักการเมือง หรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ

3. แหล่งข่าวที่หลอกลวง (Hoaxster)

แหล่งข่าวที่หลอกลวงหรือหลอกล้อการทำงานของนักข่าวโดยการให้ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริง อาจเพราะต้องการความสนุกสนาน เช่น แหล่งข่าวที่โทรศัพท์มาแจ้งการตายของบุคคลสำคัญที่ยังมีชีวิตอยู่

อิทธิพลของแหล่งข่าวที่มีต่อการรายงานข่าว

สิริทิพย์ ชันสุวรรณ (2539) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิพลของแหล่งข่าวที่ผู้สื่อข่าวพึงต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง คือ ความใกล้ชิดระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว และอคติที่แหล่งข่าวมีต่อบุคคลที่ตกเป็นข่าว

1. ความใกล้ชิดระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว

แหล่งข่าว คือ ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงานที่จะบอกให้ผู้สื่อข่าวทราบว่า ได้มีอุบัติการณ์ใดเกิดขึ้น และอุบัติการณ์นั้นมีรายละเอียดอย่างไรบ้าง ซึ่งแตกต่างไปจากผู้ชี้แนะเบาะแส (Tipster) ดังนั้น แหล่งข่าวจึงไม่ใช่ผู้ที่จะโทรศัพท์ หรือเดินขึ้นมาหาผู้สื่อข่าวบนสำนักงานเพื่อจะแจ้งให้ผู้สื่อข่าวทราบว่า มีอะไรเกิดขึ้นที่ใด แต่แหล่งข่าวกลับเป็นผู้ที่ผู้สื่อข่าวต้องชวนขวยไปหา ด้วยเหตุนี้ ข้อมูลข่าวส่วนใหญ่ที่ผู้สื่อข่าวได้รับจากแหล่งข่าว จึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือที่แหล่งข่าวมีให้แก่ผู้สื่อข่าว หากแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าวมีความใกล้ชิดสนิทสนม มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผู้สื่อข่าวก็มักจะได้รับความร่วมมือจากแหล่งข่าวให้ข้อมูลข่าวโดยไม่ต้องคะยั้นคะยอกันมาก ความใกล้ชิดและไว้วางใจที่ผู้สื่อข่าวมีต่อแหล่งข่าวเช่นนี้มีผลให้การรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวบางครั้งจะออกมาในลักษณะที่ข้อมูลข่าวสารบางเรื่องถูก “อำพราง” (Suppress) เอาไว้ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะผู้สื่อข่าวเองเป็นผู้ปิดบังข้อมูลข่าวสารนั้นเพื่อรักษาความร่วมมือที่แหล่งข่าวจะมีให้ในคราวต่อไป หรืออาจจะเป็นเพราะแหล่งข่าวเองเป็นผู้ปิดบังเอาไว้ อิทธิพลของแหล่งข่าวที่มีต่อผู้สื่อข่าวเช่นนี้จึงเท่ากับว่าแหล่งข่าวนั้นสามารถควบคุมการแสวงหา “สัจจะ” ของผู้สื่อข่าวไว้ได้อย่างสมบูรณ์ทีเดียว

2. อคติที่แหล่งข่าวมีต่อบุคคลที่ตกเป็นข่าว

อิทธิพลของแหล่งข่าวอีกประการซึ่งมีผลกระทบต่อกรรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวก็คือ อคติที่แหล่งข่าวมีต่อบุคคลที่ตกเป็นข่าว

โดยปกติ ผู้สื่อข่าวจะพยายามอย่างถึงยวดที่จะรับผิดชอบกรรายงานข่าวของตน โดยการสลัด “ความเป็นอัตวิสัย” (Subjectivity) ออกไป และยึดถือ “ความเป็นภววิสัย” (Objectivity) เป็นที่ตั้ง กล่าวคือ พยายามรายงานเหตุการณ์ข้อเท็จจริงทั้งหมดโดยไม่บิดเบือน (Distort) ปราศจากอคติ (Bias) และความรู้สึกส่วนตัวของผู้สื่อข่าว แต่บางครั้ง “ความเป็นภววิสัย” ที่ผู้สื่อข่าวพยายามยึดถือนั้นก็ต้องถูกกระทบ โดยที่ผู้สื่อข่าวนี้ไม่ถึงขั้นกันหากแหล่งข่าวมีอคติต่อบุคคลที่ตกเป็นข่าวขณะนั้นและผู้สื่อข่าวไม่ทราบมาก่อน ข้อมูลข่าวที่ผู้สื่อข่าวได้รับมาจากแหล่งข่าวจึงพลอยเป็นข้อมูลที่ไม่เที่ยงธรรม ทำให้กรรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวไม่ถูกต้องไปด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวประจำสำหรับการรายงานข่าวประจำวัน (Routine News)

ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวแต่ละโต๊ะข่าวจะต้องรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข่าวประจำของตน ฉ.อาน วุฒิมกรรมากรักษา (2536) ได้ให้คำจำกัดความของแหล่งข่าวประจำ หรือที่เรียกกันตามภาษาของหนังสือพิมพ์ว่า บีท (Beat) หรือ รัน (Run) ว่าหมายถึง บุคคล หรือสถานที่ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข่าวที่ผู้สื่อข่าวได้รับมอบหมายจากบรรณากรให้ไปติดต่อหาข่าวอยู่เป็นประจำทุกวันหรือทุกสัปดาห์ หรือเป็นระยะๆ แล้วแต่สถานการณ์ อาทิ ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา กระทรวงทบวงกรมต่างๆ รวมทั้งสถานีตำรวจ ศาล เป็นต้น แหล่งข่าวประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นแหล่งข่าวสำคัญที่หนังสือพิมพ์จะต้องจัดกำลังผู้สื่อข่าวให้ไปรับผิดชอบเป็นประจำ เพื่อให้แน่ใจว่าหากเกิดอุบัติการณ์สำคัญมีคุณค่าข่าวแล้ว อุบัติการณ์เหล่านี้จะไม่สามารถเล็ดลอดสายตาของผู้สื่อข่าวไปได้

การแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวประจำ

การพบปะพูดคุยกับแหล่งข่าวประจำนั้น ผู้สื่อข่าวประจำสายต้องการจะทราบว่าแหล่งข่าวนั้นจะมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นและเกิดขึ้นอย่างไร มีความคืบหน้าทางข่าวอย่างไร และเหตุการณ์นั้นจะมีผลกระทบต่อสาธารณชนเพียงไร ก่อนที่จะเข้าพบปะพูดคุยกับแหล่งข่าวประจำที่ผู้สื่อข่าวได้รับมอบหมายงานให้ไปทำข่าวประจำ ผู้สื่อข่าวควรจะทำความรู้จักแหล่งข่าวที่ตนประจำอยู่นั้นเสียก่อนว่าแหล่งข่าวประจำของตนนั้นเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยหน่วยงานย่อยอะไรบ้าง แต่ละหน่วยงานนั้นตั้งอยู่ที่ใด มีใครเป็นผู้รับผิดชอบบังคับบัญชาแต่ละหน่วยงาน ซึ่งการทำความรู้จักแหล่งข่าวประจำดังกล่าว ผู้สื่อข่าวจะค้นหาได้จาก “ข่าวตัด” (Clippings) ที่มีอยู่ หรือสอบถามจากผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใกล้ชิดผู้สื่อข่าว พร้อมกันนั้น ผู้สื่อข่าวควรจะต้องจัดข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งข่าวประจำของตน ประกอบด้วย ชื่อ ยศ ตำแหน่ง ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวกและรวดเร็ว ทั้งที่ทำงานและที่บ้าน เก็บเอาไว้ในสมุดบันทึกของผู้สื่อข่าวด้วย (อ่าน อุทกนิกรมรรักษ์, 2536)

นอกจากนี้ สิริทิพย์ ชันสุวรรณ (2539) ยังได้เสนอไว้ว่า การทำความรู้จักกับแหล่งข่าวประจำอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้สื่อข่าวควรต้องศึกษาอุปนิสัยการ “ให้ข่าว” ของแหล่งข่าวของตนให้ถ่องแท้ด้วย เพื่อประโยชน์ต่อการติดต่อสัมพันธ์ในการรวบรวมข้อมูลข่าวจากแหล่งข่าวนั้น

อุปนิสัยการให้ข่าวของแหล่งข่าว

อุปนิสัยการให้ข่าวของแหล่งข่าวโดยทั่วไปนั้น พอจะอนุมานลักษณะได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะเปิดเผยเป็นมิตร (Friendlies)

แหล่งข่าวที่มีอุปนิสัยการให้ข่าวลักษณะนี้จะยอมรับสิทธิในการรับรู้ของสาธารณชน จึงมักให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีแก่ผู้สื่อข่าวในการตอบคำถามและให้ข้อมูลข่าวอื่นๆ และแม้ว่าการให้ข่าวแก่ผู้สื่อข่าวนั้น แหล่งข่าวประจำพวกนี้อาจจะเน้นข้อมูลข่าวที่เป็นเรื่องที่ติดต่อหน่วยงานของตน และปกปิดข้อมูลบางส่วนที่เป็นผลเสียต่อหน่วยงานก็ตาม แต่แหล่งข่าวประจำพวกนี้ก็มักไม่ใคร่ต่อต้านผู้สื่อข่าวนัก หากว่าผู้สื่อข่าวสามารถเสาะหาชุดข้อมูลข่าวที่มีผลกระทบต่อหน่วยงานของเขาออกมาตีพิมพ์เสนอต่อผู้อ่านได้ แต่อาจใช้ความเป็นมิตรที่มีต่อผู้สื่อข่าวขอร้องให้ผู้สื่อข่าวเสนอข้อมูลอย่างเป็นธรรมและถูกถ้วน อย่างไรก็ตาม แหล่งข่าวประจำที่มีลักษณะเปิดเผยและเป็นมิตรเช่นนี้ก็มิมีจำนวนไม่มากนักในวงการข่าว

2. ลักษณะเผด็จการไม่เป็นมิตร (Heavies)

แหล่งข่าวพวกนี้จะมีอุปนิสัยการให้ข่าวตรงกันข้ามกับพวกแรก แหล่งข่าวเผด็จการไม่เป็นมิตรนี้จะไม่ยอมรับในสิทธิการรับรู้ของสาธารณชน ด้วยเห็นว่าสาธารณชนควรจะได้รับรู้เพียงแต่ในสิ่งที่เขาต้องการจะบอกกล่าวให้รู้เท่านั้น แหล่งข่าวลักษณะนี้จึงมักเลื่อง ไม่ใคร่ยอมตอบคำถามของผู้สื่อข่าว แต่กลับจะมีคำพูดบางคำติดปากแหล่งข่าวพวกนี้เสมอว่า “ไม่มีความเห็น” บ้าง “ยังไม่ทราบเรื่องมาก่อน” บ้าง นอกจากนั้น แหล่งข่าวลักษณะดังกล่าวยังมีความรู้สึกแหว่งผู้สื่อข่าวอยู่เป็นนิจว่าผู้สื่อข่าวเป็นฝ่ายตรงข้ามกับตน ไม่หวังดีต่อตน ทั้งยังระแวงว่าผู้สื่อข่าวมักจะบิดเบือนข่าวที่ได้รับมาเสมอๆ ด้วย แหล่งข่าวดังกล่าวจึงเป็นแหล่งข่าวที่ผู้สื่อข่าวจะได้ข่าวมาโดยยาก

3. ลักษณะไม่เข้าใคร (Neutrals)

แหล่งข่าวพวกนี้ แม้จะมีความเป็นมิตรให้แก่ผู้สื่อข่าว และมักจะตอบคำถามของผู้สื่อข่าวอย่างจริงใจ แต่ก็มักจะเป็นผู้ที่ไม่มีใครจะยอมบอกข้อมูลข่าวใดๆ แก่ผู้สื่อข่าวก่อนหากผู้สื่อข่าวไม่ถาม และเมื่อใดก็ตามที่มีอุบัติเหตุกรณีใดเกิดขึ้นในหน่วยงานของเขาซึ่งเขาคิดว่าสาธารณชนควรได้รับรู้ แหล่งข่าวดังกล่าวนี้ก็มักจะไม่แจ้งให้ผู้สื่อข่าวประจำสายทราบเป็นรายบุคคล หากมักจะใช้วิธีการให้ข่าวแจก (Press Release) หรือใช้วิธีการเปิดการประชุมแถลงข่าว (Press Conference) ให้ผู้สื่อข่าวได้รับทราบข้อมูลข่าวพร้อมกันและโดยทั่วกัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แหล่งข่าวที่มีลักษณะไม่เข้าใครนี้ หากไว้วางใจผู้สื่อข่าวคนใดแล้ว เขาจะเป็นแหล่งข่าวที่ดีแหล่งหนึ่งของผู้สื่อข่าวคนนั้นทีเดียว

แต่ไม่ว่าแหล่งข่าวประจำของผู้สื่อข่าวจะมีลักษณะอุปนิสัยการให้ข่าวอย่างไร ผู้สื่อข่าวประจำสายนั้นๆ ก็จำเป็นจะต้องติดตอสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของตนด้วยความเป็นมิตรและด้วยใจที่เป็นธรรมเสมอ ส่วนความสำเร็จในการรวบรวมข้อมูลข่าวจากแหล่งข่าวลักษณะต่างๆ เหล่านั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สื่อข่าวเองที่จะต้องประเมินคุณค่าข่าวซึ่งมีในข้อมูลข่าวที่ได้รับมาว่าข้อมูลใดเป็นข่าวได้ ทั้งนี้เพราะแหล่งข่าวเป็นเพียงแค่ผู้ให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นตามที่แหล่งข่าวรู้มาเท่านั้น แต่แหล่งข่าวจะไม่สามารถบอกผู้สื่อข่าวได้เลยว่าข้อมูลข่าวที่เขาบอกเล่าให้ผู้สื่อข่าวฟังนั้น “เป็นข่าว” ได้หรือไม่

แนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวสำหรับการรายงานข่าวเชิงสืบสวน (Investigative News)

พีระ จิรโสภณ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการรายงานข่าวสืบสวนจะลึกนั้นเริ่มด้วยการเกิดแนวความคิดว่าจะทำข่าวเรื่องอะไร ต้นตอของความคิดอาจได้มาจากหลายทาง เช่น จากความสนใจส่วนตัวของนักข่าว จากแหล่งข่าวบุคคล จุดหมายร้องเรียน จากเบาะแสบางอย่าง จากข่าวประจำวัน จากแฟ้มข่าว จากเอกสารข้อมูล หรือจากการพบเห็นโดยบังเอิญ ซึ่งเกิดเป็นข้อสงสัย และมีการตั้งข้อสันนิษฐานกว้างๆ เพื่อการพิสูจน์

การสื่อข่าวแบบสืบสวนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสังคมที่มีความสับสนซับซ้อนในระบบการบริหารราชการที่ต้องการความกระจ่างชัดเจนในการทำหน้าที่แทนประชาชน โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิมีเสียงอย่างเต็มที่ที่จะตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ความอยู่รอดของความเป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับความเข้าใจปัญหา และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก หนังสือพิมพ์นับเป็นสื่ออย่างเดียวที่สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อประเภทอื่น โดยกลไกของการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสุนัขเฝ้าบ้านทำให้หนังสือพิมพ์มีศักยภาพในการขุดคุ้ยการทำงานที่ไม่ชอบมาพากลขององค์กรในสังคมได้อย่างเต็มที่ เช่น ตัวอย่างกรณีการพิจารณางบประมาณแผ่นดินประจำปี การจัดสรรและการให้งบประมาณอย่างผิดวิธี ผิดระเบียบปฏิบัติ เป็นต้น (พีระ จิรโสภณ, 2538)

การสื่อข่าวแบบสืบสวนเป็นวิธีการสื่อข่าวที่เน้นหนักทางการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ โดยการสืบเสาะขุดคุ้ยข้อมูลจากเหตุการณ์ และหลักฐานให้แน่ใจในข้อเท็จจริงที่ได้ เพื่อความกระจ่างเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นคลั่งสงสัย

ประเภทข่าวเชิงสืบสวน

เราอาจจัดประเภทข่าวสืบสวนตามลักษณะเนื้อหาของเรื่องที่มีประเด็นอยู่ในความสนใจของประชาชน แสวงหาประเด็นที่มีผลประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนรวมซึ่งสามารถจัดขอบข่ายอยู่ในขอบเขตต่อไปนี้ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2538)

1. การทุจริตทางการเมืองทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ
2. การคอร์รัปชันของหน่วยงานราชการ หรือเอกชนที่เอาเปรียบราชการ
3. การละเมิดกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติเพื่อผลประโยชน์ของพวกเขา
4. การบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ
5. การรุกรานเขตป่าสงวนด้วยความไม่ชอบธรรม
6. การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ชอบธรรม ละเว้น และ/หรือ ล่วงล้ำการปฏิบัติ
7. การทำผิดศีลธรรม และครองครองธรรม
8. การฉ้อฉลโดยเจตนาให้เกิดการเบียดบังผลประโยชน์ส่วนรวม
9. การทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม
10. ประเด็นอื่นๆ ที่มุ่งให้ข้อมูลเปิดโปงความเลวร้ายเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องของประชาชน ฯลฯ

การแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวเพื่อการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

ผู้สื่อข่าวที่มีประสบการณ์เพียงพอจะพบว่าแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลที่สามารถเป็นเบาะแสของเหตุการณ์ได้นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลเสมอไป เอกสารต่างๆ แหล่งค้นคว้าทางประวัติศาสตร์สาขาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสถิติ รายงานการประชุม รายงานประจำปี ฯลฯ ล้วนเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีในการเริ่มต้นกระบวนการเจาะข่าวทั้งสิ้น ต้องไม่ลืมว่า “แหล่งข้อมูลนำไปสู่เรื่องราว (เบาะแส) และเบาะแสนำไปสู่การตั้งประเด็นสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จากแหล่งข่าวหนึ่ง สามารถนำไปสู่การสัมภาษณ์แหล่งข่าวต่อไป ขยายประเด็นเรื่องราวไปเรื่อยๆ” (มาลี บุญศิริพันธ์, 2538)

โดยปกติแล้ว เรื่องที่ตกอยู่ในข่าวสงสัยพัวพันการทุจริตมักไม่พ้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับราชการและหน่วยงานของรัฐ ดังนั้น แหล่งข้อมูลส่วนใหญ่จึงมาจากแหล่งข่าวของรัฐซึ่งน่าจะมีความน่าเชื่อถือได้มากกว่า แต่ในความเป็นจริงอาจตรงกันข้าม ความยากของการสื่อข่าวประเภทนี้จึงเป็นเรื่องของการวินิจฉัยวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ อย่างถ่องแท้ เที่ยงธรรม และเที่ยงตรง ผู้สื่อข่าวต้องไม่ละเลยการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข่าวหลายๆ แหล่ง ตรวจสอบเพื่อสร้างความสมดุลของข้อมูล พร้อมกับศึกษากันกรอง วิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นอย่างกระจ่างแจ้ง และเป็นกลาง ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวราชการจำเป็นต้องได้รับการศึกษาวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนเป็นพิเศษ หาไม่

แล้วผู้สื่อข่าวอาจตกหลุมพรางทำให้ถูกจูงให้หลงประเด็นไปได้ง่าย ๆ เพราะความไวเนื้อเชื้อใจแหล่งข่าวจนเกินไป (มาลี บุญศิริพันธ์, 2538)

การเลือกแหล่งข่าวก็เป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างรอบคอบ ความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวจะช่วยให้ผู้สื่อข่าวสามารถสืบเสาะข้อเท็จจริงได้ถูกทางขึ้น แต่สิ่งที่มักเกิดขึ้นเสมอ คือ แหล่งข่าวส่วนใหญ่มักไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ในกรณีที่ทราบว่าคุณสื่อข่าวกำลังล้วงความลับบางอย่างเกี่ยวกับความไม่ชอบมาพากลของหน่วยงาน อาจเป็นเพราะเกรงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร และสถานภาพการทำงานของตน ความน่าเชื่อถือของผู้สื่อข่าวจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างหลักประกันความปลอดภัยให้กับแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือแต่ไม่ต้องการเปิดเผยตนเอง ทั้งนี้ เพราะการรายงานข่าวสืบสวนเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเคลงใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ของทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการเปิดเผยข้อเท็จจริงให้สาธารณชนทราบ อีกฝ่ายหนึ่งต้องการเปิดเผยสิ่งที่ซุกซ่อนอย่างมีเงื่อนไขให้ปรากฏแก่สาธารณชน การเจาะหาข้อเท็จจริงจึงต้องอาศัยทั้งเทคนิคและความเชื่อถือเป็นตัวแสดงความสามารถในการแสวงหาข้อมูล (มาลี บุญศิริพันธ์, 2538)

แหล่งข้อมูลของข่าวสืบสวนนั้น นอกเหนือจากเอกสารที่เราสามารถค้นได้แล้วมักเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับไม่ทางใดก็ทางหนึ่งในเรื่องที่เรากำลังสืบสวน แหล่งข่าวเหล่านี้มีเหตุผลที่จะไม่แสดงตัวหรือเปิดตัวอย่างชัดเจนว่ามีข้อมูลจะเปิดเผยให้เราทราบ การเสาะแสวงหาแหล่งข่าวที่เหมาะสมและตรงเป้าจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้สื่อข่าวสืบสวน ในทุกๆ ครั้งที่ผู้สื่อข่าวก้าวออกไปสู่ประเด็นใหม่ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ผู้สื่อข่าวอาจพบว่ามีบุคคลและ/หรือแหล่งข้อมูลเกี่ยวข้องที่เราสามารถติดตามเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราต้องการได้บ้างไม่มากก็น้อย การเข้าถึงแหล่งข่าวที่อยู่ในเป้าหมาย ถ้าเปิดเผย และรู้สึกในเรื่องที่เราต้องการได้นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สื่อข่าวในการใช้จิตวิทยาการสื่อสาร ความจริงใจ ความน่าเชื่อถือ ตลอดจนเทคนิคการสื่อข่าวที่นำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ นักข่าวที่มีประสบการณ์ข่าวพอสสมควรจะทราบว่าแหล่งข่าวที่เราพบนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นแหล่งข่าวที่ดีเสมอไป ฉะนั้น การตรวจสอบ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการสร้างใจไว้วางใจน่าเชื่อถือกับแหล่งข่าว นับเป็นความจำเป็นเบื้องต้นของการทำข่าวสืบสวนทีเดียว เพราะแหล่งข่าวที่มีโอกาสให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้แก่เรานั้น มักต้องการหลักประกันในเรื่องความปลอดภัย และความมั่นใจในคำสัญญาของนักข่าวเป็นสำคัญ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2538)

เนื่องจากการทำข่าวสืบสวนจำเป็นต้องมีการวางแผน และคลำทางไปสู่ทิศทางที่คิดว่าเป็นไปได้มากที่สุด แหล่งข้อมูลส่วนใหญ่จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงบุคคลบางประเภทเท่านั้น แหล่งข่าวบุคคลสามารถเป็นได้ตั้งแต่คนซึ่งมองเมินๆ อาจไม่นำให้ข้อมูลใดๆ ได้ไปจนถึงบุคคลที่มีตำแหน่งใหญ่โตในองค์กรหรือนอกองค์กร ทางที่ดีนักข่าวไม่ควรมองข้ามความสำคัญของบุคคลทุกระดับทุกประเภทเลยทีเดียว หน้าที่ของนักข่าว คือ เลือกเจาะข้อมูลประเภทใดจากแหล่งข่าวคนไหนในจังหวะเวลาใดได้อย่างไรมากกว่า การรู้จักเลือกสรรตรวจสอบแหล่งข่าวให้เหมาะกับประเด็นเงื่อนไขของเรื่อง เหมาะกับจังหวะเวลาและโอกาส สามารถช่วยให้การเสาะแสวงหาข้อมูลง่ายมากขึ้น ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมในการศึกษา วางแผนงาน ทำการบ้านอย่างหนักของตัวนักข่าวเองด้วย (มาลี บุญศิริพันธ์, 2538)

ประเภทของแหล่งข่าวบุคคลที่ใช้ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

สมหมาย ปาริจัตต์ (2543) ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งข่าวสำหรับข่าวสืบสวนสอบสวนต้องการความเชื่อถือไว้วางใจกันเป็นอย่างสูง การตรวจสอบข่าวที่ได้มาจากแหล่งข่าวต้องกระทำในทุกๆ ประเด็นเพื่อความถูกต้อง น่าเชื่อถือ ป้องกันความผิดพลาด หรือตกเป็นเหยื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งแหล่งข่าวที่นักข่าวต้องไปสืบเสาะมักจะประกอบไปด้วยบุคคลต่างๆ เหล่านี้

1. ผู้เสียประโยชน์จากเหตุการณ์

ผู้เสียประโยชน์จากเหตุการณ์ ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องยินดีให้ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ อย่างเต็มที่ เพราะเป็นฝ่ายเสียหายหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งนักข่าวต้องมีความหนักแน่น กลั่นกรองข้อมูลที่ได้รับมาด้วยใจที่เป็นกลาง พิจารณาถึงความเป็นไปได้ ไม่ให้เกิดลักษณะที่ว่าฟังความข้างเดียว หรือหลงแหล่งข่าว

2. ผู้ได้ประโยชน์

ผู้ได้ประโยชน์มักมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกต้องการเปิดเผยข้อมูลทั้งหมดให้กับผู้สื่อข่าว เพราะมั่นใจว่าการกระทำของตนเป็นฝ่ายถูก อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายผิด อีกลักษณะหนึ่ง ไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลอะไรทั้งสิ้น เพราะเกรงกลัวว่าเมื่อข้อเท็จจริงต่างๆ ถูกเผยแพร่ออกไปแล้ว ตัวจะเสียประโยชน์ จึงพยายามปิดบังอำพรางข้อมูลหลักฐานทั้งหมดจนถึงที่สุด

3. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ข่าวนั้นพาดพิงไปถึง อาทิ อัยการ ศาล แพทย์ พยาบาล เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะเป็นแหล่งข่าวที่ดี เพราะเป็นผู้กุมข้อมูล รู้เรื่องราวต้นลึกหนาบางทั้งหมด และต้องการให้เกิดความถูกต้อง เกิดความเป็นธรรม พวกเขาจะรู้สึกไม่พอใจในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการฉ้อฉลต่างๆ จนทนไม่ได้ ในที่สุด ตัดสินใจให้ประเด็นข่าว ข้อเท็จจริง และข้อมูลทั้งหมดแก่หนังสือพิมพ์

4. ผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ

ผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ โดยเฉพาะความรู้ทางเทคนิค นักกฎหมาย จะให้พื้นฐานความเข้าใจในเรื่องนั้นได้อย่างดี ทำให้ได้ความคิดกว้างไกล เช่น เกี่ยวกับใคร ฝ่ายไหนอีกที่จะต้องไปหา ขอข้อมูลหลักฐาน บางทีคิดไม่ถึงว่าคนนี้จะรู้ จะเกี่ยวข้อง แต่เมื่อไปพบแล้วกลายเป็นคนที่กุมข้อมูลคนสำคัญทีเดียว

แนวคิดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์แหล่งข่าว

ในการรวบรวมข้อมูลข่าว นอกจากนักข่าวจะได้ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ และการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ แล้ว การสัมภาษณ์ก็เป็นวิธีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง การทำสัมภาษณ์อาจจะมีมาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือบุคคลหลายฝ่ายซึ่งเป็นผู้ร่วมในเหตุการณ์ เห็น หรือใกล้ชิดกับเหตุการณ์นั้นๆ

การสัมภาษณ์เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาเสนอต่อประชาชนโดยผ่านทางสื่อมวลชน มาลี บุญศิริพันธ์ (2537) ได้กล่าวไว้ว่า การสัมภาษณ์เป็นวิธีการสื่อข่าวที่สำคัญยิ่งสำหรับหนังสือ

พิมพ์ ข่าวส่วนใหญ่ที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นผลมาจากการสื่อข่าวแบบสัมภาษณ์เกือบทั้งสิ้น กล่าวคือ เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการซักถาม พูดคุย ระหว่างผู้สื่อข่าวกับแหล่งข่าวเป็นหลักใหญ่ กล่าวได้ว่า การสัมภาษณ์ เป็นรากฐานของการรวบรวมข่าว เริ่มต้นจากการพูดคุยซักถาม จะทำให้ได้ข้อมูลที่นำมาเขียนเป็นข่าวได้ตั้งแต่ ข่าวขึ้นเล็กๆ จนกระทั่งข่าวใหญ่เป็นที่สนใจของคนทั่วไป

อ่าน วุฒิกรรมรักษา (2536) ได้ให้ความหมายของการสัมภาษณ์ คือ การสนทนาระหว่างบุคคลสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้สัมภาษณ์หรือผู้ตั้งคำถาม ซึ่งได้แก่ผู้สื่อข่าว ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์หรือผู้ตอบคำถาม ได้แก่ แหล่งข่าว หรือผู้ให้ข่าวนั่นเอง

ความสำคัญของการสัมภาษณ์

อ่าน วุฒิกรรมรักษา (2536) ได้กล่าวไว้ว่า ข่าวและเรื่องราวที่ปรากฏทางสื่อมวลชนปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารมาจากการสัมภาษณ์เกือบแทบทั้งสิ้น การสัมภาษณ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง จึงมีคำพังเพยอยู่ประโยคหนึ่งว่า “ท่านไม่อาจเป็นนักข่าวที่ดีได้ ถ้าหากท่านไม่ได้เป็นนักสัมภาษณ์ที่ดี” ดังนั้น การสัมภาษณ์จึงมีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยให้การรายงานข่าวมีชีวิตชีวา

การสัมภาษณ์ทำให้การรายงานข่าวมีชีวิตชีวา เพราะผู้อ่านจะมีความรู้สึกว่าคุณค่าที่ผู้สัมภาษณ์ได้พูดจากับผู้อ่านโดยตรง ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพเกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ในช่วงระยะเวลาที่เขาพูดนั้น

2. ทำให้ข่าวน่าเชื่อถือ

ทรรศนะ หรือถ้อยคำของผู้ถูกสัมภาษณ์จะมีน้ำหนักเป็นที่เชื่อถือแก่ผู้อ่านได้มากยิ่งขึ้นกว่าที่นักข่าวจะรายงานข่าวเสียเอง เพราะผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นบุคคลที่รู้ปัญหาต่างๆ นั้นเป็นอย่างดีแล้ว

3. ทำให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมในข่าวได้

การสัมภาษณ์นอกจากจะเป็นการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์บอกเล่าข่าวสารแล้วทรรศนะหรือความคิดเห็นต่างๆ ของผู้ถูกสัมภาษณ์อาจทำให้ผู้อ่านวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะเห็นคล้อยตามหรือคัดค้าน รวมทั้งการสัมภาษณ์บางครั้งสร้างความบันเทิงสนุกสนาน และความแปลกใหม่ให้แก่ผู้อ่าน เช่น การสัมภาษณ์ดารายอดนิยม และนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียง เป็นต้น

ชนิดของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์อาจแยกออกเป็นชนิดต่างๆ ได้ 3 ชนิด ดังนี้ (อ่าน วุฒิกรรมรักษา, 2536)

1. การสัมภาษณ์ข่าวเหตุการณ์ (Spot-News Interview)

ได้แก่ การสัมภาษณ์รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นข่าว เพื่อนำมารายงานข่าวโดยเร็วที่สุด โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นๆ

2. การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview)

ได้แก่ การสัมภาษณ์ที่ไม่ได้มีการนัดหมายไว้ล่วงหน้า อาจมีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ หรือโดยการพบปะด้วยตนเองก็ได้ การสัมภาษณ์ชนิดนี้โดยปกติแล้ว ผู้สัมภาษณ์หรือนักข่าวมักจะมี ความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งหัวข้อการสัมภาษณ์นั้นอาจเป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องย่อยๆ ก็ได้

3. การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview)

ได้แก่ การสัมภาษณ์ที่ต้องมีการนัดหมายไว้ล่วงหน้าและให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตอบรับที่จะให้สัมภาษณ์แล้ว ผู้สัมภาษณ์จะต้องไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และอาจจะไม่มีความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์มาก่อนเลยก็ได้ และเรื่องที่สัมภาษณ์นั้นมักเป็นเรื่องสำคัญและเป็นที่น่าสนใจพอสมควร

ประเภทของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์แบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ (จอ่าน วุฑฒิกรรมรักษา, 2536)

1. การสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริง (Interview for Facts)

ในการสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริงนั้น สืบเนื่องมาจากเหตุที่ว่า ในสังคมปัจจุบัน มีความขัดแย้ง มีปัญหา มีความสับสนวุ่นวายมากขึ้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้มีผลให้เกิดอุบัติเหตุการณ์ต่างๆ นานามากมายจนผู้สื่อข่าวไม่สามารถรายงานเหตุการณ์ให้ผู้อ่านได้รับทราบอย่างทันทั่วถึง จึงต้องสอบถามผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหานั้นๆ เพื่อนำเอาข้อเท็จจริงมาเสนอให้ผู้อ่านได้พิจารณา

มาลี บุญศิริพันธ์ (2537) ได้กล่าวว่า การสัมภาษณ์เพื่อข้อเท็จจริง คือ การสัมภาษณ์เพื่อที่จะให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนมากมักเป็นการสัมภาษณ์เพื่อล้างเอาความจริงเพิ่มเติมจากผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่กำลังเป็นข่าว ในกรณีเช่นนี้ผู้สื่อข่าวจะเลือกสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้อง เทียบตรงเท่านั้น ลักษณะพิเศษของการสัมภาษณ์ประเภทนี้ คือ เป็นเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจ แหล่งข่าวคือ บุคคลที่เป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นผู้รู้ในเรื่องนั้นจริงๆ และเป็นการขยายและให้ความรู้เกี่ยวกับความเข้าใจในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้อ่านหมดข้อสงสัยในเรื่องราวที่กำลังเป็นข่าว

2. การสัมภาษณ์เพื่อหาความคิดเห็น (Interview for Opinions)

บทบาทของการสัมภาษณ์ประเภทดังกล่าวนี้จะใช้ในกรณีที่เกิดปัญหาสาธารณะ (Public Issues) ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่ประชาชนจำเป็นจะต้องตัดสินใจแสดงประชามติต่อปัญหานั้น หนังสือพิมพ์จึงจำเป็นจะต้องตัดสินใจแสดงประชามติต่อปัญหานั้น หนังสือพิมพ์ต้องสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ รวมทั้งผู้ที่มีความคิดเห็นในลักษณะสนับสนุนและคัดค้านนำมาเสนอต่อผู้อ่าน

มาลี บุญศิริพันธ์ (2537) ได้กล่าวว่า การสัมภาษณ์เพื่อความคิดเห็น คือ การสัมภาษณ์เพื่อขอความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนในเรื่องเดียวกัน เรื่องที่สัมภาษณ์มักเกี่ยวกับข่าวใหญ่ ข่าวเด่น ที่กำลังเป็นที่สนใจของผู้อ่าน อาจเป็นเรื่องที่ต้องการสาธารณะมติ หรือเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนมาก แหล่งข่าวหรือผู้ให้

สัมภาษณ์ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ชำนาญเฉพาะกรณี อาจเป็นใครก็ได้ที่สามารถให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ซึ่งอาจมาจากบุคคลหลายอาชีพ หลายสาขา ความคิดเห็นจากบุคคลหลายๆ ฝ่ายจะมีน้ำหนักทำให้เกิดการตัดสินใจได้ในบางกรณี อาจเป็นการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของบุคคลในข่าวเปิดโอกาสให้พูดถึงเรื่องที่ตนมีส่วนอยู่บ้าง แต่ต้องระมัดระวังให้เป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

3. การสัมภาษณ์เพื่อเผยแพร่บุคลิกภาพ (Interview for Personality)

การสัมภาษณ์ประเภทนี้ ผู้สื่อข่าวจะสัมภาษณ์บุคคลทั้งที่เคยปรากฏเป็นข่าวมาแล้ว หรือบุคคลที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้อ่านมาก่อนเลยก็ได้ โดยผู้สื่อข่าวจะซักถามถึงความรู้สึก ทำที่ ตลอดจนทัศนคติส่วนตัว การใช้ชีวิตประจำวัน เคล็ดลับที่ทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งผู้สื่อข่าวคาดหวังว่า ชีวิตของบุคคลเหล่านี้จะเป็นที่สนใจของผู้อ่าน และผู้อ่านสามารถจะนำทัศนะของบุคคลนั้นๆ ไปปรับใช้ในชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้

แนวคิดเกี่ยวกับนักข่าวในฐานะผู้คัดเลือกแหล่งข่าว

ผู้สื่อข่าว (Reporter) หรือเรียกกันทั่วไปว่า “นักข่าว” เป็นผู้รักษาประตูข่าว (Gatekeeper) คนแรกของหนังสือพิมพ์ และเป็นสมาชิกของกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทั่วไปซึ่งสาธารณชนรู้จักและคุ้นเคยมากที่สุด ผู้สื่อข่าวได้ชื่อว่าเป็นกระดุกสันหลังของการแสวงหาและรวบรวมข่าวสำหรับที่จะนำลงหนังสือพิมพ์ (ชวรัตน์ ชาญชัย, 2521)

สิริทิพย์ ชันสุวรรณ (2539) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “ผู้สื่อข่าว” คือ บุคลากรที่สำคัญประเภทหนึ่งในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ทำหน้าที่เป็นผู้ออกไปแสวงหาวัตถุดิบที่เป็นข่าวสารต่างๆ มาเขียนเป็นข่าวให้หนังสือพิมพ์ของตนตีพิมพ์เสนอต่อสาธารณชน

ประเภทของนักข่าว

ฉัตราน วุฒิภักดิ์ (2536) ได้แบ่งประเภทของผู้สื่อข่าวหรือนักข่าวออกเป็น 3 ประเภท คือ ผู้สื่อข่าวประจำกองบรรณาธิการ ผู้สื่อข่าวท้องถิ่น และผู้สื่อข่าวอิสระ

1. ผู้สื่อข่าวประจำกองบรรณาธิการ (Staff Reporter)

ผู้สื่อข่าวประเภทนี้มักได้รับการว่าจ้างให้ทำงานประจำในกองบรรณาธิการ ภายใต้การบังคับบัญชาของบรรณาธิการข่าว และบรรณาธิการประจำหน้าต่างๆ ตามแต่ละสายงานแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ตามลักษณะงานที่ผู้สื่อข่าวต้องปฏิบัติ ได้แก่

1.1 ผู้สื่อข่าวที่ได้รับมอบหมายให้ทำข่าวทั่วไป (General Assignment Reporter)

ผู้สื่อข่าวประเภทนี้เป็นผู้สื่อข่าวที่ยังไม่ได้รับมอบหมายให้ไปทำข่าวประจำสายใดสายหนึ่ง จึงต้องอยู่ประจำที่โรงพิมพ์ เตรียมพร้อมที่จะถูกส่งไปทำข่าวยังสถานที่ใดที่หนึ่งทันทีที่มีอุบัติการณ์เกิดขึ้น โดยไม่รู้ตัวล่วงหน้ามาก่อนเลยว่าในแต่ละวันจะต้องออกไปทำข่าวอะไรและที่ไหน ผู้สื่อข่าวประเภทนี้จึงจำเป็นต้องเรียนรู้

และเตรียมตัวพร้อมอยู่เสมอที่จะเดินทางไปทำข่าวที่ตนไม่คาดคิดมาก่อน รวมทั้งต้องรู้จักการวางแผนการทำงานที่รอบคอบ รวดเร็ว และรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน

ผู้สื่อข่าวที่ได้รับมอบหมายให้ทำข่าวทั่วไปนี้จะทำการสื่อข่าวเฉพาะที่ได้รับการมอบหมายเป็นเรื่องๆ ไปเป็นครั้งคราวเท่านั้น แหล่งข่าวที่ผู้สื่อข่าวจะเข้าไปแสวงหาข่าวก็เป็นแหล่งข่าวนอกเหนือจากแหล่งข่าวประจำ (Beat) งานสื่อข่าวที่ผู้สื่อข่าวประเภทนี้ได้รับมอบหมายหรือออกไปปฏิบัติ ได้แก่ ข่าวการสัมภาษณ์ ข่าวการปาฐกถา ข่าวการประชุม ข่าวพิธีเปิด-ปิด หรือข่าวงานฉลองต่างๆ เป็นต้น (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2521)

1.2 ผู้สื่อข่าวประจำแหล่งข่าว (Beat or Run Reporter)

ผู้สื่อข่าวประเภทนี้จะได้รับมอบหมายให้ไปทำข่าวประจำบุคคลหรือสถานที่ที่เป็นแหล่งข่าวประจำ อาทิ ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา กระทรวง ทบวง กรม สถานีตำรวจ ศาล เป็นต้น ผู้สื่อข่าวประเภทนี้จึงรู้ว่าในแต่ละวันจะต้องไปหาข่าวที่ไหน และทำข่าวอย่างไร เนื่องจากจะต้องรับผิดชอบคอยติดตามความเคลื่อนไหวของแหล่งข่าวประจำของตนอยู่ตลอดเวลา

นักข่าวประจำแหล่งข่าวอาจจำแนกได้ 2 ประเภทตามลักษณะการปฏิบัติงาน (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2521) ได้แก่

1) สื่อข่าวตามลักษณะเนื้อหาของข่าวที่เกี่ยวข้อง

เช่น ข่าวโรงพัก ข่าวเทศบาล ข่าวการศึกษา ข่าวศาล ข่าวศาสนา ข่าวธุรกิจ ข่าวกีฬา หรือข่าวสาธารณกิจทั่วไป โดยปกติ ผู้สื่อข่าวประเภทนี้มักจะมีคามชำนาญเป็นพิเศษในการสื่อข่าวเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะ จึงมีชื่อเรียกเฉพาะว่า ผู้สื่อข่าวศาล ผู้สื่อข่าวโรงพัก ผู้สื่อข่าวการศึกษา ฯลฯ เป็นต้น

2) สื่อข่าวตามสภาพทางภูมิศาสตร์

กล่าวคือ แทนที่จะทำการสื่อข่าวตามลักษณะเนื้อหา เช่นเดียวกับแบบแรก ผู้สื่อข่าวประเภทนี้จะได้รับมอบหมายให้ทำการสื่อข่าวในอาณาบริเวณใดโดยเฉพาะอย่างเช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ย่านการค้า เขตโรงงานอุตสาหกรรม ย่านสลัม เป็นต้น

1.3 ผู้สื่อข่าวที่ได้รับมอบหมายให้ทำข่าวพิเศษ (Special Assignment Reporter)

ผู้สื่อข่าวประเภทนี้มักจะได้รับมอบหมายให้ไปทำข่าวพิเศษเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งต้องใช้ความสามารถเป็นพิเศษ หรือ มิฉะนั้น ก็อาจได้รับมอบหมายให้ไปทำข่าวที่เรียกว่า “ข่าวตาม” (Follow-up Story) ซึ่งมีข้อมูลรายละเอียดเจาะลึก ชับซ้อน เพิ่มเติมไปจากข้อมูลที่มีอยู่ในข่าวที่ได้รับจากผู้สื่อข่าวประจำสาย

2. ผู้สื่อข่าวท้องถิ่น (Correspondent or Stringer)

เป็นผู้สื่อข่าวที่มักจะมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากที่ตั้งสำนักงานของหนังสือพิมพ์ เช่น อยู่ต่างจังหวัด หรืออยู่ต่างประเทศ เป็นต้น ผู้สื่อข่าวประเภทนี้ปกติจะทำงานให้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นหรือจังหวัดนั้นๆ อยู่แล้ว แต่ได้รับว่าจ้างจากหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่งในส่วนกลางให้เป็นผู้สื่อข่าวส่งข่าวแก่หนังสือพิมพ์นั้นเป็นประจำในนามของหนังสือพิมพ์นั้นๆ โดยคิดค่าจ้างตามความยาวของข่าว ซึ่งคิดเป็นคอลัมน์นิ้ว เมื่อข่าวที่ส่งมาให้นั้นได้รับการตีพิมพ์

3. ผู้สื่อข่าวอิสระ (Freelance)

เป็นผู้สื่อข่าวที่ไม่สังกัดหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง นอกจากจะมีสัญญาเฉพาะว่าจ้างให้ทำข่าวใดข่าวหนึ่งในช่วงที่ผู้สื่อข่าวผู้นั้นอยู่ในท้องถิ่นที่มีอุบัติเหตุการณ์ที่น่าสนใจเกิดขึ้น โดยปกติ ผู้สื่อข่าวประเภทนี้จะทำข่าวเป็นอิสระตามแต่ที่ตนจะเห็นว่าเหตุการณ์นั้นสำคัญและมีคุณค่าทางข่าวแล้วเสนอขายข่าวนั้นโดยคิดค่าจ้างเป็นชิ้นของข่าว ผู้สื่อข่าวอิสระนี้มีความชำนาญ ความเชี่ยวชาญในสายข่าวชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นพิเศษ

Pamela J. Shoemaker และ Stephen D. Reese (1996) กล่าวว่า ลักษณะนิสัย ภูมิหลัง และประสบการณ์ส่วนบุคคล นอกจากจะมีผลต่อการสร้างทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของบุคคลนั้นแล้ว ยังมีผลต่อการกำหนดบทบาทหน้าที่ และจริยธรรมทางวิชาชีพอีกด้วย ซึ่งบทบาทและจริยธรรมทางวิชาชีพนี้จะมีผลกระทบโดยตรงต่อเนื้อหาของสื่อ ในขณะที่ผลกระทบจากทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อส่วนบุคคลนั้นจะถูกจำกัดด้วยอำนาจที่แต่ละคนมีภายในองค์กร

ดังนั้น นักข่าวจึงมีบทบาทโดยตรงส่วนหนึ่งในการเลือกใช้แหล่งข่าว

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้แหล่งข่าวบุคคล

ข่าวที่นักข่าวได้รับนั้นจะต้องมีแหล่งที่มาเสมอ บางครั้งแหล่งข่าวอาจให้ข้อมูลเอง แต่บางครั้ง นักข่าวก็จะต้องออกไปหาแหล่งข่าว ในเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น มีบุคคลมากมายที่จะสามารถเป็นแหล่งข่าวได้ ดังนั้น นักข่าวจะพิจารณาเลือกแหล่งข่าวอย่างไร ปัจจัยใดบ้างที่อาจมีผลต่อการเลือกใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าว

ประสบการณ์การทำงานของนักข่าวและผลที่มีต่อการเลือกใช้แหล่งข่าวบุคคล

นักข่าวใหม่ที่เพิ่งจะเริ่มก้าวเข้าสู่อาชีพนักข่าวและมีประสบการณ์ในการทำงานน้อยอาจต้องเรียนรู้จากนักข่าวรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่าในการได้มาซึ่งแหล่งข่าว แต่เมื่อประสบการณ์การทำงานมากขึ้น ก็มีความรู้ความชำนาญมากขึ้นว่าแหล่งข่าวใดมีความรู้ความชำนาญในด้านใด ที่จะทำให้ข้อมูลจากแหล่งข่าวเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสารมากที่สุด นอกจากนี้ นักข่าวยังอาจสร้างแหล่งข่าวของตนเองได้

จอร์จ วี ลิว (ในพีระ จิระโสภณ, 2530) ได้กล่าวไว้ว่า นักข่าวที่เข้าสู่อาชีพนักหนังสือพิมพ์ใหม่ๆ มักจะรู้สึกผิดหวังในช่วงการทำงาน 2-3 สัปดาห์แรก เขาก้าวเข้าสู่ห้องรวมข่าวด้วยความกระตือรือร้นที่จะได้มีส่วนในการลิ้มรสของความตื่นเต้นจากการทำข่าวการจลาจล การปฏิวัติ หรือข่าวพิเศษอื่นๆ แต่ปรากฏว่าเขา มักจะได้รับ

มอบหมายงานประจำวันที่ไปเผ่าศาล สำนักงานเทศบาลท้องถิ่น โรงพยาบาล หรือสถานี่ดับเพลิง โดยมีนักข่าวที่มีประสบการณ์เป็นผู้เลี้ยง

สำหรับผู้สื่อข่าวที่ยังใหม่ต่องานอาชีพ ก็อาจจะต้องติดตามผู้สื่อข่าวคนอื่นออกหาข่าวไปก่อนจนกว่าจะสามารถออกหาข่าวได้ด้วยตนเอง ดังเช่น ภัทราพร สังข์พวงทอง (ในจิตพิงษ์ พุ่มมุล, 2543) ได้เขียนเล่าถึงประสบการณ์ในการเริ่มอาชีพนักข่าวของตนว่า "... ชีวิตใหม่ที่เริ่มอย่างมุ่งมั่น แต่การทำงานกลับไม่่ง่ายอย่างที่คิด ฉันถูกจับอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน วันละ 3 ฉบับ ... ในสถานะที่เป็นนักข่าวการเมืองหน้าใหม่ ยังไม่รู้จักนักการเมืองเท่าไรก็ต้องวิ่งตามรุ่นพี่นักข่าวไปสัมภาษณ์ ทั้งๆ ที่ไม่รู้ว่าคุณที่เรากำลังสัมภาษณ์เป็นใครด้วยซ้ำ"

จอร์จ วี ลิว (ในพีระ จิระโสภณ, 2530) กล่าวไว้ว่า ส่วนใหญ่แล้ว นักข่าวมือใหม่มักจะพบว่าตนเองต้องทำข่าวอาชญากรรมหรือข่าวไฟไหม้ นอกจากนี้ การทำข่าวเกี่ยวกับศาล ตำรวจ และเทศบาล ได้ถูกใช้ให้เป็นพื้นฐานสำหรับการฝึกนักข่าวหน้าใหม่ เช่นเดียวกับที่ เกอร์รี กิล (ในพีระ จิระโสภณ, 2530) ได้กล่าวว่า นักข่าวใหม่ส่วนมาก มักจะจำกัดกิจกรรมการหาข่าวของเขาเพียงการประชุมต่างๆ หรือเพียงแต่สอบถามเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์หน่วยงานว่ามีข่าวอะไรบ้าง นอกจากนี้ นักข่าวรุ่นใหม่ก็มักจะมองหาเหตุการณ์ที่มีคุณค่าข่าวจากเรื่องที่เกิดขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วน เช่น ไฟไหม้ อุบัติเหตุ และกรณีฉุกเงินอื่นๆ

บุคคลย่อมได้รับการเรียนรู้จากการลงมือทำอาหารด้วยตนเองมากกว่าที่จะอ่านจากตำราทำอาหารชั้นใด ผู้สื่อข่าวย่อมจะได้รับการประสบการณ์จากการแสวงหาข่าวมาอย่างโชกโชนดังนั้น ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ในอดีตมักได้ประสบการณ์มาจากการลงมือปฏิบัติสื่อข่าวหรือเป็นผู้สื่อข่าวสมัครเล่นมาก่อน กาลเวลาที่ผ่านไปย่อมจะเพิ่มพูนความชำนาญในการเสาะแสวงหาข่าว ส่วนผู้สื่อข่าวที่ผ่านงานมามากย่อมมีความชำนาญ และมีประสบการณ์ สามารถออกหาข่าวได้ด้วยตนเอง ผู้สื่อข่าวบางคนอาจตั้งกฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติการหาข่าว ในขณะที่ผู้สื่อข่าวบางคนทำการหาข่าวได้โดยอัตโนมัติ ทั้งนี้อาศัยประสบการณ์ สามัญสำนึก และสัญชาตญาณเป็นส่วนใหญ่ (ชวรัตน์ ชาติชัย, 2521)

ความพร้อมของแหล่งข่าว (Source Availability) และ ผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล

Pamela J. Shoemaker และ Stephen D. Reese (1996) ได้กล่าวถึงการเลือกแหล่งข่าวของนักข่าวว่าในแต่ละเหตุการณ์หรือประเด็นข่าว มีคนจำนวนมากที่จะสามารถกลายเป็นแหล่งข่าวได้ ไม่ว่าจะเป็นคนที่เกี่ยวข้อง กับเหตุการณ์โดยตรง โดยทางอ้อม หรือคนทั่วไปที่สามารถแสดงปฏิกิริยาและความคิดเห็น แต่แหล่งข่าวเหล่านี้บางส่วนเท่านั้นที่จะได้รับการติดต่อจากนักข่าว

นักวิชาการได้เสนอการพิจารณาแหล่งข่าวไว้ต่างๆ กัน เช่น James M. Neal และ Suzanne S. Brown (1977) ได้กล่าวไว้ว่า ในบางโอกาส ใครก็ตามสามารถกลายเป็นแหล่งข่าวได้ เพียงแค่

1. มีส่วนร่วมในการกระทำที่มีคุณค่าข่าว
2. สังเกตการณ์

3. รู้จักใครก็ตามที่ทำการกระทำนั้น
4. สามารถเข้าถึงข้อมูลพิเศษบางอย่าง

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในองค์กรข่าว 4 องค์กรของสหรัฐอเมริกา คือ CBS และ NBC (รายการข่าวโทรทัศน์) Newsweek และ Time (นิตยสารข่าว) Herbert J. Gans (1979) ได้เสนอไว้ว่า บุคคลจะเป็นแหล่งข่าวได้นั้นต้องอาศัย (1) ความพร้อมของแหล่งข่าว (Availability) และ (2) ความเหมาะสมของแหล่งข่าว (Suitability) ซึ่งเป็นการเลือกแหล่งข่าวโดยคำนึงถึงผู้รับสาร ทั้งนี้ Gans มองว่า “ข่าว” เป็นสารสนเทศที่ถูกถ่ายทอดจากแหล่งข่าวไปสู่ผู้รับสาร โดยมีนักข่าวเป็นตัวกลางในการสรุป ชัดเภา และแก้ไขสารสนเทศเหล่านั้นให้เหมาะสมสำหรับผู้รับสาร ในเหตุการณ์ใดๆ ก็ตาม แหล่งข่าวเพียงแค่แสดงความพร้อมในการเป็นแหล่งข่าวเท่านั้น นักข่าวจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า แหล่งข่าวใดมีความเหมาะสม

Herbert J. Gans (1979) ได้เสนอไว้ว่า จากมุมมองของแหล่งข่าว บุคคลจะเป็นแหล่งข่าวได้ต้องมี ความพร้อม ซึ่งความพร้อมของแหล่งข่าวขึ้นอยู่กับปัจจัย คือ แรงจูงใจ อำนาจของแหล่งข่าว ความสามารถในการให้ข้อมูลที่เหมาะสม ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และสังคม และความสามารถเข้าถึงได้

- **แรงจูงใจ (Incentive)**

นักข่าวสามารถเข้าถึงแหล่งข่าวที่เต็มใจให้ข้อมูลได้ง่ายกว่า ดังนั้น แหล่งข่าวที่กระตือรือร้นในการให้ข้อมูลแก่นักข่าวย่อมมีโอกาสเป็นแหล่งข่าวได้มากกว่า

แหล่งข่าวอาจกระตือรือร้นในการให้ข้อมูลแก่นักข่าวต่างกัน แหล่งข่าวบางคนกระตือรือร้นที่จะเป็นแหล่งข่าวมาก เพราะได้รับผลประโยชน์จากการเผยแพร่ข่าวสารอย่างกว้างขวาง เช่น นักการเมือง ซึ่งต้องการเผยแพร่ผลงานของตนสู่ผู้รับสารเพื่อประโยชน์ทางการเมือง บุคคลเหล่านี้จะกลายเป็นแหล่งข่าวประจำ คนบางคนอาจไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อในการดำรงชีวิต แต่อาจต้องการแค่ผลประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ เช่น ต้องการความมีชื่อเสียงจากการปรากฏกายในข่าว ทำให้บุคคลเหล่านี้ยินดีเป็นแหล่งข่าวในบางครั้งที่จำเป็น แต่ก็มีบุคคลบางคนที่ไม่เต็มใจเป็นแหล่งข่าว แม้แต่นักการเมืองที่เคยมีความกระตือรือร้นในการให้ข่าวอาจกลายเป็นแหล่งข่าวที่ไม่เต็มใจให้ข้อมูลขึ้นมาถ้าหากว่าข่าวนั้นเป็นผลร้ายต่อเขา นอกจากนี้ แหล่งข่าวที่ไม่เต็มใจให้ข่าวอาจไม่ใช่ปัญหาของความกระตือรือร้น แต่เป็นเรื่องของอำนาจในการปฏิเสธสิทธิในการเข้าถึงของนักข่าว

- **อำนาจของแหล่งข่าว (Power of Sources)**

ตามทฤษฎีแล้ว แหล่งข่าวจะมาจากที่ไหนก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติ การเข้าถึงนักข่าวของแหล่งข่าวสะท้อนลำดับชั้นของชาติและสังคม

คนที่มีความสามารถมากจะมีโอกาสเป็นแหล่งข่าวได้มากกว่า เพราะความสามารถทำให้ข่าวมีความเหมาะสม เช่น ประธานาธิบดี สามารถเข้าถึงนักข่าวทุกเวลาที่ต้องการ ส่วนแหล่งข่าวที่มีความสามารถน้อยอาจต้องอาศัยการทำความไม่สงบหรือการสร้างเหตุการณ์ข่าวในการเข้าถึงนักข่าว

เช่นเดียวกัน Pamela J. Shoemaker และ Stephen D. Reese (1996) ได้กล่าวว่า แหล่งข่าวที่มีความสามารถ ทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจจะมีอิทธิพลต่อการรายงานข่าวมากกว่าแหล่งข่าวที่ขาดอำนาจ เพราะแหล่งข่าวเหล่านี้จะมีข้อมูลที่เหมาะสมและพร้อมให้นักข่าวมากกว่า

อย่างไรก็ตาม ความสามารถก็สามารถปฏิเสธการเข้าถึงของนักข่าวได้เช่นกัน เช่น คำอ้างของกระทรวงกลาโหมที่ว่าเพื่อ “ความมั่นคงของชาติ” ทำให้นักข่าวต้องคิดให้ดีกว่าก่อนที่จะทำอะไรต่อไป

- **ความสามารถในการให้ข้อมูลที่เหมาะสม (Ability to Supply Suitable Information)**

นักข่าวมีความกระหายข่าวอย่างไม่สิ้นสุด ดังนั้น บุคคลที่สามารถให้ข่าวที่เหมาะสมแก่นักข่าวได้ก็อาจเป็นแหล่งข่าวได้โดยไม่ต้องมีอำนาจ อย่างไรก็ตาม คนที่จะสามารถให้ข่าวที่เหมาะสมได้นั้นมักจะต้องมีสภาพเศรษฐกิจที่ดี

นอกจากนี้ องค์กรที่สามารถให้กำหนดการกิจกรรมต่างๆ ล่วงหน้าแก่นักข่าว หรือองค์กรที่สามารถจัดหาผู้แถลงข่าว หรือแหล่งข่าวที่สามารถให้ข้อมูลแก่นักข่าวได้โดยไม่ต้องทำให้นักข่าวเสียเวลาหรือทรัพยากรใดๆ มากนัก ก็มีโอกาสเป็นแหล่งข่าวได้มากกว่า

แหล่งข่าวสามารถเข้าถึงนักข่าวได้ถ้าแหล่งข่าวมีความสามารถและฉลาดพอที่จะสร้างเหตุการณ์หรือกิจกรรมเพื่อการทำข่าวเป็นหลัก (Media Events) อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ข่าวเหล่านี้ไม่ใช่ทุกเหตุการณ์จะมีคุณค่าข่าว นอกจากนี้ นักข่าวยังรังเกียจการถูกหลอกใช้โดยแหล่งข่าวเหล่านี้ ดังนั้น ถ้านักข่าวสงสัยว่าเหตุการณ์ข่าวใดถูกจัดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ของแหล่งข่าว นักข่าวก็จะไม่รายงานข่าวนั้น แต่อย่างไรก็ตาม นักข่าวมักจะเต็มใจรายงานเหตุการณ์ข่าวที่จัดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของภาครัฐ ทั้งนี้ เพราะแหล่งข่าวเหล่านี้เป็นแหล่งข่าวประจำ และ เหตุการณ์ที่จัดขึ้นมักจะถูกตัดสินว่าเป็นข่าวสำคัญ

- **ความใกล้ชิดทางสภาพภูมิศาสตร์และสังคม (Geographic and Social Proximity)**

แหล่งข่าวที่อยู่ใกล้กับสำนักงานข่าวจะสะดวกในการเข้าถึงนักข่าวมากกว่า อย่างไรก็ตาม สำนักข่าวก็มีแนวโน้มที่จะตั้งอยู่ในที่ๆ มีข่าวที่เหมาะสมมากที่สุด นอกจากนี้ แหล่งข่าวกับนักข่าวยังต้องมีความใกล้ชิดกันทางสังคมอีกด้วย

ความใกล้ชิดทางสังคมเกิดจากปัจจัยทางโครงสร้างและทางประชากรศาสตร์ (Structural and Demographic Factors) ซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้คนที่มีภูมิหลังและความสนใจคล้ายกันมีการ

ติดต่อสัมพันธ์กัน และในขณะที่เดียวกันก็จะกีดกันคนที่มีลักษณะต่างกันออกไป ส่วนใหญ่แล้ว แหล่งข่าวที่อยู่ในชนชั้นสูงและชนชั้นกลางจะเข้าถึงนักข่าวได้ไม่ยาก และอาจมีเพื่อนเป็นนักข่าวด้วย ส่วนคนที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าอาจไม่รู้จักริธีติดต่อกับนักข่าวและอาจกลัวการปฏิเสธของนักข่าว เช่นเดียวกัน นักข่าวก็พบว่า การเข้าถึงหรือติดต่อกับแหล่งข่าวที่มีตำแหน่งทางชนชั้น เชื้อชาติ อายุและลักษณะอื่นๆ เหมือนกัน ง่ายกว่าการติดต่อกับแหล่งข่าวที่มีลักษณะต่างกัน นักข่าวที่ได้รับมอบหมายให้รายงานปัญหาสังคมใหม่ๆ มักจะเริ่มต้นด้วยการโทรศัพท์หาเพื่อน ถามชื่อคนรู้จักที่สามารถเป็นแหล่งข่าวได้ก่อน ในขั้นตอนนี้ นักข่าวเลือกแหล่งข่าวที่มีสถานภาพเท่าเทียมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น นักข่าวจึงเคลื่อนไหวภายในกลุ่มของแหล่งข่าวที่แคบและเล็ก ซึ่งเป็นคนรู้จัก และติดต่อเป็นประจำ

นอกจากนี้ นักข่าวยังอาศัยนักข่าวหรือองค์กรข่าวอื่นๆ ในการเลือกเรื่องที่จะนำมารายงาน การวิเคราะห์และหามุมใหม่ๆ ที่จะนำเสนอจากหนังสือพิมพ์อื่นนั้น นอกจากจะทำให้ให้นักข่าวมั่นใจในการมีอยู่ของแหล่งข่าวและความเหมาะสมต่อผู้รับสารแล้ว ยังทำให้มั่นใจว่าเรื่องนั้นมีผู้รับสารให้ความสนใจอีกด้วย

- **ความสามารถเข้าถึงได้ (Logistics and Availability)**

ในกระบวนการผลิตที่ถูกจำกัดโดยกำหนดเวลาปิดข่าว บางครั้งนักข่าวก็ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ เช่น แหล่งข่าวอาจไม่อยู่ในประเทศ นักข่าวจำนวนมากสูญเสียเรื่องข่าวที่ต้องการเพราะเหตุนี้

จิรายุ ห่วงทรัพย์ (ในจุติพงษ์ พุ่มมุล, 2543) เล่าถึงประสบการณ์ในการทำงานของตนว่า “... ผมเคยถูกสอนเรื่องการทำข่าวมาอย่างหนัก โดยให้ทำความรู้จักกับแหล่งข่าวให้ได้มากที่สุด ‘.. มึงต้องได้นามบัตรมาอย่างน้อยวันละ 2 ใบ และถ้าแจ๋วจริง มึงต้องได้เบอร์มือถือถือมาด้วย ..’ นี่คือเสียงรุ่นพี่ที่เคยสอนผมและนี่ก็เป็นแนวทางที่ผมยึดและสอนรุ่นน้องมาโดยตลอด เพราะข่าวจะมาจากแหล่งข่าวที่เราตามตัวได้เร็วที่สุดเท่านั้น” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสามารถในการเข้าถึงกันและกันได้ระหว่างนักข่าวและแหล่งข่าว

เช่นเดียวกับที่ Pamela J. Shoemaker และ Stephen D. Reese (1996) ได้กล่าวว่า นักข่าวจะต้องสามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ แหล่งข่าวที่เป็นองค์กร (organization) มักจะได้เป็นแหล่งข่าวมากกว่าปัจเจกบุคคล (individual) เพราะนอกจากจะมีข้อมูลที่พร้อมและเหมาะสมกว่าแล้ว ยังสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า องค์กรเหล่านี้จะมีเวลาเปิดและปิดทำการที่แน่นอนที่นักข่าวจะสามารถติดต่อใครสักคนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ ส่วนการติดต่อกับปัจเจกบุคคลนั้นยากกว่า เช่น บุคคลอาจไม่อยู่บ้าน อาจนอนหลับ หรือทำธุระอื่นๆ ดังที่ งานวิจัยของ Seo (1988 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) พบว่า จากแหล่งข่าวทั้งหมด นักข่าวได้ติดต่อแหล่งข่าวปัจเจกบุคคลในสัดส่วน 96 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การติดต่อแหล่งข่าวจากองค์กรซึ่งคิดเป็น 71 เปอร์เซ็นต์ แต่ผลปรากฏว่า 3 ใน 4 ของแหล่งข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์เป็นแหล่งข่าวจากองค์กร มีแค่ 1 ใน 4 เท่านั้นที่เป็นปัจเจกบุคคล ทั้งนี้เป็นเพราะนักข่าวสามารถเข้าถึงแหล่งข่าวจากองค์กรได้ง่ายกว่า

การคำนึงถึงผู้รับสารในการเลือกใช้แหล่งข่าวบุคคล

การพิจารณาความเหมาะสมของแหล่งข่าว (Source Suitability) เป็นการพิจารณาแหล่งข่าวในมุมมองของผู้รับสาร Herbert J. Gans (1979) ได้เสนอว่า นักข่าวจะพิจารณาความเหมาะสมของแหล่งข่าวที่สามารถเข้าถึงได้จากปัจจัยต่างๆ คือ ความเหมาะสมในอดีต ผลผลิตที่ได้ ความน่าเชื่อถือ ความน่าไว้วางใจ ความมีตำแหน่งหน้าที่ และการพูดอย่างชัดเจน

- **ความเหมาะสมในอดีต (Past Suitability)**

ถ้าแหล่งข่าวได้จัดหาข้อมูลที่น่าไปสู่เรื่องราวข่าวที่เหมาะสมในครั้งก่อนๆ นักข่าวก็มีแนวโน้มที่จะเลือกใช้แหล่งข่าวนั้นอีก จนแหล่งข่าวนั้นกลายเป็นแหล่งข่าวประจำ แต่อย่างไรก็ตาม การใช้แหล่งข่าวประจำทำให้เกิดข้อมูลซ้ำๆ และนักข่าวก็จะเบื่อ และเลิกใช้แหล่งข่าวนั้นไประยะหนึ่ง

- **ผลผลิตที่ได้ (Productivity)**

แหล่งข่าวจะถูกตัดสินโดยความสามารถในการให้ข้อมูลจำนวนมากโดยที่นักข่าวไม่ต้องทุ่มเทเวลาและทรัพยากรมากเกินไป นักข่าวมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาการปิดข่าว เพราะฉะนั้น นักข่าวพยายามที่จะลดจำนวนแหล่งข่าวให้น้อยลง ซึ่งในระดับหนึ่งก็เป็นผลให้เกิดการใช้เจ้าหน้าที่รัฐจำนวนมากในข่าว ในฐานะที่เป็นโฆษกหรือตัวแทนในการแถลงข่าวขององค์กร ซึ่งแหล่งข่าวเหล่านี้ช่วยประหยัดเวลาและแรงงานของนักข่าวโดยการลดความจำเป็นในการสัมภาษณ์สมาชิกคนอื่นๆ ของหน่วยงาน

- **ความน่าเชื่อถือ (Reliability)**

นักข่าวต้องการแหล่งข่าวที่เที่ยงตรงเชื่อถือได้ ซึ่งข้อมูลที่แหล่งข่าวให้มานั้นจะต้องต้องการการตรวจสอบน้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม ถ้าข้อมูลจากแหล่งข่าวที่ได้มานั้นเกี่ยวข้องกับความเสี่ยง หรือไม่น่าเชื่อถือโดยทันที นักข่าวจะต้องตรวจสอบจากแหล่งข่าวที่เป็นอิสระอื่นๆ อย่างน้อย 2 แหล่ง

เมื่อนักข่าวอ้างอิงข้อมูลถึงแหล่งข่าวแล้ว นักข่าวก็ไม่จำเป็นต้องกังวลเรื่องความน่าเชื่อถืออีก ผู้รับสารจะตัดสินใจเองว่าข้อมูลจากแหล่งข่าวนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ อย่างไรก็ตาม การใช้แหล่งข่าวที่ขาดความน่าเชื่อถือก็จะมีผลต่อความน่าเชื่อถือของนักข่าวไปด้วย

- **ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness)**

ในกรณีที่นักข่าวไม่มีเวลามากพอที่จะตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวได้ นักข่าวจะตรวจสอบความน่าไว้วางใจของแหล่งข่าว นักข่าวจะพิจารณาจากแหล่งข่าวที่ไม่จำกัดตัวเองกับข้อมูลที่เป็นประโยชน์เฉพาะตน พยายามให้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ และมีความซื่อสัตย์

นักข่าวมักจะซ่อนความไม่ไว้วางใจแหล่งข่าวไว้ เพราะแหล่งข่าวจำนวนมากเข้ามาหานักข่าวพร้อมกับผลประโยชน์ของตัวเองซึ่งทำให้มีแนวโน้มที่จะไม่ซื่อสัตย์ โดยเฉพาะนักข่าวจะไม่ไว้วางใจนักการเมืองมากที่สุด

นักข่าวมักจะประสบความสำเร็จลำบากในการพิจารณาความน่าไว้วางใจของแหล่งข่าว แหล่งข่าวที่นักข่าวติดต่อบ่อยจะถูกประเมินตลอดเวลา ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่บรรณาธิการชอบใช้แหล่งข่าวประจำมากกว่าเมื่อนักข่าวไม่รู้จักรหัสข่าว นักข่าวมักจะพึ่งตัวบ่งชี้อื่นๆ แหล่งข่าวที่ให้ความสนิทสนมและปฏิบัติต่อนักข่าวอย่างเป็นมิตรจะได้รับความไว้วางใจมากกว่า ในขณะที่เดียวกัน แหล่งข่าวที่มีตำแหน่ง หรือเป็นผู้มีอำนาจอย่างเป็นทางการ จะถูกพิจารณาว่าน่าไว้วางใจกว่าแหล่งข่าวอื่นๆ นอกจากนี้ นักข่าวมักจะไว้วางใจคนที่เหมือนกับตน นั่นคือเหตุผลว่าแหล่งข่าวที่มีความใกล้ชิดทางสังคมกับนักข่าว เช่น เพื่อน มักจะถูกใช้บ่อยๆ

- **ความมีตำแหน่งหน้าที่ (Authoritativeness)**

นักข่าวมักจะพึ่งพาแหล่งข่าวที่มีตำแหน่งซึ่งมีอำนาจและความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ แหล่งข่าวเหล่านี้มักจะถูกสันนิษฐานว่าไว้วางใจได้ เพราะไม่สามารถโกหกอย่างเปิดเผย ข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นที่ได้ก็เป็นทางการ เมื่อข่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง นักข่าวก็จะปกป้องตนเองโดยการอาศัยแหล่งข่าวที่มีอำนาจโดยตำแหน่งเหล่านี้ เรื่องราวจากแหล่งข่าวเหล่านี้ยังมีความน่าเชื่อถือด้วย เช่นเดียวกับที่ Pamela J. Shoemaker และ Stephen D. Reese (1996) ได้กล่าวไว้ว่า นักข่าวมักจะชอบใช้แหล่งข่าวที่เป็นทางการ เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ หรือตำรวจ เพราะนอกจากแหล่งข่าวเหล่านี้จะสามารถเข้าถึงได้ง่ายแล้ว นักข่าวและบรรณาธิการยังเชื่อว่าสิ่งที่แหล่งข่าวที่เป็นทางการเหล่านี้พูดเป็นสิ่งที่สำคัญ (Paletz & Entman, 1981 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) และมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าสิ่งที่แหล่งข่าวทางการเหล่านี้พูดเป็นความจริง (Gandy, 1982 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) ดังนั้น การสัมภาษณ์แหล่งข่าวทางการทำให้งานของนักข่าวมีประสิทธิภาพ โดยการเน้นไปที่ปัจเจกบุคคลที่มีเรื่องสำคัญมานำเสนอ และลดความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วย (Hackett, 1985 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996)

Melvin Mencher (1997) กล่าวว่า แหล่งข่าวบางคนไม่ค่อยมีคุณสมบัติที่จะพูดในเรื่องข่าวนั้นๆ แต่เป็นคนที่มีอำนาจ นักข่าวก็ใช้แหล่งข่าวเพียงเพราะเขาเป็นใคร ไม่ใช่เพราะเขารู้อะไร คนส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะเชื่อถือคนที่มีอำนาจ ยิ่งบุคคลมี ยศถาบรรดาศักดิ์ มีตำแหน่งสูงแค่ไหน ผู้คนก็จะมีศรัทธาในบุคคลนั้นมากขึ้นเท่านั้น ความไว้วางใจในอำนาจนี้ ถูกรับรู้ว่าเป็น “ลำดับชั้นของความน่าเชื่อถือ” (Hierarchy of Credibility) คือ ยิ่งแหล่งข่าวมีอำนาจมากเท่าไร แหล่งข่าวนั้นก็จะถูกรับรู้ว่ามีอำนาจเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น เมื่อนักข่าวยอมรับหลักทฤษฎีนี้เมื่อไร พวกเขา ก็จะปล่อยให้ผู้ที่อำนาจมาอธิบายหรือกำหนดเหตุการณ์ ยิ่งเมื่อเหตุการณ์ซับซ้อนมากขึ้น นักข่าวจะพึ่งพาแหล่งข่าวมากขึ้นเช่นกัน นักข่าวอาจขอให้แหล่งข่าวให้ความรู้ภูมิหลังเพื่อที่จะทำให้เรื่องยากๆ สามารถถูกนำเสนออย่างเชื่อถือได้โดยผู้มีอำนาจ ตามปกติแล้ว นักข่าวมักจะยินยอมทำตามแหล่งข่าว เพราะพวกเขาชอบเรื่องราวข่าวที่ถูกต้องแม่นยำในขณะที่ต้องทำงานอย่างเร่งรีบ

นักข่าวพึ่งพาแหล่งข่าวทางการด้วยหลายเหตุผล เช่น (Shoemaker & Reese, 1996)

1. รัฐบาลจัดหาข้อมูลที่ได้รับกรรับรองแล้วให้อย่างต่อเนื่องและสะดวก ซึ่งนักข่าวก็พบว่ามันมีประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานที่ต้องใช้ทรัพยากรมากในการสืบเสาะค้นคว้า
2. การพึ่งพาแหล่งข่าวเหล่านี้จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการค้นคว้าหาข้อมูล
3. สันนิษฐานความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสื่อ เพราะนักข่าวต้องยึดหลักความเป็นภววิสัย และทัศนคติที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน การใช้แหล่งข่าวที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐบาลจะช่วยรับรองความเชื่อถือได้ของข่าวนั้น (Daniel Hallin, 1989 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996)
4. ความจำเป็นในการแข่งขันของนักข่าวทำให้ต้องพึ่งพาแหล่งข่าวที่เป็นทางการ นักข่าวสามารถหาข้อมูลพิเศษบางอย่างที่ล้าหน้าคู่แข่งได้ โดยวิธีต่างๆ เช่น ออกหาข้อมูลเอง ค้นคว้าเอง และโดยวิธีที่ง่าย เช่น โดยผ่านทางเบาะแส การสัมภาษณ์ หรือ ข่าวรั่ว (leak) จากแหล่งข่าวทางการ ซึ่งวิธีหลังนี้มีประสิทธิภาพกว่า ดังนั้น เพื่อให้ได้ข่าวเด็ดในบางโอกาส นักข่าวต้องยอมรับข่าวทั่วไปที่ถูกเผยแพร่ผ่านทางช่องทางเดียวกันนี้ (Sigal, 1973 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996)

- **การพูดอย่างชัดเจน (Articulateness)**

เมื่อถูกสัมภาษณ์ แหล่งข่าวจะต้องสามารถกล่าวเข้าประเด็นอย่างกระชับและชัดเจน นอกจากนี้ นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่พูดภาษามาตรฐานมากกว่าภาษาถิ่น

นอกจากหลักการดังกล่าวแล้ว Hiley H. Ward (1985) ได้เสนอหลักพิจารณาบางอย่างเพิ่มเติม คือ

- **ความเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีความรู้ (Knowledgeability)**

นักข่าวควรจะพิจารณาเลือกแหล่งข่าวที่มีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ หรือมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เพราะจะสามารถให้ข้อมูลที่ดี มีประโยชน์แก่นักข่าวได้

Pamela J. Shoemaker และ Stephen D. Reese (1996) ได้กล่าวว่า นักข่าวใช้แหล่งข่าวที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในอัตราส่วนมากขึ้น ผู้เชี่ยวชาญ คือ บุคคลที่นักข่าวพึ่งพาเมื่อต้องการเอาเหตุการณ์ใส่เข้าไปในบริบทและอธิบายความหมายของข่าว เพราะความเป็นภววิสัยทำให้นักข่าวไม่สามารถใส่ความคิดเห็นในข่าวได้ นักข่าวต้องพึ่งผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์เหตุการณ์ข่าวให้ผู้รับสารเข้าใจ การเลือกผู้เชี่ยวชาญเป็นสิ่งสำคัญมีผลต่อการกำหนดความหมายของข่าว Melvin Mencher (1997) ได้ให้ความเห็นว่า นักข่าวต้องระมัดระวังและเลือกแหล่งข่าวเฉพาะในสิ่งที่แหล่งข่าวมีความรอบรู้และมีความชำนาญเท่านั้น ถ้าถามคำถามในขอบเขตที่เขามีความรู้ความชำนาญ แหล่งข่าวก็จะมีประโยชน์เป็นอย่างมาก

Lawrence C. Soley (1992 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) ได้วิเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญและสรุปได้ว่าจำกัดอยู่แค่เฉพาะกลุ่มคนชั้นสูงกลุ่มเล็กๆ ที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะเหมือนกันเท่านั้น ทั้งนี้ อาจเป็น

เพราะ นักข่าวพบว่าการปรึกษากลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเล็กๆ ง่ายกว่า และสามารถคาดเดาได้มากกว่า ดีกว่าที่จะติดต่อกับคนใหม่ทุกๆ ครั้งที่จำเป็น

- **ความเป็นที่ยอมรับของสังคม (Acceptability to others)**

ใครก็ตามสามารถเป็นแหล่งข่าวของนักข่าวได้ แต่แหล่งข่าวที่มีความโดดเด่นในสังคมหรือชุมชน จะให้ข้อมูลที่นักข่าวสามารถใช้ประโยชน์โดยตรงได้มากกว่า ดังนั้น นักข่าวควรมองหาแหล่งข่าวที่มีความเป็นผู้นำ หรือ ได้รับสถานภาพบางอย่างจากคนในชุมชน

ข้อจำกัดเรื่องเวลาและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล

เวลาอาจเป็นข้อจำกัดทางกายภาพอย่างหนึ่ง คือ กำหนดเวลาปิดข่าวขององค์กร ซึ่งบังคับนักข่าวให้หยุดหาข้อมูลข่าวและส่งเรื่อง นักข่าวต้องปรับตารางการทำงานให้เหมาะสม Tuchman (1977 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) กล่าวว่า ข้อจำกัดนี้สร้างช่องว่างทางเวลา นั่นคือ สิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือเวลาปิดข่าวมีโอกาสที่จะได้รับการรายงานน้อย เช่นเดียวกับ Michael Schudson (1986 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า องค์กรข่าวทำงานตามนาฬิกา เหตุการณ์ที่จะได้รับการรายงานนั้นต้องประสานกับเข็มนาฬิกา คำว่า “ทันต่อเวลา” นั้น นักข่าวไม่ได้หมายความว่าใกล้เคียงกับเวลาปัจจุบันมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่นักข่าวจะมองหาข่าวที่เหมาะสมซึ่งเกิดขึ้นใกล้เคียงกับเวลาปิดข่าวมากที่สุด ข่าวจะตั้งเกิดขึ้นในช่วงเวลาของการทำงานของนักข่าว ซึ่งข้อกำหนดในเรื่องเวลาทำให้เรื่องราวที่มีการก่อตัวหรือพัฒนาช้าไม่ได้รับการนำเสนอ นอกจากนี้ กำหนดเวลาปิดข่าวยังเป็นผลให้นักข่าวใช้แหล่งข่าวในขอบเขตที่แคบลง (Fico, 1984 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996)

นักการเมืองตระหนักถึงข้อจำกัดนี้ดี และมักจะใช้ประโยชน์โดยการจัดตารางเหตุการณ์ข่าวในช่วงเวลาที่จะทันต่อกำหนดเวลาปิดข่าว และมักจะให้ข่าวที่ตนไม่ต้องการให้พูดถึงมากนักในช่วงเย็นวันศุกร์

แบบแผนการปฏิบัติงานนักข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล

แบบแผนการปฏิบัติงาน (Routines) คือ รูปแบบการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นซ้ำๆ เป็นกิจวัตร ซึ่งแต่ละคนจะยึดถือในการทำงาน จากมุมมองของ Mannheim (อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) แบบแผนการปฏิบัติงานเหล่านี้เป็นกลุ่มข้อจำกัดที่มีต่อการทำงานของแต่ละคน

งานขององค์กรสื่อคือ การเสนอผลผลิตที่ดีที่สุดแก่ผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดภายใต้ข้อจำกัดของเวลาและพื้นที่ ในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่การได้รับวัตถุดิบจากแหล่งข่าว การดำเนินการ และส่งต่อไปยังผู้รับสาร นั้น มีข้อจำกัดต่างๆ ที่สัมพันธ์กับแหล่งข่าว องค์กรสื่อ และผู้รับสาร เกิดขึ้น สื่อจะต้องปรับตัวให้เข้ากับข้อจำกัดนั้น แบบแผนการปฏิบัติงานจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรและพนักงาน แบบแผนการปฏิบัติงานเหล่านี้จะช่วยทำให้มั่นใจว่าระบบการทำงานของสื่อตอบสนองในทางที่สามารถคาดเดาได้และไม่

สามารถฝ่าฝืนได้ง่าย แบบแผนเหล่านี้จึงกลายเป็นกฎเกณฑ์ส่วนหนึ่งของความเป็นมืออาชีพ รูปแบบของข่าวที่เกิดขึ้นซ้ำๆ เป็นมาตรฐาน เป็นผลมาจากแบบแผนการปฏิบัติงาน

ผู้รับสารเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อความอยู่รอดขององค์กร สินค้าที่ผลิตขึ้นมาต้องมีการคำนึงถึงผู้รับสารเป็นสำคัญ แบบแผนบางอย่างได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อช่วยให้นักข่าวและองค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับสารได้

- **แบบแผนการปฏิบัติงานโดยยึดความเป็นภววิสัย (Objectivity)**

คุณภาพข่าวขึ้นอยู่กับคุณภาพของแหล่งข่าว เนื่องจาก นักข่าวมีโอกาสรู้รายละเอียดของเหตุการณ์หรือประเด็นข่าวได้มากที่สุดเท่ากับที่แหล่งข่าวของเขาู้ ในการทำงาน นักข่าวย่อมมีจุดมุ่งหมายให้ผลงานของตนออกมาดี มีคุณภาพ ข่าวที่มีคุณภาพนั้นจะต้องมีความถูกต้อง ความสมดุลและเที่ยงธรรม ความเป็นภววิสัย ความง่าย กะทัดรัด และชัดเจน ผู้รับสารย่อมต้องการสินค้าที่มีคุณภาพ การยึดถือจุดมุ่งหมายที่คุณภาพของข่าวนั้นทำให้เกิดแบบแผนหนึ่งในการปฏิบัติงานขึ้น ซึ่งเป็นแบบแผนเพื่อการป้องกันตนเองจากความไม่พอใจของผู้รับสาร นั่นคือ แบบแผนความเป็นภววิสัย

แบบแผนการปฏิบัติงานส่วนใหญ่จะช่วยป้องกันความไม่พอใจของผู้รับสาร เช่น แบบแผนการปฏิบัติงานโดยยึดถือความเป็นภววิสัย Tuchman (1977 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) กล่าวว่า ความเป็นภววิสัยเป็นแบบแผนที่ช่วยป้องกันสินค้าขององค์กรจากการวิพากษ์วิจารณ์ เพราะนักข่าวมีเวลาในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับข่าวน้อย นักข่าวจึงต้องการกลยุทธ์ที่จะปกป้องพวกเขาจากสิ่งที่ทำให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินงาน เช่น ป้องกันการฟ้องร้อง หรือคำตำหนิจากเจ้านาย กลยุทธ์เหล่านั้น เช่น การพึ่งพาความจริงที่ได้รับการรับรอง การใส่เครื่องหมายคำพูดสำหรับคำแถลงการณ์ การใส่ชื่อบุคคลหลายๆ คนในข่าว เพื่อเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นของตน และการแสดงหลักฐานประกอบความจริง บ่อยครั้งที่ความจริงที่ได้รับการรับรองแล้วนั้นไม่มีอยู่สำหรับการใช้งาน นักข่าวจึงต้องพึ่งพาความจริงจากปากของแหล่งข่าว เพราะนักข่าวไม่มีเวลาตรวจสอบคำพูดของแหล่งข่าว นักข่าวไม่สามารถอ้างได้ว่าคำพูดเหล่านั้นเป็นความจริง นักข่าวยังสามารถเสนอมุมมองตรงข้ามได้ ซึ่งทำให้นักข่าวสามารถกล่าวได้ว่าได้นำเสนอเรื่องราวทั้งสองด้าน คำกล่าวอ้างทั้งสองด้านอาจจะผิด แต่กลยุทธ์นี้จะช่วยปกป้องนักข่าวจากการถูกตำหนิได้

การเชื่อมโยงคำพูดเข้ากับแหล่งข่าวเป็นส่วนสำคัญของแบบแผนความเป็นภววิสัย นักข่าวต้องระบุชื่อแหล่งข่าวทุกครั้งที่เป็นไปได้ James M. Neal และ Suzanne S. Brown (1977) กล่าวว่า การระบุแหล่งข่าวเป็นพฤติกรรมที่เที่ยงธรรม ผู้รับสารสามารถตัดสินคุณค่าของข่าวจากคุณสมบัติของแหล่งข่าว เช่น พิจารณาจากความเป็นผู้เชี่ยวชาญ ความเชื่อถือได้ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ นักข่าวมักจะระบุแหล่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือสูง เพราะนักข่าวรู้ว่าผู้รับสารมักจะเชื่อถือข้อมูลที่อ่านถ้าข้อมูลนั้นมาจากแหล่งข่าวที่รู้จัก นอกจากนี้ การอ้างแหล่งข่าวยังเป็นการเปิดช่องทางให้กับนักข่าวด้วย เพราะแหล่งข่าว เช่น ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อย มักจะรู้สึกพอใจที่ได้

เห็นชื่อตัวเองถูกระบุในข่าว ซึ่งจะทำให้แหล่งข่าวยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับนักข่าวมากกว่าแหล่งข่าวที่ไม่ได้รับการอ้างถึง

- **การกำหนดกรอบหรือแ่งมุมให้กับเรื่องข่าว**

โดยการชี้ให้นักข่าวตั้งเอาความจริงและเหตุการณ์ออกมาจากบริบท และสร้างข่าวนั้นใหม่ให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม แบบแผนการปฏิบัติงานนี้จะให้เรื่องราวข่าวที่เป็นที่ยอมรับ แต่การปฏิบัติแบบนี้ ข่าวจะถูกบิดเบือนจากเหตุการณ์ดั้งเดิม แ่งมุมของเรื่อง (angle) ที่ต้องกำหนดไว้ก่อนนั้นทำให้นักข่าวมองหาหัวข้อหรือสาระสำคัญที่จะนำมาเขียน นักข่าวจะทำงานได้มีประสิทธิภาพที่สุดเมื่อรู้ว่าแหล่งข่าวจะพูดอะไร ซึ่งสิ่งนี้จะช่วยอธิบายว่าทำไมนักข่าวจึงชอบฟังพาแหล่งข่าวเดิมๆ ที่คุ้นเคยกัน ถึงแม้ว่าแหล่งข่าวจะไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น เพราะนักข่าวจะสามารถคาดเดาได้ล่วงหน้าว่าใครจะให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อแ่งมุมข่าวที่นักข่าวเลือกให้ความสำคัญ

David Altheide (1976 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) สังเกตว่า นักข่าวมักจะกำหนดเรื่องราวอยู่ในใจไว้ก่อนแล้วตามมุมมองของตนเองว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญในเหตุการณ์ ความคาดหวังนี้นำนักข่าวไปสู่การแสวงหาแหล่งข่าวและข้อมูลที่สนับสนุน แม้แต่การรายงานข่าวเหตุการณ์ที่มีความคลุมเครือน้อย นักข่าวก็มักจะมีต้นร่างอยู่ในใจว่าจะเขียนเรื่องอย่างไร

Hess (1989, 1990 อ้างถึงใน Soley, 1992) ได้กล่าวไว้ว่า นักข่าวจะเลือกแต่แหล่งข่าวที่สามารถให้ข้อมูลที่เข้ากันได้กับแนวคิดที่นักข่าวได้กำหนดเอาไว้ก่อนแล้ว ข้อมูลที่ไม่เข้ากับแนวคิดของเรื่องจะถูกทิ้งไป นักข่าวจะโทรศัพท์ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพบใครก็ตามที่จะให้ข้อมูลที่ต้องการได้ เช่นเดียวกับที่ Jack Nelson (อ้างถึงใน Soley, 1992) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อนักข่าวต้องการประโยคแสดงความคิดเห็นในข่าว บรรณาธิการจะเรียกร้องให้ระบุผู้แสดงความคิดเห็น ดังนั้น นักข่าวจึงเริ่มเลือกหาแหล่งข่าวที่ต้องการ

- **การพึ่งพาสื่ออื่นและการทำงานเป็นกลุ่ม (Pack Journalism)**

การขาดหลักในการประเมินผลงาน ทำให้นักข่าวใช้ความสอดคล้องทั้งกับตัวเองและกับองค์กรสื่ออื่นเป็นแนวทาง การปฏิบัติแบบนี้จะช่วยลดความเสี่ยงสำหรับองค์กรโดยให้ความมั่นใจว่าผลผลิตนั้นเป็นผลงานที่ถูกต้องเหมาะสม แต่ในขณะเดียวกัน ก็ทำให้ผลผลิตของสื่อออกมาเหมือนกัน

นอกจากนักข่าวจะพึ่งพางานชิ้นก่อนๆ เป็นแนวทางการปฏิบัติงานแล้ว นักข่าวยังพึ่งพานักข่าวจากองค์กรอื่นๆ ด้วย Shields และ Dunwoody (1986 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) พบว่า ถึงแม้ว่าองค์กรสื่อจะกระตุ้นให้นักข่าวมองกันและกันว่าเป็นคู่แข่ง แต่ในทางปฏิบัติแล้ว นักข่าวก็ยังแบ่งข้อมูลกันเป็นประจำ นักข่าวจะรายงานข่าวจากแหล่งข่าวคนเดียวกันและเรื่องเดียวกันเพื่อสร้างความมั่นใจในการรายงานข่าว ทั้งนี้เพราะนักข่าวทั้งหมดจะถูกคาดหวังให้ตอบคำถามเกี่ยวกับความถูกต้องของข้อมูล บรรณาธิการจะตั้งคำถามกับเรื่องที่เบี่ยงเบนจากรายการขององค์กรข่าวอื่นๆ เพราะถ้าจะต้องรายงานข่าวที่แตกต่างจากองค์กรข่าว

อื่นๆ นั้น บรรณาธิการต้องการเหตุผลดีๆ แต่นักข่าวส่วนใหญ่กลัวการถูกถาม ดังนั้น นักข่าวจึงต้องทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งการปฏิบัติแบบนี้ก็เป็นที่ยอมรับกัน

นักข่าวมีแนวโน้มที่จะพึ่งพากันมากในการรายงานข่าวจากแหล่งข่าวประจำ หรือการรายงานเหตุการณ์ที่สามารถคาดเดาได้สูง ในขณะที่เดียวกัน นักข่าวก็มีแนวโน้มสูงที่จะพึ่งพากันในการรายงานข่าววิกฤตการณ์ต่างๆ ซึ่งข้อมูลที่เชื่อถือได้นั้นหายาก Leon Sigal (1973 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) กล่าวว่า การรายงานข่าวในโลกที่มีความคลุมเครือ นักข่าวพยายามค้นหาอันที่แท้ ติงไว้ที่นักข่าวทำตามแบบแผนการปฏิบัติงานเดียวกันนี้ สนับสนุนค่านิยมทางวิชาชีพเดียวกัน และใช้กันและกันเป็นมาตรฐานเปรียบเทียบ การทำข่าวมีแนวโน้มที่จะเหมือนกัน แต่ความเหมือนกันนั้นเป็นสิ่งที่นักข่าวปรารถนา เพราะจะสร้างความมั่นใจซึ่งจะช่วยให้ นักข่าวทำงานให้สภาพแวดล้อมที่คลุมเครือได้

Warren Breed (1980 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) สังเกตว่า นักข่าวอ่านหนังสือพิมพ์อื่นๆ เป็นประจำ บรรณาธิการก็อ่านเช่นกัน Breed พบว่าบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เล็กๆ มักจะใช้หนังสือพิมพ์ใหญ่ๆ ในเมืองเป็นแนวทางของตนราวกับว่าบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์เล็กๆ กำลังจ้างบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ใหญ่ๆ ให้ทำงานให้

Atwater และ Fico (1986 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) ตั้งข้อสันนิษฐานว่า แบบแผนการปฏิบัติงานที่เน้นความสอดคล้องกันนี้ ทำให้ระบบที่ส่งเสริมความใกล้ชิดสนิทสนม การแบ่งปันข้อมูล และการสังเกตผลงานของนักข่าวคนอื่นๆ เป็นระบบค่านิยมพื้นฐานในทุกองค์กร

อย่างไรก็ตาม องค์กรสามารถถ่วงสมดุลของผลประโยชน์ที่ได้จากการทำงานเป็นกลุ่มด้วยการทำงานได้รวดเร็วกว่าคนอื่น ถ้าสื่อทั้งหมดจะรายงานเรื่องเดียวกัน นักข่าวจะต้องได้สิ่งที่ทุกคนต้องการก่อนใครทั้งหมด ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นตัวประเมนผลการทำงานของนักข่าวได้ด้วย

ระบบองค์กรและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล

องค์กรทุกองค์กรจะต้องมีเป้าหมาย (Goal) องค์กรส่วนใหญ่มีเป้าหมายหลักทางธุรกิจ คือ ผลกำไร และอาจมีเป้าหมายอื่นรองลงมาด้วยเช่นกัน เช่น รับผิดชอบต่อสังคม ผลิตสินค้าคุณภาพ หรือได้รับการยอมรับในความเป็นมืออาชีพ ฯลฯ ในบางกรณี เจ้าขององค์กรอาจเลือกเป้าหมายทางธุรกิจเป็นเป้าหมายรองก็ได้ แต่ก็ไม่สามารถเพิกเฉยต่อเป้าหมายนี้ได้อย่างไม่มีกำหนด องค์กรต้องมอบหมายบทบาทหน้าที่ และพัฒนาโครงสร้างซึ่งสมาชิกสามารถประสานงานกันเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นได้

ในองค์กรสื่อ เจ้าของ (Owner) เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ซึ่งจะควบคุมผู้พิมพ์ผู้โฆษณา (Publisher) ซึ่งจะควบคุมบรรณาธิการ (Editor) ซึ่งควบคุมนักข่าว (Reporter) อีกที นอกจากนี้กองบรรณาธิการแล้ว องค์กรยังประกอบไปด้วยหน่วยงานอื่น เช่น กองการผลิต และกองจัดการ ผู้บริหารระดับสูงจะกำหนดนโยบายที่เข้ากับเป้า

หมาย นอกจากแต่ละหน่วยงานจะต้องปฏิบัติตามแบบแผนการปฏิบัติงานของตนแล้ว ยังต้องปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหารด้วย

ผู้นำองค์กรสามารถควบคุมเนื้อหาโดยตรงได้ผ่านนโยบายที่ประกาศออกมาอย่างชัดเจน และโดยอ้อมผ่านการกำหนดขอบเขตและแนวทางซึ่งนำการตัดสินใจ นักข่าวจะเรียนรู้นโยบายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเหล่านี้ผ่านประสบการณ์และการสังเกต

Breed (1960 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) อธิบายว่า การสื่อสารนโยบายโดยตรงจากบรรณาธิการนั้นไม่ค่อยจะเกิดขึ้น นักหนังสือพิมพ์ใหม่ๆ จะค่อยๆ เรียนรู้ความต้องการขององค์กรจากการสังเกตและจากประสบการณ์ บางครั้ง นโยบายถูกถ่ายทอดผ่านทางข่าวซุบซิบนินทา นักหนังสือพิมพ์ใหม่ๆ จะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วว่าเจ้านายชอบอะไรโดยผ่านนักข่าวที่มีประสบการณ์มากกว่า นอกจากนี้ นักหนังสือพิมพ์ยังเรียนรู้จากกระบวนการบรรณาธิการ เช่น จากการฟังเจ้านายอภิปรายข้อดีและข้อเสียของข่าวต่างๆ ซึ่งทำให้นักหนังสือพิมพ์ใหม่เรียนรู้ได้โดยตรงว่าอะไรเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ข่าวที่ขัดแย้งกับนโยบายจะไม่ได้รับการตีพิมพ์โดยไม่มีคำอธิบาย ซึ่งทำให้นโยบายไม่ได้รับการเปิดเผย อภิปราย และไม่เปลี่ยนแปลง

นักสังคมวิทยาทางสื่อ เช่น Herbert Gans และ Leon Sigal มองปัจจัยทางเศรษฐกิจว่าเป็นข้อจำกัดในการทำงานข่าวและมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการตัดสินใจของกองบรรณาธิการ คนทำข่าวพบว่ามันยากที่จะเชื่อมโยงความต้องการของผู้รับสาร รายได้จากการขายโฆษณา และคุณภาพของข่าวเข้าด้วยกัน บางครั้ง ความขัดแย้งเกิดขึ้นในการทำงานเนื่องจากนักข่าวมักจะมุ่งเข้าหาแหล่งข่าวที่มีการติดต่อกันเป็นประจำ ในขณะที่บรรณาธิการจะมุ่งไปที่ความสนใจของผู้รับสารและเป้าหมายขององค์กรมากกว่า ทำให้วาระของทั้งสองฝ่ายต่างกัน ซึ่งความขัดแย้งนี้จะถูกขจัดให้หมดไป

บรรณาธิการจึงมีบทบาทต่อการได้มาซึ่งแหล่งข่าวของนักข่าว ถึงแม้ว่านักข่าวจะเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการติดต่อกับแหล่งข่าว แต่ถ้าบรรณาธิการเห็นว่า แหล่งข่าวนั้นไม่เหมาะสมด้วยเหตุใดก็ตาม นักข่าวก็อาจใช้แหล่งข่าวนั้นได้

อุดมการณ์ของสังคม (Social Ideology) และผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล

Samuel Becker (1984 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) ให้นิยาม “อุดมการณ์” ว่าเป็นกลุ่มของกรอบอ้างอิงที่ประสานกันซึ่งเราใช้ในการมองโลกและปรับการกระทำของเรา อุดมการณ์นี้จะควบคุมการรับรู้โลกของเราและตัวเรา อุดมการณ์ไม่ใช่ระบบความเชื่อส่วนบุคคล แต่เป็นปรากฏการณ์ในระดับสังคม

Daniel Hallin (1986 อ้างถึงใน Shoemaker & Reese, 1996) ได้แนะนำแบบจำลองที่เป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจการรักษาด้านทางอุดมการณ์ (Ideological Boundaries) ของนักข่าว โดยแบ่งโลกของนักข่าวเป็น 3 พื้นที่

1. ความขัดแย้งที่ชอบธรรม (Legitimate Controversy) ในพื้นที่นี้ นักข่าวจะค้นหาความเป็นภววิสัยและความสมดุล เป็นพื้นที่ของการเลือกตั้ง การพิจารณาว่ากฎหมาย เป็นต้น
2. ความเป็นเอกฉันท์ (Consensus) ในพื้นที่นี้ นักข่าวไม่รู้สึถูกผลักดันให้นำเสนอแนวความคิดที่ขัดแย้งกัน หรือการเป็นผู้สังเกตการณ์ที่ไม่มีอคติ นักข่าวสามารถแสดงบทบาทในการสนับสนุนค่านิยมที่เป็นมติมหาชนได้
3. ความเบี่ยงเบน (Deviance) เป็นพื้นที่ของคนและความคิดที่เบี่ยงเบนจากกระแสหลักของสังคม นักข่าวจะปราศจากความเป็นกลาง และจะแสดงบทบาทของการเปิดเผย ประณาม กีดกันบุคคลที่ฝ่าฝืนหรือท้าทายมติมหาชนออกไปจากวาระสังคม

อุดมการณ์ของสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทต่อการได้มาซึ่งแหล่งข่าว Lawrence C. Soley (1992) ได้กล่าวไว้ว่า โฆษกหรือตัวแทนจากสถาบันที่ชอบด้วยกฎหมายและธรรมเนียมประเพณี (Legitimated Institutions) เช่น ธุรกิจ รัฐบาล ฯลฯ จะกลายเป็นแหล่งข่าวที่ได้รับการยอมรับและได้รับการติดต่อกับนักข่าวเป็นประจำ ส่วนสมาชิกของกลุ่มที่ต่อต้านบรรทัดฐานของสังคมมักจะไม่ค่อยมีโอกาสได้เป็นแหล่งข่าว ทั้งนี้ เพราะมุมมองที่ต่อต้านบรรทัดฐานของสังคมทำให้นักข่าวมักจะหลีกเลี่ยงการใช้บุคคลเหล่านี้เป็นแหล่งข่าว นอกจากนี้ นักข่าวยังถูกสอนให้รู้ว่าการใช้แหล่งข่าวที่ชอบด้วยกฎหมายและธรรมเนียมประเพณีเป็นแบบแผนการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานของวิชาชีพ และบรรณานุกรมข่าวก็ให้การสนับสนุนการปฏิบัตินี้ ดังนั้น นักข่าวที่ปรารถนาจะให้ข่าวของตนได้รับการตีพิมพ์จะต้องใช้แหล่งข่าวที่ชอบด้วยกฎหมาย มิฉะนั้นแล้ว ข่าวนั้นก็จะถูกโยนทิ้งไป

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักข่าวที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งข่าว

สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ได้ตราข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2541 ไว้ โดยได้เสนอจริยธรรมและแนวปฏิบัติของหนังสือพิมพ์และผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีบางข้อที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งข่าว ดังนี้

- **นักข่าวต้องระบุนามของข่าวทุกครั้งที่สามารถทำได้** คือ นักข่าวต้องระบุนามของข่าวทุกครั้งที่สามารถทำได้ และเมื่อใดก็ตามที่ให้คำสัญญากับแหล่งข่าวแล้วว่าจะไม่เปิดเผยที่มาของข่าว นักข่าวต้องรักษาสัญญา ดังที่ข้อบังคับที่ 13 และ 14 ระบุว่า

ข้อ 13 “หนังสือพิมพ์ต้องไม่เสนอข่าวโดยเลื่อนลอยปราศจากแหล่งที่มา พึงระบุนามบุคคลที่ให้สัมภาษณ์หรือให้ข่าวอย่างเปิดเผย เว้นแต่จะมีเหตุอันควรปกปิดเพื่อสวัสดิภาพและความปลอดภัยของแหล่งข่าว และต้องเป็นประโยชน์ต่อสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของสาธารณชน”

ข้อ 14 “หนังสือพิมพ์ต้องปกปิดชื่อและฐานะของบุคคลที่ให้ข่าวไว้เป็นความลับ หากได้ให้คำมั่นแก่แหล่งข่าวนั้นไว้ หนังสือพิมพ์ต้องปกปิดนามปากกาหรือนามแฝงที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์นั้นไว้เป็นความลับ”

- **นักข่าวต้องไม่ใส่ความคิดเห็นตนเองลงในข่าว** คือ นักข่าวไม่สามารถสอดแทรกความคิดเห็นของตนเองลงในข่าวได้ ดังนั้น ความคิดเห็นที่ปรากฏในเนื้อหาข่าวจึงต้องระบุที่มา ดังที่ข้อบังคับระบุว่า

ข้อ 9 “หนังสือพิมพ์ต้องไม่สอดแทรกความคิดเห็นลงในข่าว”

- **นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวที่รู้จักจริง** คือ นักข่าวจะต้องพิจารณาและเลือกใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้จริงในประเด็นข่าว เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง และครบถ้วน ดังที่ข้อบังคับข้อ 4 ระบุว่า

ข้อ 4 “หนังสือพิมพ์จะต้องยึดถือข้อเท็จจริง ความถูกต้องแม่นยำ และครบถ้วน”

- **นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวรอบด้าน** คือ นักข่าวต้องเสนอข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับข่าว โดยเฉพาะคนที่ได้รับผลเชิงลบจากข่าว ดังที่ข้อบังคับที่ 6 11 และ 18 ระบุไว้ว่า

ข้อ 6 “หนังสือพิมพ์ต้องแสดงความพยายามในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย”

ข้อ 11 “การเสนอข่าวที่มีการพาดพิงอันอาจเกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือองค์กรใดๆ ต้องแสดงถึงความพยายามในการเปิดโอกาสให้ฝ่ายที่ถูกกล่าวหาแสดงข้อเท็จจริงด้วย”

ข้อ 18 “ในการแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์ หนังสือพิมพ์ต้องให้ความเที่ยงธรรมแก่ฝ่ายที่ถูกพาดพิงเสมอ”

- **นักข่าวต้องไม่เสนอข่าวเพื่อผลประโยชน์ของตนหรือคนกลุ่มหนึ่ง** ดังที่ข้อบังคับระบุว่า

ข้อ 5 “หนังสือพิมพ์จะต้องนำเสนอข่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือหมู่คณะ”

ข้อ 8 “หนังสือพิมพ์จะต้องละเว้นการเสนอข่าวเพราะความลำเอียงหรืออคติ จนเป็นเหตุให้ข่าวนั้นคลาดเคลื่อนหรือเกินจากความเป็นจริง”

ข้อ 24 “การเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์พึงตระหนักถึงความสำคัญของข่าวต่อสาธารณชน และไม่เสนอข่าวในทำนองชวนเชื่อในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ”

ข้อ 26 “ในการแสดงความคิดเห็น หนังสือพิมพ์พึงกระทำโดยบริสุทธิ์ใจ และไม่มีพันธกรณีอื่นใดนอกจากมุ่งปฏิบัติหน้าที่เพื่อสาธารณชน โดยไม่ยอมให้สิทธิพลอื่นใดมาครอบงำความคิดเห็น”

นักข่าวจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นหลักในการเสนอข่าว ไม่ใช่การเสนอข่าวเพื่อผลประโยชน์ของตนเองหรือของคนใกล้ชิดกัน ดังนั้น นักข่าวจึงไม่สามารถรายงานข่าวเพื่อผลประโยชน์ของแหล่งข่าวที่สนิทกัน หรือรายงานข่าวในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการติดต่อสัมพันธ์กับแหล่งข่าว

จริยธรรมเกี่ยวกับการปกป้องแหล่งข่าว

บางครั้ง นักข่าวก็พบว่าแหล่งข่าวบางคนเต็มใจที่จะให้ข้อมูลแก่นักข่าวถ้านักข่าวรับประกันว่าจะไม่นำข้อมูลไปรายงานข่าว หรือไม่นำไปใช้โดยตรง หรือนำไปใช้โดยไม่ระบุชื่อ โดยเฉพาะนักข่าวที่ทำข่าวเชิงสืบสวน จะต้องพบกับแหล่งข่าวประเภทนี้เป็นจำนวนมาก นักข่าวอาจต้องยอมรับข้อเรียกร้องนี้เพราะนักข่าวต้องการรู้ข้อมูลอย่างน้อยก็เพื่อเป็นข้อมูลภูมิหลัง (Swain, 1979)

Bob Hillman (อ้างถึงใน Swain, 1979) ซึ่งเป็นนักข่าวเชิงสืบสวน กล่าวว่า อย่างน้อย ข้อมูลประมาณ 1 ใน 3 ของข่าวได้มาจากการสนทนากับแหล่งข่าวโดยที่นักข่าวให้สัญญากับแหล่งข่าวว่าจะปกปิดแหล่งข่าวไว้ ถ้านักข่าวไม่ทำเช่นนี้ อาจทำให้พลาดข้อมูลดีๆ จำนวนมากได้

Black Steele and Barney (1999) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวไว้ดังนี้

- นักข่าวต้องพยายามระบุตัวตนหรือคุณลักษณะของแหล่งข่าว เพื่อให้เรื่องข่าวน่าเชื่อถือ และเป็นแนวปฏิบัติให้คนที่อาจเป็นแหล่งข่าวในอนาคตรับรู้กฎระเบียบข้อนี้ โดยทั่วไป นักข่าวควรจะใช้แหล่งข่าวปิดแคในกรณีที่ต้องการปกป้องแหล่งข่าว
- นักข่าวต้องมั่นใจว่าแหล่งข่าวเข้าใจกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลในการรายงานข่าว คือ การใช้ข้อมูลโดยระบุชื่อแหล่งข่าว (on-the-record) การให้ข้อมูลโดยไม่อนุญาตให้ใช้ในการรายงานข่าว (off-the-record) และการอนุญาตให้ใช้ข้อมูลได้โดยไม่อ้างแหล่งข่าว (not-for-attribution)
- อย่าใช้แหล่งข่าวที่ดีในทางที่ผิด และอย่าให้แหล่งข่าวหลอกใช้ นักข่าวไม่ควรถามคำถามชี้แนะแหล่งข่าว แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ควรให้แหล่งข่าวบงการโดยการเขียนแต่ข่าวที่แหล่งข่าวให้
- ก่อนที่นักข่าวจะให้สัญญากับแหล่งข่าวว่าจะใช้เป็นแหล่งข่าวปิด นักข่าวต้องพยายามหาข้อมูลเดียวกันจากแหล่งข่าวอื่นๆ ที่เต็มใจให้อ้างถึงหรือระบุชื่อในการรายงานข่าว
- อย่าเปิดโอกาสให้แหล่งข่าวเรียกร้องการใช้แหล่งข่าวปิดหลังจากได้ข้อเท็จจริงแล้ว
- อย่าให้แหล่งข่าวใช้ประโยชน์จากการอ้างแหล่งข่าวปิดในการรายงานข่าวเพื่อโจมตีบุคคลหรือองค์กรอื่นๆ
- นักข่าวต้องมั่นใจว่าตนเข้าใจกฎระเบียบหรือนโยบายขององค์กรเกี่ยวกับการใช้แหล่งข่าวปิดก่อนที่จะให้สัญญากับแหล่งข่าว
- เมื่อสัญญากับแหล่งข่าวว่าจะปกปิดแหล่งข่าว นักข่าวต้องรักษาสัญญาอย่างดี
- นักข่าวต้องระลึกถึงอำนาจของหนังสือพิมพ์เสมอ และต้องระลึกว่านักข่าวเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ที่จะสามารถให้คุณประโยชน์หรืออาจทำร้ายแหล่งข่าวได้

- นักข่าวจะต้องถามตัวเองว่า พร้อมที่จะเปิดเผยวิธีการที่ใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลจากแหล่งข่าวหรือไม่ และทำไมต้องใช้แหล่งข่าวปิด

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการใช้แหล่งข่าวปิดก็คือ แหล่งข่าวอาจใช้ประโยชน์จากการให้ข่าวโดยไม่ต้องรับผิดชอบข้อมูล ดังที่ John Rothchild (อ้างถึงใน Swain, 1979) กล่าวว่า การใช้แหล่งข่าวปิดทำให้แหล่งข่าวสามารถให้ข่าวที่เป็นประโยชน์กับตนหรือให้ข่าวที่ไม่เป็นความจริงโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อข้อมูลที่ให้ ผู้อ่านจะไม่สามารถประเมินความเป็นไปได้ที่แหล่งข่าวจะให้ข้อมูลที่เกินความจริงหรือบิดเบือน และถ้าข้อมูลนั้นไม่เป็นความจริง นักข่าวก็ไม่สามารถโยนความผิดให้กับใครได้

จริยธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมักจะมีผลต่อการรายงานข่าว Christians, Rotzoll และ Fackler (1983) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อนักข่าวให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับแหล่งข่าวคนสำคัญ มากเกินไป นักข่าวอาจสูญเสียระยะห่างที่ตนควรจะมีกับแหล่งข่าว หรืออาจเกิดอคติ ต้องการปกป้องแหล่งข่าว อย่างไรก็ตาม ถ้านักข่าวไม่สร้างหรือพัฒนาความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าว โดยเฉพาะแหล่งข่าวที่มีอำนาจ นักข่าวก็จะพลาดโอกาสดี ๆ ในการได้ข้อมูลเชิงลึก

Bruce Butterfield (อ้างถึงใน Swain, 1979) กล่าวว่า อันตรายร้ายแรงสามารถเกิดขึ้นได้ถ้านักข่าวสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวจนเกินระดับหน้าที่การงาน แม้แต่ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น การพูดคุยหยอกล้อกันกับเจ้าหน้าที่รัฐหลังจากสิ้นสุดงานแถลงข่าว

Jim Shoup (อ้างถึงใน Swain, 1979) กล่าวว่า หลังจากที่นักข่าวเริ่มรู้สึกชื่นชอบแหล่งข่าว นั่นคือสิ่งที่ยุ่งยาก นักข่าวที่ทำงานจริงๆ จะพบว่าไม่มีแหล่งข่าวคนใดที่รู้จักจะไม่ถูกเขียนข่าวเชิงลบ

ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวที่เป็นเพื่อน

นักข่าวทุกคนต้องมีเพื่อน แต่บางครั้งข่าวกับมิตรภาพก็ขัดแย้งกัน

Iver Peterson (อ้างถึงใน Swain, 1979) ได้กล่าวไว้ว่า บางที ข้ออ้างที่ดีที่สุดสำหรับการใช้ความเป็นเพื่อนในการทำงานทุกครั้งเมื่อมีโอกาสก็คือ เพราะนักข่าวรู้จักคนเหล่านั้นเป็นการส่วนตัว จึงทำให้รู้ว่าข้อมูลสำคัญประเภทใดที่แหล่งข่าวจะพูด

John Robinson (อ้างถึงใน Swain, 1979) ได้กล่าวไว้ว่า เขามักจะใช้แหล่งข่าวที่เป็นเพื่อนเก่าในการให้ข้อมูลภูมิหลังหรือเบาะแส เพราะการฟังข่าวข้อมูลจากเพื่อนจะทำให้รู้สึกดีกว่าการฟังข่าวข้อมูลจากคนแปลกหน้า แต่ข้อมูลที่ได้อาจก็ต้องมีการตรวจสอบกับแหล่งข่าวอื่นมากกว่าหนึ่งคน

อย่างไรก็ตาม ความเป็นเพื่อนอาจทำให้นักข่าวเกิดปัญหาในการทำงานได้ นักข่าวหลายคนได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับปัญหาการรายงานข่าวที่มีความเกี่ยวข้องกับเพื่อน คือ นักข่าวไม่ควรทำข่าวนั้น และอาจให้นักข่าวอื่นรายงานข่าวนั้นแทน

ความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวผู้มีอำนาจ

สิ่งดึงดูดใจอย่างหนึ่งสำหรับนักข่าวก็คือ การได้เป็นคนใกล้ชิดสนิทสนมกับแหล่งข่าวผู้มีอำนาจ

Molly Ivins (อ้างถึงใน Swain, 1979) ได้กล่าวไว้ว่า นักข่าวรู้จักกับบุคคลที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพล เพราะคนเหล่านั้นทำให้เกิดข่าว และนั่นก็เป็นสิ่งที่นักข่าวจะนำไปเขียน แต่ต้องระวังให้ดี เพราะท้ายที่สุดนักข่าวอาจกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้นิยมความมีอำนาจ

ความนิยมผู้มีอำนาจอาจทำให้นักข่าวลืมหลับหน้าที่ของตนซึ่งจะมีผลต่อการรายงานข่าว ดังที่ Molly Ivins (อ้างถึงใน Swain, 1979) ได้กล่าวไว้ว่า อำนาจเป็นสิ่งที่น่าหลงใหล เมื่อใดก็ตามที่ได้ใกล้ชิดกับความมีอำนาจ ก็จะเกิดลักษณะการเสพติด และจะต้องการมากขึ้นเรื่อยๆ นักข่าวจะเริ่มเกิดความรู้สึกร่วมเหมือกับแหล่งข่าวและจะสูญเสียความเป็นตัวเอง นักข่าวที่ใช้เวลาส่วนใหญ่กับแหล่งข่าวจะเริ่มมองโลกในทางเดียวกับแหล่งข่าวจนไม่สามารถจินตนาการได้ว่าโลกกำลังเป็นไปในทางอื่น นักข่าวจะให้ความสำคัญแต่กับคนระดับสูง คนที่มีอำนาจ จนไม่เห็นความสำคัญของคนอื่น ๆ และนักข่าวก็จะไม่คำนึงถึงผู้อ่านว่าควรจะได้รับรู้เรื่องใด

หลักการบรรณาการของ Associated Press Managing Editors (APME) ได้เสนอไว้ว่า นักข่าวจะต้องให้ความสำคัญกับชุมชนหรือสังคม และไม่ควรจะให้ผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือผลประโยชน์ส่วนตัวทำให้เกิดการบิดเบือนข้อเท็จจริง (Swain, 1979) ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวก็ไม่ควรจะมีผลต่อการรายงานข่าว

ดังได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน”

นิยามศัพท์

แหล่งข่าวบุคคล หมายถึง บุคคลที่เป็นแหล่งที่มาของข่าว หรือ ให้ข้อมูลข่าวแก่นักข่าวได้ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลในเหตุการณ์ ความคิดเห็น เบาะแส หรือ ข้อมูลภูมิหลัง ซึ่งนักข่าวอาจใช้ข้อมูลนั้นในการรายงานข่าว หรือ แคร่รับฟัง เป็นความรู้ก็ได้

แหล่งข่าวเอกสาร (หรือ แหล่งข่าวลายลักษณ์อักษร) หมายถึง สิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น เอกสาร รายงาน ข้อมูลสถิติ หนังสือ นิตยสาร ฯลฯ ซึ่งเป็นที่มาของข้อมูลข่าวแก่นักข่าว

แหล่งข่าวประจำ หมายถึง

- (1) แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ หมายถึง แหล่งข่าวที่นักข่าวติดต่อเป็นประจำวันตามหน้าที่
- (2) แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท หมายถึง แหล่งข่าวที่นักข่าวติดต่อเป็นประจำ เพราะความสนิท เชื้อใจ และไว้วางใจกัน

ซึ่งแหล่งข่าวประจำประเภทที่ 1 สามารถ หรืออาจเป็นแหล่งข่าวประจำประเภทที่ 2 ก็ได้

ข่าวประจำวัน หมายถึง ข่าวลักษณะเดิมๆ ที่นักข่าวจะต้องทำเป็นประจำในแต่ละวัน เช่น การรายงานข่าวความเคลื่อนไหวตามแหล่งข่าวต่างๆ การทำข่าวแถลง เป็นต้น

ข่าวเชิงสืบสวน หมายถึง ข่าวที่เป็นข่าวเดี่ยว หรือข่าวเจาะ ซึ่งเป็นข่าวที่เน้นการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ หลักฐานที่ได้ เพื่อความกระจ่างเกี่ยวกับเรื่องที่สงสัย เช่น ข่าวการทุจริตทางการเมือง ข่าวการคอร์รัปชันของหน่วยงานราชการ เป็นต้น

แบบแผนการปฏิบัติงานนักข่าว หมายถึง รูปแบบการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นซ้ำๆ เป็นกิจวัตร ซึ่งนักข่าวแต่ละคนจะยึดถือในการทำงาน เช่น แบบแผนการปฏิบัติงานโดยยึดความเป็นภววิสัย การกำหนดกรอบหรือแ่งมุมให้กับเรื่องข่าว การพึ่งพาสื่ออื่นและการทำงานเป็นกลุ่ม

ระบบองค์กร หมายถึง ระบบการปฏิบัติงานขององค์กร เช่น เริ่มต้นจากนักข่าว rewriter หัวหน้าข่าว บรรณาธิการข่าว ผู้บริหาร เป็นต้น

อุดมการณ์ของสังคม หมายถึง ระบบความเชื่อของคนส่วนใหญ่ในสังคม

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวประจำวัน

ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกหัวหน้าหรือบรรณาธิการข่าว เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของนักข่าวในการใช้แหล่งข่าวสำหรับการรายงานข่าวประจำวัน โดยจะเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งข่าวในแต่ละประเภทข่าวในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยส่วนนี้เป็นแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ นักข่าวอาวุโส ระดับหัวหน้าหรือบรรณาธิการข่าวจากองค์กรหนังสือพิมพ์ต่างๆ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา คือ นักข่าวขององค์กรหนังสือพิมพ์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา คือ นักข่าวอาวุโส ระดับหัวหน้าข่าวหรือบรรณาธิการข่าว ทั้งนี้ เพราะนักข่าวระดับอาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานมาก ซึ่งน่าจะให้ข้อมูลได้ครอบคลุมกว่านักข่าวใหม่ที่ขาดประสบการณ์

ในเบื้องต้น ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มเลือกองค์กรหนังสือพิมพ์ที่จะศึกษาได้ 4 องค์กร คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน และคมชัดลึก และจากนั้น ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาหัวหน้าข่าวจากประเภทข่าว 4 ประเภท ได้แก่ ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเภทข่าวใหญ่ที่สำคัญ มีผลกระทบต่อผู้รับสารส่วนใหญ่ และเป็นข่าวที่ผู้รับสารให้ความสนใจ

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาจึงมีจำนวนทั้งสิ้น 16 คน ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ข่าวการเมือง

(1)	คุณกมล พิรัตน์	หัวหน้าข่าวการเมือง	หนังสือพิมพ์คมชัดลึก
(2)	คุณวรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา	หัวหน้าข่าวการเมือง	หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
(3)	คุณปราโมทย์ ฝ่ายอุประ	บรรณาธิการข่าวการเมือง	หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
(4)	คุณนฤตย์ เสกธีระ	หัวหน้าข่าวการเมือง	หนังสือพิมพ์มติชน

2. ชาวเศรษฐกิจ

(1)	คุณชาย ซีไฮ่	บรรณาธิการชาวเศรษฐกิจ	หนังสือพิมพ์คมชัดลึก
(2)	คุณสมหมาย ยาน้อย	หัวหน้าข่าวเศรษฐกิจ	หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
(3)	คุณแสงทิพย์ ยิ้มละมัย	หัวหน้าข่าวเศรษฐกิจ	หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
(4)	คุณสรวุฒิ สิงห์เอี่ยม	หัวหน้าข่าวเศรษฐกิจ	หนังสือพิมพ์มติชน

3. ชาวการศึกษา

(1)	คุณกมลทิพย์ ไบเงิน	บรรณาธิการข่าวการศึกษา	หนังสือพิมพ์คมชัดลึก
(2)	คุณพลพิบูล เพ็งแจ่ม	หัวหน้าข่าวการศึกษา	หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
(3)	คุณสุทิวรรณ ไสวแสนยากร	หัวหน้าข่าวการศึกษา-สาธารณสุข	หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
(4)	คุณจุฬาลักษณ์ ภูเกิด	หัวหน้าข่าวการศึกษา	หนังสือพิมพ์มติชน

4. ชาวกีฬา

(1)	คุณอนุชิต กุลวานิช	บรรณาธิการข่าวกีฬา	หนังสือพิมพ์คมชัดลึก
(2)	คุณอำนวยการศักดิ์ สว่างนง	หัวหน้าข่าวกีฬา	หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
(3)	คุณจรรยา วานิชชา	หัวหน้าข่าวกีฬา	หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
(4)	คุณอรัญญา มานะรังสรรค์	หัวหน้าข่าวกีฬา	หนังสือพิมพ์มติชน

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา โดยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นที่ 1	การใช้แหล่งข่าวเอกสารและแหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวัน
ประเด็นที่ 2	การรายงานข่าวจากแหล่งข่าวประจำ
ประเด็นที่ 3	การกำหนดคุณสมบัติของแหล่งข่าว
ประเด็นที่ 4	ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ผู้วิจัยจะกำหนดคำถามย่อยในทุกประเด็นสัมภาษณ์ เพื่อเป็นแนวทางตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่ต้องการ บางประเด็น ผู้วิจัยจะถามคำถามกว้างๆ ให้หัวหน้าข่าวได้กล่าวถึงประเด็นนั้นๆ ตามความคิดก่อน และอาจจะมีการถามคำถามเจาะลึกเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการทราบแต่หัวหน้าข่าวไม่ได้กล่าวถึง แต่สำหรับบางประเด็น ผู้วิจัยจะใช้คำถามเจาะจงลงไปให้นักข่าวตอบ (รายละเอียดประเด็นคำถามสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก)

เนื่องจากผลการสัมภาษณ์อาจมีประเด็นที่หมิ่นเหม่ ผู้วิจัยจึงขอรายงานผลการสัมภาษณ์ทั้งหมดโดยไม่ระบุชื่อผู้ให้ข้อมูล โดยจะใช้คำว่า “หัวหน้าข่าว” แทนชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

ผู้วิจัยจะศึกษาการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนจากกรณีศึกษา 3 กรณี ได้แก่

กรณีศึกษาที่ 1 “ง้างปากการทางพิเศษฯ - คืบภาชีทางด่วน” จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

สาเหตุที่เลือกกรณีศึกษานี้ เพราะเห็นว่าเป็นข่าวที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร และหนังสือพิมพ์ได้มีการเสนอข่าวจนกระทั่งได้บทสรุป

กรณีศึกษาที่ 2 “การท่องเที่ยวฉาว ปลอดภัยว่า ททท.” จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า

สาเหตุที่เลือกกรณีศึกษานี้ เพราะเห็นว่าเป็นลักษณะของข่าวเชิงสืบสวนที่เป็นการเปิดโปงการประพฤติมิชอบของผู้บริหารระดับสูงที่เสนอในระยะเวลาสั้นๆ มีผลกระทบต่อคนบางกลุ่มเท่านั้น แต่ได้บทสรุปที่ค่อนข้างชัดเจน

กรณีศึกษาที่ 3 “อัลไพน์ - ปล้นที่ธรณีสงฆ์” จากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์

สาเหตุที่เลือกกรณีศึกษานี้ เพราะเห็นว่าเป็นข่าวที่น่าสนใจ เพราะเกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายคน เรื่องข่าวมีความซับซ้อน ไม่ชัดเจน และเป็นข่าวที่ได้รับการนำเสนอเป็นระยะเวลานาน และยังไม่ได้รับบทสรุป

โดยจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวที่เลือกมาเป็นกรณีศึกษา และจะทำการสัมภาษณ์เจาะลึกนักข่าวหรือหัวหน้าข่าวผู้ที่รายงานข่าวนั้น การวิจัยในส่วนที่ 2 นี้จึงแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา และตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึก

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในส่วนที่ 2 มีดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวแต่ละกรณีศึกษา

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึก

แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ นักข่าวหรือผู้ที่รับผิดชอบการรายงานข่าวแต่ละกรณีศึกษา

ประชากรที่ศึกษา

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์การใช้แหล่งข่าวของกรณีศึกษาแต่ละกรณี โดยเก็บข้อมูลจาก

1. ข่าว “จ้างปากการทางพิเศษ - คีนภาษีทางด่วน” จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 25 มกราคม 2544 ถึง 16 สิงหาคม 2544
2. ข่าว “การท่องเที่ยวฉาว ปลดผู้ว่า ททท.” จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า ฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน 2544 ถึง 7 มกราคม 2545
3. ข่าว “อัลไพน์ - ปล้นที่ธรณีสงฆ์” จากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 12 ธันวาคม 2543 ถึง 28 ธันวาคม 2544

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึก

ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์ผู้ที่รายงานข่าวแต่ละกรณีศึกษา ซึ่งมีผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

1. คุณนิพนธ์ ปฎิวศ์ไพศาล ฝ่ายข่าว กทม.- จราจร หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งเป็นผู้รายงานข่าวกรณีศึกษาที่ 1
2. คุณสมชาย จิระศิริโสภณ หัวหน้าข่าวเศรษฐกิจ (ฝ่ายการตลาด) หนังสือพิมพ์แนวหน้า ซึ่งเป็นผู้รายงานข่าวกรณีศึกษาที่ 2
3. คุณอายุษ ประทีป ณ ถลาง บรรณาธิการข่าว หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ซึ่งเป็นผู้รายงานข่าวกรณีศึกษาที่ 3

เครื่องมือในการวิจัย

ตอนที่ 1 เพื่อการวิเคราะห์เนื้อหา

ผู้วิจัยใช้ตารางบันทึกข้อมูลเพื่อบันทึก

1. จำนวนชิ้น และรายละเอียดของแหล่งข่าวเอกสารที่ใช้
2. จำนวนแหล่งข่าวบุคคลที่ใช้ รายละเอียดของแหล่งข่าวบุคคลที่ใช้ (ชื่อและตำแหน่ง) และความถี่ของการใช้แหล่งข่าวบุคคลแต่ละคน

ตารางบันทึกข้อมูล

<u>แหล่งข่าวเอกสาร</u>	
1.	สถาบันวิทยบริการ วงษ์กรณ์มหาวิทยาลัย
2.	
รวม	ชิ้น
<u>แหล่งข่าวบุคคล</u>	
<u>แหล่งข่าวปิด</u>	
<u>แหล่งข่าวเปิด</u>	
1.	<u>ความถี่</u>
2.	

ตอนที่ 2 เพื่อการสัมภาษณ์เจาะลึก

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการรายงานข่าวกรณีศึกษา ทั้ง 3 กรณี โดยมีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ประเด็นที่ 1	แหล่งข่าวและจุดเริ่มต้นของการรายงานข่าวเชิงสืบสวน
ประเด็นที่ 2	การใช้แหล่งข่าวเอกสารและแหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน
ประเด็นที่ 3	การพิจารณาเลือกใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน
ประเด็นที่ 4	การประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว
ประเด็นที่ 5	ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ผู้วิจัยจะกำหนดคำถามย่อยในทุกประเด็นสัมภาษณ์ เพื่อเป็นแนวทางตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่ต้องการ บางประเด็น ผู้วิจัยจะถามคำถามกว้างๆ ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวถึงประเด็นนั้นๆ ตามความคิดก่อน และอาจจะมีการถามคำถามเจาะลึกเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการทราบแต่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้กล่าวถึง แต่สำหรับบางประเด็น ผู้วิจัยจะใช้คำถามเจาะจงลงไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ (รายละเอียดประเด็นคำถามสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก)

ผลการสัมภาษณ์จะนำเสนอในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวน

ผู้วิจัยจะสรุปเปรียบเทียบการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน” แบ่งเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวประจำวัน

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบสัมภาษณ์เจาะลึกหัวหน้าข่าว หรือบรรณาธิการข่าว 4 ประเภท คือ ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬา จากองค์กรหนังสือพิมพ์ 4 องค์กร ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน และคมชัดลึก รวมทั้งสิ้นจำนวน 16 คน ซึ่งผลการวิจัยจะเสนอตามประเด็น ต่อไปนี้

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ผลการสัมภาษณ์เจาะลึก

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว

ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นนี้จะเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งข่าวใน 4 ประเภทข่าว ได้แก่ ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬา

การใช้แหล่งข่าวเอกสารและแหล่งข่าวบุคคล

จากผลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวส่วนใหญ่จากข่าวทั้ง 4 ประเภท คือ การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬา จะใช้แหล่งข่าวบุคคลมากกว่าแหล่งข่าวประเภทเอกสาร คิดเป็นประมาณร้อยละ 70 ของงานข่าวทั้งหมด ทั้งนี้ เพราะ

1. ลักษณะของข่าว

ข่าวประจำวันเป็นข่าวที่มีลักษณะเป็นการรายงานความเคลื่อนไหวต่างๆ วันต่อวัน เช่น รายงานการให้สัมภาษณ์ นักข่าวจึงต้องอ้างอิงแหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลมากกว่า เพราะข่าวรายวันส่วนมากจะเป็นการรายงานการให้สัมภาษณ์ การเก็บความเคลื่อนไหวต่างๆ”

“ในการรายงานข่าวกีฬา นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวบุคคล ไม่ค่อยได้ใช้เอกสาร เพราะข่าวกีฬาเป็นความเคลื่อนไหววันต่อวัน ต้องอิงแหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก”

2. นักข่าว

นักข่าวขาดแรงจูงใจในการทำงาน จึงทำให้นักข่าวพึ่งพาข้อมูลจากแหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “พื้มองว่า นักข่าวไทยยังค่อนข้างซีเกียจอ่านหนังสือ ซีเกียจอ้างอิงจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย แต่ยังคงยึดถือตัวบุคคล ให้น้ำหนักคนมากกว่า...”

3. ข้อดีของแหล่งข่าวบุคคล

การใช้แหล่งข่าวบุคคลมีข้อดีบางอย่าง ซึ่งทำให้นักข่าวทำงานได้สะดวก ได้แก่

(1) คำพูดของแหล่งข่าวเป็นข่าวได้

แหล่งข่าวเป็นที่มาของข่าว เป็นคนให้ข้อมูลไปเขียนข่าว เมื่อมีคนพูด คำพูดก็เป็นข่าวได้แล้ว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“คำพูดของแหล่งข่าวเป็นข่าวได้ พูดแล้วเป็นข่าวได้หมด”

“ข่าวการเมือง เกิดขึ้นตามกระแส สามารถไปสัมภาษณ์นักการเมืองได้ทุกวัน”

(2) แหล่งข่าวบุคคลทำให้ได้ข่าวง่าย ตรวจสอบข้อมูลง่าย

แหล่งข่าวบุคคลสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า จึงทำให้นักข่าวได้ข่าวง่าย ตรวจสอบข้อมูลได้ง่าย และเร็ว โดยเฉพาะแหล่งข่าวที่สนิทกัน หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ถ้าติดต่อแหล่งข่าวได้ง่าย นักข่าวก็จะได้ข้อมูลมาง่าย ... อาจแค่โทรศัพท์ไปถาม”

(3) ใช้เวลาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลน้อย เนื่องจาก

(3.1) มีคนรับผิดชอบข้อมูล

เมื่อมีคนพูด ก็มีคนรับผิดชอบต่อข้อมูลนั้นแล้ว ทำให้นักขามีน้ำหนักมากขึ้น ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ตามปกติแล้ว ที่มาของข้อมูลจะต้องมาจากบุคคลเสมอ ถ้ามีคนพูด จะทำให้นักขามีน้ำหนัก เพราะมีคนรับผิดชอบต่อข่าวที่เกิดขึ้น”

“แหล่งข่าวต้องรับผิดชอบคำพูดของตัวเอง”

(3.2) เชื่อใจแหล่งข่าว

นักข่าวที่สนิทกับแหล่งข่าวจะเชื่อใจกัน เมื่อแหล่งข่าวให้ข้อมูลมา นักข่าวก็ไม่ต้องเสียเวลาตรวจสอบข้อมูลมากนัก ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวไว้ว่า

“ข้อมูลต่างๆ ไป ที่ได้จากแหล่งข่าวที่ติดต่อกันเป็นประจำ ก็อาจไม่ต้องตรวจสอบ เพราะรู้กันอยู่ว่าแหล่งข่าวเป็นคนอย่างไร แต่ถ้าเป็นเรื่องที่แปลกๆ ก็ต้องตรวจสอบเหมือนกัน”

“ถ้าบุคคลนั้นเป็นคนที่เชื่อถือได้ ก็ไม่ต้องเสียเวลาตรวจสอบความถูกต้องมากนัก เชื่อได้เลย”

(4) ขี้ประเด้นเพิ่มเติม

จากการติดต่อ พูดคุยกับแหล่งข่าว นักข่าวอาจได้ประเด็นใหม่ๆ ที่น่าสนใจเพิ่มเติม ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “แหล่งข่าวช่วยจุดประเด็นข่าวให้กับนักข่าว เช่น จากการพูดคุยกัน นักข่าวอาจได้ประเด็นข่าวใหม่ๆ เพิ่มเติม”

(5) ให้ข้อมูลเชิงลึก

แหล่งข่าวบุคคลที่ไว้วางใจนักข่าว อาจให้ข้อมูลเชิงลึกกับนักข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “แหล่งข่าวบุคคลสามารถพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งขึ้นได้”

4. ข้อจำกัดของการใช้เอกสาร

นักข่าวไม่สามารถหาเอกสารมาใช้ได้ เนื่องจากข้อจำกัดของการใช้เอกสาร ได้แก่

(1) ข้อจำกัดด้านการเข้าถึง

เอกสารบางอย่างก็เข้าถึงได้ยาก โดยเฉพาะเอกสารลับของหน่วยงานต่างๆ บางครั้ง อาจได้มาช้าเกินไป ได้มากก็ใช้ไม่ได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“เอกสารบางอย่างก็มีความเสี่ยงสูงในการนำมาเผยแพร่ เช่น เอกสารราชการที่เปิดเผยไม่ได้ เนื่องจากมีกฎหมายห้ามเผยแพร่ เช่น มติ ปปช. เป็นต้น”

“แหล่งข่าวเอกสารก็เข้าถึงลำบาก หาแล้วไม่ค่อยให้ โดยเฉพาะเอกสารราชการ ระบบราชการเป็นระบบปิดลับเสมอ บางครั้งขอเอกสารแล้วไม่ได้ บางครั้ง ก็ได้มาช้าเกินไป ได้มากก็ใช้ไม่ได้ ถ้าเมื่อใดที่รัฐทำจริงอย่างที่บอกว่า เขารู้อะไร ประชาชนก็ต้องรู้อย่างนั้น ก็คงได้ใช้เอกสารมากขึ้น”

(2) ข้อจำกัดด้านเวลา

เนื่องจากนักข่าวต้องทำงานภายใต้เวลาที่จำกัด จึงไม่สามารถหาเอกสารมาใช้ในงานข่าวได้

(2.1) นักข่าวไม่มีเวลาหาเอกสารมาใช้

เนื่องจากนักข่าวมีงานที่ต้องทำมาก แต่มีเวลาทำงานที่จำกัด ทำให้นักข่าวไม่มีเวลาหาเอกสารมาใช้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ข่าวรายวันจะมาหาเอกสารทั้งหมดก็ไม่ไหว”

(2.2) นักข่าวไม่มีเวลาตรวจสอบเอกสาร

การใช้เอกสารต้องการการตรวจสอบมากเพื่อให้แน่ใจว่าเอกสารนั้นเป็นเอกสารจริง นักข่าวไม่มีเวลามากพอที่จะตรวจสอบเอกสาร จึงไม่ใช้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“เอกสารปลอมง่าย ต้องตรวจสอบให้ดี เอกสารหลอกได้ง่ายมากกว่า เพราะดูน่าเชื่อถืออยู่ในตัว”

“ถ้าไม่เป็นเอกสารที่เป็นทางการ เช่น เป็นบัตรสนเท่ห์ อาจทำให้ยากสำหรับการตรวจสอบ นักข่าวต้องเสียเวลาในการตรวจสอบนาน”

(2.3) ไม่มีเวลาค้นหาและจัดเก็บ

นักข่าวไม่รู้ว่าเอกสารที่ต้องการอยู่ที่ใด ทำให้ต้องเสียเวลาค้นหาและจัดเก็บ จึงทำให้ไม่อยากใช้เอกสาร ดังที่หัวหน้าข่าวได้กล่าวว่า “ข้อเสียของการใช้เอกสาร คือ ต้องค้นหา การจัดเก็บลำบาก”

(3) ข้อจำกัดของตัวเอกสาร

เอกสารบางอย่างก็ซับซ้อน เข้าใจได้ยาก อาจทำให้มีปัญหาในด้านการนำเสนอ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “เอกสาร บางครั้ง ก็ซับซ้อนมากไป การทำความเข้าใจ การนำเสนอต่อผู้อ่านอาจจะต้องลง”

ส่วนการใช้แหล่งข่าวเอกสาร นักข่าวจะใช้เพื่อ

1. เป็นหลักฐานยืนยัน

นักข่าวจะใช้เอกสารในกรณีที่ต้องการหลักฐานยืนยันความถูกต้องเป็นจริงของข้อมูล ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ถ้าเป็นเรื่องที่เสี่ยงถูกฟ้อง ก็ต้องพยายามหาแหล่งข่าวที่เป็นเอกสารเอาไว้ เพราะบางครั้ง พยานบุคคลก็เปลี่ยนคำพูดกันได้ง่ายๆ ถ้าเรามีเอกสารมายืนยันก็มั่นใจได้ระดับหนึ่ง”

“แหล่งข่าวบางคนพูดก็บอกว่าไม่ได้พูด ขนาดมีเทปยืนยันก็ยังบอกว่าไม่ได้พูด ถ้าทำข่าวกับนักการเมืองต้องพยายามขอเปเปอร์”

2. เพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการขยาย หรือเป็นตัวข่าว

นักข่าวอาจใช้เอกสารประกอบการรายงานข่าวเพื่อให้ข่าวสมบูรณ์ขึ้น หรือในบางกรณีเอกสารนั้นอาจเป็นตัวข่าวได้เลย ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวประเภทเอกสารหรือบุคคล ก็ขึ้นอยู่กับข่าว บางข่าวก็เป็นข่าวที่มาจากเอกสาร เช่น ตารางการแข่งขัน”

“ส่วนมากจะใช้เอกสารเพื่อเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการขยาย หรือ บางครั้งก็ต้องการนำเสนอข้อมูลที่มาจากเอกสารอย่างเดียว เช่น สถิติ การใช้เอกสารหรือข้อมูลจากแฟ้มข่าวเก่า เช่น ในกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมานานแล้ว หรือ เมื่อต้องการทราบประวัติ ซึ่งเป็นข้อมูลที่นักข่าวจำไม่ได้ จะช่วยให้การรายงานข่าวสมบูรณ์ขึ้น”

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล

ผลการสัมภาษณ์เจาะลึกจากประเด็นคำถามทั้งเปิดและปิด ผู้วิจัยสรุปลักษณะการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวประจำวันของนักข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬาได้ทั้งสิ้น 12 ลักษณะ โดยพบว่าลักษณะการใช้แหล่งข่าวของข่าวทั้ง 4 ประเภทมีทั้งเหมือนและต่างกัน

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวที่เหมือนกันทั้ง 4 ประเภทข่าว มีดังนี้

1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส

นักข่าวต้องเข้าหาแหล่งข่าวเป็นหน้าที่หลัก แต่ก็มีบางกรณีที่แหล่งข่าวเข้าหานักข่าวเพื่อให้ข่าว

แหล่งข่าวที่เข้าหานักข่าวมักจะมีจุดมุ่งหมาย เพื่อ

1) ต้องการหลอกลวงนักข่าว

แหล่งข่าวบางคนก็เข้าหานักข่าว โดยหวังประโยชน์กับตนเองหรือองค์กร ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ถ้าแหล่งข่าวเข้าหานักข่าว ก็อาจมีพวกที่หวังประโยชน์ หลอกลวงนักข่าว ซึ่งก็มีไม่เยอะนัก แต่ต้องระวัง บางครั้ง เราก็คิดแล้วคิดอีก แต่อาจไม่รอบด้านพอ ก็อาจตกเป็นเครื่องมือได้ หรือในอีกกรณีหนึ่ง คือ พวกให้ข้อมูลชี้เบาะแส ซึ่งอาจจะไม่เปิดเผยตัว”

“เคยมีที่แหล่งข่าวเข้าหา โดยเฉพาะช่วงที่การเมืองแรงๆ ก็จะมีคนคอยให้ข้อมูล แต่เป็นข้อมูลครึ่งเดียว”

2) ต้องการให้เบาะแสข่าวที่เป็นประโยชน์จริงๆ

แหล่งข่าวบางคนก็เข้าหานักข่าวเพื่อให้เบาะแสข่าวที่เป็นประโยชน์จริงๆ ซึ่งอาจเกิดจากการที่แหล่งข่าวได้พบได้เห็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง จึงเข้าหานักข่าวเพื่อให้ข้อมูล ดังที่หัวหน้าข่าวได้กล่าวไว้ว่า

“นักข่าวเคยได้แหล่งข่าวมาเองโดยไม่ได้คาดไว้ เช่น แหล่งข่าวโทรศัพท์มาหรือส่งเอกสารมาให้เพื่อแจ้งเบาะแสข่าว แหล่งข่าวประเภทนี้มีพอสมควร โดยเฉพาะนักวิชาการ ซึ่งมักจะไม่นิระบุนามกัน”

“นักข่าวที่มีประสบการณ์มาก และมีภาพที่ไม่เสียในสายตาสาธารณชนและแหล่งข่าว ก็จะได้รับควมไว้วางใจจากคนที่ให้ข้อมูลมากขึ้น...ผู้อ่านที่ติดตามผลงานของเราอาจโทรมาแจ้งหรือให้เบาะแสข่าว”

“เคยพบว่าแหล่งข่าวให้ข้อมูลทางโทรศัพท์ ซึ่งให้ข้อมูลได้ทุกอย่างเรื่อง แต่ไม่เคยเปิดเผยตัวเองว่าเป็นใคร”

นักข่าวส่วนมากจะไม่ค่อยไว้วางใจแหล่งข่าวที่เข้าหา ทั้งนี้ เพราะนักข่าวมักจะมีอคติว่า แหล่งข่าวที่เข้าหาอาจหวังผลประโยชน์บางอย่าง หรืออาจหลอกใช้นักข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวเข้าหานักข่าวก็มีบ้าง ในกรณีที่แหล่งข่าวมีการกำหนดประเด็นมาเองแล้ว ข่าวที่ให้ก็จะเป็นประโยชน์กับตัวเอง ซึ่งนักข่าวก็ต้องระวัง ต้องพิจารณาให้ดี”

ดังนั้น นักข่าวมักจะใช้ข้อมูลจากแหล่งข่าวเป็นเบาะแสเพื่อนำไปสู่ประเด็นข่าวอื่น หรือนักข่าวอาจจะใช้ข้อมูลนั้นถ้าน่าสนใจและผ่านการตรวจสอบกลับกรองแล้ว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“บางครั้งก็มีแหล่งข่าวติดต่อมาให้เบาะแส ถ้าน่าสนใจ นักข่าวก็จะตรวจสอบข่าว และติดตามข่าวนั้นต่อ”

“เคยมีหลายกรณีที่นักข่าวเข้าหา เช่น ชี้อเบาะแส แต่ต้องผ่านขั้นตอนการ Screen ของเรา ผ่านการประเมินความไว้วางใจของเราก่อน”

2. การใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร

ข่าวประจำวัน ส่วนหนึ่ง คือ การทำข่าวตามกำหนดการที่ทราบล่วงหน้า เช่น การทำข่าวแถลง ซึ่งหัวหน้าข่าวเห็นว่า นักข่าวไม่จำเป็นต้องทำข่าวตามหมายทั้งหมด แต่สามารถเลือกเฉพาะข่าวแถลงที่สำคัญๆ ได้

ในการแถลงข่าว องค์กรจะจัดตัวแทนสำหรับให้ข้อมูลแก่นักข่าว ซึ่งตัวแทนเหล่านี้จะมีหน้าที่ให้ข้อมูลโดยตรงและจะมีข้อมูลพร้อมสำหรับนักข่าว โดยอาจมีเอกสารแจกให้กับนักข่าวเพื่อเพิ่มความถูกต้องของข้อมูล นักข่าวอาจใช้ข้อมูลจากเอกสารเป็นพื้น แล้วระบุชื่อผู้แถลงข่าวในการรายงานข่าว เพราะการระบุชื่อคนจะทำให้ข่าวน่าเชื่อถือมากขึ้น นอกจากนี้ นักข่าวอาจสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แถลงข่าวเสริมเข้าไปด้วย ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ในการแถลงข่าว ก็อาจมีข่าวแจกเป็นเอกสารกำกับเพื่อให้ข้อมูลถูกต้องชัดเจน ก็ต้องอาศัยเอกสารนั้นเป็นพื้น แล้วเอาความคิดเห็นของผู้ที่แถลงเสริมเข้าไป”

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร เพื่อ

1) ให้ได้ข่าวง่าย และถูกต้อง

เนื่องจากตัวแทนองค์กรเป็นแหล่งข่าวที่มีหน้าที่ในการให้ข้อมูล แหล่งข่าวจึงเต็มใจให้ข้อมูล และข้อมูลที่ได้อีกจะถูกต้อง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร เพราะเป็นแหล่งข่าวที่มีให้ใช้ และค่อนข้างให้ข้อมูลง่าย เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่จะให้ข่าว”

“ตัวแทนองค์กรได้อำนาจในการที่จะต้องเป็นคนพูด เช่น โฆษกต่างๆ และเป็นคนที่รับผิดชอบการให้ข้อมูลโดยตรง ข่าวก็จะถูกต้อง”

2) ให้ได้ข้อมูลที่ประเด็นที่ชัดเจน

ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ตัวแทนองค์กรจะมีประเด็นที่ชัดเจน ทำให้กำหนดประเด็นได้กระชับขึ้น”

3) ทำให้ข่าวมีน้ำหนัก

ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “การใช้ตัวแทนองค์กรพูดถึงสิ่งที่เป็นนโยบาย โครงการ หรืองานของตัวองค์กร จะทำให้ข่าวมีน้ำหนักมากกว่า”

3. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่

โดยมากแล้ว แหล่งข่าวส่วนใหญ่ที่นักข่าวติดต่อดำเนินจะเป็นแหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ นักข่าวแต่ละคนจะมีสายงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ นักข่าวต้องรู้จักกับบุคคลสำคัญขององค์กรต่างๆ ประจำสายข่าว ซึ่งเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ระดับสูง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี ฯลฯ ซึ่งในแต่ละวัน นักข่าวจะต้องติดตามรายงานข่าวเกี่ยวกับแหล่งข่าวเหล่านี้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ข่าว routine ก็จะมีนักข่าวประจำแหล่งข่าวต่างๆ เช่น ทำเนียบฯ สภากาชาด นักข่าวจะติดตามงานของแหล่งข่าวเหล่านี้ นักข่าวต้องตามดูเองว่า วันนี้รัฐมนตรีคนนั้นคนนี้มีงานที่ไหน ทำอะไรบ้าง เรื่องใดเป็นประเด็นเรื่องจะจบเมื่อใด แล้วก็ไปตามเอง”

สำหรับข่าวกีฬา ถึงแม้ว่านักข่าวจะมีสายงานประจำ เช่น สายข่าวฟุตบอล สายมวย ฯลฯ แต่จะไม่มี การไปอยู่ประจำตามสถานที่ต่างๆ ทั้งนี้ เพราะข่าวกีฬาไม่ค่อยจะมีความเคลื่อนไหวมาก นักข่าวกีฬาที่น้อย และองค์กรที่เกี่ยวข้องก็มักจะไม่หึงหานักข่าว นักข่าวก็อาจจะแค่โทรศัพท์ไปสัมภาษณ์หรือตรวจสอบข่าวกับแหล่งข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวก็พากล่าวว่า

“ไม่มีการส่งนักข่าวไปประจำยังสถานที่ต่างๆ เพราะมีนักข่าวจำกัด และไม่จำเป็นที่จะต้องส่งนักข่าวไปอยู่ประจำ เพราะข่าวส่วนใหญ่จะรู้ล่วงหน้า ก็จะส่งไปยังสถานที่ที่มีงานเท่านั้น”

“นักข่าวกีฬาจะไม่มีการไปประจำตามสถานที่เหมือนนักข่าวอื่นๆ เพราะข่าวกีฬาไม่ค่อยมีความเคลื่อนไหวมาก องค์การที่เกี่ยวข้องส่วนมากก็มักจะไม่มีห้องนักข่าว ไม่มีที่ทางให้นักข่าวอยู่ แต่ถ้ามีการจัดงานอะไรก็จะไปทำข่าว แต่ส่วนใหญ่จะใช้โทรศัพท์ไปถามหรือตรวจสอบมากกว่า”

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ เนื่องจาก

1) แหล่งข่าวมีสิทธิให้สัมภาษณ์

แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่จะเป็นแหล่งข่าวในระดับสูง อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ซึ่งสามารถให้ข้อมูลนักข่าวได้ตามระเบียบราชการ ซึ่งนักข่าวสามารถระบุชื่อแหล่งข่าวในการรายงานข่าวได้ นักข่าวก็อาจมั่นใจในความถูกต้องของข้อมูลระดับหนึ่ง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวที่จะปรากฏบนหนังสือพิมพ์จริงๆ จะต้องเป็นคนระดับสูงเท่านั้นที่จะระบุชื่อได้ ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวระดับล่างอาจใช้ได้ แต่ระบุเป็นแหล่งข่าวปิด หรือใช้ข้อมูลเท่านั้นโดยไม่ระบุชื่อ ซึ่งอาจเกิดความผิดพลาดได้”

2) แหล่งข่าวเป็นผู้รับผิดชอบงานนโยบาย

แหล่งข่าวรับผิดชอบงานนโยบาย ทำให้กิจกรรมที่ทำมีคุณค่าความเป็นข่าว และเนื่องจากแหล่งข่าวมีอำนาจตัดสินใจสูงสุด ซ้ำขาดในเรื่องที่ตนรับผิดชอบได้ จึงน่าจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุดแก่นักข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์มักจะเป็นแหล่งข่าวระดับสูงเป็นบุคคลที่มีตำแหน่ง เพราะรับผิดชอบในงานนโยบาย”

“นักข่าวใหม่ๆ อาจจะรู้จักแหล่งข่าวที่มีตำแหน่งหน้าที่เป็นหลัก เพราะคนเหล่านี้ให้รายละเอียดของนโยบายต่างๆ ได้ และเป็นผู้ปฏิบัติจริง ซึ่งคนพวกนี้จะต้องประชาสัมพันธ์ตัวเองด้วย นักข่าวใหม่อาจได้จากตรงนี้ส่วนหนึ่ง ...”

“คนที่มีอำนาจน่าจะให้ข้อมูลได้ถูกต้องที่สุด เพราะเป็นคนที่มีรู้เรื่องที่สุด”

3) การใช้แหล่งข่าวระดับสูงทำให้ข่าวน่าเชื่อถือ

การใช้แหล่งข่าวระดับสูงจะทำให้ข่าวที่ได้มีน้ำหนัก และน่าเชื่อถือมากขึ้นในมุมมองของผู้รับสาร เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้แหล่งข่าวระดับล่างๆ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“คนที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่า มีน้ำหนักมากกว่า เช่น เปรียบเทียบระหว่างรัฐมนตรี กับ เจ้าหน้าที่ รัฐมนตรีพูดย่อมจะน่าเชื่อถือได้มากกว่า... การใช้แหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือจะทำให้ข่าวได้รับความเชื่อถือ”

“ผู้มีตำแหน่งเป็นผู้รับผิดชอบ โจทย์ที่เราตั้งแต่ละโจทย์ คำตอบควรเป็นผู้มีอำนาจ เพราะเกี่ยวข้องกับ ความน่าเชื่อถือ”

4) คำพูดของแหล่งข่าวเป็นข่าวได้

แหล่งข่าวระดับสูงมักจะเป็นคนที่มีอำนาจ ทำให้คำพูดของแหล่งข่าวมีคุณค่าความเป็นข่าว และเป็นที่น่าสนใจของผู้รับสาร ดังเช่นหัวหน้าข่าวกล่าวไว้ว่า “แหล่งข่าวบางคนเป็นผู้มีอำนาจ เช่น นายกรัฐมนตรี เมื่อเขาพูดทุกคนก็ต้องการทำข่าว”

4. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท (หรือสายข่าว)

ข่าวมืออยู่มากมายรอบตัวนักข่าว นักข่าวจะทำงานไม่ได้เลยถ้าไม่มีแหล่งข่าวเป็นคนแจ้งข่าว นักข่าวจึงต้องวางเครือข่ายแหล่งข่าวเอาไว้ เหมือนกับตำรวจที่ต้องมีสายข่าว แหล่งข่าวประจำโดยความสนิทอาจเป็นแหล่งข่าวระดับสูงซึ่งเป็นแหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ที่ติดต่อสัมพันธ์กันจนกระทั่งสนิทกันก็ได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“...แหล่งข่าวประจำอีกอย่างหนึ่งก็คือ จากการติดต่อกันมานาน รู้จักกัน ไว้ใจกัน เมื่อเกิดเรื่องอะไรขึ้น และเราคิดว่าค่าน่าจะเกี่ยว เราสามารถยกหูโทรศัพท์ถามได้ ซึ่งแหล่งข่าวประจำที่นักข่าวไปติดต่อประจำวัน ตามหน้าที่ก็สามารถกลายเป็นแหล่งข่าวในความหมายนี้ได้เช่นกัน”

สายข่าวเป็นแหล่งข่าวคนสนิทที่นักข่าวจะนึกถึงก่อนใครเมื่อมีประเด็นข่าวลักษณะเดิมๆ เกิดขึ้น ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“รูปแบบการทำข่าวประจำวันที่เป็นแบบแผนเดิมๆ ทำให้เรามีวิธีคิด มีทางเดินเดิมๆ ของเรา เช่น พอมีเรื่องเกิดขึ้น ก็ต้องคิดถึงใครแล้ว 3-4 คนที่เรามักจะมีอยู่ในใจ มักจะเป็นสายข่าวที่เราติดต่อเป็นประจำ อาจไม่ใช่การสัมภาษณ์เพื่อมาลงข่าว แต่เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อดูว่าจะไปสัมภาษณ์ใครต่อไป”

นักข่าวจะต้องสร้างแหล่งข่าวให้ได้มากที่สุด ความเป็นตัวแทนองค์กรหนังสือพิมพ์จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในระดับต้น จากนั้น นักข่าวจะต้องพัฒนาความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวต่อไป ซึ่งต้องอาศัยเวลา ดังที่หัวหน้าข่าวให้สัมภาษณ์ว่า

“ความน่าเชื่อถือของตัวเองและองค์กรหนังสือพิมพ์ก็มีส่วนช่วยในการสร้างแหล่งข่าว แหล่งข่าวเห็นว่าเป็นนักข่าวขององค์กรก็ต้องให้ข้อมูล เพราะตัวองค์กรเป็นตัวประกันความน่าเชื่อถือในระดับต้นแล้ว นักข่าวได้รับความน่าเชื่อถือจากการเป็นตัวแทนองค์กรในการทำข่าวแล้ว จากนั้น ขึ้นอยู่กับตัวนักข่าวเองว่าจะพัฒนาความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวอย่างไรต่อไป ซึ่งต้องอาศัยเวลา จากการทำงาน ติดต่อกับแหล่งข่าวไปเรื่อยๆ นักข่าวก็จะเรียนรู้ว่าแหล่งข่าวแต่ละคนเป็นอย่างไร ไว้ใจได้แค่ไหน นักข่าวต้องพิสูจน์ให้แหล่งข่าวเห็น ต้องสร้างความไว้วางใจ”

การสร้างสายข่าว อาจเกิดจาก

1) ความไว้วางใจจากการทำงานร่วมกัน

นักข่าวกับแหล่งข่าวที่ทำงานร่วมกันจะมีการประเมินซึ่งกันและกันตลอดเวลา เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่ง ประสพการณ์ที่ดีระหว่างกันจะทำให้เกิดความสนิทสนม ไว้วางใจ และเชื่อใจกัน จนกระทั่งแหล่งข่าวกลายเป็นสายข่าว

นักข่าวจะประเมินแหล่งข่าวจากการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “การสร้างแหล่งข่าวของนักข่าว สร้างจากความคุ้นเคย คุยกันบ่อย ให้ข่าวหรือข้อมูลประจำ และนักข่าวพบว่าให้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ”

ส่วนแหล่งข่าวจะประเมินนักข่าวจากผลงาน ดังที่หัวหน้าข่าวได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “นักข่าวใหม่ต้องทำความคุ้นเคยกับแหล่งข่าว สร้างความไว้วางใจ เพราะแหล่งข่าวก็มีความหวาดระแวงนักข่าวเช่นกัน นักข่าวต้องสร้างเครดิตกับแหล่งข่าวด้วยการเขียนข่าวให้ตรงประเด็น ไม่บิดเบือน และถ้าแหล่งข่าวเชื่อใจนักข่าวแล้ว เมื่อมีข้อมูลอะไรดีๆ ก็จะโทรมาบอกเราก่อนใคร”

2) การสร้างความสัมพันธ์นอกเหนือระดับหน้าที่การงาน

นอกจากการสร้างความไว้วางใจจากแหล่งข่าวด้วยผลงานแล้ว นักข่าวอาจสร้างความสนิทสนมกับแหล่งข่าว นอกเหนือจากระดับหน้าที่การงาน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“กับสายข่าว ต้องมีความสัมพันธ์กัน อาจมีความชอบบางอย่างเหมือนกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน สนุกกัน เป็นสายข่าว”

“นอกจากจะสัมภาษณ์แหล่งข่าว เราอาจไปทำความรู้จัก ศีรษะขององค์กรบางองค์กรมากขึ้น ถ้ามีเวลาว่าง ก็หาเวลาไปทำความรู้จัก ไปนั่งคุยกับใครก็ได้ในองค์กรที่ใหญ่ๆ หน่อย กำหนดเป้าหมายไว้ ไปนั่งคุยเพื่อขอความรู้ คนนี้อาจไม่บอก คนนั้นอาจบอก เราก็มีความรู้เกี่ยวกับองค์กรมากขึ้น ซึ่งจากคนทั้งหมดที่คุยกัน ก็ต้องมีคนที่ คุยถูกชะตากันบ้าง แล้วเราก็เข้าไปหาบ่อยๆ ถูกชะตากัน สักพักหนึ่งก็แบ่งปันข้อมูลกัน เราจะใช้บุคคลเหล่านี้ เป็นแหล่งข่าวที่ให้เบาะแส หรือ สัมภาษณ์มาลงข่าวก็ได้ ...”

“นักข่าวใหม่ต้องค่อยๆ สร้างความสัมพันธ์ ทำความรู้จักกับแหล่งข่าวไป เหมือนเด็กไปโรงเรียนใหม่ ก็ ต้องค่อยๆ ทำความรู้จักกับเพื่อนๆ พอเริ่มรู้จักกันมากขึ้น ก็เริ่มเอาเรื่องนั้นเรื่องนี้มาเล่าที่กันมากขึ้น...”

การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท (สายข่าว) ทำให้นักข่าวทำงานได้สะดวกขึ้น เนื่องจาก

1) แหล่งข่าวอาจแจ้งข่าวให้ทราบ

เมื่อมีข่าว แหล่งข่าวที่สนิทกันอาจจะแจ้งข่าวให้นักข่าวทราบทันที ทำให้นักข่าวทำงานได้ง่ายขึ้น ดังที่ หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวที่แหล่งข่าวไว้วางใจอาจได้ข่าวมาโดยไม่ต้องออกไปหาแหล่งข่าวเลย”

“ถ้าสนิทกันมากๆ แหล่งข่าวก็อาจโทรศัพท์มาให้ข้อมูลเองก็มี”

“ถ้าไว้วางใจกันแล้ว ก็จะแจ้งข่าวให้ทราบเรื่อยๆ ทำให้เราทำงานได้ง่ายขึ้น”

2) แหล่งข่าวอาจจุดประเด็นข่าวให้กับนักข่าว

จากการพูดคุยกับแหล่งข่าวที่สนิท นักข่าวอาจให้ประเด็นใหม่ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งอาจเป็นข้อมูลเบาะแส เบื้องต้นให้ตามเรื่องต่อไป ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “จากการพูดคุยกัน นักข่าวอาจได้ประเด็นข่าวใหม่ๆ เพิ่มเติม”

3) แหล่งข่าวสามารถตรวจสอบข่าวให้นักข่าวได้

นักข่าวจะสามารถตรวจสอบข่าวกับแหล่งข่าวที่สนิทกันได้ หรืออาจวานให้แหล่งข่าวตรวจสอบข่าวให้ ในกรณีที่แหล่งข่าวไม่มีข้อมูล ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ถ้าไม่สร้างสายข่าวเอาไว้ ทำให้ต้องวิ่งหาแหล่งข่าวใหม่ตลอด เหนื่อย แล้วข่าวก็ไม่ต่อเนื่อง เมื่อเกิด เรื่องขึ้นมาก็ไม่รู้จะไปหาใคร ต้องมีสายข่าวไว้บ้าง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล”

“บางครั้งก็อาจวานให้ช่วยหา หรือตรวจสอบข้อมูลอื่นให้ด้วย”

4) ข้อมูลที่ได้จากสายข่าวต้องการการตรวจสอบน้อยกว่าข้อมูลจากแหล่งข่าวอื่น

ถึงแม้ว่าหัวหน้าข่าวส่วนใหญ่จะเห็นว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวจะต้องมีการตรวจสอบทุกครั้ง แต่การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข่าวที่ติดต่อกันประจำอาจน้อยกว่า เพราะจากการติดต่อกันมานาน นักข่าวจะประเมินแหล่งข่าวได้ ทำให้เชื่อใจ มั่นใจในความถูกต้องของข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลจึงน้อยลง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ข้อมูลจากแหล่งข่าวจะต้องมีการตรวจสอบเสมอ ไม่ใช่แหล่งข่าวพูดก็เชื่อทั้งหมด แต่ถ้าเป็นแหล่งข่าวที่เชื่อถือได้ การตรวจสอบก็อาจน้อยลง”

“ถ้าติดต่อกันจนกระทั่งรู้ว่าเป็นคนอย่างไร ก็คงไม่ต้องตรวจสอบ เพราะรู้กันอยู่ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่แปลกๆ ก็ต้องตรวจสอบเหมือนกัน เพื่อไม่ให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวทำให้การรายงานข่าวผิดพลาด ถ้าเป็นเรื่องหมิ่นเหม่ก็ต้องตรวจสอบทุกครั้ง ถึงแม้ว่าจะสนิทกันแค่ไหนก็ตาม “

“แหล่งข่าวที่สนิทสนมกันจะไม่ให้ข่าวผิดโดยเจตนา เพราะแหล่งข่าวจะรู้ว่า ถ้าให้ข่าวผิดจะเป็นการทำร้ายตัวเอง และทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน”

5) แหล่งข่าวอาจให้ข้อมูลเชิงลึก

แหล่งข่าวที่สนิทกัน ไว้ใจกัน อาจให้ข้อมูลในเชิงลึกกับนักข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวที่ทำข่าวมานาน ยังมีแหล่งข่าวที่สนิทและพูดกันได้ง่าย ซึ่งพร้อมที่จะให้ข้อมูลนักข่าว เพราะความไว้วางใจกัน ผ่านความเชื่อถือมานาน ไม่มีใครเป็นเครื่องมือใคร นักข่าวจะมีโอกาสได้ข้อมูลที่ลึกกว่า เร็วกว่า หรือแม้แต่ข้อมูลที่ Sensitive”

“ลักษณะของนักข่าวบางคนที่ทำให้แหล่งข่าวเชื่อมั่น โดยพิสูจน์ตัวเองให้แหล่งข่าวเห็นจากผลงาน การเขียนข่าว จะทำให้เกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ ถ้าสนิทกัน ก็เชื่อใจกัน แหล่งข่าวจะอยากเล่าให้ฟังมากกว่าคนที่รู้จักกันแค่ผิวเผิน”

6) นักข่าวสามารถติดต่อขอข่าวได้

แหล่งข่าวที่สนิทกันจะสามารถติดต่อได้ง่าย และสะดวกใจ เมื่อนักข่าวต้องการข้อมูลก็สามารถขอจากแหล่งข่าวได้ทันที ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“การติดต่อแหล่งข่าวที่สนิทกันเพื่อขอข้อมูลหรือความคิดเห็นมาทำให้ข่าวสมบูรณ์สัก 3-4 ประโยค ก็จะช่วยให้อ่านข่าวได้”

“ถ้าเราสนิทกับแหล่งข่าวคนไหนมาก เราก็จะติดต่อขอข้อมูลกับแหล่งข่าวคนนั้นมากกว่าคนอื่น ๆ ยกเว้นเป็นเรื่องที่คนที่สนิทกันจะให้ข้อมูลไม่ได้ ... แหล่งข่าวที่รู้จักกันมานานจะทำให้ติดต่อขอข่าวได้สะดวกกว่าง่ายกว่า”

อย่างไรก็ตาม หัวหน้าข่าวบางส่วนก็เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่สนิทกันอาจทำให้นักข่าวถูกหลอกใช้ได้ เพราะยิ่งสนิทก็ยิ่งไว้ใจ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวที่สนิทอาจหลอกใช้โดยการปล่อยข่าว สนิทกันมากก็ปล่อยข่าวได้ง่ายขึ้น”

“ถ้าสนิทกับแหล่งข่าวมากเกินไป นักข่าวอาจเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวในกรณีที่แหล่งข่าวไม่ชอบใคร แล้วให้ข้อมูลเชิงลบเกี่ยวกับคนนั้นมาตลอด ถ้านักข่าวนำเสนอไป อาจเกิดความไม่ยุติธรรมกับคนที่ถูกกล่าวหา”

5. การใช้แหล่งข่าวทดแทน หรือแหล่งข่าวสำรอง

นักข่าวจะติดต่อแหล่งข่าวอื่นที่มีคุณสมบัติ หรือมีความรู้ ความรับผิดชอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับแหล่งข่าวที่ต้องการได้ ในกรณีนี้

1) ไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการได้ภายในเวลาปิดข่าว

งานนักข่าวมีข้อจำกัดเรื่องเวลา ถ้าใกล้เวลาปิดข่าวแล้วยังติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการไม่ได้ นักข่าวอาจใช้แหล่งข่าวทดแทน หรือแหล่งข่าวสำรองแทนแหล่งข่าวนั้น ดังที่หัวหน้าข่าวได้กล่าวไว้ว่า

“ถึงเวลาปิดข่าวแล้ว ถ้ายังติดต่อแหล่งข่าวไม่ได้ ก็ต้องพยายามหาแหล่งข่าวอื่นทดแทนที่เราเชื่อว่าเกี่ยวข้อง”

“ถ้าติดต่อแหล่งข่าวไม่ได้ ตามตัวแหล่งข่าวไม่เจอ เช่น ในการรายงานข่าวความขัดแย้ง บางครั้ง ก็อาจตามตัวแหล่งข่าวอีกด้านไม่พบ ก็อาจต้องใช้ตัวสำรอง หรือลงข่าวไปก่อน แต่ก็ต้องระบุไปด้วยว่า ติดต่อไม่ได้”

“แหล่งข่าวไม่อยู่ ติดต่อไม่ได้ อาจแก้ไขโดยการใส่แหล่งข่าวระดับรองลงมาที่มีอยู่ นักข่าวอาจมีการสร้างกรอบแหล่งข่าวเอาไว้ ถ้าแหล่งข่าวอันดับหนึ่งไม่อยู่ หรือติดต่อไม่ได้ นักข่าวก็อาจใช้แหล่งข่าวระดับรองลงมา”

2) ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวไม่ดี

ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวที่ไม่สนิทกัน ก็อาจทำให้แหล่งข่าวไม่ให้ข้อมูล นักข่าวอาจแก้ไขโดยการหาแหล่งข่าวทดแทน ดังที่หัวหน้าข่าวได้กล่าวไว้ว่า

“ถ้าไม่สนิทกัน แหล่งข่าวอาจไม่พูด นักข่าวก็แก้ไขโดยการหาแหล่งข่าวคนอื่นที่มีคุณสมบัติเหมือนกัน รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ เหมือนกันแทนแหล่งข่าวนั้น”

6. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว

ข่าวบางข่าวก็เป็นเรื่องที่ซับซ้อน หรือเชิงวิชาการมากเกินไป นักข่าวอาจไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง ข่าวนั้น แหล่งข่าวจะช่วยอธิบายหรือให้ความรู้แก่นักข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ถ้ามีปัญหา หรือเรื่องที่เรายังไม่ทราบชัดเจน ก็จะมีแหล่งข่าวคอยอธิบายอีกชั้นหนึ่ง”

“บางครั้ง นักข่าวก็ต้องการแหล่งข่าวเพื่อช่วยในการอธิบายข่าว หรือประเมินเหตุการณ์ ให้ความรู้แก่นัก ข่าว เช่น ช่วยอธิบายให้นักข่าวเข้าใจได้ว่า นโยบายใหม่ของรัฐบาลดีหรือไม่ อย่างไร”

“ข่าวเศรษฐกิจเป็นข่าวเชิงวิชาการ นักข่าวเศรษฐกิจจะไม่เขียนข่าวเองเพราะความรู้ไม่มากพอ ต้อง อาศัยแหล่งข่าวเป็นผู้ให้ความรู้เพื่ออธิบายให้ประชาชนเข้าใจ”

หัวหน้าข่าวเห็นว่า นักข่าวจะพิจารณาความเหมาะสมของแหล่งข่าวที่จะให้ความรู้ในแต่ละประเด็นข่าว และจะใช้คนที่เคยใช้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวจะพิจารณานักวิชาการที่เป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการ มีกิจกรรมทางสังคมที่รู้จักกันทั่วไป เคย เขียนหนังสือ เคยให้สัมภาษณ์มาแล้วในประเด็นนั้นๆ ไม่ใช่เป็นนักวิชาการคนใดก็ได้ นักข่าวมักจะใช้เฉพาะคนที่ เคยใช้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความเคยชิน รู้จักกัน และติดต่อกันบ่อย เคยเห็นผลงานแล้วทำให้ประเมินได้ว่าเป็น อย่างไร นอกจากนี้ คนที่ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยมีผลงาน นักข่าวก็จะไม่เคยรู้ความคิด ไม่รู้ว่ามีความรู้หรือไม่ ถ้าใช้ ก็ จะทำให้ขาดทิศทาง ก็ทำให้นักข่าวใช้แหล่งข่าวในวงจำกัด แต่การขาดความหลากหลายทางความคิดจากการใช้ แหล่งข่าวทางวิชาการในวงจำกัดนี้ก็ยังสามารถทำให้สมดุลได้ด้วยการใส่ความคิดของคนกลุ่มอื่นๆ ไปในข่าวด้วย แหล่งข่าวทางวิชาการเป็นแค่กลุ่มหนึ่งเท่านั้น ยังมีแหล่งข่าวอื่นๆ อีกมากที่นักข่าวจะเข้าไปขอข้อมูล ความเห็น เช่น นักการเมือง NGO”

7. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก

ตามปกติแล้ว นักข่าวจะกำหนดแหล่งข่าวบุคคลจากประเด็นข่าว นักข่าวจะเลือกสัมภาษณ์แหล่งข่าว โดยพิจารณาว่าใครสามารถตอบคำถามได้ เหมือนการสร้างโจทย์ แล้วหาคนแก้โจทย์ ทุกคนจึงเป็นแหล่งข่าวได้ ขึ้นอยู่กับขอบเขตเนื้อหาข่าว นักข่าวสามารถใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก ในกรณีต่อไปนี้

1) เมื่อนักข่าวต้องการสัมภาษณ์คนทั่วไป

ในประเด็นข่าวที่มีขอบเขตเนื้อหากว้าง คนทั่วไป ที่ที่นักข่าวสามารถติดต่อได้สะดวกก็สามารถเป็นแหล่งข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งหน้าที่ อาจเป็นชาวบ้านก็ได้ ... ถ้าถามเรื่องการขึ้นราคาสินค้า แม่ค้าก็เป็นแหล่งข่าวได้”

2) เมื่อนักข่าวต้องการสัมภาษณ์เพื่อความคิดเห็นส่วนตัวในประเด็นทั่วไป

สำหรับการแสดงความคิดเห็นในประเด็นทั่วไป นักข่าวก็อาจเลือกสัมภาษณ์แหล่งข่าวที่เป็นใครก็ได้ ตามความสะดวก ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“การถามความคิดเห็น เราอาจถามใครก็ได้ บางครั้ง การที่นักข่าวจะไปหาใครมาพูด มันไม่ใช่เรื่องง่าย พอมีคนสำคัญๆ มา นักข่าวก็ต้องเข้าไปถาม”

“ในการแสดงความคิดเห็น นักข่าวเลือกที่จะติดต่อกับแหล่งข่าวใดก็ได้”

8. การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดนักข่าว

ในการทำข่าว นักข่าวบางคนอาจกำหนดกรอบ แจ่มุม หรือสมมติฐานให้กับข่าว เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งอาจมีผลทำให้เลือกใช้แหล่งข่าวที่จะให้ข้อมูลสนับสนุนกับกรอบความคิดที่ได้กำหนดเอาไว้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“บางครั้ง นักข่าวอาจตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับข่าวไว้แล้ว ก็อาจมีผลทำให้เลือกใช้แหล่งข่าวที่สอดคล้องกับสมมติฐานนั้น เช่น ถ้านักข่าวตั้งสมมติฐานไว้ว่า นาย ก. ผิด ก็อาจมีผลทำให้เลือกใช้แหล่งข่าวที่ไม่ชอบนาย ก. เพื่อที่จะประนาม นาย ก. ... “

“การกระทำแบบนี้ มีเยอะ นักข่าวทำข่าวเข้าข้างตัวเอง หาเหตุผลมาสนับสนุนตัวเอง และถ้ากำหนดกรอบไว้แล้ว แหล่งข่าวให้สัมภาษณ์ไม่ตรงกรอบ ถ้ามีแหล่งข่าวอื่นที่จะให้คำตอบได้ตรงกับกรอบที่กำหนดไว้มากกว่า นักข่าวก็อาจตัดคนที่ให้สัมภาษณ์ไม่ตรงกรอบทิ้ง ... แต่การกระทำแบบนี้ จะทำบ่อยๆ ไม่ได้ เพราะผู้อ่านจะไม่ฟัง ถึงได้มีการเตือนนักข่าวให้พยายามทำข่าวสองทางอยู่เสมอ”

“มีการ set frame แต่ไม่บ่อย ที่นี้ไม่มี แต่ที่อื่นเคยเจอ และก็จะมีผลทำให้เลือกใช้แหล่งข่าวที่คล้ายตาม นักข่าวอาจต้องการตัวละคร กำหนดได้ นักข่าวอาจรู้ว่าแหล่งข่าวแต่ละคนมีภูมิหลังอย่างไร จะให้ข้อมูลที่ต้องการได้หรือไม่ แล้วก็ติดต่อแหล่งข่าวนั้น”

“นักข่าวใส่ความคิดตัวเองในข่าวไม่ได้ แต่ก็มีบางคนพยายามที่จะใส่ความคิดตัวเองในข่าวโดยหาแหล่งข่าวที่สนับสนุนความคิดของตน ...”

9. การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว

หัวหน้าข่าวมีบทบาททั้งโดยตรงและทางอ้อมต่อการควบคุมการใช้แหล่งข่าวของนักข่าว

ถึงแม้ว่านักข่าวจะมีอิสระในการใช้แหล่งข่าว แต่บางครั้ง หัวหน้าข่าวก็อาจเห็นว่าแหล่งข่าวบางคนมีความเหมาะสมที่นักข่าวจะต้องไปสัมภาษณ์ หัวหน้าข่าวก็อาจ “แนะนำ” หรือ “สั่ง” ให้นักข่าวไปสัมภาษณ์แหล่งข่าวนั้น ซึ่งนักข่าวก็ต้องทำตาม ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“บางครั้ง หัวหน้าอาจแนะนำแหล่งข่าวที่เหมาะสมให้กับนักข่าว ซึ่งไม่ว่านักข่าวจะรู้จักหรือไม่รู้จักกับแหล่งข่าวนั้นก็ตาม นักข่าวก็ต้องเข้าไปคุย ไปขอข้อมูลมา”

นอกจากการสั่งให้ใช้แล้ว หัวหน้าข่าวบางส่วนเห็นว่า หัวหน้าอาจห้ามไม่ให้ใช้แหล่งข่าวบางคนได้ถ้าเห็นว่าแหล่งข่าวนั้นไม่เหมาะสม

หัวหน้าข่าวอาจห้ามการใช้แหล่งข่าวโดยตรงได้ในบางกรณี เช่น กรณีหมิ่นเหม่ หรือกรณีที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ ดังที่หัวหน้าข่าวให้ความเห็นว่า

“ในบางกรณี เช่น เกิดความเสียหาย หมิ่นเหม่ มีความเสี่ยง หัวหน้าอาจให้ความเห็นได้ คือ สั่งได้ ถ้าไม่ทำก็ต้องออกไป”

“หัวหน้าไม่สามารถสั่งห้ามการใช้แหล่งข่าวได้ ยกเว้นเรื่องเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์”

แต่ส่วนใหญ่แล้ว หัวหน้าข่าวจะแนะนำ และให้นักข่าวพิจารณาเอง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ถ้าเห็นว่านักข่าวใช้แหล่งข่าวไม่เหมาะสม จะไม่ห้าม แต่จะแนะนำ และให้เหตุผล นักข่าวจะพิจารณาเอง แต่ส่วนใหญ่ คำแนะนำมักจะได้ผล”

นอกจากนี้ หัวหน้าข่าวอาจไม่สื่อสารกับนักข่าวโดยตรง แต่นักข่าวจะทราบผ่านทางผลงานที่ปรากฏ คือ หัวหน้าจะกลั่นกรองการใช้แหล่งข่าว ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสม ก็จะตัดข่าวทิ้ง หรืออาจลดน้ำหนักข่าวลง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “หัวหน้าข่าวจะกลั่นกรองความเหมาะสมของการใช้แหล่งข่าว ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสม ก็จะตัดทิ้งหรือลดน้ำหนักข่าวไป”

10. การใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น

การใช้แหล่งข่าวเหมือนกับนักข่าวอื่นมักจะเกิดขึ้นตามแหล่งข่าวประจำ หรือการทำข่าวตามวาระ ซึ่งข้อมูลที่จะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่เหมือนกัน โดยแบ่งเป็น

1) การลอกข่าว

การทำข่าวตามวาระ เช่น ข่าวแถลง อาจทำให้นักข่าวลอกข่าวกัน เนื่องจากข่าวที่ได้จะมีข้อมูลพื้นฐานเหมือนกัน นักข่าวบางคนที่เกี่ยวข้องหรือเข้าร่วมงานแถลงข่าวไม่ทันก็อาจขอข่าวจากเพื่อนนักข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่

“มีการลอกข่าวกัน เพราะนักข่าวที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่ถูกต้อง มันทรยศต่อคนอ่าน”

“เดี๋ยวนี้เป็นแบบนี้หมด บางทีก็ลอกข่าวเลย บางทีก็ไปสัมภาษณ์คนหนึ่ง เขียน แล้วถ่ายเอกสารแจก”

2) การแบ่งข่าว

บางครั้ง นักข่าวในพื้นที่เดียวกันอาจช่วยกันทำข่าว โดยการแยกกันไปสัมภาษณ์แหล่งข่าวแล้วนำข้อมูลที่ได้มาแบ่งกัน ทั้งนี้ เพราะนักข่าวกลัวตกข่าว นักข่าวคนเดียวอาจไม่สามารถสัมภาษณ์แหล่งข่าวทุกคนได้ในเวลาเดียวกัน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่

“นักข่าวภาคสนามมีการแบ่งปันข้อมูลกัน เช่น ในงานเปิดตัวสินค้าชิ้นหนึ่ง แหล่งข่าวจะมีหลายคน ทั้งฝ่ายการเงิน โรงงาน ฝ่ายขาย ฯลฯ นักข่าวคนเดียวอาจไม่สามารถคุยกับแหล่งข่าวทุกคนได้ นักข่าวภาคสนามจากหลายองค์กรหนังสือพิมพ์ก็อาจจะแยกกันไปคุยกับแหล่งข่าวแต่ละฝ่ายแล้วก็นำข้อมูลมาแบ่งกัน แล้วนักข่าวแต่ละคนก็จะเลือกแง่มุมหรือประเด็นข่าวมาเล่นแตกต่างกันออกไป ซึ่งการกระทำแบบนี้ก็ทำได้ ไม่มีผิด เพราะเป็นการช่วยเหลือกันในภาคสนามไม่ให้ตกข่าว แต่ถ้าหากเป็นการลอกข่าวกันก็ถือว่าผิดจรรยาบรรณ และก็เคยมีนักข่าวที่ลอกข่าวถูกไล่ออก”

3) การสัมภาษณ์แหล่งข่าวร่วมกัน

บางครั้ง นักข่าวที่ทำงานในพื้นที่เดียวกัน สนธิกัน ก็อาจชวนกันไปสัมภาษณ์แหล่งข่าวร่วมกัน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่

“ในห้องนักข่าว บรรยายภาคเฮฮา ช่วยกันทำงานบ้าง ไม่ช่วยกันบ้าง มีการชวนกันออกไปทำข่าวร่วมกัน สัมภาษณ์แหล่งข่าวร่วมกันบ้าง ...”

“นักข่าวทำงานด้วยกันได้ หาข้อมูลร่วมกันได้ สัมภาษณ์แหล่งข่าวคนเดียวกันได้ แต่ควรจะเขียนข่าวเอง”

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวที่ต่างกันใน 4 ประเภทข่าว

ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ และข่าวการศึกษาจะมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวเหมือนกัน แต่สำหรับข่าวกีฬา ซึ่งมีลักษณะต่างจากข่าวประเภทอื่นๆ ผู้วิจัยไม่พบลักษณะการใช้แหล่งข่าว 2 ลักษณะดังที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

1. การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร

ตามระเบียบราชการแล้ว แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กรจะไม่มีสิทธิให้ข้อมูลแก่นักข่าว แต่อย่างไรก็ตาม แหล่งข่าวระดับล่างสามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับนักข่าวได้

นักข่าวสามารถใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร เพื่อ

1) ให้ความรู้ หรือรายละเอียดเชิงวิชาการ

แหล่งข่าวระดับล่างอาจให้ความรู้ ข้อมูลเชิงวิชาการ หรือรายละเอียดต่างๆ ที่แหล่งข่าวระดับสูงไม่มีเวลา หรือไม่มีความรู้จะอธิบายกับนักข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวในระดับล่างลงมาที่ต่ำกว่าซี 9 จะปรากฏบนหนังสือพิมพ์น้อยมาก มักจะเป็นกลุ่มที่ให้ข้อมูลเชิงวิชาการในเชิงลึก หรือให้รายละเอียดที่แหล่งข่าวระดับสูงไม่มีเวลา หรือไม่มีความรู้จะให้ข้อมูล ซึ่งก็จะเป็นการให้ข้อมูลเสริม หรือประกอบกับข้อมูลของแหล่งข่าวระดับสูง”

“แหล่งข่าวระดับสูงที่สามารถพูดได้ บางครั้ง อาจจะรู้ข้อมูล แต่ไม่อยากพูด หรือไม่รู้เลยไม่พูด หรือรู้แต่ไม่ละเอียด บางทีก็อาจให้ระดับล่างมาชี้แจง หรืออาจไม่บอกเลย เราก็ต้องหาให้ได้ว่าใครที่จะให้ข้อมูลเราได้ เราก็จะไปหาเขา”

2) ให้ข้อมูลเชิงลึก

แหล่งข่าวระดับล่างอาจจะให้ข้อมูลในเชิงลึกกับนักข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “แหล่งข่าวระดับล่างก็สำคัญ ถึงจะไม่มีสิทธิให้สัมภาษณ์ แต่ก็ยังเป็นแหล่งข่าวที่ดี อาจให้ข้อมูลที่ลึกได้ เพราะบางคนเป็นคนที่ทำงานเอกสาร หรือมีส่วนร่วมกับการประชุมลับต่างๆ ที่นักข่าวเข้าร่วมไม่ได้ ซึ่งคนพวกนี้จะมีเรื่องลึกๆ ดีๆ ก็อาจทำให้นักข่าวได้ข่าวที่ลึกกว่า”

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากแหล่งข่าวระดับล่างก็ควรจะเป็นแค่ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการสัมภาษณ์แหล่งข่าวระดับสูงต่อไป เนื่องจากข้อมูลจากแหล่งข่าวระดับล่างอาจทำให้การรายงานข่าวผิดพลาดได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“การใช้แหล่งข่าวระดับล่างอาจเกิดความผิดพลาดได้ เนื่องจากแหล่งข่าวระดับล่างไม่ใช่ผู้รับผิดชอบในงานนโยบาย เช่น ในข่าวบางเรื่อง ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวระดับล่างอาจเป็นข้อมูลที่ถูกต้องมาตลอด แต่เมื่อข่าว

ดำเนินมาถึงจุดจบ การตัดสินใจจากแหล่งข่าวระดับสูงอาจไม่เป็นไปตามนั้นก็ได้ ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้รับสารเข้าใจว่านักข่าวนำเสนอข่าวผิด ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวระดับสูงก็จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้นักข่าวเท่านั้น แต่จะลงข่าวไม่ได้จนกว่าแหล่งข่าวระดับสูงจะให้สัมภาษณ์ นักข่าวจึงควรตรวจสอบว่าเรื่องจะถูกส่งไปที่ใคร เมื่อใด แนวโน้มเป็นอย่างไร แล้วก็ไปตามตอนจบกับแหล่งข่าวระดับสูงที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น แต่แหล่งข่าวระดับสูงก็เป็นประโยชน์ในการทำข่าวเชิงลึก การคุยกับแหล่งข่าวระดับสูงอาจทำให้นักข่าวได้ประเด็นหรือข้อมูลที่จะไปสัมภาษณ์แหล่งข่าวระดับสูงได้”

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่พบลักษณะการใช้แหล่งข่าวประเภทนี้ในข่าวกีฬา

2. การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง

ในบางกรณี แหล่งข่าวระดับสูงอาจไม่ต้องการให้ข่าวเนื่องจากได้รับผลกระทบจากข่าวนั้น นักข่าวก็อาจแก้ไขเหตุการณ์โดยใช้คนรอบข้างหรือคนใกล้ชิดแหล่งข่าวแทน เช่น การสอบถามข้อมูลจากที่ปรึกษาหรือเลขานุการของแหล่งข่าว แต่ข้อมูลที่ได้จะต้องนำมาประเมินความน่าเชื่อถือด้วย ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“คนที่จะสามารถเข้าถึงและให้ข้อมูลที่เรากำลังต้องการได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีอำนาจเท่านั้น แต่อาจเป็นเจ้าหน้าที่ เลขานุการ หรือ แม้แต่คนขับรถ อย่านไปมองข้าม เพราะคนพวกนี้จะมีข้อมูลเยอะ และให้เบาะแสข่าวได้ เมื่อนักข่าวได้เบาะแสมาจากคนเหล่านี้ก็จะต้องตรวจสอบจากหลายแหล่งว่าข่าวถูกหรือไม่ ถ้าหลายคนพูดเหมือนกัน ข่าวก็มีน้ำหนัก พอรู้ข้อมูลคร่าวๆ แล้ว เราก็เขียนเองเลยว่า “ผู้สื่อข่าวรายงานว่า ...” แต่แหล่งข่าวก็คือคนรอบข้างเหล่านี้เอง”

“มีการเข้าถึงแหล่งข่าวไม่ได้บ้าง แก้ไขโดยใช้คนรอบข้างแทน เช่น รัฐมนตรีที่มีที่ปรึกษาต่างๆ แต่ก็ต้องนำมาวิเคราะห์ความน่าเชื่อถืออีกที”

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวประเภทนี้ไม่พบในข่าวกีฬา ซึ่งอาจเป็นเพราะลักษณะของข่าวที่ไม่เหมือนกัน คือ ข่าวกีฬาเป็นข่าวเบา ซึ่งแตกต่างจากข่าวอีก 3 ประเภท ซึ่งมีลักษณะเป็นข่าวหนักเหมือนกัน จึงอาจทำให้ไม่พบลักษณะการใช้แหล่งข่าวประเภทนี้ในข่าวกีฬา แต่พบในข่าวประเภทอื่น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

จากผลการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬาเหมือนกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ลักษณะประเด็นข่าว

จากผลการสัมภาษณ์ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดสำหรับการเลือกใช้แหล่งข่าว คือ ประเด็นข่าว เนื่องจากประเด็นข่าวจะเป็นตัวกำหนดแหล่งข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ข่าวจะเป็นตัวกำหนดแหล่งข่าว ซึ่งแหล่งข่าว

ต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ เพราะจะเชื่อถือได้มากที่สุด นักข่าวไม่สามารถกำหนดได้ว่าอยากคุยกับใคร แต่ข่าวจะเป็นตัวกำหนดว่านักข่าวต้องคุยกับใคร”

ในประเด็นข่าวที่เป็นข้อเท็จจริง แหล่งข่าวจะต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบเหตุการณ์ ถ้าเป็นความคิดเห็นก็อาจเลือกใครก็ได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “การเลือกแหล่งข่าวขึ้นอยู่กับประเด็นคำถามด้วย บางคำถาม เช่น ความคิดเห็น เราจะถามใครก็ได้ ถ้าถามข้อเท็จจริง บางคนไปถามมากก็ไม่มีความหมายเพราะไม่ได้มีหน้าที่”

2. ลักษณะของแหล่งข่าว

ลักษณะของแหล่งข่าวมีผลต่อการเลือกใช้แหล่งข่าวของนักข่าว คือ นักข่าวต้องการข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ ทำให้นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

- แหล่งข่าวที่เป็นผู้รู้จริงในประเด็นข่าว

คุณลักษณะของแหล่งข่าวที่สำคัญ คือ เป็นผู้รู้จริงในประเด็นข่าว คำตอบของหัวหน้าข่าวเกือบทั้งหมดจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันเมื่อถูกถามถึงคุณลักษณะของแหล่งข่าว โดยสรุปได้ว่า แหล่งข่าวจะต้องเป็นผู้รู้จริงในประเด็นข่าว เช่น

“แหล่งข่าวต้องอยู่ในตำแหน่งใกล้ชิดกับข้อมูลปฐมภูมิมากที่สุด”

“อาจเป็นคนที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ที่สุด มีส่วนรับผิดชอบที่สุด ซึ่งจะเป็นคนที่ให้ข้อมูลข่าวได้ใกล้เคียงข้อเท็จจริงที่สุด”

“กำหนดแหล่งข่าวจากเรื่องข่าว คือ กำหนดจากเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ หรือรับผิดชอบกับเหตุการณ์นั้น”

“เลือกสัมภาษณ์แหล่งข่าวโดยพิจารณาหน้าที่ที่รับผิดชอบของแหล่งข่าว ความรู้ความสามารถของแหล่งข่าวในด้านนั้นๆ ดูว่าใครสามารถตอบคำถามของเราได้ สามารถให้ข้อเท็จจริงเรื่องนั้นแก่เราได้”

นักข่าวจะคำนึงถึงความถูกต้องของข้อมูล เพราะข่าวที่ผิดพลาดจะมีผลต่อความเชื่อถือของผู้รับสาร นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่สามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้อง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ต้องคำนึงถึงผู้อ่าน ต้องเลือกแหล่งข่าวที่ดี เพราะต้องการข่าวที่ถูกต้อง”

ซึ่งแหล่งข่าวที่จะให้ข้อมูลได้ถูกต้องต้องเป็นผู้รู้จริง ไม่ว่าจะเป็นผู้รู้จริงในข้อเท็จจริง ความรู้ หรือความคิดเห็นก็ตาม

1) ผู้รู้จริงในข้อเท็จจริง

ผู้รู้จริงซึ่งจะให้ข้อเท็จจริงได้ถูกต้องนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจ มีตำแหน่งหน้าที่ ความรับผิดชอบในเรื่องที่จะให้ข้อมูล เช่น แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ต่างๆ หรือ ตัวแทนองค์กร ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวใหม่ๆ อาจจะรู้จักแหล่งข่าวที่มีตำแหน่งหน้าที่เป็นหลัก เพราะคนเหล่านี้ให้รายละเอียดของนโยบายต่างๆ ได้ และเป็นผู้ปฏิบัติจริง...”

“ใช้แหล่งข่าวที่มีอำนาจ เพราะผู้รู้จริง บางทีก็เป็นคนกำหนดเอง สิ่งเอง ทำเอง”

“แหล่งข่าวที่มีอำนาจน่าจะให้ข้อมูลได้ถูกต้องที่สุด เพราะเป็นคนที่รู้เรื่องที่สุด”

2) ผู้รู้จริงในประเด็นแสดงความคิดเห็นหรือให้ความรู้

แหล่งข่าวที่รู้จริงในการให้ความคิดเห็นหรือความรู้ ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ในเรื่องที่จะแสดงความคิดเห็น หรือให้ความรู้

ข่าวบางข่าวก็ต้องการการอธิบาย เพราะนักข่าวอาจไม่มีความรู้มากพอ นักข่าวจึงต้องพึ่งแหล่งข่าวที่มีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ หรือ มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวเศรษฐกิจจะไม่เขียนข่าวเอง เพราะความรู้ไม่มากพอ ต้องอาศัยแหล่งข่าวเป็นผู้ให้ความรู้ นักข่าวที่มีประสบการณ์การทำข่าวเศรษฐกิจต่ำกว่า 5 ปีจะทำข่าวเชิงวิเคราะห์ไม่ได้”

● แหล่งข่าวนำเชื่อถือในมุมมองของผู้รับสาร

บางครั้ง นักข่าวก็เลือกใช้แหล่งข่าวเพียงเพราะแหล่งข่าวได้รับความเชื่อถือจากผู้รับสาร โดยเฉพาะแหล่งข่าวผู้มีอำนาจ มีตำแหน่งหน้าที่ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวบางคนเป็นผู้ที่มีอำนาจ เช่น นายก เมื่อเขาพูด ทุกคนก็ต้องการทำข่าว”

“นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่มีอำนาจ มีตำแหน่ง รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ พูดในเรื่องนั้นได้ เพราะมีความน่าเชื่อถือในแง่ของผู้รับสาร”

“คนที่มีอำนาจพูดแล้วน่าเชื่อถือ”

“นักข่าวจะใช้ผู้บริหารสูงสุดขององค์กร เพราะ มีความน่าเชื่อถือ และคำพูดเป็นข่าวได้”

“โจทย์ที่เราตั้งแต่ละโจทย์ คำตอบควรเป็นผู้มีอำนาจ เพราะเกี่ยวข้องกับมีความน่าเชื่อถือ”

“คนที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่า มีน้ำหนักมากกว่า เช่น เปรียบเทียบระหว่างรัฐมนตรี กับ เจ้าหน้าที่ รัฐมนตรีพูดย่อมจะน่าเชื่อถือได้มากกว่า... การใช้แหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือจะทำให้ข่าวได้รับความเชื่อถือ”

3. ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

นักข่าวกับแหล่งข่าวจะต้องสามารถเข้าถึงกันได้ ไม่ว่าจะป็นกรณีที่แหล่งข่าวพยายามเข้าถึงนักข่าว หรือนักข่าวพยายามเข้าถึงแหล่งข่าวก็ตาม

ในบางกรณี แหล่งข่าวอาจมีแรงจูงใจบางอย่างทำให้กระตือรือร้นที่จะเข้าหานักข่าวเพื่อให้เบาะแส หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“คนที่กระตือรือร้นก็คือ คนที่อยากให้ข่าว อาจได้รู้ได้เห็นอะไรมา แล้วอยากบอก อยากระบายให้นักข่าวฟัง”

“แหล่งข่าวที่ทนความอยุติธรรมในสังคมไม่ได้ จะเป็นแหล่งข่าวที่ดีมาก”

แต่โดยทั่วไปแล้ว นักข่าวจะต้องเป็นฝ่ายเข้าหาแหล่งข่าว ซึ่งความสามารถเข้าถึงได้มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “แหล่งข่าวที่ดี แต่ติดต่อไม่ได้ ก็ไม่รู้จะใช้ยังไง”

นักข่าวกับแหล่งข่าวจะต้องสามารถเข้าถึงกันได้ นักข่าวมักจะคิดถึงแหล่งข่าวที่ติดต่อได้ง่ายก่อนคนอื่น ๆ และก็มีโอกาสจะใช้แหล่งข่าวนั้นก่อน หรือบ่อยกว่าคนอื่น ๆ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“เข้าถึงได้ง่าย ก็มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว เพราะสะดวก เมื่อคนนี้ใช้ได้จะใช้คนอื่นทำไม ประโยชน์เท่ากัน คุณค่าของข่าวที่ออกมาเท่ากัน”

“ถ้าติดต่อได้ง่ายก็ต้องได้รับการติดต่อก่อนเป็นธรรมดา แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะมุ่งติดต่อแต่คนที่ติดต่อได้ง่าย”

อย่างไรก็ตาม นักข่าวอาจไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ เนื่องจาก

- **ประเด็นข่าวที่เป็นผลเชิงลบต่อแหล่งข่าว**

เมื่อแหล่งข่าวได้รับผลกระทบเชิงลบจากข่าว อาจทำให้นักข่าวเข้าถึงแหล่งข่าวไม่ได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวไว้ว่า “ข่าวที่เป็นเรื่องราวที่เป็นผลเสียกับ image ของแหล่งข่าวกับสังคม ทำให้ไม่อยากพูด ยิ่งพูดยิ่งเสีย”

- **นักข่าวมีภาพไม่ดีในสายตาแหล่งข่าว**

ตัวนักข่าวเองก็มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “แหล่งข่าวบุคคลสำคัญเป็นอันดับหนึ่งในการที่จะก้าวเข้าไปหาข้อมูล ถึงแม้ว่าจะเป็นแหล่งข่าวเอกสารหลักฐานก็ต้องผ่านตัวบุคคลอยู่ดี ถ้าตัวนักข่าวไม่ดีในสายตาแหล่งข่าว ก็จะทำให้ไม่ได้ข้อมูล ... แต่ถ้านักข่าวมีภาพที่ไม่เสียในสายตาสาธารณชนและแหล่งข่าว ก็จะได้รับควมไว้วางใจจากคนที่ให้ข้อมูลมากขึ้น” ดังนั้น ถ้านักข่าวมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในสายตาแหล่งข่าว นักข่าวก็จะไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ และแหล่งข่าวก็จะไม่เข้าหานักข่าวเช่นกัน

ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของนักข่าว อาจเกิดจาก

- 1) **นักข่าวเขียนข่าวไม่ตรงประเด็น**

นักข่าวที่ถ่ายทอดข้อมูลจากแหล่งข่าวได้ถูกต้อง สมบูรณ์จะทำให้แหล่งข่าวไว้วางใจ แต่ถ้านักข่าวขาดคุณสมบัตินี้ไป แหล่งข่าวก็อาจไม่พอใจ และไม่ให้นักข่าวอีก ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “การที่นักข่าวเขียนข่าวไม่ตรงประเด็น แหล่งข่าวอาจไม่พอใจ คราวหลังก็อาจไม่ให้นักข่าว”

- 2) **นักข่าวขาดความรู้**

แหล่งข่าวจะไม่พูดคุยกับนักข่าวที่ไม่มีความรู้ ดังที่หัวหน้าข่าวให้สัมภาษณ์ว่า

“นักข่าวต้องทำการบ้าน ศึกษาข้อมูลเพื่อให้รู้ที่มาที่ไปของข่าว รู้ภูมิหลัง เพราะส่วนใหญ่แหล่งข่าวจะพูดแต่ประเด็น ถ้าไม่รู้เรื่องจะไล่ไม่ได้ การศึกษาข้อมูลจะทำให้นักข่าวมีข้อมูลเบื้องต้นที่ทำให้สามารถคุยกับแหล่งข่าวได้ เพราะถ้าแหล่งข่าวรู้สึกว่่านักข่าวไม่ทำการบ้าน ไม่รู้เรื่อง เขาก็จะไม่คุยด้วย เขาจะไม่เสียเวลามานั่งอธิบายรายละเอียดให้ฟัง”

“นักข่าวใหม่มีความรู้น้อย แหล่งข่าวบางคนก็อาจไม่ให้ข้อมูล หรือไล่ให้ไปศึกษาข้อมูลก่อน”

- 3) **นักข่าวไม่ซื่อสัตย์**

นักข่าวที่ขาดความซื่อสัตย์จะไม่ได้รับความไว้วางใจจากแหล่งข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวไว้ว่า “ตัวนักข่าวเอง ถ้านักข่าวไม่ซื่อตรงกับอาชีพ บิดเบือนข่าว ไม่ซื่อสัตย์ต่อแหล่งข่าว นักข่าวคนนั้นก็อยู่ไม่ได้ เพราะแหล่งข่าวอาจไม่ให้นักข่าว”

ปัญหาการเข้าถึงแหล่งข่าวไม่ได้ อาจทำให้เกิดลักษณะการใช้แหล่งข่าว ดังนี้

(1) การใช้แหล่งข่าวทดแทน

เมื่อนักข่าวไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ นักข่าวก็จะใช้แหล่งข่าวทดแทน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “แหล่งข่าวไม่อยู่ ติดต่อไม่ได้ อาจแก้ไขโดยการใช้นักข่าวระดับรองลงมาที่มีอยู่”

(2) การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง

เมื่อนักข่าวไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ นักข่าวก็อาจหาข่าวจากคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูงแทน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ลักษณะประเด็นข่าว ข่าวบางข่าวเป็นการกล่าวหากันที่ก้ำกึ่งระหว่างจริงกับเท็จ แหล่งข่าวก็อาจไม่ให้ข่าว ซึ่งนักข่าวก็อาจแก้ไขโดยใช้คนรอบข้างแหล่งข่าวแทน แต่ก็ต้องวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือด้วย”

“แหล่งข่าวไม่ให้ข้อมูล เนื่องจากได้รับผลกระทบจากข่าว แก้ไขโดยหาข้อมูลจากคนใกล้ชิด”

“...เราก็ต้องตามไปที่บุคคลนั้น ถ้าคนนั้นไม่ให้สัมภาษณ์ เราก็ต้องถามคนอื่นที่ใกล้ชิดต่อไป”

4. ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

จากการติดต่อกับแหล่งข่าวเป็นประจำ นักข่าวอาจเกิดความคุ้นเคยกับแหล่งข่าว หัวหน้าข่าวทุกคนเห็นว่า นักข่าวกับแหล่งข่าวต้องรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันในระดับที่พอดี มีระยะห่าง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ต้องรักษาความสัมพันธ์ในระดับคุณคือคุณ ผมคือผม เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ไม่มากไม่น้อยเกินไป เหมือนน้ำในแก้ว ใส่มากเกินไปก็ล้น น้อยไปน้ำแห้ง เป็นมิตรกันไม่ได้ ต้องให้พอดี ในระดับให้เกียรติกัน ... ถ้าความสัมพันธ์มากเกินไป ข่าวก็จะโอเวอร์ ข่าวอาจจะลึกลับ ถ้าสนิทกันมาก แต่ถ้าห่างเกินไป แหล่งข่าวก็อาจไม่ให้ข่าว”

อย่างไรก็ตาม ระดับที่พอดีหรือเหมาะสมของหัวหน้าข่าวแต่ละคนก็ต่างกัน

หัวหน้าข่าวบางส่วนเห็นว่า ความสัมพันธ์ที่พอดีอยู่แค่ในระดับหน้าที่ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แค่รู้จักกัน ทักทายกัน รู้จักบทบาทกันก็พอ”

ในขณะที่บางส่วนก็เห็นว่านักข่าวกับแหล่งข่าวสามารถสร้างความสัมพันธ์นอกเหนือระดับหน้าที่ได้ แต่ต้องไม่เอามาปะปนกับเรื่องงาน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวได้ แต่ต้องแยกระหว่างความสัมพันธ์กับหน้าที่ แยกเรื่องส่วนตัวออกจากเรื่องงาน”

“จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์บ้าง เพราะเป็นวัฒนธรรมของชาวตะวันตก เป็นธรรมเนียมของผู้มีอายุใหญ่ โอกาสควร เช่น ปวย ก็ต้องไปเยี่ยม แต่ไม่เหมือนการทำหน้าที่ของนักข่าว เป็นคนละเรื่องกัน”

“ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่แค่งาน นักข่าวแหล่งข่าวเป็นคน อาจมีความชอบเหมือนกัน ทำกิจกรรมที่ชอบเหมือนกัน ก็สนิทกันได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเอื้อประโยชน์ต่อกันในด้านที่ไม่ดี ทำร้ายสังคม ...”

ในทางอุดมคติ หัวหน้าข่าวทุกคนยอมรับว่า ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวต้องไม่มีผลต่อการรายงานข่าวของนักข่าว แต่ในความเป็นจริง หัวหน้าข่าวส่วนใหญ่ก็ยอมรับว่า ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมีผลต่อการรายงานข่าว

● ความสัมพันธ์ที่ดี

ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่สนิทกันมากกว่าคนอื่น ๆ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ถ้าเราสนิทกับแหล่งข่าวคนไหนมาก เราก็จะติดต่อขอข้อมูลกับแหล่งข่าวคนนั้นมากกว่าคนอื่น...” ซึ่งความสัมพันธ์ที่ีระหว่างกันนี้มีผลต่อการรายงานข่าว คือ

(1) ผลดี คือ นักข่าวอาจได้ข้อมูลง่ายและลึก ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวที่สนิทกับแหล่งข่าวก็จะเข้าหาแหล่งข่าวได้ง่าย ได้ข้อมูลที่เร็ว เชื่อถือได้ และอาจได้ข้อมูลที่ลึก เพราะกล้าพูดกัน”

(2) ผลเสีย คือ

(2.1) นักข่าวอาจถูกแหล่งข่าวหลอกใช้

แหล่งข่าวที่สนิทกับนักข่าวก็ยิ่งหลอกใช้นักข่าวได้ง่ายขึ้น ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวอาจหลอกใช้โดยการปล่อยข่าว ยิ่งสนิทมาก ก็ยิ่งปล่อยข่าวได้ง่ายขึ้น”

“ถ้านักข่าวสนิทกับแหล่งข่าวมากเกินไป นักข่าวอาจเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวในกรณีที่แหล่งข่าวไม่ชอบใครแล้วให้ข้อมูลในเชิงลบเกี่ยวกับคนนั้นมาตลอด แล้วถ้านักข่าวนำเสนอไป อาจเกิดความไม่ยุติธรรมกับคนที่ถูกกล่าวหา”

(2.2) นักข่าวอาจรายงานข่าวที่ผิด เนื่องจากเข้าใจแหล่งข่าว

นักข่าวอาจเข้าใจแหล่งข่าวที่สนิทกัน เพราะเชื่อว่าผ่านการประเมินความไว้วางใจแล้ว ทำให้การตรวจสอบข่าวน้อยลง ความผิดพลาดก็เกิดขึ้นได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ความสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน อาจทำให้แหล่งข่าวโน้มนำนักข่าวได้ คือ บางครั้ง ข้อมูลที่แหล่งข่าวรู้มาอาจไม่ถูกต้องทั้งหมด แต่ถ้านักข่าวเข้าใจแหล่งข่าวมากก็อาจทำให้พลาดได้ ดังนั้น นักข่าวต้องมีการกลั่นกรอง”

(2.3) อาจมีผลต่อการรายงานข่าวเชิงลบที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข่าว

ถ้าแหล่งข่าวที่สนิทกันได้รับผลกระทบเชิงลบจากข่าว นักข่าวอาจหลีกเลี่ยงการรายงานข่าว ปิดบังข่าว หรือ ลดระดับความรุนแรงของข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ถ้านักข่าวพิจารณาข้อเท็จจริงแล้วว่าเป็นประเด็นข่าวที่ไม่สำคัญมาก นักข่าวอาจลดระดับความรุนแรงในการรายงานข่าวให้ เพราะนักข่าวจะต้องรักษาความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวไว้”

“แหล่งข่าวที่สนิทกับนักข่าวอาจมีบ้างที่ขอไม่ให้ลงข่าวเชิงลบ ซึ่งนักข่าวจะไม่นำเสนอเลยก็ได้เพราะเป็นหน้าที่ แต่ก็อาจแก้ไขโดยการเสนอข่าวในระดับที่เบาลง”

“...นักข่าวอาจจะเสียความเป็นกลาง เพราะเข้าข้างแหล่งข่าว ซึ่งเป็นธรรมชาติของคนที่จะปกป้องคนที่สนิทกันด้วยความเชื่อและความสนิท และ นักข่าวอาจเกรงใจแหล่งข่าว ทำให้หลีกเลี่ยงการลงข่าวที่เป็นผลเสียกับแหล่งข่าว”

“ในความเป็นจริง ก็ต้องยอมรับว่าความสัมพันธ์ที่สนิทกันระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมีผลต่อการรายงานข่าว เช่น ถ้าข่าวมีผลกระทบร้ายแรงต่อแหล่งข่าวที่สนิท นักข่าวอาจลดน้ำหนักข่าวลง หรืออาจให้โอกาสแหล่งข่าวได้พูดมากกว่าแหล่งข่าวธรรมดา ทั้งนี้ ส่วนหนึ่ง เพราะความเชื่อมั่นส่วนตัวที่นักข่าวมีต่อแหล่งข่าว”

“เคยพบว่านักข่าวที่สนิทกับแหล่งข่าวช่วยแหล่งข่าวปกปิดข้อมูล หรือ ช่วยเหลือแหล่งข่าวโดยการไม่ลงข่าวในเชิงลบ หรือทำให้ข่าวนั้นเบาลง ยิ่งสนิทกันมากยิ่งไม่กล้าเล่นข่าวแรง”

(2.4) อาจมีผลทำให้ต้องรายงานข่าวที่เป็นประโยชน์กับแหล่งข่าว

แหล่งข่าวที่สนิทกับนักข่าวอาจขอให้นักข่าวลงข่าวเพื่อผลประโยชน์ของตน นักข่าวก็ต้องทำให้บ้าง เพื่อรักษาความสัมพันธ์ไว้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“มีเช่นกันที่แหล่งข่าวขอให้ลงข่าวให้เพื่อประโยชน์ของตน นักข่าวก็ต้องลงให้บ้าง เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวไว้ โดยเฉพาะสังคมไทยเป็นระบบอุปถัมภ์ ไม่ทำให้เลยก็ไม่ได้ แต่ต้องพิจารณาในจุดที่พอดี โดยต้องพิจารณาที่ประเด็นข่าวด้วย ถ้าเป็นประเด็นข่าวที่ไม่สำคัญมาก ไม่อยู่ในความสนใจ ก็อาจไม่เล่น ไม่ลงข่าวให้”

“ถ้าแหล่งข่าวให้นักข่าวช่วยประชาสัมพันธ์องค์กร นักข่าวอาจลงข่าวให้มากกว่าแหล่งข่าวอื่นๆ ไม่ได้ แต่อาจให้ความสำคัญมากกว่าหรือก่อนแหล่งข่าวอื่นได้”

- **ความสัมพันธ์ที่ไม่ดี**

ความสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวอาจมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว คือ ทำให้นักข่าวเข้าถึงแหล่งข่าวไม่ได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“แหล่งข่าวอาจไม่ให้ข่าว เพราะ ไม่ถูกกับนักข่าว”

“นักข่าวอาจไม่ชอบแหล่งข่าว แหล่งข่าวอาจไม่ชอบนักข่าว ทำให้ต้องใช้คนอื่นแทน”

“ถ้าไม่สนิทกัน แหล่งข่าวอาจไม่พูด นักข่าวก็แก้ไขโดยการหาแหล่งข่าวคนอื่นที่มีคุณสมบัติเหมือนกัน รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ เหมือนกันแทนแหล่งข่าวนั้น”

5. ลักษณะนิสัยของนักข่าว

ลักษณะนิสัยของนักข่าวที่ทำให้เกิดลักษณะการใช้แหล่งข่าวต่างๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- **นักข่าวพึ่งพานักข่าวอื่น**

นักข่าวที่ทำงานประจำแหล่งข่าวเดียวกัน อาจพึ่งพากันในการทำข่าว ซึ่งทำให้เกิดลักษณะการใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันด้วย ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“เป็นธรรมชาติที่ในทุกวิชาชีพต้องมีเพื่อน นักข่าวที่อยู่ประจำแหล่งข่าวต่างๆ ก็อาจมีเพื่อนนักข่าวบางคนที่สนิทกันมากกว่าคนอื่นๆ นักข่าวก็อาจทำข่าวด้วยกัน แลกข่าวกัน หรือ แบ่งกันทำก็ได้”

การพึ่งพากันในการรายงานข่าวอาจเกิดจาก

1) นักข่าวซีเกียจ

ข่าวบางข่าว เช่น ผลการแข่งขัน หรือข่าวแถลง ข้อมูลพื้นฐานที่นักข่าวแต่ละคนจะได้จะต้องเหมือนกัน นักข่าวบางคนซีเกียจ ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน ก็อาจขอลอกข่าวหรือแบ่งข่าวจากเพื่อน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“มีการลอกข่าวกัน เพราะนักข่าวซีเกียจ ซึ่งไม่ถูกต้อง มันทรยศต่อคนอื่น”

“มีการแบ่งข่าวกัน เพราะขาดกำลังคน บางคนก็ซีเกียจ ซึ่งโดยอุดมคติแล้วไม่ถูกต้อง”

2) นักข่าวไปทำข่าวไม่ทัน

บางครั้ง นักข่าวอาจขอข่าวจากเพื่อน หรือองค์กรที่แถลงข่าวได้ ถ้าไปไม่ทันงานแถลงข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ในการทำงานก็มีการขอข้อมูลกับนักข่าวอื่นได้ เช่น ในการทำข่าวแถลง ถ้าไปไม่ทัน ก็ขอข้อมูลจากคนอื่นได้ เพราะข้อมูลที่ได้ก็จะเหมือนๆ กัน แต่ขอแล้วจะได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสนิของนักข่าว ถ้านักข่าวอื่นไม่ให้ เราก็ขอกับองค์กรที่จัดงานแถลงได้”

3) นักข่าวกลัวตกข่าว

ข่าวประจำวันเป็นข่าวที่ไม่ควรตก นักข่าวพึ่งพากันเพราะกลัวตกข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“มีการแบ่งข้อมูลกัน เพราะนักข่าวกลัวตกข่าว ข่าว routine ประจำวันเป็นข่าวที่ไม่ควรตก...”

ถ้านักข่าวไม่มีประเด็นที่นักข่าวอื่นมี บรรณาธิการหรือหัวหน้าก็อาจถาม ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ ถ้าคนอื่นได้ประเด็นนี้ไปแล้วเราไม่มี บรรณาธิการก็จะถาม แต่ก็พึ่งเหตุผลว่าทำไมเรามี เราไม่มี”

บางครั้ง มีงานหลายงานเกิดขึ้นพร้อมกัน บางครั้ง ในงานเดียวกันมีแหล่งข่าวหลายคน นักข่าวคนเดียวไม่สามารถทำข่าวที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้ จึงต้องพึ่งพากันโดยการแยกกันไปทำข่าว หรือสัมภาษณ์แหล่งข่าว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแบ่งกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่ติระหว่างนักข่าวด้วย ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวหลายองค์กรหนังสือพิมพ์อาจแยกกันไปทำข่าวแล้วนำข่าวที่ทำมาแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งก็ทำได้ เนื่องจากกำลังคนไม่พอ เป็นความจำเป็น โอกาสที่ข่าวของหนังสือพิมพ์หลายฉบับจะเหมือนกันก็เป็นไปได้สูง เพราะนักข่าวหนังสือพิมพ์ย่อมมีความต้องการที่จะนำเสนอข่าวทุกข่าวที่เกิดขึ้น ...”

“บางครั้ง แหล่งข่าวจำนวนมากมาพร้อมๆ กัน นักข่าวแต่ละฉบับมีไม่มาก ไม่สามารถเข้าหาแหล่งข่าวได้ทุกคน ก็ต้องทำงานร่วมกัน ก็อาจแยกกันไปถาม แล้วก็เอามาแบ่งกัน ...”

การแบ่งข่าวกันจะทำให้นักข่าวได้ข้อมูลข่าวพื้นฐานเหมือนกัน แต่อาจต่างกันที่ประเด็น หรือมุมมองที่แต่ละคนจะนำเสนอ และรูปแบบการเขียน นอกจากนี้ นักข่าวอาจทำข่าวเดี่ยว หรือข่าวเจาะเพิ่ม เพื่อให้หนังสือพิมพ์แข่งขันกันได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“...ก็อาจแยกกันไปถาม แล้วก็เอามาแบ่งกัน ทำให้ทุกคนได้ข่าวเหมือนกัน แต่จะต่างกันที่ style การเขียน และการเลือกเจาะข่าวหาข้อมูลเพิ่ม”

“นอกจากการเขียนข่าวแถลงการต่างๆ ซึ่งนักข่าวสามารถแบ่งข้อมูลกันได้แล้ว นักข่าวอาจทำข่าวเดี่ยวของตนได้ จากการหาประเด็นข่าวจากข่าวตามต่างๆ หรือหาประเด็นข่าวใหม่ๆ จากการสัมภาษณ์แหล่งข่าวต่างๆ เป็นการทำข่าว sive หรือข่าวเจาะ ซึ่งจะทำให้หนังสือพิมพ์แข่งขันกันได้”

หัวหน้าข่าวเห็นว่า การแบ่งข่าวกัน มีข้อดี คือ

(1) เป็นการช่วยเหลือกันภาคสนามไม่ให้ตกข่าว

ข่าวประจำวันเป็นข่าวที่ไม่ควรตก การแบ่งข่าวกันทำให้นักข่าวไม่ตกข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“การกระทำแบบนี้ก็ทำได้ ไม่ผิด เพราะเป็นการช่วยเหลือกันในภาคสนามไม่ให้ตกข่าว แต่ถ้าหากเป็นการลอกข่าวกัน ก็ถือว่าผิดจรรยาบรรณ”

(2) ทำให้นักข่าวได้ข้อมูลที่หลากหลาย

การแบ่งข่าวกันทำให้นักข่าวได้รู้ข้อมูลที่หลากหลายขึ้น ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“การแบ่งข่าวกัน ตามหลักก็ไม่ถูก แต่ถ้ามองอีกแง่หนึ่ง คือ เพื่อให้ได้รู้ข้อมูลหลากหลายขึ้น มีความหลากหลายของข่าว ข่าวก็อาจเหมือนกัน แต่ขึ้นอยู่กับมุมมองข่าว แต่ละคนได้ข่าวมาอาจนำมาเล่าให้กันฟัง...”

แต่ก็มีข้อเสีย คือ

(1) นักข่าวจะขาดโอกาสซักถาม

การแบ่งข่าวกันอาจเกิดข้อเสีย คือ นักข่าวจะขาดโอกาสซักถาม ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ข้อเสีย คือ ขาดโอกาสซักถาม”

(2) ถ้าข่าวผิด ข้อมูลจากทุกฉบับหนังสือพิมพ์ก็จะผิดหมด

ถ้าแหล่งข่าวให้ข้อมูลผิด ข้อมูลที่นักข่าวได้ก็จะผิดไปตามๆ กัน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่

“มีทำได้ ในชิ้นงานที่ไม่แข่งขันกัน แต่อย่าทำบ่อย เพราะจะกลายเป็นนิสัย ข่าวทุกหนังสือพิมพ์ก็จะเหมือนกัน ไม่เกิดการแข่งขัน ข้อเสียคือ ถ้าข่าวไม่จริงก็ผิดทั้งคู่”

“ที่จริงเป็นการทำข่าวที่ไม่ถูกต้อง แต่ก็มีทำกัน โดยเฉพาะนักข่าวการเมือง ซึ่งก็อาจเป็นผลเสีย เพราะแหล่งข่าวบางคนก็ให้ข้อมูลผิด บางคนพูดไปแล้วก็บอกว่าไม่ได้พูด แล้วก็กลับมาฟ้องนักข่าว”

- **นักข่าวขาดความเป็นภววิสัย**

ความเป็นภววิสัยทำให้นักข่าวไม่สามารถใส่ความคิดตนเองไปในข่าวได้ แต่นักข่าวบางคนก็พยายามทำโดยการเลือกหาแหล่งข่าวที่จะให้ข้อมูลได้ตรงกับความคิดที่ได้กำหนดไว้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่

“มีเยอะ นักข่าวทำข่าวเข้าข้างตัวเอง หาเหตุผลมาสนับสนุนตัวเอง”

“มีการ set frame แต่ไม่บ่อย ที่นี้ไม่มี แต่ที่อื่นเคยเจอ และก็ส่งผลทำให้เลือกใช้แหล่งข่าวที่คล้ายตามนักข่าวอาจต้องการตัวละคร กำหนดได้ นักข่าวอาจรู้ว่าแหล่งข่าวแต่ละคนมีภูมิหลังอย่างไร จะให้ข้อมูลที่ต้องการได้หรือไม่ แล้วก็ติดต่อแหล่งข่าวนั้น”

การเลือกใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดตนนั้น นักข่าวจะต้องรู้จักแหล่งข่าว รู้ว่าแหล่งข่าวมีความรู้ด้านใด และจะให้ข้อมูลใดได้ดี ซึ่งประสบการณ์การทำงานจะมีผลต่อการเรียนรู้แหล่งข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่ “ประสบการณ์ทำให้เรารู้ว่าแหล่งข่าวแต่ละคนมีความรู้ ให้ข้อมูลด้านใดได้ ติดตามข้อมูลประเภทใดอยู่”

- **นักข่าวใช้แหล่งข่าวเพื่อความสะดวกในการทำงาน**

นักข่าวอาจใช้แหล่งข่าวในลักษณะที่จะเอื้อให้การทำงานของตนสะดวกขึ้น ซึ่งแบ่งเป็น

- (1) **นักข่าวจะใช้คนที่เคยใช้**

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่เคยใช้แล้วพบว่าเหมาะสม โดยเฉพาะแหล่งข่าวที่เป็นนักวิชาการ เพราะนอกจากนักข่าวจะสามารถติดต่อแหล่งข่าวได้ง่าย นักข่าวจะรู้ความคิดแหล่งข่าว ทำให้กำหนดทิศทางข่าวได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่

“นักข่าวจะพิจารณานักวิชาการที่เป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการ มีกิจกรรมทางสังคมที่รู้จักกันทั่วไป เคยเขียนหนังสือ เคยให้สัมภาษณ์มาแล้วในประเด็นนั้นๆ ไม่ใช่เป็นนักวิชาการคนใดก็ได้ นักข่าวมักจะใช้

เฉพาะคนที่เคยใช้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความเคยชิน รู้จักกัน และติดต่อกันบ่อย เคยเห็นผลงานแล้วทำให้ประเมินได้ว่าเป็นอย่างไร นอกจากนี้ คนที่ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยมีผลงาน นักข่าวก็จะไม่เคยรู้ความคิด ไม่รู้ว่ามีความรู้หรือไม่ ถ้าใช้ ก็จะทำให้ขาดทิศทาง ก็ทำให้นักข่าวใช้แหล่งข่าวในวงจำกัด ...”

(2) นักข่าวจะใช้ใครก็ได้ที่ติดต่อดีสะดวก

นักข่าวจะใช้ใครก็ได้ที่นักข่าวสามารถติดต่อดีสะดวก ในกรณีที่เป็นประเด็นที่ไม่สำคัญ โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็น ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“การถามความคิดเห็น เราอาจถามใครก็ได้ บางครั้ง การที่นักข่าวจะไปหาใครมาพูด มันไม่ใช่เรื่องง่าย พอมีคนสำคัญๆ มา นักข่าวก็ต้องเข้าไปถาม”

(3) นักข่าวจะใช้ตัวแทนองค์กร

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรในการแถลงข่าว เพราะแหล่งข่าวมีหน้าที่ให้ข่าว และอาจมีเอกสารแจกด้วย ทำให้นักข่าวได้ข่าวง่าย และสะดวกขึ้น ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร เพราะเป็นแหล่งข่าวที่มีให้ใช้ และค่อนข้างให้ข้อมูลง่าย เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่จะให้ข่าว”

6. ประสิทธิภาพการทำงานของนักข่าว

ประสิทธิภาพการทำงานของนักข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวโดยประสิทธิภาพช่วยในการประเมินแหล่งข่าวและข้อมูลจากแหล่งข่าว

ประสิทธิภาพจะช่วยให้นักข่าวประเมินได้ว่าแหล่งข่าวมีวัตถุประสงค์ใดในการให้ข่าว ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการประเมินแหล่งข่าวที่ให้เบาะแส นักข่าวใหม่ที่ขาดประสบการณ์จะถูกหลอกได้ง่าย ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“คนเรามีแนวโน้มมักจะเชื่อข้อมูลแรกที่ได้มา นักข่าวใหม่ๆ ไฟแรง มักจะรู้สึกต้องการปกป้องความยุติธรรม เชื่อว่าคนที่มาร้องเรียนจะต้องไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็อาจถูกหลอกได้ง่าย”

“นักข่าวใหม่ๆ ก็จะขาดประสบการณ์ในการประเมินแหล่งข่าว ใครพูดอะไรมาก็รายงานไปตามนั้น”

“นักข่าวที่มีประสบการณ์จะประเมินได้ว่า แหล่งข่าวคนใดโกหก คนใดพูดความจริง คนใดมีความรู้ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของนักข่าว แหล่งข่าวบางคนก็หลอกใช้นักข่าว ประสบการณ์จะช่วยให้สามารถประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวและข้อมูลได้”

7. เวลา

กำหนดเวลาปิดข่าวเป็นข้อจำกัดในการทำงานนักข่าวที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว คือ

1) ทำให้ใช้แหล่งข่าวได้ในวงจำกัด

เวลาเป็นข้อจำกัดในการทำงานที่ให้นักข่าวใช้แหล่งข่าวได้ในวงจำกัด ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ถ้าแหล่งข่าวไม่ว่าง ไม่มีเวลาให้ เราก็ต้องคอย สมมติว่ามี 10 เรื่องที่ต้องตาม การนั่งคอยอาจทำให้ตามได้แค่เรื่องเดียว คือ ทำให้มีเวลาทำข่าวน้อยลง ผลผลิตที่ได้ก็น้อยลง อาจทำให้ใช้แหล่งข่าวในวงที่จำกัดด้วย แต่ก็ต้องเรียงลำดับความสำคัญของแหล่งข่าวด้วย ต้องให้เวลากับคนที่สำคัญมาก่อน”

2) ทำให้มีโอกาสใช้แหล่งข่าวด้านเดียวสูง

ในการรายงานข่าวความขัดแย้ง ทางที่ดีที่สุด นักข่าวต้องเสนอข้อมูลทั้งสองฝ่ายพร้อมกันเพื่อป้องกันการฟ้องร้อง กำหนดเวลาปิดข่าวอาจให้นักข่าวตรวจสอบข่าวไม่ทัน ตรวจสอบแหล่งข่าวได้ไม่รอบด้าน จึงมีโอกาสเสนอข่าวจากแหล่งข่าวด้านเดียวสูง ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“กำหนดเวลาปิดข่าวก็เป็นอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญมาก ทำให้ตรวจสอบข่าวไม่ทัน ทำให้โอกาสเสนอข่าวด้านเดียวสูง”

3) ทำให้ต้องใช้แหล่งข่าวทดแทน

เนื่องจากนักข่าวมีเวลาในการทำงานที่จำกัด จึงอาจทำให้เกิดปัญหาการเข้าถึงแหล่งข่าว อาจให้นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวทดแทน ถ้าติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการไม่ทัน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ถึงเวลาปิดข่าวแล้ว ถ้ายังติดต่อแหล่งข่าวไม่ได้ ก็ต้องพยายามหาแหล่งข่าวอื่นทดแทนที่เราเชื่อว่าจะเกี่ยวข้อง”

4) ทำให้นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวที่สนิท

นักข่าวต้องการข่าวจำนวนมากภายในเวลาที่จำกัด อาจทำให้นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวที่สนิทกัน ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ข้อจำกัดในการทำงานแต่ละวัน คือ เวลา นักข่าวมีเวลาน้อย แต่ต้องการข่าวจำนวนมาก ซึ่งจะมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว คือ ทำให้นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวที่สนิทกัน ซึ่งนักข่าวอาจโทรศัพท์ไปขอข่าวจากแหล่งข่าวได้ แต่ถ้านักข่าวมีเวลามากหน่อย ก็อาจเลือกใช้แหล่งข่าวได้มากขึ้น”

“ความรีบเร่งของเวลาในการทำข่าว เช่น บางครั้ง นักข่าวต้องการปิดข่าว การติดต่อแหล่งข่าวที่ติดต่อได้เร็ว ซึ่งส่วนใหญ่จะสนิทกัน เพื่อขอข้อมูลหรือความคิดเห็นมาทำให้ข่าวสมบูรณ์สัก 3-4 ประโยคก็จะช่วยให้ปิดข่าวได้”

“ต้องเลือกคนที่ติดต่อได้สะดวกกว่าเพราะข้อจำกัดเรื่องเวลา การติดต่อคนที่ติดต่อได้สะดวกกว่าจึงเป็นหนทางที่ง่ายที่สุดต่อการทำงานของนักข่าวในเงื่อนไขที่จำกัดของการรายงานข่าว”

8. ระบบองค์กร

ระบบองค์กรจะเป็นกลไกที่ควบคุม กลั่นกรอง การทำงานของนักข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“ระบบองค์กร ตั้งแต่ หัวหน้าโต๊ะข่าวทุกโต๊ะ บรรณาธิการ ผู้ใหญ่ และผู้บริหารระดับสูง จะใช้องค์ประชุมเป็นตัวกำหนด เพื่อป้องกันการเอนเอียง และทำให้เกิดความสมดุล”

“ระบบองค์กร คือ rewriter นักข่าวอาวุโส หรือหัวหน้าข่าว จะเป็นตัวกลั่นกรองอีกทีเพื่อป้องกันความผิดพลาด”

หัวหน้าข่าวจะมีสิทธิควบคุมการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวได้โดยตรง ทั้งโดยการแนะนำให้ใช้แหล่งข่าวที่เหมาะสม หรือไม่ให้ใช้ แหล่งข่าวที่หัวหน้าข่าวเห็นว่าไม่เหมาะสม ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“หัวหน้าข่าว หรือผู้ใหญ่อาจช่วยแนะนำแหล่งข่าวที่นักข่าวควรสัมภาษณ์ หรืออาจแนะนำการใช้แหล่งข่าวอย่างเหมาะสม”

“นักข่าวมีอิสระในการใช้แหล่งข่าวระดับหนึ่ง หัวหน้าข่าวจะเป็นคนกำหนดอีกที ถ้าไม่อนุญาตให้ใช้ ก็จะไม่ใช้”

นอกจากนี้ ระบบองค์กรยังเป็นตัวคานไม่ให้เกิดการใช้แหล่งข่าวที่ไม่เหมาะสม ดังที่หัวหน้าข่าวได้กล่าวไว้ว่า

“หัวหน้าข่าวจะกลั่นกรองความเหมาะสมของการใช้แหล่งข่าว ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสม ก็จะตัดทิ้ง หรือลดน้ำหนักลงไป”

“มีนักข่าวบางคนพยายามที่จะใส่ความคิดตัวเองในข่าวโดยการหาแหล่งข่าวที่สนับสนุนความคิดของตน แต่ก็ทำไม่ได้ เพราะจะถูกคานด้วยระบบองค์กร การกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการ หัวหน้าข่าว ผู้ใหญ่ ถ้าระบบองค์กรเอียง ก็เป็นการคานที่ไร้ประสิทธิภาพ”

“นักข่าวไม่ได้ทำข่าวคนเดียว นักข่าวตามสายข่าวต่างๆ จะไปหาข้อมูลจากแหล่งข่าวในพื้นที่ของตน แล้วนำข้อมูลมาให้ข้างในอีกที Rewriter จะเป็นคนเลือกว่าจะรายงานข่าวอย่างไร จะเอาข้อมูลใดมาเขียน ซึ่งถ้า นักข่าวส่งข่าวมาแล้วไม่ได้ลง นักข่าวก็อาจจะตรวจสอบว่าเพราะเหตุใด นอกจากนี้ หัวหน้าข่าวก็จะเป็นคนตรวจสอบควบคุมอีกที ฉะนั้น ระบบองค์กรก็จะเป็นตัวตรวจสอบความสมดุลของข่าวเอง นักข่าวจึงไม่สามารถกำหนดกรอบให้กับข่าวได้”

“ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวจะปรากฏทางข่าวหรือไม่ขึ้นอยู่กับระบบองค์กร คือ การนำเสนอข่าวต้องผ่านกระบวนการกลั่นกรองหลายขั้นตอน เช่น ต้องผ่านบก. เมื่อผ่านกระบวนการนี้ bias ก็จะมีน้อยลงไปเรื่อยๆ เพราะแต่ละคน ความคิดไม่เหมือนกัน ดังนั้น มีผลหรือไม่มีผล ก็ขึ้นอยู่กับระบบองค์กร”

9. ระเบียบราชการ

ระเบียบราชการมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว ทั้งแหล่งข่าวบุคคล และเอกสาร ดังต่อไปนี้

1) ระเบียบราชการมีผลทำให้ใช้แหล่งข่าวบุคคลได้ในขอบเขตจำกัด

ระเบียบราชการกำหนดให้บุคคลระดับสูงขององค์กรซึ่งเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในเชิงนโยบาย เช่น รัฐมนตรี อธิบดี เท่านั้นที่มีสิทธิเผยแพร่ข้อมูลขององค์กรอย่างเป็นทางการได้ ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า

“คนที่เข้าถึงได้ในการรายงานข่าวต้องเป็นผู้ที่มีตำแหน่ง เช่น ข้าราชการ ก็ต้องเป็นอธิบดี เพราะกฎหมายบังคับว่าต่ำกว่าอธิบดีห้ามให้สัมภาษณ์ ส่วนข้าราชการระดับกลาง ก็จะใช้เป็นแหล่งข่าวที่เชื่อถือได้ แทนโดยไม่ระบุชื่อ แต่ต้องประเมินแล้วว่าเชื่อถือได้ เพราะการใช้แหล่งข่าวโดยไม่ใช้ชื่อนั้น แหล่งข่าวไม่ต้องรับผิดชอบเลย”

“ระเบียบราชการจะอนุญาตให้ผู้ใหญ่เท่านั้นที่มีสิทธิพูดได้ ในหน้าหนังสือพิมพ์ก็จะมีแต่รัฐมนตรี ปลัด ฯลฯ”

“เรื่องของระเบียบ แหล่งข่าวราชการบางคนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ เพราะไม่มีอำนาจ ไม่มีสิทธิพูด”

เนื่องจากแหล่งข่าวบางคนเท่านั้นที่มีสิทธิให้สัมภาษณ์ ทำให้ขอบเขตแหล่งข่าวที่จะระบุเป็นแหล่งข่าวเปิดในหนังสือพิมพ์ได้น้อยอยู่แล้ว แหล่งข่าวที่ระบุชื่อได้บางคนก็ไม่ให้สัมภาษณ์ด้วย ทำให้แหล่งข่าวที่นักข่าวสามารถใช้ได้ยิ่งแคบลงไปอีก ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “ระเบียบราชการทำให้แหล่งข่าวบางคนไม่มีสิทธิให้สัมภาษณ์ แหล่งข่าวที่มีสิทธิให้สัมภาษณ์บางคนก็ไม่ให้ข้อมูลในการแสดงความคิดเห็น ทำให้นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวเดิมๆ ซ้ำๆ ซึ่งเป็นแหล่งข่าวที่พูด ซึ่งอาจทำให้นักข่าวต้องเลือกใช้ใครก็ได้ตามความสะดวก ในกรณีที่ต้องการความคิดเห็นในข่าว

2) ระเบียบราชการมีผลทำให้เข้าถึงแหล่งข่าวเอกสารบางอย่างไม่ได้

เอกสารราชการบางอย่างก็อาจไม่สามารถนำมาใช้ได้เนื่องจากมีกฎหมายห้ามเผยแพร่ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงแหล่งข่าวเอกสารของนักข่าว ดังที่หัวหน้าข่าวกล่าวว่า “เอกสารบางอย่างก็มีความเสี่ยงสูงในการนำมาเผยแพร่ เช่น เอกสารราชการที่เปิดเผยไม่ได้ เนื่องจากมีกฎหมายห้ามเผยแพร่ เช่น มติ ปปช. เป็นต้น”

สรุปผลการสัมภาษณ์

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว

สรุปได้ว่า นักข่าวทุกประเภทข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลเป็นหลักในการรายงานข่าวประจำวัน ส่วนเอกสารจะใช้บ้างเพื่อเป็นหลักฐานยืนยัน เพิ่มน้ำหนักข่าว

สำหรับข่าวการเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา ลักษณะของการใช้แหล่งข่าวจะค่อนข้างเหมือนกัน แต่ข่าวกีฬาจะมีลักษณะที่ต่างออกไปจากประเภทข่าวอื่นๆ คือ นักข่าวกีฬาจะไม่ใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร และไม่ใช้แหล่งข่าวที่เป็นคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง

ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะข่าวกีฬามีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างจากข่าวการเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา ดังที่หัวหน้าข่าวกีฬา กล่าวว่า ข่าวกีฬามีลักษณะค่อนข้างต่างจากข่าวอื่น คือ ไม่ค่อยเข้มข้น ไม่ค่อยมีเรื่องร้อน ถ้าเป็นข่าวกีฬาต่างประเทศ ข่าวก็จะได้จากสำนักข่าวต่างประเทศที่เป็นสมาชิกอยู่ ส่วนข่าวในประเทศส่วนมาก นักข่าวจะรู้จักกำหนดการทำข่าวล่วงหน้า เช่น กำหนดการแข่งขัน หรืองานแถลงข่าว ฯลฯ ข่าวกีฬาเป็นข่าวที่มีลักษณะเป็นการประชาสัมพันธ์ แหล่งข่าวต้องอาศัยนักข่าวในการเผยแพร่ข่าวสารขององค์กรไปสู่ประชาชน แหล่งข่าวก็จะติดต่อนักข่าว แจ้งให้นักข่าวทราบว่า จะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เพื่อให้ไปทำข่าว ข่าวส่วนมากเป็นการรายงานผลการแข่งขัน และการรายงานความเคลื่อนไหวขององค์กร

ตารางที่ 1 ตารางสรุปลักษณะการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวประจำวัน

ลักษณะการใช้แหล่งข่าว	ข่าวการเมือง	ข่าวเศรษฐกิจ	ข่าวการศึกษา	ข่าวกีฬา
1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแสด	/	/	/	/
2. การใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร	/	/	/	/
3. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่	/	/	/	/
4. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท	/	/	/	/
5. การใช้แหล่งข่าวทดแทน	/	/	/	/
6. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว	/	/	/	/
7. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก	/	/	/	/
8. การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นข่าว	/	/	/	/
9. การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว	/	/	/	/
10. การใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น	/	/	/	/
11. การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร	/	/	/	-
12. การใช้แหล่งข่าวใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง	/	/	/	-

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวจะเหมือนกันในข่าวทุกประเภท คือ ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และกีฬา จะมีปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวในลักษณะต่างๆ เหมือนกัน ได้แก่ ลักษณะประเด็นข่าว ลักษณะของแหล่งข่าว ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว ลักษณะนิสัยของนักข่าว ประสบการณ์การทำงาน เวลา ระบบองค์กร และระเบียบราชการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวันในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

ในการศึกษาส่วนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกรณีศึกษา 3 กรณี ได้แก่

กรณีศึกษาที่ 1	“ง้างปากการทางพิเศษฯ - คืบหน้าทางด่วน”	จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
กรณีศึกษาที่ 2	“การท่องเที่ยวฉาว ปลดผู้ว่าทท.”	จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า
กรณีศึกษาที่ 3	“อัลไพน์ - ปล้นที่ธรณีสงฆ์”	จากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์

โดยในแต่ละกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีวิจัยเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เนื้อหาข่าวกรณีศึกษาแต่ละข่าว เพื่อให้ทราบลักษณะแหล่งข่าวที่ปรากฏในการรายงานข่าวเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสัมภาษณ์เจาะลึกต่อไป ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจะนำเสนอ จำนวนขึ้นและรายละเอียดของแหล่งข่าวเอกสารที่ใช้ในแต่ละกรณีศึกษา และ จำนวน รายละเอียดแหล่งข่าวบุคคลที่ใช้ (ชื่อและตำแหน่ง) และความถี่ของการใช้แหล่งข่าวแต่ละคนในแต่ละกรณีศึกษา

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึก

ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่รับผิดชอบการรายงานข่าวในแต่ละกรณีศึกษา ผลการสัมภาษณ์จะนำเสนอตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

กรณีศึกษาที่ 1 “จ้างปากการทางพิเศษฯ – คินภาษีทางด่วน” จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ข้อเท็จจริงของข่าว

เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2544 นายปรีชา ศรีทองสุข ผู้ว่าการการทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.) ได้ประกาศขึ้นราคาค่าทางด่วนเพิ่มจากปกติอีก 2 บาท (สำหรับรถ 4 ล้อ) โดยอ้างว่าเป็นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม 7 เปอร์เซ็นต์จากผู้ใช้งาน ทั้งนี้ เพื่อแก้ปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินของ กทพ. โดยในครั้งแรก กำหนดจะเริ่มเก็บค่าผ่านทางอัตราใหม่นี้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2544 แต่นายสมบัติ อุทัยสาง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งรับผิดชอบกำกับดูแล กทพ. มีความเห็นให้เลื่อนกำหนดการไปอีก 3 เดือน คือ ให้เริ่มเก็บตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2544 เพื่อให้ทาง กทพ. หามาตรการแก้ปัญหาจากราคาจัดหน้าด่านจากการทอนเงินรวมทั้งเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้งานทราบก่อน

อย่างไรก็ตาม มีข้อที่น่าสงสัยหลายประการที่ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินการขึ้นราคาค่าผ่านทางของ กทพ. ครั้งนี้อาจจะไม่ถูกต้อง เช่น กทพ. ไม่มีการแก้ไขประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องอัตราค่าผ่านทาง ทำให้ขัดต่อประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องค่าผ่านทางทางด่วน 1 และ 2 ลงวันที่ 23 ตุลาคม 2541 ที่กำหนดให้เก็บในอัตรา 40 บาท การเก็บอัตราค่าทางด่วนใหม่ 42 บาทจึงเป็นการเก็บเงินเกินอัตราที่ประกาศกระทรวงมหาดไทยกำหนด นอกจากนี้ กทพ. ไม่สามารถขึ้นราคาค่าผ่านทางโดยอ้างว่าเป็นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม เนื่องจากขัดต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2535 ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า ห้ามรัฐวิสาหกิจที่ประกอบกิจการสาธารณูปโภคเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากประชาชน แม้จะมีมติคณะรัฐมนตรีอีกฉบับลงวันที่ 29 กันยายน 2540 ผ่อนผันให้รัฐวิสาหกิจบางแห่งเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มได้ แต่ กทพ. ไม่ได้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ได้รับการผ่อนผัน

ทั้งนี้ หน่วยงานต่างๆ เช่น สภานายความ สมาคมพลังผู้บริโภคแห่งประเทศไทย ได้ดำเนินการเพื่อคัดค้านการเก็บอัตราค่าผ่านทางใหม่ที่ดำเนินการไม่ถูกขั้นตอนนี้ด้วย นอกจากนี้ คณะกรรมการการคุ้มครองผู้บริโภค สภาผู้แทนราษฎร ได้ดำเนินการเสนอเรื่องให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณา และในที่สุด คณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีความเห็นว่า การเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มของ กทพ. จะต้องทำเรื่องเสนอขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีก่อน ทำให้ กทพ. ต้องยกเลิกการเก็บค่าทางด่วนอัตราใหม่ 42 บาท หลังจากที่ได้ทำการเก็บเพิ่มไปแล้วเป็นเวลา 41 วัน พร้อมกับต้องคืนเงินส่วนต่างที่เก็บเกินจากค่าทางด่วนปกติให้กับผู้ใช้งานเป็นเวลา 41 วัน เท่ากับจำนวนวันที่เปลี่ยนแปลงค่าทางด่วนในครั้งแรก รวมทั้ง กทพ. ได้ออกแถลงการณ์ขอโทษประชาชนอย่างเป็นทางการผ่านหนังสือพิมพ์หลายฉบับ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิเคราะห์เนื้อหา

1. การใช้แหล่งข่าวเอกสาร

นักข่าวใช้แหล่งข่าวเอกสารในการรายงานข่าวนี้ จำนวน 10 ชิ้น มีรายละเอียด ดังนี้

- (1) ผลการสำรวจความคิดเห็น จาก สวพ. 91
- (2) ประกาศกระทรวงมหาดไทย
- (3) สัญญาสัมปทานระหว่างทางพิเศษแห่งประเทศไทยกับบริษัททางด่วนกรุงเทพ
- (4) หนังสือราชการ ที่ กค 0813/0318 วันที่ 5 เมษายน 2542
- (5) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 7 มกราคม 2535
- (6) ประกาศคณะปฏิวัติ 290
- (7) หนังสือที่สมาคมพลังผู้บริโภคยื่นต่อประธานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค
- (8) หนังสือด่วนที่สุด 896/2544 จากคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคถึงนายกรัฐมนตรี
- (9) ผลการสำรวจความคิดเห็น จาก ABAC POLL
- (10) ร่างแถลงการณ์ขอโทษประชาชน ของกองประชาสัมพันธ์ การทางพิเศษแห่งประเทศไทย เพื่อลงหนังสือพิมพ์

2. การใช้แหล่งข่าวบุคคล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 ตารางแสดงการใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณีศึกษาที่ 1

แหล่งข่าว	ความถี่
<u>แหล่งข่าวปิด</u> เช่น “ประชาชนที่ร้องเรียนรายหนึ่ง...”, “นักตรวจสอบบัญชีรายหนึ่ง...”, “อดีตผู้บริหารการทางพิเศษแห่งประเทศไทยผู้หนึ่ง...” เป็นต้น	-
<u>แหล่งข่าวเปิด</u>	
1. นายปรีชา ศรีทองสุข (ผู้อำนวยการการทางพิเศษแห่งประเทศไทย)	13
2. นายวิเชียร รัตนพีระพงศ์ (รองปลัดกระทรวงมหาดไทย / ประธานบอร์ด กทพ.)	5
3. นายสมบัติ อุทัยสง (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย)	13
4. นายสุพงศ์ ชยุตสาหกิจ (กรรมการผู้จัดการบริษัททางด่วนกรุงเทพ (มหาชน) จำกัด หรือ BECL)	1
5. นายอำนาจ ต้านศัตรู (ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์ กทพ.)	2
6. นายสุวิษ ฝั่งเจริญ (กรรมการผู้จัดการบริษัททางด่วนกรุงเทพเหนือ)	1
7. นายนิรันดร์ ฉันทวิเชียร (ประชาชนผู้ใช้ทางด่วน)	1
8. นางสาวธนัชพร แก้วแหวน (ประชาชนผู้ใช้ทางด่วน)	1
9. นายศักดิ์ กอแสงเรือง (สว. กทม. / นายกสภาทนายความ)	5
10. พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร (นายกรัฐมนตรี)	5
11. นายเดชอุดม ไกรฤทธิ (อุปนายก / ผู้อำนวยการสำนักอบรมวิชาว่าความสภาทนายความ / นายกสมาคม นิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์)	4
12. นายสงคราม สกุลพราหมณ์ (นายทะเบียนทนายความ)	1
13. นายธนา เบญจาทิกุล (เลขาธิการสภาทนายความ)	3

แหล่งข่าว	ความถี่
14. ร.ต.อ. ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย)	4
15. ร.อ. สุชาติ เชาววิเศษ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง / อดีตอธิบดีกรมสรรพากร)	4
16. นายปัญญา แก้วมูลเนียม (ผู้สื่อข่าว)	1
17. นางสาวจงกล นิติกิจ (ผู้สื่อข่าว)	1
18. นางสมจิต รัตนฤทธิ์นนท์ (หัวหน้าแผนกสารนิเทศ กองประชาสัมพันธ์ กทพ.)	1
19. นายประภัสร์ จงสงวน (ผู้ว่าการ รฟม. / กรรมการ กทพ.)	4
20. นายชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม (รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้)	2
21. นายวิโรจน์ ณ บางช้าง (นายกสมาคมพลังผู้บริโภคแห่งประเทศไทย / ที่ปรึกษาคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สภาผู้แทนราษฎร)	9
22. นายยืนหยัด ใจสมุทร (รองผู้ว่าการ กทพ.)	7
23. นายศุภรัตน์ วัฒนกุล (อธิบดีกรมสรรพากร)	1
24. นายธำนิษฐ์ พานิชชีวะ (ผู้จัดการฝ่ายพาณิชย์ บริษัททางยกระดับดอนเมือง)	1
25. นายนพพร โพธิ์รังสิยากร (ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา แผนกคดีภาษีอากร)	1
26. พ.ต.ท. อนุศิลป์ ศิริเวชชะพันธุ์ (รอง ผกก. งานที่ 2 บก. จร. ทำหน้าที่ (หน.) สน. ทางด่วน 2)	1
27. นางศิริวรรณ ปราศจากศัตรู (ประธานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค)	6
28. คุณ MC (ผู้แสดงความคิดเห็น จาก website พันธุ์ทิพย์ ดอท คอม)	1

แหล่งข่าว	ความถี่
29. คุณ Spy Man (ผู้แสดงความคิดเห็น จาก website พันธุ์ทิพย์ ดอท คอม)	1
30. คุณ บางนา กม. 4 (ผู้แสดงความคิดเห็น จาก website พันธุ์ทิพย์ ดอท คอม)	1
31. คุณ Meowjo (ผู้แสดงความคิดเห็น จาก website พันธุ์ทิพย์ ดอท คอม)	1
32. พล.ต.อ. อำนวย เพชรศิริ (รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ / บอร์ด กทพ.)	1
33. นายสุรพงษ์ ไตวิจิษฐ์ชัยกุล (ที่ปรึกษาคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สภาผู้แทนราษฎร)	1
34. นายมานะ มหาสุวีระชัย (อดีตรองประธานคณะกรรมการการคมนาคม สภาผู้แทนราษฎร / แกนนำคัดค้านการขึ้นค่าทางด่วน ปี 2541)	1
35. นายวิลาศ จันทร์พิทักษ์ (สส. กทม. พรรคประชาธิปัตย์ / กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2545)	1
36. นายสาทิพย์ วงศ์หนองเตย (สส. ตรัง / โฆษกคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สภาผู้แทนราษฎร)	1
37. นายชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์ (เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา)	2
38. นายปลั่ง มีจุล (กรรมการกฤษฎีกาในฐานะประธานคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาการเก็บค่าทางด่วนอัตราใหม่)	2
39. นายมน ทองปาน (กรรมการบริหารสภาพนายควม)	1
40. นายทองใบ ทองเปาด์ (สว. มหาสารคาม)	1
41. นางสุภัทรา วงศ์ตระกูล (หัวหน้าแผนกด้านเก็บค่าผ่านทางดินแดง)	1
42. นายสุรพล กาญจนจิตรา (ประธานคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง กรณีปัญหาค่าทางด่วน)	2

แหล่งข่าว	ความถี่
43. ร.ต.ต. เกียรติศักดิ์ โลหะชาละ (ปลัดกรุงเทพมหานคร / บอร์ด กทพ.)	2
44. นายคำรบลักข์ สุรัสวดี (รองผู้อำนวยการคณะกรรมการจัดระบบการขนส่งขนาดใหญ่ / บอร์ด กทพ.)	1
45. นางสาวสินีนาสู ลดาวัลย์ (รักษาการผู้อำนวยการฝ่ายจัดเก็บรายได้ กทพ.)	1
46. นางวรรณนิภา รัตนพล (รองผู้ว่าการฝ่ายบริหาร กทพ.)	1
47. นายขวัญชัย วศวงศ์ (รองปลัดกระทรวงมหาดไทย / ประธานคณะกรรมการ กทพ.)	2

สำหรับกรณีศึกษาที่ 1 นักข่าวใช้แหล่งข่าวเอกสารในการรายงานข่าวจำนวน 10 ชิ้น และใช้แหล่งข่าวบุคคลที่ระบุชื่อได้ในกรรณายงานข่าว จำนวน 47 คน ซึ่งแหล่งข่าวที่นักข่าวใช้บ่อยที่สุดมี 2 คนเท่ากัน คือ นายปรีชา ศรีทองสุข ผู้ว่าการ กทพ. ซึ่งเป็นผู้ประกาศขึ้นราคาค่าผ่านทาง และ นายสมบัติ อุทัยสง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบ กทพ.

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึก

ผลการสัมภาษณ์เจาะลึก

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว

การใช้แหล่งข่าวเอกสารและแหล่งข่าวบุคคล

ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวเอกสารเป็นหลัก

“ถึงแม้ว่าแหล่งข่าวที่ปรากฏจะเป็นแหล่งข่าวบุคคลมากกว่า แต่แหล่งข่าวเอกสารมีความสำคัญกว่า นักข่าวจำเป็นต้องใช้แหล่งข่าวเอกสาร เพื่อเป็นหลักฐาน ยืนยัน ซ้ำเติม และยืนยันความมั่นใจของนักข่าว ซึ่งการเข้าถึงเอกสารก็ไม่ยาก แต่นักข่าวจะต้องรู้ว่าเอกสารที่ต้องการเก็บอยู่ที่ใด”

ส่วนการใช้แหล่งข่าวบุคคล นักข่าวจะใช้เพื่อ

1. สัมภาษณ์เพื่อการรายงานข่าว

นักข่าวจะสัมภาษณ์แหล่งข่าวบุคคลเพื่อการรายงานข่าว เช่น สัมภาษณ์ความคิดเห็น ความคืบหน้า

2. ตรวจสอบข้อมูล

แหล่งข่าวบุคคลช่วยตรวจสอบข้อมูลให้นักข่าวได้

3. ตรวจสอบความถูกต้องและความเกี่ยวข้องของเอกสาร

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเกี่ยวข้องของเอกสาร ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“การใช้เอกสารต้องละเอียด คือ เมื่อได้เอกสารแล้วต้องยืนยันโดยบุคคลอีกที ถ้าเป็นเอกสารเก่าที่เราได้มา มันเก่าแล้ว เราก็ต้องหาคนมายืนยันว่าเอกสารถูกต้องและมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรากำลังทำอยู่”

4. ชี้นำประเด็น หรือชี้แหล่งข้อมูล

แหล่งข่าวจะสามารถช่วยชี้นำประเด็นที่น่าสนใจ หรือชี้แนะแหล่งที่นักข่าวจะหาข้อมูลได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“แหล่งข่าวสำคัญมาก ข้อมูลเกือบทั้งหมด ประมาณ 60% มาจากแหล่งข่าว แหล่งข่าวเป็นคนชี้ทางให้มา บอกว่าเรื่องนี้ประเด็นนี้ ประเด็นนั้น แหล่งข่าวที่สนิทจะบอกได้ แล้วนักข่าวก็ไปตามเรื่องต่อ ไปหาหลักฐานต่อ”

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล

จากผลการสัมภาษณ์ สามารถสรุปลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล ดังนี้

1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส

ในกรณีนี้ จุดเริ่มต้นอยู่ที่ความสนใจของนักข่าวที่จะติดตามดูการทำงานของหน่วยงานรัฐว่าถูกต้องหรือไม่ แต่ข้อมูลจากแหล่งข่าวก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่ตอกย้ำความมั่นใจของนักข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ข่าวนี้เริ่มต้นจากการประกาศขึ้นราคาค่าทางด่วน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผลกระทบต่อคนส่วนมาก การนำเสนอข่าวที่มีผลกระทบต่อปากท้องของคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องการขึ้นราคาต่างๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ฯลฯ เป็นเรื่อง que ไทยรัฐให้ความสำคัญมากอยู่แล้ว ก็เลยตามดูว่าการขึ้นราคาครั้งนี้ถูกต้องหรือไม่ ตรวจสอบการทำงาน ขึ้นตอนต่างๆ ของกทพ. ว่าถูกต้องหรือไม่ ก็มีการสอบถามบุคคลหลายคน แล้วก็พบจุดสงสัย พบปมที่เกิดขึ้น ซึ่งคิดว่ามันไม่อาจจะถูกต้อง นอกจากนี้ ก็มีจดหมายไม่ระบุชื่อส่งมาตอกย้ำข้อสงสัยเดียวกันนั้นด้วย”

2. การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวระดับสูง เพื่อ

1) ข้อเท็จจริง

การใช้แหล่งข่าวเพื่อข้อเท็จจริง แหล่งข่าวต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะให้ข้อมูล ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “การใช้แหล่งข่าวเพื่อข้อเท็จจริง แหล่งข่าวต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ หรือมีอำนาจในการตัดสินใจ พิจารณาความถูกต้องตรงนั้นได้ คุณที่คิดว่าเป็นคนระดับไหน ถ้าเป็นผู้ใหญ่ระดับรัฐมนตรีพูด ก็ไม่ต้องหาเอกสารมายืนยันแล้ว”

2) ข้อมูลเชิงลึก

แหล่งข่าวระดับสูงสามารถใช้เบาะแสข่าวกับนักข่าวได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ผู้ชี้เบาะแส ถ้าเป็นข้าราชการ ก็ต้องเป็นผู้บริหารที่มีอำนาจตัดสินใจ เพราะมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือ เช่น บอร์ดบางคนที่ไม่เห็นด้วยกับบอร์ดส่วนใหญ่”

3. การใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร

ในกรณีนี้ นักข่าวใช้ตัวแทนองค์กรในกรณีที่มีการแถลงข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “มีบางกรณีที่ใช้แหล่งข่าวจัดการแถลงข่าว มีทั้งการแถลงผลการประชุม และการแถลงข่าวที่ผู้บริหารต้องการให้แถลง ผู้แถลงอาจเป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ ซึ่งข้อมูลจะเชื่อถือได้ เพราะเป็นตัวแทนขององค์กร เป็นคนที่ได้รับมอบหมายให้แถลงข่าว”

4. การใช้แหล่งข่าวทดแทน

ในกรณีที่นักข่าวมีเวลาตรวจสอบข่าวน้อย และติดต่อแหล่งข่าวไม่ได้ นักข่าวอาจใช้แหล่งข่าวทดแทน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “บางเรื่องต้องใช้เวลาตรวจสอบข่าวที่เพิ่งจะได้มา แต่มีเวลาน้อย แหล่งข่าวไม่อยู่ เวลาไม่ทัน ทำให้ตรวจสอบไม่ทัน แก้ไขไม่ได้ แต่อาจหาแหล่งข่าวทดแทนที่ใกล้เคียงกัน”

5. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว

ในกรณีนี้ แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าวจะเป็นผู้ชี้เบาะแส ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวที่ให้เบาะแส ถ้าเป็นคนทั่วไป ก็ต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ต้องมีการตรวจสอบ เช่น จากข้อมูลที่แหล่งข่าวให้มา นักข่าวก็จะวิเคราะห์ว่าแหล่งข่าวมีความรู้จริงในเรื่องนั้นๆ หรือไม่”

6. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก

นักข่าวสามารถเลือกสัมภาษณ์ใครก็ได้ในประเด็นข่าวที่ไม่สำคัญ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ถ้าเป็นความคิดเห็น จะเป็นใครก็ได้ตามความสะดวก นักข่าวสามารถเลือกเอาคนที่เข้าถึงได้ง่ายกว่าได้ เพราะเป็นการถามความเห็นเท่านั้น”

7. การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร

นักข่าวมีการใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร ในกรณีที่ต้องการข้อมูลเชิงลึก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าว ว่า “บางครั้ง ผู้บริหารระดับสูงให้ข้อมูลแต่ไม่ต้องการให้เปิดเผยชื่อ นักข่าวก็ต้องตรวจสอบข้อมูลที่ได้กับแหล่ง ข่าวระดับล่างอีกที เช่น ตรวจสอบกับหัวหน้ากอง หัวหน้าฝ่าย เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลนั้นถูกต้อง”

8. การใช้แหล่งข่าวที่เป็นคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูงในกรณีที่ต้องการข้อมูลเชิงลึก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าว ว่า “นักข่าวจะใช้คนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูงในกรณีที่ต้องการข้อมูลเชิงลึกเช่นกัน เพื่อตรวจสอบข้อมูล หรือให้เบาะแสข่าว”

9. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่สนิท เพื่อ

1) ชี้ประเด็น และแหล่งข้อมูล

แหล่งข่าวที่สนิทกันสามารถช่วยชี้ประเด็นที่น่าสนใจ และชี้แหล่งข้อมูลให้กับนักข่าวได้ ดังที่ผู้ให้ สัมภาษณ์กล่าวว่า “สำหรับเรื่องนี้ แหล่งข่าวที่สนิทกันเป็นแหล่งข่าวที่สำคัญมาก ข้อมูลเกือบทั้งหมด ประมาณ 60% มาจากแหล่งข่าว คือ แหล่งข่าวเป็นคนชี้ทางให้มา แหล่งข่าวจะบอกกับนักข่าวว่าเรื่องนี้ มีประเด็นอะไรบ้าง ซึ่งนักข่าวก็จะสามารถไปตามเรื่อง ไปหาหลักฐานต่อ”

2) ให้ข้อมูลเชิงลึก

แหล่งข่าวที่สนิทจะไวใจนักข่าว จึงทำให้นักข่าวมีโอกาสได้ข้อมูลเชิงลึก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวเชิงสืบสวนพัฒนามาจากแหล่งข่าวประจำวัน การทำข่าวประจำวันทำให้สนิทสนมกับแหล่งข่าว ไวใจ กัน จึงมีโอกาสจะได้ข้อมูลเชิงลึก”

10. การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว

หัวหน้าข่าวอาจแนะนำแหล่งข่าวที่เหมาะสมแก่นักข่าวได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “อาจมีบ้างที่หัว หนาหรือบรรณาธิการซึ่งเป็นผู้ใหญ่จะรู้จักแหล่งข่าวมากกว่า ก็อาจแนะนำนักข่าวได้ว่าแหล่งข่าวคนนั้นคนนั้นมี ความรู้เรื่องนี้เรื่องนั้น ให้ลองเข้าไปสัมภาษณ์ ไปถามดู แล้วจะได้คำตอบที่ดี ที่เกี่ยวข้อง แบบนั้นก็ยังมีบ้าง”

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ผลการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวในกรณีศึกษาได้แก่

1. ลักษณะประเด็นข่าว

ประเด็นข่าวจะกำหนดแหล่งข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวเพื่อข้อเท็จจริง ต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ มีอำนาจในการตัดสินใจ และพิจารณาความถูกต้องตรงนั้นได้ ถ้าเป็นความคิดเห็น เป็นคนทั่วไป จะเป็นใครก็ได้ ตามความสะดวก เพราะเป็นการถามความเห็น”

2. ลักษณะของแหล่งข่าว

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า นักข่าวจะเลือกใช้แหล่งข่าวที่เป็นผู้รู้จริง และน่าเชื่อถือ

● แหล่งข่าวต้องเป็นผู้รู้จริงในประเด็นข่าว

ในกรณีนี้ แหล่งข่าวจะต้องเป็นผู้รู้จริงในเรื่องที่จะให้ข้อมูล เพราะข่าวสืบสวนเน้นความถูกต้อง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวเพื่อข้อเท็จจริง ต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ มีอำนาจในการตัดสินใจ และพิจารณาความถูกต้องตรงนั้นได้”

นอกจากนี้ แหล่งข่าวที่จะเป็นผู้รู้จริงและสามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้องอาจเป็นตัวแทนองค์กร ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “มีบางกรณีที่แหล่งข่าวจัดการแถลงข่าว มีทั้งการแถลงผลการประชุม และการแถลงข่าวที่ผู้บริหารต้องการให้แถลง ผู้แถลงอาจเป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ ซึ่งข้อมูลจะเชื่อถือได้ เพราะเป็นตัวแทนองค์กร เป็นคนที่ได้รับมอบหมายให้แถลงข่าว”

● แหล่งข่าวต้องน่าเชื่อถือ

นักข่าวจะเลือกใช้แหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ หรือมีน้ำหนักในมุมมองของผู้รับสาร ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “มีการคำนึงถึงผู้อ่านในการใช้แหล่งข่าว คือ ต้องคำนึงถึงการให้แหล่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือ หรือมีน้ำหนัก”

3. ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

นักข่าวกับแหล่งข่าวจะต้องเข้าถึงกันได้ ความสามารถเข้าถึงได้ก็มีผลกับการใช้แหล่งข่าว แต่ก็ขึ้นอยู่กับประเด็นข่าวด้วย ในประเด็นที่ไม่สำคัญ นักข่าวสามารถเลือกคนที่เข้าถึงได้ง่าย แต่ถ้าเป็นประเด็นที่สำคัญ นักข่าวก็ต้องเข้าไปถึงแหล่งข่าวนั้น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“เข้าถึงได้ง่ายก็มีผล แต่ก็ขึ้นอยู่กับความสำคัญของแหล่งข่าวด้วย ถ้าแหล่งข่าวมีความสำคัญต่อข่าวมาก ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับแหล่งข่าวคนนั้น ถึงแม้ว่าจะเข้าถึงยากก็ต้องเข้าไปให้ถึง แต่ถ้าแหล่งข่าวไม่มีความสำคัญมากนัก ถ้าเข้าถึงได้ง่ายก็เอาก่อน สามารถเลือกเอาคนที่เราเข้าถึงได้ง่ายกว่าได้”

ในทางตรงกันข้าม แหล่งข่าวบางคนอาจได้รับผลกระทบเชิงลบจากข่าว ทำให้ไม่ยอมให้สัมภาษณ์ นักข่าวจึงติดต่อแหล่งข่าวไม่ได้ ทำให้ต้องใช้แหล่งข่าวทดแทน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“บางครั้ง นักข่าวอาจไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการได้ทันกำหนดเวลาปิดข่าว นักข่าวจึงต้องใช้แหล่งข่าวทดแทนที่ใกล้เคียงกัน”

4. ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว คือ นักข่าวจะใช้คนที่มีความสัมพันธ์กันมาก่อนในการหาข่าวเชิงลึก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“แหล่งข่าวเชิงสืบสวนพัฒนามาจากแหล่งข่าวประจำวัน การทำข่าวประจำวันทำให้สนิทสนมกับแหล่งข่าว ไว้ใจกัน จึงมีโอกาสจะได้ข้อมูลเชิงลึก ... ถ้าไม่มีความสัมพันธ์กันมาก่อนเลยก็จะลำบากในการหาข่าวเชิงลึก”

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวอาจทำให้เกิดความลำบากใจเมื่อนักข่าวจะต้องทำข่าวเชิงลบเกี่ยวกับแหล่งข่าวได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ความสัมพันธ์ที่สนิทกันมีข้อเสีย คือ อาจทำให้ลำบากใจที่ต้องทำข่าวในเชิงลบที่เกี่ยวกับแหล่งข่าว ถ้าสนิทกันมากไปก็จะเกรงใจในการเสนอข่าวเชิงลบต่อแหล่งข่าวหรือองค์กร”

5. ประสบการณ์การทำงานของนักข่าว

ประสบการณ์การทำงานช่วยให้นักข่าวรู้ทันแหล่งข่าว และช่วยในการประเมินแหล่งข่าว

1) ประสบการณ์ช่วยให้รู้ทันแหล่งข่าว

ประสบการณ์ช่วยให้นักข่าวรู้ทันแหล่งข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “...เป็นเรื่องของจิตวิทยาด้วย เพราะในขณะนั้น กทพ.ออกโฆษณาแรง ซึ่งคนดูก็สงสัย และเห็นด้วยกับการขึ้นราคา ไม่พุดถึงข้อมูลเลย แต่พ่เห็นว่าไม่ใช่ มันไม่ถูกต้อง สิ่งที่คุณพุดไม่ถูกนะ แรกๆ หนังสือพิมพ์อื่นก็เขียนข่าวนี้ด้วยการณ์ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ต้องรายงานไป แต่พอหมดสถานการณ์ก็เลิกเล่นไป แต่พ่เห็นว่ามันไม่ถูกต้อง ก็ตามต่อ คนที่ไม่มีข้อมูล ก็คล้อยตาม เชื่อคำพุดของ กทพ. แต่เรามีข้อมูล เห็นข้อผิดพลาด ก็พยายามสู้มาตลอด เหมือนคนบ้า ซึ่งประสบการณ์จะช่วยให้เราคิดหาประเด็น แง่มุมข่าวที่จะต่อสู้เพื่อความถูกต้องได้”

2) ประสบการณ์ช่วยในการประเมินแหล่งข่าว

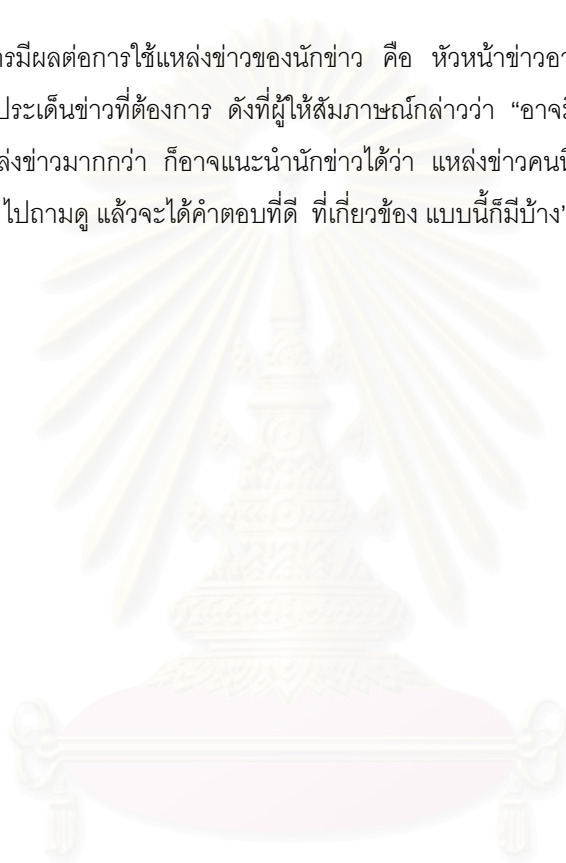
ประสบการณ์ช่วยในการประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ช่วยในการพิจารณาแหล่งข่าว และช่วยประเมินได้ว่าพุดมาจริงแค่ไหน ถูกแค่ไหนด้วย เพราะบางคนให้ข้อมูลที่ผิด ซ้ำซาก ก็ตัดออกไป”

6. เวลา

กำหนดเวลาปิดข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว คือ อาจทำให้ติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการไม่ได้ ทำให้ต้องใช้แหล่งข่าวทดแทนที่ใกล้เคียงกัน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “ข่าวบางเรื่องต้องใช้เวลาตรวจสอบข่าวที่เพิ่งจะได้มา แต่มีเวลาน้อย แหล่งข่าวไม่อยู่ ทำให้ตรวจสอบไม่ทัน นักข่าวอาจหาแหล่งข่าวทดแทนที่ใกล้เคียงกัน”

7. ระบบองค์กร

ระบบองค์กรมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าว คือ หัวหน้าข่าวอาจแนะนำแหล่งข่าวที่เห็นว่าเหมาะสม และมีความรู้ในประเด็นข่าวที่ต้องการ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “อาจมีบ้างที่หัวหน้าหรือบรรณาธิการซึ่งเป็นผู้ใหญ่จะรู้จักแหล่งข่าวมากกว่า ก็อาจแนะนำนักข่าวได้ว่า แหล่งข่าวคนนี้นั้นมีความรู้เรื่องนี้เรื่องนั้น ให้ลองเข้าไปสัมภาษณ์ไปถามดู แล้วจะได้คำตอบที่ดี ที่เกี่ยวข้อง แบบนี้ก็จะมีบ้าง”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรณีศึกษาที่ 2: “การท่องเที่ยวฉาว ปลดผู้ว่าททท.” จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า

ข้อเท็จจริงของข่าว

นายภราเดช พยัสมิเชียร ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีพฤติกรรมที่สื่อเค้าไม่โปร่งใสในการดำเนินงาน กรณีจัดจ้างบริษัทที่ปรึกษาอะเส จำกัด ซึ่งมีนายภราเดช และบุคคลในตระกูลพยัสมิเชียร อีกหลายคนถือหุ้น (คิดเป็นประมาณร้อยละ 30.5 ของหุ้นในบริษัททั้งหมด) เข้ารับงานเป็นที่ปรึกษาออกแบบและควบคุมงานการปรับปรุงและก่อสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและศาลาทำเทียบเรือพร้อมโปิ๊ะสถานีรถไฟธนบุรี ตามสัญญาจ้าง 2 ฉบับ ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2543 และวันที่ 11 กันยายน 2543 และนอกเหนือจากสัญญาว่าจ้าง 2 ฉบับข้างต้นแล้ว บริษัทที่ปรึกษาอะเส จำกัด ยังได้งานจาก ททท. อีกหลายโครงการ

การดำเนินการจัดจ้างนี้ เข้าข่ายกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยว พ.ศ. 2522 หมวด 2 มาตรา 25 ที่ระบุว่า “ผู้ว่าการและรองผู้ว่าการต้อง (1) ไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (2) ไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในสัญญากับ ททท. หรือในกิจการที่กระทำให้แก่ ททท. ทั้งนี้ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม” นอกจากนี้ พฤติกรรมของนายภราเดช ยังสอดคล้องการฝ่าฝืนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2541 ว่าด้วยจรรยาบรรณของกรรมการรัฐวิสาหกิจ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ว่า ททท. เป็นกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการ ททท. โดยตำแหน่ง ซึ่งมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวในข้อ 4 ระบุว่า “กรรมการของรัฐวิสาหกิจต้องไม่มีส่วนได้เสียในกิจการที่กระทำกับรัฐวิสาหกิจที่ตนเป็นกรรมการหรือในกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับรัฐวิสาหกิจที่ตนเป็นกรรมการอยู่ ทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม” และในข้อ 9 ยังระบุอีกว่า “กรรมการรัฐวิสาหกิจต้องไม่เป็นผู้ประกอบการหรือเป็นผู้ถือหุ้นสำคัญหรือมีบุคคลในครอบครัวเป็นกรรมการหรือเป็นผู้ถือหุ้นในกิจการหรือธุรกิจการค้าใดอันมีสภาพอย่างเดียวกันและเป็นการแข่งขันทำธุรกิจกับรัฐวิสาหกิจที่ตนเองเป็นกรรมการอยู่ ไม่ว่าจะกระทำเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือของผู้อื่น”

ผลต่อมา นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งดูแล ททท. ได้สั่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนเรื่องนี้ ผลที่สุด การประชุมบอร์ด ททท. เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2545 มีมติเป็นเอกฉันท์ว่า พฤติกรรมของนายภราเดชน่าจะขัดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยคุณสมบัติมาตรฐานสำหรับกรรมการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2518 และมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2541 แต่เนื่องจากมีข้อเท็จจริงที่จะต้องสอบสวนและประเด็นข้อกฎหมายที่ต้องวินิจฉัยเพิ่มเติม จึงให้พนักงานนายภราเดชไว้ชั่วคราว และให้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนต่อไปจนกว่าจะได้ข้อยุติที่ชัดเจน

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิเคราะห์เนื้อหา

1. การใช้แหล่งข่าวเอกสาร

นักข่าวใช้แหล่งข่าวเอกสารในการรายงานข่าวนี้จำนวน 9 ชิ้น มีรายละเอียด ดังนี้

- (1) สัญญาจ้างเลขที่ จ 315/2543 และ จ 389/2543
- (2) พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 หมวด 2 มาตรา 25
- (3) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2541 ข้อ 4 และ 9
- (4) หนังสือบริคณห์สนธิ แสดงรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัท ที่ปรึกษาอะเส จำกัด
- (5) หลักฐานการโอนหุ้นของนายภราเดช พยัสมวิเชียร ให้นางสาวพิณ พยัสมวิเชียร
- (6) หนังสือที่ นร. 6500/ ว 600 ลงวันที่ 1 กันยายน 2543 เพื่อเชิญบริษัทที่ปรึกษา 5 บริษัทมายื่นข้อเสนอด้านเทคนิคและราคา
- (7) หนังสือจากประธานสหภาพรัฐวิสาหกิจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยถึงผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับการดำเนินการปรับปรุงพื้นที่อาคารที่ล่าช้าเกินกำหนด
- (8) คำสั่ง 2 ฉบับ ลงวันที่ 1/2545 แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนนายภราเดช พยัสมวิเชียร และวันที่ 2/2545 พักราชการนายภราเดชชั่วคราว
- (9) คำสั่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 384/2544 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2544 แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่าจ้างบริษัทที่ตนและครอบครัวมีหุ้นเข้ารับงานในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2. การใช้แหล่งข่าวบุคคล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ตารางแสดงการใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณีศึกษาที่ 2

แหล่งข่าว	ความถี่
แหล่งข่าวปิด เช่น “แหล่งข่าวในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย...”, “มีรายงานจากคนใกล้ชิดนายสมศักดิ์ เทพสุทิน...” เป็นต้น	-
แหล่งข่าวเปิด	
1. นายภราเดช พยัคฆ์เขียว (ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย)	4
2. นายสมศักดิ์ เทพสุทิน (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กำกับดูแล ททท.)	6
3. นายกรีช นนทฤทธิ (ประธานสหภาพรัฐวิสาหกิจ ททท.)	9
4. นายสุรเดช ยะสวัสดิ์ (สว. จังหวัดพะเยา ในฐานะประธานที่ประชุมคณะกรรมการการท่องเที่ยว วุฒิสภา)	1
5. นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ (สว. กทม.)	1
6. นายศักดิ์ กอแสงเรือง (สว. กทม.)	1
7. นายการุณ ไสงาม (สว. บุรีรัมย์)	1
8. นายเสรี สุวรรณภานนท์ (สว. กทม.)	1
9. นพ. จตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์ (เลขาธิการ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี)	1
10. พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร (นายกรัฐมนตรี)	1
11. นางสาวสมร ลีเซววงศ์ (ผู้จัดการทั่วไป บริษัท ที่ปรึกษาอะเส จำกัด)	1

นักข่าวใช้แหล่งข่าวเอกสารในการรายงานข่าวจำนวน 9 ชิ้น และใช้แหล่งข่าวเปิด 11 คน แหล่งข่าวที่นักข่าวใช้บ่อยที่สุด คือ ประธานสหภาพรัฐวิสาหกิจ ททท. รองลงมา คือ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กำกับดูแล ททท. นักข่าวใช้ ผู้ว่าฯ ททท. ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากข่าวเพียงแค่ 4 ชิ้นเท่านั้น และแหล่งข่าวส่วนมากที่ใช้จะเป็นแหล่งข่าวแสดงความคิดเห็น

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึก

ผลการสัมภาษณ์เจาะลึก

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว

การใช้แหล่งข่าวเอกสารและแหล่งข่าวบุคคล

การรายงานข่าวเชิงสืบสวนจะเน้นหนักการใช้แหล่งข่าวเอกสาร เพราะข่าวเชิงสืบสวนก็คือข่าวประจำวันที่เน้นการใช้เอกสารหลักฐานในการรายงานข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ข่าวเชิงสืบสวนก็คือข่าวประจำวันนั่นแหละ แต่เน้นการใช้เอกสาร หลักฐานในการชี้ และเป็นประเด็นหลักของหนังสือพิมพ์เล่มนั้นเลย เป็นประเด็นที่หนังสือพิมพ์จุดขึ้นมาเล่นและนำเสนออย่างต่อเนื่อง หนังสือพิมพ์ 2 ฉบับอาจทำข่าวเชิงสืบสวนเรื่องเดียวกันได้ ขึ้นอยู่กับว่าจะแข่งกันหาข้อมูลอย่างไร”

นักข่าวจะใช้เอกสารเพื่อ

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานให้ตามเรื่องต่อ

ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “เอกสารให้ข้อมูลดิบพื้นฐานเพื่อให้เราตามข่าวนั้นต่อ”

2. เป็นหลักฐานยืนยัน

ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวเอกสารลงเพื่อให้มีน้ำหนัก ให้เห็นว่าเราไม่ได้โคมลอยขึ้นมา ใช้เป็นหลักฐานยืนยันให้เห็น”

เอกสารที่ใช้ได้มาไม่ยาก เพราะ

1. แหล่งข่าวเอามาให้

ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “...เขาก็บอกว่าเขามีข้อมูลว่าภราดาชเชาบริษัทตัวเองไปรับงานในททท. ซึ่งมันผิดจรรยาบรรณ และผิด พ.ร.บ. รัฐวิสาหกิจ ก็ประมาณ 1 เดือนผ่านไป เขาก็เอาข้อมูลมาให้ แต่มันยังไม่ครบ ...”

2. เป็นเอกสารเปิด

ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “เอกสารที่ใช้เข้าถึงได้ไม่ยาก เพราะเป็นเอกสารที่ค่อนข้างเปิด คือ หน่วยงานต่างๆ เปิดให้เข้าไปตรวจสอบได้ เช่น การตรวจสอบข้อมูลจากบริษัทที่กระทรวงพาณิชย์ ใครก็สามารถเข้าไปตรวจสอบได้”

ส่วนการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าว นักข่าวจะใช้เพื่อ

1. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวที่ได้เสนอไป

ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ตามใจแหล่งข่าวบุคคลให้ทำหรือพูดอะไร คือ แหล่งข่าวบุคคลจะเป็นตัวทำให้เกิด action”

2. เพื่อเสริมน้ำหนักข่าว จากการแสดงความคิดเห็นของแหล่งข่าวต่างๆ

ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “การถามแหล่งข่าวบุคคลต่างๆ ก็อาจเป็นการขอ comment เท่านั้น”

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล

ผลการสัมภาษณ์พบลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล ดังนี้

1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส

ข่าวนี้เกิดขึ้นจากความพยายามของนักข่าวที่จะเปิดโปงธุรกิจการเมืองที่เกิดขึ้น โดยความบังเอิญจึงได้พบกับแหล่งข่าวซึ่งเป็นคนระดับสูงของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักข่าวกับแหล่งข่าวไม่เคยรู้จักกันมาก่อน แต่จากการพูดคุยกัน ทำให้แหล่งข่าวนำข้อมูลเอกสารบางส่วนซึ่งแสดงความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานของผู้ว่าการฯ ททท. มาให้ นักข่าวจึงตามเรื่องต่อ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ตามเรื่องบของ ททท. อยู่ จนกระทั่งวันหนึ่ง ก็พบผู้ชายคนหนึ่ง ใน ททท. ซึ่งขอเรียกว่าเป็นแหล่งข่าว ก็คุยกัน เขาบอกว่างานที่กำลังตามอยู่นี้จีบจ้อย ใน ททท. มีเรื่องเด็ดกว่านี้อีก เขาก็นัดไปเจอกัน แรกๆ ก็คุยกันเรื่องทั่วไป แต่เขาก็ถามปีก่อนว่าชอบบราเดซหรือไม่ เขาก็บอกว่าเขามีข้อมูลว่าบราเดซเอาบริษัทตัวเองไปรับงานใน ททท. ซึ่งมันผิดจรรยาบรรณ และผิด พ.ร.บ. รัฐวิสาหกิจ ก็ประมาณ 1 เดือนผ่านไป เขาก็เอาข้อมูลมาให้ แต่มันยังไม่ครบ พี่ก็ตามหาเอกสารต่างๆ ที่ต้องการ เช่น บริษัทที่สนธิที่กระทรวงพาณิชย์ ได้เอกสารแล้วก็ดู แล้วก็พบว่ามันผิดจริงๆ เพราะช่วงที่บราเดซเป็นผู้ว่าฯ บริษัทของเขาก็ได้รับงาน”

การประเมินแหล่งข่าวที่ให้เบาะแสข่าว นักข่าวจะประเมินที่ความมีตัวตนของแหล่งข่าวก่อน ถ้าแหล่งข่าวเปิดเผยชื่อ เปิดเผยตัวตน ก็เชื่อถือได้ระดับหนึ่ง นักข่าวก็จะประเมินข้อมูลจากแหล่งข่าวต่อไป ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ในกรณีนี้ ไม่เคยรู้จักกับแหล่งข่าวมาก่อน คือ เข้าไปหาข้อมูลบางอย่างในองค์กรของแหล่งข่าว แล้วบังเอิญได้เจอกัน ได้คุยกัน รู้ว่าแหล่งข่าวมีตัวตน เราก็ไม่เสียหายที่จะเชื่อในข้อมูลของแหล่งข่าว เอกสารที่แหล่งข่าวเอามาให้ก็เชื่อว่าจะเป็นอย่างจริง เพราะแหล่งข่าวเป็นคนระดับสูงขององค์กร แต่ก็ต้องนำมาตรวจสอบอีกที เมื่อได้ข้อมูลจากแหล่งข่าวมา ก็ตรวจสอบกลับไปบริษัทอะเสฯ ซึ่งทางนั้นยังไม่รู้ว่าเราต้องการอะไร ก็ให้ข้อมูลมา ก่อนการทำข่าวสืบสวนสอบสวน ต้องมีหลักฐานเอกสารครบถ้วนเต็มที่แล้ว ไม่ใช่การทำข่าววันต่อวัน ค่อยๆ หาเอกสารวันต่อวัน เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น เชื่อว่าเอกสารหลักฐานต่างๆ จะต้องถูกเก็บไปหมดแล้ว เราต้องได้เอกสารต่างๆ ที่เราต้องการมาให้หมดก่อนแล้วค่อยเล่น แต่อาจมีหลักฐานเอกสารบางอย่างเพิ่มเติมมาที่หลังเพื่อเพิ่มน้ำหนัก”

2. การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวระดับสูงขององค์กร ในกรณี

1) ให้ข้อเท็จจริง

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวระดับสูงเพราะมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวต้องเป็นคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ และต้องเป็นคนรับผิดชอบกับเรื่องนั้น ...”

2) ให้เบาะแส

ในกรณีนี้ แหล่งข่าวระดับสูงให้เบาะแสข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ในกรณีนี้ ไม่เคยรู้จักกับแหล่งข่าวมาก่อน แล้วบังเอิญได้เจอกัน ได้คุยกัน รู้ว่าแหล่งข่าวมีตัวตน เราก็ไม่เสียหายที่จะเชื่อในข้อมูลของแหล่งข่าว เอกสารที่แหล่งข่าวเอามาให้ก็เชื่อว่าจะเป็นอย่างจริง เพราะแหล่งข่าวเป็นคนระดับสูงขององค์กร”

3) ให้ความคิดเห็น

ในกรณีนี้ นักข่าวใช้แหล่งข่าวระดับสูงขององค์กรเป็นตัวแทนความคิดเห็น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนความคิดเห็นขององค์กรนั้นๆ เช่น ประธานสหภาพ เพราะการใช้คนที่มีตำแหน่ง และเป็นเหมือนตัวแทนองค์กรจะทำให้ข่าวมีเนื้อหาเข้มข้น มีตัวตนจริง”

3. การใช้แหล่งข่าวทดแทน

บางครั้ง นักข่าวอาจไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการได้ นักข่าวจึงต้องใช้แหล่งข่าวทดแทนที่มีคุณสมบัติหรือความรู้ใกล้เคียงกัน

ยกตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “การเลือกแหล่งข่าวแสดงความคิดเห็นในประเด็นสำคัญๆ นักข่าวอาจมีการกำหนดตัวแหล่งข่าวที่ต้องการจะสัมภาษณ์ ซึ่งนักข่าวก็ต้องตามถามให้ได้ ถ้าไม่อยู่ ก็อาจเลือกคนที่มีคุณสมบัติแทนกันไปก่อน...”

4. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว

นักข่าวจะเลือกแหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าวนั้นๆ เพื่อให้ข่าวมีน้ำหนัก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “การใช้แหล่งข่าวเพื่อความคิดเห็น ส่วนหนึ่ง ต้องเลือกคนที่มีความรู้ในประเด็นที่นักข่าวจะเล่น เพราะจะทำให้ข่าวมีน้ำหนักขึ้น เช่น การเลือก สว. ซึ่ง สว. แต่ละคนก็มีความรู้ความถนัดของตัวเอง เช่น คุณศักดิ์ ก็มีความรู้ในเรื่องกฎหมาย ถ้านักข่าวต้องการแหล่งข่าวแสดงความคิดเห็นทางด้านกฎหมาย ก็อาจเลือกคุณศักดิ์ คือ นักข่าวต้องเลือกคนที่มีคุณวุฒิ มีความรู้ในด้านนั้นๆ และเรื่องนั้นๆ”

5. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก

การเลือกแหล่งข่าวเพื่อความคิดเห็น ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญมากนัก นักข่าวก็อาจเลือกใครก็ได้ตามสะดวก แต่ต้องพิจารณาแล้วว่าเป็นแหล่งข่าวที่ดูเป็นกลาง

ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “นอกจากนี้ การเลือกสว. ส่วนหนึ่งที่ได้มาเป็นแหล่งข่าวก็เพราะว่าเจอ อาจไม่ได้กำหนดเอาไว้ว่าจะต้องถาม แต่เพราะว่าเจอ ก็เลยเข้าไปถามเพื่อขอความคิดเห็นในเรื่องนี้”

6. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท

นักข่าวอาจใช้แหล่งข่าวที่สนิทกัน เพราะจะทำให้ให้นักข่าวทำงานได้สะดวกขึ้น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวบางคนสนิทกัน นักข่าวสามารถโทรศัพท์ไปถาม ไปสัมภาษณ์ได้เลย ไม่ต้องเสียเวลา ให้นักข่าวไปทำอย่างอื่นดีกว่า”

7. การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว

โต๊ะข่าวจะเป็นตัวกำหนดแหล่งข่าวให้กับนักข่าว ซึ่งนักข่าวจะต้องใช้แหล่งข่าวตามที่โต๊ะข่าวกำหนดมา นักข่าวก็สามารถเสนอแหล่งข่าวที่เห็นว่าเหมาะสมได้ แต่ถ้าโต๊ะข่าวเห็นว่าไม่เหมาะสม ก็จะใช้ไม่ได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวว่า

“โต๊ะข่าวจะเป็นตัวกำหนดประเด็นข่าว และกำหนดลักษณะแหล่งข่าวที่ต้องการในแต่ละวัน ซึ่งนักข่าวต้องทำตาม เพราะถ้าไม่มีกำหนดแหล่งข่าวให้ นักข่าวอาจเลือกสัมภาษณ์ใครก็ได้ และถ้าคนที่นักข่าวเลือกมาไม่เหมาะสม ก็จะมีผลต่อหนังสือพิมพ์ เช่น อาจทำให้ดูไม่เป็นกลาง แต่นักข่าวก็มีสิทธิเสนอแหล่งข่าวที่คิดว่าเหมาะสม และน่าจะสัมภาษณ์ได้ ซึ่งโต๊ะข่าวก็จะพิจารณา แต่ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสม นักข่าวก็ต้องไม่ใช้ เพราะต้องให้เกียรติโต๊ะข่าวในการกำหนดทิศทางการนำเสนอในแต่ละวัน”

8. การใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว

ในกรณีนี้ นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวที่สามารถผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวได้ เช่น ประธานสหภาพรัฐวิสาหกิจ ททท. ซึ่งเป็นเหมือนตัวแทนความคิดเห็นของพนักงานทั้งองค์กร หรือนายกรัฐมนตรี

ซึ่งเป็นผู้บริหารประเทศ เป็นผู้ที่มีอำนาจสามารถกระตุ้นให้รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการต่อเรื่องข่าวได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ในกรณีนี้ เลือกใช้ คุณกริช นนทฤทธิ เป็นแหล่งข่าวบ่อย เพราะเป็นประธานสหภาพ และเป็นพนักงานใน ททท. ซึ่งจะเป็นส่วนที่กระตุ้นให้เรื่องเดินไปได้ ทางสหภาพ ก็ไม่เห็นด้วยที่ผู้ว่า เอาจริงตัวเองไปรับงาน สหภาพ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่กดดันให้ผู้ใหญ่หรือรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินการต่างๆ ... นอกจากนี้ นักข่าวเลือกสัมภาษณ์นายก เพราะเป็นหัวหน้ารัฐบาล เป็นผู้บริหารประเทศ ซึ่งนายก ก็จะโยนไปให้รัฐมนตรีที่กำกับดูแล การที่เราไปถามนายก ส่วนหนึ่งก็เพื่อกระตุ้นว่า เรื่องถึงนายก แล้วนะ คนที่รับผิดชอบต้องเร่งดำเนินการแล้ว จะทำไม่รู้ไม่ชี้ไม่ได้”

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวในลักษณะดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

1. ลักษณะประเด็นข่าว

นักข่าวจะเลือกแหล่งข่าวที่สัมพันธ์กับประเด็นข่าวที่จะเล่นในแต่ละวัน ไม่ว่าจะป็นข้อเท็จจริง หรือความคิดเห็น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวเพื่อข้อเท็จจริงต้องสัมพันธ์กับประเด็นข่าว ขึ้นอยู่กับว่า ในวันนั้นจะเล่นประเด็นอะไร แหล่งข่าวก็ต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ และต้องเป็นคนรับผิดชอบกับเรื่องนั้น ส่วนแหล่งข่าวเพื่อความคิดเห็น ก็คล้ายกัน ต้องมีความรู้ในเรื่องประเด็นที่จะเล่นวันนั้นๆ ถ้าเป็นเรื่องที่สำคัญ ก็อาจมีการกำหนดตัวแหล่งข่าวที่ต้องการจะสัมภาษณ์ ก็ต้องตามถามให้ได้ แต่ถ้าไม่อยู่ ก็จะเลือกคนที่มีคุณสมบัติแทนกันได้ แต่ก็ไม่ได้ถึงคนที่ต้องการ ก็ต้องตามต่อจนกว่าจะสัมภาษณ์แหล่งข่าวที่ต้องการได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญมากนัก ก็อาจเลือกใครก็ได้ตามสะดวก”

2. ลักษณะของแหล่งข่าว

ในกรณีนี้ นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวที่ความเป็นผู้รู้จริง ความเป็นคนมีอำนาจ และความน่าเชื่อถือ ดังรายละเอียดดังนี้

- แหล่งข่าวเป็นผู้รู้จริงในประเด็นข่าว

แหล่งข่าวที่ใช้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อเท็จจริงหรือความรู้ความคิดเห็น นักข่าวจะเลือกคนที่เป็นผู้รู้จริง เพราะจะทำให้ข่าวมีน้ำหนัก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“แหล่งข่าวเพื่อข้อเท็จจริงต้องสัมพันธ์กับประเด็นข่าว ขึ้นอยู่กับว่า ในวันนั้นจะเล่นประเด็นอะไร แหล่งข่าวก็ต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ และต้องเป็นคนรับผิดชอบกับเรื่องนั้น ส่วนแหล่งข่าวเพื่อความคิดเห็น ก็คล้ายกัน ต้องมีความรู้ในเรื่องประเด็นที่จะเล่นวันนั้นๆ ต้องเลือกคนที่มีความรู้ในประเด็นที่นักข่าวจะเล่น เพราะจะทำให้ข่าวมีน้ำหนักขึ้น”

- **แหล่งข่าวที่ใช้ต้องนำเชื่อถือ**

นักข่าวจะหลีกเลี่ยงการใช้แหล่งข่าวปิดในการรายงานข่าวเพราะจะทำให้ข่าวไม่น่าเชื่อถือ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “สาเหตุที่ไม่เลือกคนใน ททท. เพราะ เป็นนโยบายของหนังสือพิมพ์ที่จะพยายามใส่ชื่อแหล่งข่าวเสมอ หลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “แหล่งข่าว” เพราะดูไม่น่าเชื่อถือ ใครๆอะไรขึ้นมาก็ได้ นักข่าวอาจใส่อารมณ์เขียนเองก็ได้ ฉะนั้น ในกรณีนี้ ถ้าเลือกคนใน ททท. ก็ไม่มีใครกล้าพูดถ้าจะต้องระบุชื่อ ก็เลยต้องเลือกคนอื่น ๆ”

- **แหล่งข่าวเป็นผู้มีอำนาจในการผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวได้**

นักข่าวใช้แหล่งข่าวที่มีอำนาจเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “...เลือกใช้ คุณกริช นนทฤทธิ์ เป็นแหล่งข่าวบ่อย เพราะ เป็นประธานสหภาพฯ ... เลือกสัมภาษณ์นายกฯ เพราะ เป็นหัวหน้ารัฐบาล เป็นผู้บริหารประเทศ”

3. ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

ความพร้อมที่จะให้ข้อมูลกับนักข่าวก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักข่าวกับแหล่งข่าวเข้าถึงกันได้ ดังเช่นในกรณีนี้ แหล่งข่าวพบเห็นความไม่โปร่งใสในองค์กร จึงให้ข้อมูลกับนักข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวอาจบอกนักข่าว เพราะความไม่พอใจอะไรบางอย่างในองค์กร”

นักข่าวอาจเลือกใช้คนที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายก่อนคนอื่น ๆ ในกรณีที่เป็นประเด็นไม่สำคัญ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “...การเลือก สว. ส่วนหนึ่งที่ได้มาเป็นแหล่งข่าวก็เพราะว่าเจอ อาจไม่ได้กำหนดเอาไว้ว่าจะต้องถาม แต่เพราะว่าเจอ ก็เลยเข้าไปถามเพื่อขอความคิดเห็นในเรื่องนี้”

ในขณะเดียวกัน แหล่งข่าวที่เข้าถึงไม่ได้ นักข่าวก็ใช้ไม่ได้ เช่น แหล่งข่าวที่ได้รับผลเชิงลบจากข่าวอาจขาดแรงจูงใจที่จะให้สัมภาษณ์ แหล่งข่าวอาจไม่ให้ข้อมูล ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ส่วนถามว่า ทำไมไม่กราบทข ซึ่งเป็นคนที่เสียหายกับขavnนี้จึงไม่ค่อยมีชื่อในข่าว ก็เพราะว่าเค้าไม่พูด นักข่าวไปถามก็ไม่ตอบแล้วจะให้เขียนอย่างไร”

นอกจากนี้ ถ้านักข่าวเข้าถึงแหล่งข่าวไม่ได้ ถ้าใช้คนอื่นได้ นักข่าวก็อาจใช้คนอื่นแทนไปก่อน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “นักข่าวอาจมีการกำหนดตัวแหล่งข่าวที่ต้องการจะสัมภาษณ์ ซึ่งนักข่าวก็ต้องตามถามให้ได้ ถ้าไม่อยู่ ก็อาจเลือกคนที่มีคุณสมบัติแทนกันไปก่อน ...”

4. ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่สนิทเพราะติดต่อได้ง่าย สะดวกต่อการทำงานภายใต้เวลาที่จำกัด ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “แหล่งข่าวบางคนถ้าสนิทกัน ก็สามารถโทรศัพท์ไปถามไปสัมภาษณ์ได้เลย ไม่ต้องเสียเวลาให้นักข่าวไปทำอย่างอื่นดีกว่า”

5. ประสิทธิภาพการทำงานของนักข่าว

ประสิทธิผลการทำงานมีผลต่อการเลือกใช้แหล่งข่าวที่มีข้อมูลสอดคล้องกับประเด็น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ประสิทธิผลการทำงานจะช่วยให้นักข่าวรู้ว่าควรจะสัมภาษณ์ใครในประเด็นข่าวที่ต้องการ คือ จะช่วยในการเลือกใช้แหล่งข่าวได้ถูก และสอดคล้องกับประเด็น เพราะประสิทธิผลการจะช่วยให้นักข่าวรู้ว่าแหล่งข่าวมีความรู้ด้านใด เก่งด้านใด”

6. เวลา

กำหนดเวลาปิดข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว ทำให้นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวเท่าที่มี ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ข่าวที่เกิดหลังปิดข่าวก็ลงไม่ได้ ยกเว้นว่าเป็นข่าวใหญ่จริงๆ ฉะนั้น ถ้าได้แหล่งข่าวมาแค่นั้นก็ลงไปเท่าที่มีก่อน แล้วพรุ่งนี้ค่อยว่ากันใหม่ว่าจะตามประเด็นไหนต่อไป”

7. ระบบองค์กร

ระบบองค์กรมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวโดยตรง คือ โต๊ะข่าวสามารถกำหนดแหล่งข่าวที่ต้องการในแต่ละวันได้ ซึ่งนักข่าวก็ต้องทำตาม ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “โต๊ะข่าวจะเป็นตัวกำหนดประเด็นข่าว และกำหนดลักษณะแหล่งข่าวที่ต้องการในแต่ละวัน ซึ่งนักข่าวต้องทำตาม ...”

กรณีศึกษาที่ 3 : “อัลไพน์ - ปล้นที่ธรณีสงฆ์” จากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์

ข้อเท็จจริงของข่าว

นางเนื่อม ชำนาญชาติศีกดา ได้ทำพินัยกรรมลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2512 เมื่ออายุได้ 74 ปี ระบุยกที่ดิน 924 ไร่ ที่จังหวัดปทุมธานีให้กับวัดธรรมิการาม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อนางเนื่อมเสียชีวิตลง การดำเนินการโอนที่ดินให้กับวัดก็ยังไม่บรรลุผล เนื่องจากเจ้าอาวาสและผู้จัดการมรดกบางคนประสงค์ที่จะขายที่ดินและเอาเงินมาตั้งมูลนิธิมากกว่า ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวขัดกับพินัยกรรม ทำให้กลายเป็นเรื่องคาราคาซังมาตลอด

ต่อมา ในปี 2533 เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามได้มอบหมายให้นายวิทยา เทียนทอง เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ น้องชายนายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กำกับดูแลกรมที่ดิน เป็นผู้จัดการผลประโยชน์แทนคนก่อน การดำเนินการจึงสัมฤทธิ์ผล เมื่อรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยหยิบยกหนังสือซึ่งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดปทุมธานีทำการแทนผู้ว่าการจังหวัดมาเกียรค่าสั่ง เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2533 ให้นำมาปฏิบัติให้วัดได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ที่ดินแปลงดังกล่าว พร้อมกับระบุให้วัดปฏิบัติตามพินัยกรรมข้อที่ 4

และเมื่อนายแพทย์วิรัช มรรคดวงแก้ว ผู้จัดการมรดกคนเดียวที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้ซึ่งพยายามคัดค้านการดำเนินการอันขัดต่อพินัยกรรมมาตลอดนับสิบปี ได้ขอถอนตัวจากการเป็นผู้จัดการมรดก เจ้าอาวาสวัดจึงร้องต่อศาลแพ่ง ขอตั้งมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้จัดการมรดกแทนทันที โดยศาลมีคำสั่งอนุญาต เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2533 ต่อมาเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2533 ผู้จัดการมรดก คือ มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้โอนที่ดินมรดกให้กับมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย แล้วทำการขายที่ดินนั้นให้กับบริษัทอัลไพน์เรียลเอสเตท จำกัด ที่มีนายเสนาะ เทียนทอง ภรรยา และน้องชายเป็นหุ้นส่วน และบริษัทอัลไพน์ กอล์ฟแอนด์สปอร์ตคลับ ของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวยังคงมีจุดขัดแย้งหลายประการ เช่น ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ธรณีสงฆ์หรือไม่ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งการเช่นที่ได้กระทำไปหรือไม่ ฯลฯ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิเคราะห์เนื้อหา

1. การใช้แหล่งข่าวเอกสาร

นักข่าวใช้แหล่งข่าวเอกสารในการรายงานข่าวนี้ จำนวน 26 ชิ้น มีรายละเอียด ดังนี้

1. พินัยกรรมนางเนื่อม ชำนาญชาติศักดิ์ดา
2. หนังสือจากพนักงานที่ดินทำการแทนผู้ว่าฯ จังหวัดปทุมธานีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 14 ตุลาคม 2531 เพื่อขอให้มีคำสั่งไม่อนุญาตให้วัดธรรมิการามได้มาซึ่งที่ดินมรดกของนางเนื่อม ชำนาญชาติศักดิ์ดา
3. หนังสือของวัดธรรมิการาม ลงวันที่ 19 กันยายน 2531 ส่งถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แสดงมติที่ประชุมสงฆ์และคณะกรรมการวัด ไม่รับโอนที่ดินมรดกของนางเนื่อม ชำนาญชาติศักดิ์ดา
4. หนังสือจากพระสุนทรราชยานันท์ เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร ลงวันที่ 21 กรกฎาคม 2532 ถึงพระธรรมดิลก ผู้อำนวยการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อแจ้งให้มูลนิธิดำเนินการติดต่อกับผู้จัดการมรดกของนางเนื่อม ขอให้โอนที่ดินทั้งสองแปลงให้กับมูลนิธิ เพื่อให้ดำเนินการหาผลประโยชน์มาบำรุงวัดธรรมิการามต่อไป เนื่องจากทางวัดไม่มีปัจจัยที่จะรับโอนที่ดิน
5. หนังสือจากเจ้าอาวาสวัดธรรมิการาม วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2533 ส่งถึงผู้อำนวยการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขอเปลี่ยนตัวผู้ดำเนินการจัดการผลประโยชน์จากคุณวารุณี สมานวงษ์ เป็น คุณวิทยา เทียนทอง
6. คำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามนัยมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2533 ระบุไม่อนุญาตให้วัดได้มาซึ่งที่ดินมรดกทั้งสองแปลงดังกล่าว และให้ดำเนินการตามข้อ 4 แห่งพินัยกรรม
7. หนังสือ มท. 0100/1414 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2533 ถึง น.พ. วิรัช (ผู้จัดการมรดก), ประธานกรรมการผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, และเจ้าอาวาสวัดธรรมิการาม แจ้งคำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยระบุตอนท้ายให้ปฏิบัติตามข้อ 4 ในพินัยกรรม
8. คำสั่งศาล วันที่ 11 สิงหาคม 2533 อนุญาตให้มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้จัดการมรดกของนางเนื่อม แทน น.พ. วิรัช มรดกดวงแก้ว ซึ่งถอนตัวไป และนายหงษ์ สุวรรณศิริ ซึ่งถึงแก่กรรม
9. เอกสารประกาศขายที่ธรณีสงฆ์ (ที่ดินมรดก) วันที่ 14 ธันวาคม 2532
10. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 33 และ 34
11. เอกสารลายมือแผ่นหนึ่ง ซึ่งมีข้อความว่า “ทางมูลนิธิ ไม่จำเป็นจะต้องรอผลการพิจารณาจากกระทรวงมหาดไทย เพราะ กระทรวงฯ คงไม่อนุมัติให้วัดธรรมิการามรับโอนโฉนด เนื่องจากทางเราแจ้งขัดข้องไปแล้ว” พร้อมกับขอให้ท่านเจ้าอาวาสทำหนังสือถึงผู้จัดการมรดกแจ้งว่า เพื่อให้เป็นไปตามพินัยกรรมของเจ้ามรดก

ขอให้ผู้จัดการมรดกโอนโฉนดที่ดินดังกล่าวให้มูลนิธิ “เพื่อนำไปจัดการหาผลประโยชน์บำรุงวัดต่อไป (ไม่ต้องพูดถึงเรื่องการซื้อขาย)” ...

12. หนังสือมูลนิธิ เลขที่ 9985/2532 ลงวันที่ 31 มีนาคม 2532 ถึงผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และหนังสือ มท 0100/11032 ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2532 ตอบโต้กัน โดยมูลนิธิขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยระงับการอนุญาตให้วัดธรรมิการามได้มาซึ่งที่ดินเอาไว้ก่อน เพื่อให้ผู้จัดการมรดกโอนที่ดินให้กับมูลนิธิ
13. หนังสือจาก พล.อ.อ. หะริน ถึงเจ้าอาวาส ลงวันที่ 31 มีนาคม 2532 โดยอ้างหนังสือสำนักงานเลขานุการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเตือนว่า วัดนอกจากจะไม่ปฏิบัติตามพินัยกรรมแล้ว ยังได้ขออนุญาตมีที่ดินและขอจำหน่ายจ่ายโอนที่ดินและนำเงินมาตั้งเป็นมูลนิธิเองด้วย ซึ่งเป็นการกระทำโดยพลการ ไม่ขอความเห็นชอบจากมูลนิธิ ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของเจ้ามรดก จึงขอให้นำหลักฐาน โฉนดทั้งหมด มามอบให้มูลนิธิดำเนินการ ถ้าไม่ปฏิบัติตาม ทางมูลนิธิก็จะดำเนินการตามกฎหมาย และระเบียบมหาเถรสมาคมต่อไป
14. จดหมายจาก น.พ.วิรัช ถึงอธิบดีกรมการศาสนา (นายมงคล ศรีไพรวรรณ) ขอให้หาทางช่วยเหลือโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้กับวัดธรรมิการาม
15. หนังสือของอธิบดีกรมการศาสนา ถึง น.พ.วิรัช ลงวันที่ 1 กันยายน 2529 ระบุตอนหนึ่งว่า “กรมการศาสนาพิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้จัดการมรดกมีหน้าที่ต้องจัดการทรัพย์สินไปตามคำสั่งเจ้ามรดก ... อันเป็นการแสดงเจตนาชัดแจ้งว่า ต้องการให้คงอยู่ในฐานะอสังหาริมทรัพย์ มิได้ให้จัดการขายแต่อย่างใด
16. หนังสือจากพระธรรมดิลก ผู้อำนวยการมูลนิธิมกุฏราชวิทยาลัย ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2529 ถึงสมเด็จพระญาณสังวรฯ ขอให้พิจารณาว่า การที่เจ้าอาวาสและนายหงษ์ ไวยาวัจกร ไม่รับโอนที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ต้องการขายที่ดินให้มูลนิธิดำเนินการจะเป็นการขัดและผิดพระวินัยหรือไม่
17. คำพิพากษาฎีกาที่ 6354/2540 (เพื่อนำมาเทียบเคียงกับกรณีนี้)
18. เอกสารแถลงการณ์ของนายเสนาะ เทียนทอง ซึ่งแจ้งข้อเท็จจริงและตอบโต้ข้อกล่าวหาที่ว่า นายเสนาะใช้อำนาจหน้าที่ในขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในกรณีที่ดินมรดกของวัดธรรมิการาม ไม่ชอบธรรม
19. เอกสารแถลงการณ์ของนายพ สัตยาศัย (ซึ่งเป็นชุดเดียวกับของนายเสนาะ) เป็นหนังสือกรมที่ดิน ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2543 ยืนยันว่ากรมที่ดินได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าการรับโอนที่ดินของบริษัทอัลไพน์ฯ ได้ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ ดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมาย
20. คำร้องของบริษัทอัลไพน์ฯ ให้วุฒิสภาสอบสวนการดำเนินการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เกี่ยวกับกรณีสนามกอล์ฟอัลไพน์ ทำให้บริษัทเสียชื่อเสียงและภาพพจน์ ซึ่งเกิดจากการแทรกแซงทางการเมือง
21. บันทึกการประชุมของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายของกรมที่ดิน ซึ่งนายอรุณพร ทองประไพ เป็นประธานในการประชุมครั้งที่ 3/2544 วันที่ 10 พฤษภาคม 2544 (เห็นด้วยกับกฤษฎีกา)
22. ผลการประชุมครั้งที่ 4/2544 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2544 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเสนอให้พิจารณาใหม่ โดยนำเอาการพิจารณาของ สว. มาพิจารณาด้วย

23. หนังสือซึ่งแสดงว่ามีคนในกรมที่ดินไปเป็นประธานคณะกรรมการวินิจฉัยข้อกฎหมายกรมที่ดินครั้งที่ 5/2544 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2544 เรื่องหรือข้อกฎหมายทรัพย์สินมรดกของนางเนื่อม ซึ่งที่ประชุมมีมติเห็นตรงข้ามกับ กฤษฎีกา
24. เอกสารสรุปผลการแก้ปัญหาที่ดินสนามกอล์ฟอัลไพน์ พิจารณาโดยคณะกรรมการสอบสวนที่ดินสนามกอล์ฟอัลไพน์ของกรมที่ดิน โดยนายสุชาติ มงคลเลิศพล ผู้อำนวยการกองนิติการได้นำมามอบให้นายสมบัติ อุทัยสง เพื่อส่งเข้าพิจารณาเป็นวาระจร อนุมัติให้นำเข้า ครม. ต่วน
25. กฎกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเพิกถอนการออกเอกสารสิทธิที่ดินที่ออกโดยไม่ถูกต้อง
26. หนังสือร้องทุกข์ของราษฎรหมู่บ้านอัลไพน์เรียกร้องทบทวนมติคณะกรรมการกฤษฎีกา ยื่นต่อพลเอกชวลิต รัชการภรณ์นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2544

2. การใช้แหล่งข่าวบุคคล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 ตารางแสดงการใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณีศึกษาที่ 3

แหล่งข่าว	ความถี่
แหล่งข่าวปิด เช่น “ผู้พิพากษาคนหนึ่ง...”, “แหล่งข่าวระบุว่า...” เป็นต้น	-
แหล่งข่าวเปิด	
1. นายไธมาส อรุณินท์ (ประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ)	1
2. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน (รองนายกรัฐมนตรี / รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย)	5
3. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์)	3
4. นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ (กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์)	4
5. พระครูโสภาธรรมทัศน์ (เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร)	6
6. นายไพฑูรย์ เสี่ยงก้อน (อธิบดีกรมการศาสนา)	8
7. นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ (อธิบดีกรมที่ดิน)	4
8. พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร (หัวหน้าพรรคไทยรักไทย)	10
9. นายวันชัย สอนศิริ (เลขาธิการสภาพนายความ)	2
10. นายถาวร เสนเนียม (ผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย / สส. สงขลา พรรคประชาธิปัตย์ / ประธานคณะกรรมการการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร)	4
11. นายเสนาะ เทียนทอง (ที่ปรึกษาพรรคไทยรักไทย)	9
12. นายวิทยา เทียนทอง (น้องชายนายเสนาะ เทียนทอง และเป็นผู้ที่มีข่าวว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการให้มีการขายที่ดินมรดก / เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์)	2
แหล่งข่าว	ความถี่

13. พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ (หัวหน้าพรรคความหวังใหม่)	4
14. นายชัยพร จันทร์จวง (ผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิหมามกุฏราชวิทยาลัย)	2
15. พล.อ.อ. เหวริน หงสกุล (ผู้จัดการมูลนิธิหมามกุฏราชวิทยาลัย)	2
16. นายนพ สัตยาศัย (อดีตรองกรรมการผู้จัดการ บริษัท อัลไพน์ เรียดเอสเตท จำกัด และ บริษัท อัลไพน์ กอล์ฟ แอนด์ สปอร์ต คลับ)	3
17. นายปริญญา นาคฉัตรีย์ (อธิบดีกรมการปกครอง / อดี้อธิบดีกรมที่ดิน)	1
18. นายวิชัย ตันศิริ (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ)	9
19. นายอรรถพล สรสุชาติ (โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี / กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์)	2
20. นายสงคราม เรืองเจริญวุฒิ (ไวยาวัจกร วัดธรรมิการาม)	1
21. นายสุทัศน์ เงินหมื่น (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม)	2
22. นายสาทิติย์ วงศ์หนองเตย (โฆษกพรรคประชาธิปัตย์)	2
23. นายสุทัศน์ ทิวทอง (รองอธิบดีกรมการศาสนา / หัวหน้าคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีที่ดินสนาม กอล์ฟอัลไพน์)	4
24. นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล (อดีตรองประธานกรรมการบริหารบริษัทอัลไพน์ฯ และผู้สมัครปาร์ตี้ลิสต์พรรคไทยรักไทย)	2
25. นายชิงชัย มงคลธรรม (รองหัวหน้าพรรคความหวังใหม่)	1
26. นายประมวล รุจนเสรี (รองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย / อดีตรองปลัดกระทรวงมหาดไทย)	1
แหล่งข่าว	ความถี่

27. นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (สว. กทม.)	2
28. นางพงษ์ศรี เทียนแท้ (บุตรสาวคนเดียวของ นายหงษ์ สุวรรณศิริ อดีโตโยยาวัจกร วัดธรรมิการาม หนึ่งในผู้จัดการมรดกที่ดินของนางเนื่อม)	2
29. พระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ) (เจ้าอาวาสวัดบ้านไร่)	1
30. นายกล้าณรงค์ จันทิก (เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ)	1
31. นายชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์ (เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา)	11
32. นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ (รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์)	1
33. นายแพทย์บุญ วนาสิน (รองประธานกรรมการ บริษัทอัลโพน รีแยลเอสเตท จำกัด)	5
34. นายมีชัย ฤชุพันธุ์ (ประธานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกาชุดพิเศษ เพื่อพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายมรดกตามพินัยกรรมนางเนื่อม / กรรมการกฤษฎีกา)	2
35. นายชวน หลีกภัย (นายกรัฐมนตรี)	6
36. นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ (โฆษกพรรคไทยรักไทย)	1
37. นายบัณฑิต รัตตะนันท์ (โฆษกกระทรวงยุติธรรม)	1
38. นายทวี ประจวบลาภ (ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 4 / ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา)	2
39. นายวุฒิ วงศ์สวัสดิ์ (ทนายความประจำมูลนิธิมิชชั่นวิทยาลัย)	1
40. นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	1
41. นายพันธ์ สุริยพร (อดีตรองอัยการสูงสุด และอัยการอาวุโสประจำสำนักงานคดีแพ่ง สำนักงานอัยการสูงสุด)	1
แหล่งข่าว	ความถี่

42. นายสวัสดิ์ บุญเพชร (ประชาชนที่มีอาชีพทำนาอยู่ติดสนามกอล์ฟ)	1
43. นางลำจวน จันทร์ฉาย (ประชาชนที่มีอาชีพทำนาอยู่ติดสนามกอล์ฟ)	1
44. นางทองสุก เนียมช่องแค	1
45. นายชูศักดิ์ ศิรินิล (ที่ปรึกษากฎหมาย พรรคไทยรักไทย)	1
46. นายระวี กิ่งคำวงศ์ (กรรมการบริหารและยุติธรรม วุฒิสภา ในฐานะประธานคณะอนุกรรมการช่วยเหลือประชาชนผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางสังคมและกฎหมาย)	2
47. นายปรีชา สุวรรณทัต (นักกฎหมายจากพรรคประชาธิปัตย์)	1
48. นายจำลอง ครุฑขุนทด (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบกรมการศาสนา)	5
49. นายประวิทย์ สีหะโสภณ (อธิบดีกรมที่ดิน)	7
50. นายคำนวณ ชโลปัทม์ภัก (ประธานคณะกรรมการการบริหารและการยุติธรรม / สว. สิงห์บุรี)	3
51. นายสมบัติ อุทัยสง (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย)	15
52. นายพิชัย ขำเพชร (สว. เพชรบุรี / หนึ่งในคณะอนุกรรมการช่วยเหลือประชาชนผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางสังคมและกฎหมาย ในคณะกรรมการการบริหารและการยุติธรรม วุฒิสภา)	2
53. ร.ต.อ. ประชัย เปี่ยมสมบุญ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย)	3
54. นายสุนทร จินดาอินทร์ (กรรมการบริหารและยุติธรรม / สว. กำแพงเพชร ในฐานะประธานคณะกรรมการวิสามัญ)	1
55. นายสุวโรช พะลัง (สส. ชุมพร พรรคประชาธิปัตย์)	3
แหล่งข่าว	ความถี่

56. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร (กรรมการจากพรรคประชาธิปัตย์)	1
57. ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง (ในฐานะประธานการประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2545 ที่มีการพิจารณางบของกรมที่ดิน ซึ่งมีการหยิบยกกรณีอัลไพน์มาอภิปรายเมื่อเริ่มการประชุม)	1
58. นายวิชณุ เครืองาม (เลขาธิการคณะรัฐมนตรี)	1
59. นายอรรถพร ทองประไพ (รองอธิบดีกรมที่ดิน)	1
60. นายธนา เบญจาธิกุล (เลขาธิการสภาพนาความ)	2
61. นายทองใบ ทองเปาด์ (สว. มหาสารคาม)	4
62. นายบุญเชิด คิดเห็น (รักษาการเลขานุการกรมที่ดิน)	2
63. นายลิม (ประชาชนที่เดือดร้อนจากกรณีอัลไพน์)	1
64. นายจิตติ มงคลชัยอรัญญา (ข้าราชการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)	1
65. นายสมศักดิ์ เขียมไธสง (รองอธิบดีกรมที่ดิน)	2
66. นางกนกพร ม้าไฉ (รองกรรมการผู้จัดการ บริษัท อัลไพน์ เรียวเอสเตท)	2
67. นายวิชิต พูลลาภ (สว. พิจิตร)	1
68. พล.ต. มนูญกฤต รูปขจร (สมาชิกวุฒิสภา)	1
69. นายลัก กอแสงเรือง (สว. กทม.)	1

แหล่งข่าว	ความถี่
-----------	---------

70. นายพิเชษฐ พัฒนโชติ (รองประธานวุฒิสภา)	1
71. นายพิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล (สส. กระบี่ พรรคประชาธิปัตย์)	1
72. นายอนันต์ อนันตกุล (เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์)	2
73. นายสมานจิต ภิรมย์ริน (อธิบดีกรมการศาสนา)	1
74. นายพิภพ ธงไชย (ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย)	1
75. นายเกรียง วิศิษฐ์สรอรรถ (ทนายความ)	1
76. นายประวิณ สุจริตกุล (ที่ปรึกษากฎหมายของชาวบ้านหมู่บ้านอัลไพน์)	1

สำหรับกรณีศึกษาที่ 3 นักข่าวใช้แหล่งข่าวเอกสารในการรายงานข่าวจำนวน 26 ชิ้น และใช้แหล่งข่าวบุคคลที่สามารถระบุชื่อได้ในการรายงานข่าว 76 คน ซึ่งแหล่งข่าวที่นักข่าวใช้บ่อยที่สุด คือ นายสมบัติ อุทัยสง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กำกับดูแลกรมที่ดิน ในขณะที่ นายเสนาะ เทียนทอง ซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าใช้อำนาจในทางไม่ชอบในการลงนามไม่อนุญาตให้วัดธรรมิการามได้ที่ดินมรดกและให้ปฏิบัติตามข้อ 4 ของพินัยกรรม เป็นแหล่งข่าวที่นักข่าวใช้มากเป็นอันดับที่ 4 รองจาก นายชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์ ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา มีหน้าที่ตีความข้อกฎหมาย และ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นผู้ซื้อที่ดินต่อจากนายเสนาะ เทียนทอง

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึก

ผลการสัมภาษณ์เจาะลึก

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว

การใช้แหล่งข่าวเอกสารและแหล่งข่าวบุคคล

ในกรณีศึกษานี้ นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวเอกสารเป็นหลัก เป็นตัวเดินเรื่อง เพราะเอกสารเป็นข้อเท็จจริง มีความน่าเชื่อถือ นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณีที่ต้องการสัมภาษณ์เพื่อความลับ และเพื่อความคิดเห็นเท่านั้น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“สำหรับข่าวนี้ แหล่งข่าวบุคคลไม่ค่อยมีความสำคัญ เพราะมีเอกสารเป็นข้อเท็จจริง เป็นตัวยืนพื้นอยู่แล้ว นักข่าวได้เอกสารมาก่อนข้างครบจากลูกของผู้จัดการมรดกคนหนึ่ง ซึ่งเขาก็ให้เอกสารที่พ่อเขาได้จากการดำเนินการตามพินัยกรรม ติดต่อหน่วยงานต่างๆ แล้วเก็บเอาไว้ ส่วนมากได้เอกสารมาก่อนข้างครบหมดแล้ว เพียงแค่เลือกนำเสนอเท่านั้น ... ส่วนมากแรกๆ จะเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นเอกสารก่อน ใช้เอกสารเป็นตัวเดินเรื่อง การสัมภาษณ์บุคคลเป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบความลับหน้าของการดำเนินการต่อเรื่องนี้ว่าได้มีการดำเนินการอะไร อย่างไร ถึงไหนแล้ว และสัมภาษณ์เพื่อความคิดเห็น”

การใช้เอกสารในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องโยงชื่อคนเข้ากับข้อมูล นักข่าวสามารถใช้เอกสารเป็นตัวข่าวได้เลยโดยไม่ต้องระบุชื่อคนเป็นที่มา ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเขียนข่าวในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องโยงข้อมูลเข้ากับชื่อคนแล้ว นักข่าวสามารถใช้ “มีรายงานว่า...” ได้ เพราะข้อมูลข่าวเชิงสืบสวนเน้นเอกสาร เอกสารเป็นข้อเท็จจริงในตัวที่ชัดเจน ดูเองได้ แม้แต่แหล่งข่าวที่ให้เอกสารอาจไม่รู้ข้อเท็จจริงในเอกสารทั้งหมด นักข่าวอ่านเอกสารเองอาจรู้มากกว่าก็ได้”

ในกรณีนี้ การเข้าถึงเอกสารไม่ยาก เพราะแหล่งข่าวที่เกี่ยวข้องเต็มใจให้ข้อมูล นักข่าวจะได้เอกสารมาก่อนข้างครบก่อนการรายงานข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเข้าถึงเอกสารไม่ยาก เพราะฝ่ายแหล่งข่าวที่ตั้งใจเปิดเผยข้อมูลจะให้เอกสารมาก่อนข้างครบ แทบไม่จำเป็นต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมเลย ในขณะที่ฝ่ายที่เสียหายก็ให้ข้อมูลเพื่อยืนยันความถูกต้องของตนเองเช่นกัน ซึ่งก็เป็นข้อมูลชุดเดียวกัน แต่ให้มาไม่ครบ และยังมี พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ข้อมูลที่ต้องการได้มาไม่มากนัก”

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล

ผลการสัมภาษณ์พบลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล ดังนี้

1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส

แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแสมีบทบาทในช่วงแรกของข่าวเท่านั้น คือ มีคนส่งพินัยกรรมมาให้ นักข่าว และนักข่าวพบว่าน่าสนใจ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ในกรณีนี้ แหล่งข่าวที่เบาแสบก็มี แต่ไม่ค่อยสำคัญ มีแค่ช่วงแรกๆ ไม่แน่ใจว่าจุดเริ่มต้นของข่าวเป็นอย่างไร แต่เข้าใจว่าเป็นเพราะมีคนพูดเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นมา และได้เห็นพินัยกรรม ซึ่งมีแหล่งข่าวให้มา เห็นถึงความผิดปกติ สนามกอล์ฟเป็นที่ธรณีสงฆ์ก็น่าสนใจแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับคนสำคัญๆ อีก จึงให้ความสนใจเรื่องนี้”

2. การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว

นักข่าวใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าวสำหรับการรายงานความคืบหน้า และความคิดเห็น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“การใช้แหล่งข่าวระดับสูง บางครั้ง ก็ระบุชื่อไม่ได้ แหล่งข่าวไม่ยอมให้เปิดเผยชื่อ เพราะกลัวถูกกล่าวหาว่านำความลับราชการมาเปิดเผย แต่ถ้าเป็นการรายงานความคืบหน้า หรือความคิดเห็น ก็สามารถเปิดเผยชื่อในการรายงานข่าวได้”

3. การใช้แหล่งข่าวทดแทน

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวทดแทนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับแหล่งข่าวที่ต้องการ ในกรณีนี้

1) แหล่งข่าวที่ต้องการมีนิสัยเป็นคนไม่พูด

แหล่งข่าวบางคนก็มีนิสัยเป็นคนไม่พูด ทำให้นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวทดแทน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “อุปสรรคสำหรับการเข้าถึงแหล่งข่าวไม่ได้ คือ นิสัยของคน คือ แหล่งข่าวไม่พูด แก้ไขโดยการใช้นักข่าวข้างเคียงที่รับรู้ข้อเท็จจริง”

2) ไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการได้

บางกรณี นักข่าวอาจไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการได้ ทำให้ต้องใช้แหล่งข่าวทดแทน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ถ้าไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการได้ ก็อาจใช้คนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียง มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เหมือนกัน”

4. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว ในกรณีที่ต้องการแหล่งข่าวเพื่อแสดงความคิดเห็น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ถ้าเป็นแหล่งข่าวที่สัมภาษณ์เพื่อความความคิดเห็น นักข่าวต้องเลือกคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้น เช่น ในกรณีข่าวนี้ นักข่าวอาจเลือกนักกฎหมายทั่วไป หรือ ตัวแทนองค์กรนิติบัญญัติที่มีความรู้ในเรื่องกฎหมาย...ถ้าเป็นคนธรรมดาทั่วไปที่ไม่รู้เรื่องมาพูด ก็จะทำให้คุณค่าของข่าวตกไป”

5. การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง

ในกรณีนี้ นักข่าวใช้แหล่งข่าวที่เป็นคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูงซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ก็มีใช้คนใกล้ชิดในการรายงานข่าวบ้าง เป็นการถามความรู้สึก เช่น ไปสัมภาษณ์ สส. นักการเมืองที่ใกล้ชิดกับคุณเสนาะ บางคนก็มีแก้ตัวแทน”

6. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก

นักข่าวจะเลือกใช้แหล่งข่าวตามความสะดวก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “มีการใช้คนทั่วๆ ไป เช่น คนที่ได้รับผลกระทบจากข่าว เช่น คนที่หมู่บ้าน จะเลือกใครก็ได้ตามความสะดวก เพราะเป็นความคิดเห็นทั่วไป”

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

จากผลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวในกรณีศึกษานี้ ได้แก่

1. ประเด็นข่าว

ลักษณะของการทำข่าวเชิงสืบสวนจะเน้นที่ข้อเท็จจริงของข่าว ทำให้ต้องใช้เอกสารเป็นหลัก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ในการทำข่าวประเภทนี้ ถ้ามีเอกสารจะดีที่สุด เพราะเอกสารจะน่าเชื่อถือมากกว่าบุคคล ... แต่ถ้าในข่าวสถานการณ์ประจำวัน จะใช้แหล่งข่าวบุคคลมากกว่า”

ประเด็นข่าวจะเป็นตัวกำหนดแหล่งข่าว นักข่าวจะพิจารณาแหล่งข่าวจากลักษณะของประเด็น คือ ถ้าเป็นข้อเท็จจริง แหล่งข่าวต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับข่าว ถ้าเป็นแหล่งข่าวเพื่อความคิดเห็น นักข่าวจะเลือกที่มีความรู้ได้รับความเชื่อถือจากสังคม และเป็นคนที่มีความน่าเชื่อถือ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ถ้าเป็นแหล่งข่าวที่สัมภาษณ์เพื่อข้อเท็จจริง ต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับข่าว ถ้าเป็นแหล่งข่าวที่สัมภาษณ์เพื่อความคิดเห็นต้องเลือก ต้องพิจารณาคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้น เช่น ในกรณีนี้ก็เช่นพวกนักกฎหมายทั่วไป หรือตัวแทนองค์กรนิติบัญญัติ (สว.) ที่มีความรู้ในเรื่องกฎหมาย นอกจากนี้ก็ต้องมีความน่าเชื่อถือ ได้รับความเชื่อถือจากสังคม มีตำแหน่งยืนยันก็ดีเพิ่มน้ำหนักขึ้นอีก”

2. ลักษณะของแหล่งข่าว

แหล่งข่าวต้องเป็นผู้รู้จริงในประเด็นที่จะให้ข้อเท็จจริงและความคิดเห็น และต้องมีความน่าเชื่อถือ

● แหล่งข่าวเป็นผู้รู้จริง

ในกรณีนี้ นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าวเพื่อให้ความคิดเห็น ซึ่งแหล่งข่าวจะต้องเป็นคนที่มีความรู้ในประเด็นข่าวนั้นๆ ที่นักข่าวต้องการ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ถ้าเป็นแหล่งข่าวที่สัมภาษณ์เพื่อข้อเท็จจริง ต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับข่าว ถ้าเป็นแหล่งข่าวที่สัมภาษณ์เพื่อความคิดเห็นต้องเลือก ต้องพิจารณาคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้น”

- แหล่งข่าวน่าเชื่อถือ

นักข่าวจะเลือกใช้แหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือเป็นหลักแรก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “คำนึงถึงผู้รับสารในแง่การใช้แหล่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือในมุมมองของผู้อ่าน”

นักข่าวจะพิจารณาแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือมากที่สุด ซึ่งในแต่ละสถานการณ์ ความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวอาจต่างกันออกไป ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเลือกแหล่งข่าว ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ อย่างแรกเลือกที่ความน่าเชื่อถือ ในบางสถานการณ์ อาจใช้แหล่งข่าวบางคนได้ เพราะมีความน่าเชื่อถือและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ แต่ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป อาจใช้แหล่งข่าวคนเดิมไม่ได้ เพราะไม่น่าเชื่อถือ ... คนที่ให้เนื้อหาได้เหมือนกัน ก็ต้องเลือกคนที่น่าเชื่อถือกว่า”

เพราะความน่าเชื่อถือ นักข่าวจึงเลือกใช้แหล่งข่าวที่มีตำแหน่งหน้าที่ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ความมีตำแหน่งหน้าที่ระดับสูงมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวในด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล”

“ถ้าเป็นแหล่งข่าวที่สัมภาษณ์เพื่อความคิดเห็นต้องเลือกคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้น...นอกจากนี้ก็ต้องมีความน่าเชื่อถือ ได้รับความเชื่อถือจากสังคม มีตำแหน่งยืนยันก็เพิ่มน้ำหนักขึ้นอีก “

3. ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

นักข่าวมีโอกาสจะใช้แหล่งข่าวที่เข้าถึงได้ง่ายมากกว่าแหล่งข่าวอื่น แต่ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวด้วย นอกจากนี้ ถ้านักข่าวไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ อาจทำให้นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวทดแทน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“...ก็มีบ้าง หาข่าวง่ายก็ได้มาก่อน แต่บางที ได้มาก่อนก็อาจไม่ใช่ก็ได้ ถ้าไม่มีน้ำหนัก ไม่มีความน่าเชื่อถือพอ... ถ้าไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวที่ต้องการได้ ก็อาจใช้คนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียง มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เหมือนกัน “

4. ประสิทธิภาพการทำงานของนักข่าว

ประสิทธิภาพในการทำงานมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว โดยประสิทธิภาพจะช่วยให้การพิจารณาข้อเท็จจริง และคุณค่าข้อมูลในเอกสาร และช่วยประเมินแหล่งข่าวบุคคล ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ประสบการณ์นี้มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว เพราะข่าวเชิงสืบสวนได้มาจากเอกสาร ต่างจากแหล่งข่าวประจำวันที่อ้างอิงคำพูด ซึ่งความละเอียดจะน้อยกว่า ประสบการณ์จะช่วยในการดูเอกสาร ช่วยในการพิจารณาเอกสาร ข้อเท็จจริงในเอกสาร พิจารณาคูณค่าของข้อมูลในเอกสาร คือ ดีค่าของชื่อคนที่เกี่ยวข้องกันว่าเราจะหาข้อเท็จจริงต่อไปได้อย่างไร จินตนาการเรื่องอย่างไรต่อไป ... ประสบการณ์ช่วยพิจารณาด้วยว่าแหล่งข่าวพูดเชื่อถือได้แค่ไหน”

5. ระบบองค์กร

ในกรณีนี้ ระบบองค์กรจะมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวโดยอ้อมเท่านั้น คือ ระบบองค์กรจะไม่สื่อสารเรื่องการใช้แหล่งข่าวโดยตรง แต่จะกลั่นกรอง ควบคุมการใช้แหล่งข่าวที่เหมาะสมโดยทางอ้อม ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “นักข่าวมีอิสระในการกำหนดแหล่งข่าวได้ด้วยตนเอง หัวหน้าจะไม่ห้าม แต่อาจกลั่นกรองการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวอีกที”

6. ระเบียบราชการ

ระเบียบราชการมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว อาจทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเอกสาร หรือ อาจทำให้แหล่งข่าวบุคคลไม่ยอมให้ข้อมูล ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ระเบียบราชการมีผล ในแง่เอกสาร บางคนก็ให้ข้อมูลเราได้ แต่บางคนก็ไม่ให้ นอกจากนี้ ทำให้ข้าราชการทั้งระดับล่าง ระดับบน ไม่ค่อยให้ข้อมูล เช่น ความเห็นของกรมการศาสนา แม้แต่ข้าราชการระดับสูงก็ไม่กล้าพูด”

สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปได้ว่า ข่าวทุกกรณีศึกษานำเสนอเอกสารเป็นหลัก แหล่งข่าวบุคคลที่ใช้มีทั้งแหล่งข่าวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว แหล่งข่าวให้ความคิดเห็น และแหล่งข่าวให้ข้อมูลที่ซึ่งส่วนมากจะเป็นแหล่งข่าวระดับสูงที่มีตำแหน่ง หรือได้รับความเชื่อถือจากสังคม

แหล่งข่าวที่นักข่าวใช้บ่อย จะเป็นแหล่งข่าวระดับสูงขององค์กรที่มีคุณลักษณะสามารถกระทำ หรือ ผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวเพื่อความถูกต้อง เช่น ในกรณีศึกษาที่ 1 นักข่าวจะใช้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กำกับดูแลการทางพิเศษแห่งประเทศไทย เป็นแหล่งข่าวมากที่สุด เนื่องจากแหล่งข่าวมีหน้าที่โดยตรงในการกระทำการให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวเพื่อความถูกต้องไปรงใส เช่นเดียวกับกรณีศึกษาที่ 2 นักข่าวจะใช้ประธานสภาพริ้ววิสาหกิจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นแหล่งข่าวมากที่สุด เพราะเป็นเหมือนตัวแทนของพนักงานทั้งองค์กร ซึ่งความคิดเห็นของแหล่งข่าวจะช่วยผลักดันให้รัฐมนตรีที่รับผิดชอบเร่งดำเนินการเพื่อความถูกต้อง ในกรณีศึกษาที่ 3 นักข่าวใช้เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นแหล่งข่าวในความถี่อันดับ 2 เพราะเป็นคนตีความข้อกฎหมาย ซึ่งอาจชี้ให้เห็นว่าการกระทำของบุคคลที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากข่าวถูกต้องหรือไม่ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากเหตุการณ์ข่าว นักข่าวก็ให้โอกาสพูดเช่นกัน โดยจะพบว่า นักข่าวใช้แหล่งข่าวที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากข่าวในกรณีที่ “เท่ากัน” หรือ “รองลงมา” จากแหล่งข่าวที่สามารถผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังเช่นในกรณีศึกษาที่ 1 นักข่าวใช้ผู้ว่าการการทางพิเศษแห่งประเทศไทยเป็นแหล่งข่าวบ่อยที่สุดในความถี่เท่ากันกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งกำกับดูแลการทางพิเศษแห่งประเทศไทย หรือในกรณีศึกษาที่ 2 นักข่าวใช้ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นแหล่งข่าวในกรณีที่รองลงมาจากประธานสภาพริ้ววิสาหกิจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งกำกับดูแลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือในกรณีศึกษาที่ 3 นักข่าวก็ให้โอกาส พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร และนายเสนาะ เทียนทองเป็นแหล่งข่าวบ่อยในความถี่อันดับ 3 และ 4 เป็นต้น

สรุปผลการสัมภาษณ์เจาะลึก

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคล

จากผลการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้ง 3 กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่า นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวเอกสารเป็นหลัก ถึงแม้ว่าแหล่งข่าวบุคคลที่ปรากฏในการรายงานข่าวจะมีจำนวนมากก็ตาม

ใน 3 กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลทั้งสิ้น 11 ลักษณะ ได้แก่

- (1) การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส
- (2) การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว
- (3) การใช้แหล่งข่าวทดแทน
- (4) การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว
- (5) การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก
- (6) การใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร
- (7) การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง
- (8) การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร
- (9) การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท
- (10) การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว
- (11) การใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว

แต่ละกรณีศึกษามีลักษณะการใช้แหล่งข่าวที่เหมือนและต่างกัน ทุกกรณีศึกษาจะพบการใช้แหล่งข่าวลักษณะที่ 1 ถึง 5 ในกรณีศึกษาที่ 1 พบการใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร และแหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร ซึ่งไม่พบในอีก 2 กรณีศึกษา แต่ไม่พบการใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว ในกรณีศึกษาที่ 2 จะพบการใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว ซึ่งไม่พบในอีก 2 กรณี แต่ไม่พบการใช้แหล่ง

ข่าวตัวแทนองค์กร แหล่งข่าวระดับล่าง และแหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง ในกรณีศึกษาที่ 3 ไม่พบการใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร แหล่งข่าวระดับล่าง แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว และการใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว

ตารางที่ 5 ตารางสรุปลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลในข่าวเชิงสืบสวนแต่ละกรณีศึกษา

ลักษณะการใช้แหล่งข่าว	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2	กรณีศึกษาที่ 3
1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส	/	/	/
2. การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว	/	/	/
3. การใช้แหล่งข่าวทดแทน	/	/	/
4. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว	/	/	/
5. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก	/	/	/
6. การใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร	/	-	-
7. การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง	/	-	/
8. การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร	/	-	-
9. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท	/	/	-
10. การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว	/	/	-
11. การใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว	-	/	-

ในกรณีศึกษาที่ 2 นักข่าวได้เอกสารมาก่อนข้างครบก่อนการรายงานข่าว ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเห็นว่า การใช้แหล่งข่าวบุคคลจึงเป็นลักษณะการให้ความคิดเห็น หรือเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องใช้แหล่งข่าวเพื่อให้ได้ข้อมูลเบาะแส ข้อมูลเชิงลึก หรือตรวจสอบข้อมูลต่างๆ อีก ดังนั้น ในกรณีนี้จึงไม่ใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร หรือแหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง แต่ก็ไม่ใช้ทุกกรณีที่นักข่าวจะได้เอกสารมาก่อนข้างครบก่อนการรายงานข่าวเช่นกรณีนี้

ในขณะเดียวกัน นักข่าวจะไม่ใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กรในกรณีที่เป็นการแถลงข่าว แต่แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรจะเป็นลักษณะการใช้แหล่งข่าวระดับสูงขององค์กรเป็นตัวแทนความคิดเห็นของคนทั้งองค์กรมากกว่า ซึ่งส่วนหนึ่งแหล่งข่าวประเภทนี้ก็เป็นส่วนผลักดันให้คนที่รับผิดชอบได้ดำเนินการต่อเรื่องข่าว

ในกรณีศึกษาที่ 3 นักข่าวก็ได้เอกสารมาก่อนข้างครบก่อนการรายงานข่าวเช่นกัน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จะใช้เอกสารเป็นตัวเดินเรื่อง และสัมภาษณ์แหล่งข่าวบุคคลในกรณีที่ต้องการความคืบหน้าต่อเหตุการณ์และความ

คิดเห็นเท่านั้น นักข่าวไม่จำเป็นต้องใช้แหล่งข่าวเพื่อให้ได้เบาะแสหรือข้อมูลเชิงลึก จึงไม่ต้องใช้แหล่งข่าวระดับล่าง นอกจากนี้ นักข่าวจะไม่ใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร แต่นักข่าวจะเลือกสัมภาษณ์แหล่งข่าวเป็นคนๆ มากกว่า

ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า เวลาไม่เป็นปัญหาสำหรับการรายงานข่าวนี้ เพราะข่าวเดินด้วยเอกสารเป็นหลัก ดังนั้น นักข่าวจึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้แหล่งข่าวที่สนิทกันเพื่อให้ได้ข่าวเชิงลึกหรือเพื่อให้ติดต่อได้ง่าย ได้ข่าวเร็ว

ในขณะเดียวกัน นักข่าวไม่มีการใช้แหล่งข่าวตามที่หัวหน้าแนะนำ หัวหน้าข่าวจะให้สิทธิกับนักข่าวเต็มที่ในการใช้แหล่งข่าว โดยหัวหน้าจะมีบทบาทแค่ช่วยกลั่นกรองการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวเท่านั้น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

จาก 3 กรณีศึกษา ผู้วิจัยพบว่า มี 7 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าว ได้แก่

- (1) ลักษณะประเด็นข่าว
- (2) ลักษณะของแหล่งข่าว
- (3) ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว
- (4) ประสบการณ์การทำงานของนักข่าว
- (5) ระบบองค์กร
- (6) ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว
- (7) เวลา
- (8) ระเบียบราชการ

กรณีศึกษาที่ 1 และ 2 มีปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวเหมือนกัน แต่กรณีศึกษาที่ 3 ไม่พบปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว และเวลา แต่กลับพบปัจจัยทางด้านระเบียบราชการ ซึ่งไม่พบในกรณีศึกษาที่ 1 และ 2

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2	กรณีศึกษาที่ 3
1. ลักษณะประเด็นข่าว	/	/	/
2. ลักษณะของแหล่งข่าว	/	/	/
3. ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว	/	/	/
4. ประสบการณ์การทำงานของนักข่าว	/	/	/
5. ระบบองค์กร	/	/	/
6. ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว	/	/	-
7. เวลา	/	/	-
8. ระเบียบราชการ	-	-	/

ในกรณีศึกษาที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวไม่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว ทั้งนี้ เนื่องจากนักข่าวไม่จำเป็นต้องอาศัยความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก การใช้แหล่งข่าวจะเป็นในกรณีที่ต้องการความคืบหน้า ซึ่งจะต้องถามคนที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ และก็ใช้แหล่งข่าวเพื่อความคิดเห็น ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่าการเลือกคนมาแสดงความคิดเห็นก็ต้องเลือกคนที่มีความรู้ และน่าจะมีตำแหน่ง ดังนั้น แหล่งข่าวที่ใช้จึงไม่จำเป็นต้องรู้จักสนิทสนมกันก็ได้ นักข่าวจึงไม่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างตนกับแหล่งข่าวเพื่อให้ได้ข่าว

ในกรณีศึกษาที่ 3 เวลาไม่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “เวลาไม่เป็นปัญหา เพราะข่าวเดินด้วยเอกสารเป็นหลัก ข่าวนี้ได้เอกสารทั้งหมดมาก่อนแล้วก็ค่อยๆ วางแผนนำเสนอ จึงไม่ค่อยมีปัญหาอะไร แต่ถ้าในข่าวเชิงสืบสวนทั่วไป เวลาที่สำคัญ”

นอกจากนี้ ในกรณีศึกษาที่ 3 ระเบียบราชการมีผลต่อการใช้แหล่งข่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ระเบียบราชการมีผล ในแง่เอกสาร บางคนก็ให้ข้อมูลเราได้ แต่บางคนก็ไม่ให้ นอกจากนี้ ทำให้ข้าราชการทั้งระดับล่างและระดับบนไม่ค่อยให้ข้อมูล เช่น ความเห็นของกรมการศาสนา แม้แต่ข้าราชการระดับสูงก็ไม่กล้าพูด”

เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์เนื้อหาและผลการสัมภาษณ์เจาะลึก

โดยรวมแล้ว ผลการวิเคราะห์เนื้อหาและผลการสัมภาษณ์เจาะลึกมีความสอดคล้องกัน โดยนักข่าวจะเลือกใช้แหล่งข่าวระดับสูงในการให้ข้อเท็จจริงและการแสดงความคิดเห็น แต่สิ่งที่พบว่าไม่สอดคล้อง คือ การเสนอความคิดเห็นในข่าว โดยพบว่า เนื้อหาข่าวส่วนมาก ความคิดเห็นของแหล่งข่าวจะเป็นไปในทางเดียวกับสมมติฐานของนักข่าว ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ก็ให้คำตอบที่ตรงกันว่า ไม่มีการเลือกใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนสมมติฐานนักข่าว โดยเหตุที่ความคิดเห็นในเนื้อหาข่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกับสื่อ เนื่องจากแหล่งข่าวส่วนมากมีความคิดเห็นไปในทางนั้น แต่ถ้านักข่าวไปสัมภาษณ์แหล่งข่าว แล้วความคิดเห็นที่ได้ต่างออกไป สื่อก็จะนำเสนอ นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะสื่อสามารถกำหนดทิศทางการนำเสนอให้เป็นไปในทางเดียวกันในแต่ละวันได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

ผู้ให้สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1 กล่าวว่า “...ก็เหมือนตำรวจสืบสวนสอบสวน ตั้งประเด็น สมมติฐานขึ้นมาสัก 10 ข้อ ถ้าเจอหลักฐานแล้วไม่ใช่ ก็ค่อยๆ ตัดประเด็นสงสัยออกไปทีละประเด็น จนได้ความจริง ... การเลือกคนจาก web มาลงพิมพ์ ไม่ใช่เลือกแต่คนที่สนับสนุน แต่ว่าข้อมูลความคิดเห็นที่ปรากฏใน web ขณะนั้น มีแต่คนดำ ไม่มีคนเห็นด้วยกับการขึ้นราคาค่าทางด่วน”

ผู้ให้สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2 กล่าวว่า “ส่วนใหญ่ คนที่ไปสัมภาษณ์ ก็มีความคิดเห็นเป็นไปในทางเดียวกับสื่อ คือ เห็นว่าการกระทำของคุณภราเดชแบบนี้ไม่เหมาะสม แต่ก็ไม่ได้ตัดสินว่าถูกหรือผิด เป็นแค่เพียงการให้ความเห็นส่วนตัวเท่านั้น ... นักข่าวจะไม่มีกำหนดกรอบไว้ก่อน ถ้าไปสัมภาษณ์แล้วก็ต้องลงหมดไม่ว่าความคิดเห็นหรือข้อมูลที่ได้จะเป็นอย่างไร เพราะถ้าสัมภาษณ์แล้วไม่ลง นักข่าวอาจถูกแหล่งข่าวต่อว่าได้ เช่น ถ้าไปสัมภาษณ์ความคิดเห็น แหล่งข่าว 4 คนไม่เห็นด้วยกับการกระทำของคุณภราเดช แต่มี 1 คนเห็นด้วย ถ้าเราไม่ลงความเห็นของ 1 คนนั้น วันรุ่งขึ้น ถ้าเราไปเจอแหล่งข่าวคนนั้น เราอาจถูกต่อว่าได้ เพราะถามแล้วไม่ลงหมายความว่า จะด่าภราเดชอย่างเดียวเลยสิ ก็จะทำให้สูญเสียแหล่งข่าวคนนั้นไปเลย วันหลังก็ไม่ต้องมาสัมภาษณ์ ถ้าสัมภาษณ์แล้วไม่ลง มันจะสะท้อนกลับไปตัวนักข่าวเอง”

ผู้ให้สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3 กล่าวว่า “...ถ้าเป็นความคิดเห็น ไปสัมภาษณ์มาก็อาจมีที่ขัดแย้ง แต่ก็ต้องนำเสนอหมด ขึ้นอยู่กับการนำเสนอ จะแยกนำเสนอเป็นวันๆ ในแต่ละวันจะเลือกเสนอในทิศทางเดียวกัน”

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ลักษณะการใช้แหล่งข่าว

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนกับการรายงานข่าวประจำวัน ก็มีทั้งลักษณะที่เหมือนกันและต่างกัน

การรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลมากกว่าเอกสาร ส่วนการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวเอกสารเป็นหลัก ถึงแม้ว่าจำนวนแหล่งข่าวบุคคลที่ใช้จะมากก็ตาม แต่นักข่าวจะให้ความสำคัญกับเอกสารมากกว่า

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวที่เหมือนกันระหว่างการรายงานข่าวเชิงสืบสวนกับการรายงานข่าวประจำวัน มีดังนี้

- (1) การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส
- (2) การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว / การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่
- (3) การใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร
- (4) การใช้แหล่งข่าวทดแทน
- (5) การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว
- (6) การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก
- (7) การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง
- (8) การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร
- (9) การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท
- (10) การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว

ส่วนลักษณะที่ต่างกัน ได้แก่

- (1) การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดนักข่าว (พบแต่ในการรายงานข่าวประจำวัน)
- (2) การใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่นในการรายงานข่าวประจำวัน (พบแต่ในการรายงานข่าวประจำวัน)
- (3) การใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว (พบแต่ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน)

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนที่ต่างกันดังกล่าว อาจเนื่องมาจากลักษณะของประเภทข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนที่ต่างกัน ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวไม่สามารถใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดของตนได้เนื่องจากข่าวต้องการความถูกต้องและเป็นภววิสัย นักข่าวไม่สามารถใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่นได้เพราะข่าวเชิงสืบสวนเป็นข่าวเดี่ยวข่าวเจาะที่นักข่าวไม่สามารถทำร่วมกันกับคนอื่นได้ ส่วนการใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าวพบแต่ในข่าวสืบสวนเนื่องจากลักษณะของข่าวเชิงสืบสวนที่ต้องการบทสรุปจากการเสนอข่าวทำให้นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวประเภทนี้

ตารางที่ 7 ตารางเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวน

ลักษณะการใช้แหล่งข่าว	ข่าวประจำวัน	ข่าวเชิงสืบสวน
1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส	/	/
2. การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว / การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่	/	/
3. การใช้แหล่งข่าวตัวแทนองค์กร	/	/
4. การใช้แหล่งข่าวทดแทน	/	/
5. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว	/	/
6. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก	/	/
7. การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง	/	/
8. การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร	/	/
9. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท	/	/
10. การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว	/	/
11. การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นข่าว	/	-
12. การใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น	/	-
13. การใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว	-	/

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลทั้งในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวน ได้แก่

- (1) ลักษณะประเด็นข่าว
- (2) ลักษณะของแหล่งข่าว
- (3) ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว
- (4) ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว
- (5) ประสบการณ์การทำงานของนักข่าว
- (6) เวลา
- (7) ระบบองค์กร
- (8) ระเบียบราชการ

ส่วนปัจจัยที่ไม่พบในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนมีปัจจัยเดียว ได้แก่ ลักษณะนิสัยของนักข่าว

ปัจจัยด้านลักษณะนิสัยของนักข่าวไม่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน อาจเนื่องจากการรายงานข่าวเชิงสืบสวน แรงจูงใจที่จะทำให้ข่าวมีมากกว่า นักข่าวอาจมีจุดสงสัยที่ต้องการคำตอบ ทำให้เกิดการค้นคว้า เสาะหาคำตอบให้กับเรื่องที่สงสัย ดังเช่นในกรณีศึกษาที่ 1 นอกจากนี้ ข่าวเชิงสืบสวนเป็นส่วนที่

หนังสือพิมพ์แข่งขันกัน นักข่าวจึงมีแรงจูงใจที่จะทำข่าวให้ดีที่สุด ประกอบกับลักษณะข่าวสืบสวนเป็นข่าวที่ค่อนข้างหมิ่นเหม่ เกี่ยวข้องกับความถูกต้องหรือผิดของคนบางคนหรือบางกลุ่ม ทำให้ต้องการความรอบคอบ ละเอียดย่อ น นักข่าวต้องเสนอข่าวโดยยึดถือหลักความเป็นภววิสัย นิสัยของนักข่าวบางอย่างที่เอื้อต่อการใช้แหล่งข่าวในลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น นิสัยชี้แจงอ่านหนังสือ จึงไม่ปรากฏในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

ตารางที่ 8 ตารางเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวน

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล	ข่าวประจำวัน	ข่าวเชิงสืบสวน
1. ลักษณะประเด็นข่าว	/	/
2. ลักษณะของแหล่งข่าว	/	/
3. ความสามารถเข้าถึงได้ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว	/	/
4. ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว	/	/
5. ประสบการณ์การทำงานของนักข่าว	/	/
6. เวลา	/	/
7. ระบบองค์กร	/	/
8. ระเบียบราชการ	/	/
9. ลักษณะนิสัยของนักข่าว	/	-

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การใช้แหล่งข่าวบุคคลของนักข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามนำวิจัย ดังต่อไปนี้

1. นักข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไร ซึ่งมีคำถามย่อย คือ
 - (1) ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไรบ้าง โดยแบ่งเป็น
 - (1.1) นักข่าวแต่ละประเภทข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไร
 - (1.2) นักข่าวแต่ละประเภทข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร
 - (2) ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวมีลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลอย่างไรบ้าง
 - (3) ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร

2. ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล ซึ่งมีคำถามย่อย คือ
 - (1) ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวัน โดยแบ่งเป็น
 - (1.1) ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในแต่ละประเภทข่าว
 - (1.2) ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในแต่ละประเภทข่าวเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร
 - (2) ปัจจัยใดมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน
 - (3) ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวนเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การใช้แหล่งข่าวบุคคลและแหล่งข่าวเอกสาร

ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก คิดเป็นประมาณร้อยละ 70 ของงานข่าวทั้งหมด เนื่องจาก

1. ลักษณะของข่าวประจำวันเป็นข่าวสถานการณ์ การรายงานความคืบหน้า ความเคลื่อนไหวต่างๆ จึงต้องอ้างอิงแหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก
2. นักข่าวขาดแรงจูงใจในการใช้เอกสาร คือ นักข่าวที่เกียจคร้านหนังสือ
3. แหล่งข่าวบุคคลมีข้อดี ซึ่งประกอบด้วย
 - คำพูดเป็นข่าวได้
 - ได้ข่าวง่าย และตรวจสอบข้อมูลง่าย
 - ใช้เวลาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลน้อย
 - สามารถที่ประเด็นเพิ่มเติมให้นักข่าวได้

- ให้ข้อมูลเชิงลึกได้
4. การใช้เอกสารมีข้อจำกัด คือ
- เอกสารเข้าถึงยาก บางอย่างก็นำมาใช้ไม่ได้ เพราะมีกฎหมายห้ามเผยแพร่
 - นักข่าวไม่มีเวลาหาเอกสารมาใช้ และไม่มีเวลาตรวจสอบเอกสาร
 - เอกสารบางอย่างก็ยากแก่การทำความเข้าใจ

นักข่าวจะใช้เอกสารในกรณี

1. เมื่อต้องการหลักฐานยืนยันความถูกต้องของข้อมูล
2. เมื่อเอกสารเป็นตัวข่าว หรือเมื่อนักข่าวต้องการใช้เอกสารประกอบการรายงานข่าวให้ข่าวสมบูรณ์ขึ้น

ส่วนในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวจะใช้เอกสารเป็นหลัก เนื่องจาก

1. เอกสารเป็นตัวข่าว
2. เอกสารเป็นหลักฐานยืนยัน ให้เห็นว่าข่าวเชื่อถือได้ เพราะมีหลักฐาน ไม่ใช่ข่าวโคมลอย

จากผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนกล่าวตรงกันว่า การเข้าถึงเอกสารไม่ยาก เนื่องจากแหล่งข่าวให้ข้อมูล และเอกสารที่ใช้เป็นเอกสารเปิดที่ค้นหาได้ แต่สิ่งสำคัญคือ นักข่าวจะต้องรู้ว่าเอกสารใดที่เกี่ยวข้อง และเอกสารนั้นสามารถหาได้จากที่ใด

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลในกรณี

1. สัมภาษณ์เพื่อการรายงานข่าว ไม่ว่าจะป็นข้อเท็จจริง ความคืบหน้า และความคิดเห็น
2. ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องและเกี่ยวข้องของเอกสาร
3. ซึ่ประเด็นและแหล่งข้อมูล

ข้อสังเกตที่พบจากข้อมูลข้างต้น คือ นอกจากปัจจัยบางประการที่ทำให้นักข่าวจำเป็นต้องใช้แหล่งข่าวบุคคลจริงๆ เช่น ลักษณะข่าวที่เป็นข่าวสถานการณ์ และระเบียบราชการที่ห้ามการใช้เอกสารบางประเภท ตัวนักข่าวเองก็เป็นปัจจัยสำคัญ คือ ทศนคติและแรงจูงใจของนักข่าวทำให้นักข่าวพึ่งพาแหล่งข่าวบุคคลเป็นหลัก

จากเหตุผลต่างๆ ของนักข่าว ไม่ว่าจะป็นนักข่าวที่เกียจอ่านหนังสือ นักข่าวไม่มีเวลาหาเอกสารมาใช้ ไม่มีเวลาตรวจสอบเอกสาร เอกสารเข้าถึงได้ยาก บางอย่างก็ยากแก่การทำความเข้าใจ ฯลฯ ล้วนแต่ชี้ให้เห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่ต้องใช้เอกสาร ภาพของความยุ่งยากในการทำงานก็จะปรากฏขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน เหตุผลที่นักข่าวใช้แหล่งข่าวบุคคลก็ทำให้เห็นภาพความสะดวกรวดสบายในการทำงาน ไม่ว่าจะป็นเหตุผลที่ว่า คำพูดเป็นข่าวได้ ได้ข้อมูลง่าย ไม่ต้องตรวจสอบข้อมูลมากนัก และอาจได้ข้อมูลเชิงลึก ฯลฯ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ตัวนักข่าวเองมีความพึงพอใจที่จะใช้แหล่งข่าวบุคคลมากกว่าเอกสาร

จากข้อสังเกตดังกล่าว ทำให้สรุปได้ว่า โดยปกติแล้ว นักข่าวจะพึ่งพาแหล่งข่าวบุคคลเป็นหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลข่าว และนักข่าวจะใช้เอกสารแคโรนกรณีที่เป็นต้องใช้นั้น คือ กรณีที่ต้องการเอกสารยืนยันความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของข่าว หรือเมื่อตัวเอกสารเป็นข้อมูลข่าว

ดังนั้น แหล่งข่าวบุคคลจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดเนื้อหาข่าวสารในหนังสือพิมพ์

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าว

ผลการวิจัยพบลักษณะการใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวทั้งสิ้น 13 ลักษณะ และปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งข่าวบุคคล 9 ปัจจัย ดังนี้

1. การใช้แหล่งข่าวที่เข้าหาเพื่อให้เบาะแส

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวนี้นพบในการรายงานข่าวประจำวันทั้ง 4 ประเภท และการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

ตามปกติแล้ว นักข่าวต้องเข้าหาแหล่งข่าว แต่บางครั้ง แหล่งข่าวก็เข้าหานักข่าว ไม่ว่าจะเบาะแสเพื่อหลอกให้นักข่าว หรือเพื่อให้ข้อมูลเบาะแสที่เป็นประโยชน์จริงๆ ซึ่งนักข่าวส่วนมากจะไม่ไว้ใจแหล่งข่าวที่เข้าหา เพราะมักจะมือคดคิดว่า แหล่งข่าวที่เข้าหามักจะมาด้วยผลประโยชน์บางอย่าง ดังนั้น สิ่งที่นักข่าวจะทำคือ ระวัง และประเมินข้อมูล ซึ่งการประเมินนั้น ส่วนมาก นักข่าวจะให้ความสำคัญกับการประเมินที่ตัวข้อมูล แต่ถ้าแหล่งข่าวสามารถเปิดเผยตัวตนได้ นักข่าวก็จะมั่นใจมากขึ้น และจะยิ่งมั่นใจขึ้นอีก ถ้าแหล่งข่าวเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ระดับสูง เพราะเชื่อว่าข้อมูลจากแหล่งข่าวจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่า

2. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ / แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ในการรายงานข่าวประจำวันมีลักษณะคล้ายกับการใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าวในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน เพราะเป็นการใช้แหล่งข่าวระดับสูงเหมือนกัน และเป็นแหล่งข่าวประจำสายงานข่าวหรือประจำเรื่องข่าว

(1) การใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่

ในการรายงานข่าวประจำวัน นักข่าวแต่ละคนจะมีสายงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ นักข่าวต้องรู้จักกับบุคคลสำคัญขององค์กรต่างๆ ประจำสายข่าว ซึ่งเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ระดับสูง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี ฯลฯ แหล่งข่าวเหล่านี้จะเป็นแหล่งข่าวหลักคนสำคัญที่นักข่าวต้องติดต่อเป็นประจำ

นักข่าวใช้แหล่งข่าวประจำโดยหน้าที่ เนื่องจาก

- แหล่งข่าวมีสิทธิให้สัมภาษณ์ตามระเบียบราชการ
- แหล่งข่าวเป็นผู้รับผิดชอบงานนโยบาย ทำให้กิจกรรมมีคุณค่าข่าว และแหล่งข่าวมีอำนาจชี้ขาดในเรื่องต่างๆ ได้
- แหล่งข่าวทำให้ข่าวมีน้ำหนักและน่าเชื่อถือ
- คำพูดของแหล่งข่าวเป็นข่าวได้

จากข้อมูลดังกล่าว พบสิ่งที่น่าสนใจ คือ การใช้แหล่งข่าวระดับสูงจะทำให้นักข่าวได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องในกรณีที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของแหล่งข่าวเนื่องจากแหล่งข่าวเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจสูงสุด แต่นอกจากการใช้แหล่งข่าวระดับสูงเพราะมีความเกี่ยวข้องกับข่าวแล้ว นักข่าวอาจใช้แหล่งข่าวระดับสูงเพียงเพราะ “คำพูดของแหล่งข่าวเป็นข่าวได้” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอคติในการเลือกใช้แหล่งข่าว คือ บางครั้ง การเลือกใช้แหล่งข่าวอาจไม่ใช่เพราะแหล่งข่าวเป็นผู้รู้จริงในประเด็นข่าว แต่เป็นเพราะตำแหน่งหรือชื่อเสียงของแหล่งข่าวทำให้แหล่งข่าวมีความเหมาะสมที่จะพูด ซึ่งถ้าแหล่งข่าวไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะพูด ผู้รับสารก็จะรับรู้และเข้าใจเหตุการณ์แบบผิดๆ นอกจากนี้ การเสนอความคิดของแหล่งข่าวระดับสูงบ่อยๆ อาจทำให้แหล่งข่าวระดับสูงมีบทบาทในการกำหนดความคิดของสังคม

(2) การใช้แหล่งข่าวระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว

แหล่งข่าวระดับสูงเป็นแหล่งข่าวหลักที่สำคัญสำหรับการรายงานข่าวเชิงสืบสวน ซึ่งนักข่าวสามารถสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือประเด็นข่าว เช่น สัมภาษณ์ความคืบหน้าของเหตุการณ์ หรือนักข่าวอาจสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อประเด็นข่าว

นอกจากนี้ แหล่งข่าวระดับสูงอาจให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นเบาะแสข่าวที่ดี เพราะเป็นคนที่อยู่ในตำแหน่งใกล้ชิดข้อเท็จจริงที่สุด เช่น สามารถเข้าถึงเอกสารได้ ซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากแหล่งข่าวระดับสูงจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่าแหล่งข่าวอื่นๆ

3. การใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กร

แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรเป็นแหล่งข่าวที่พบได้ทั้งในการรายงานข่าวประจำวันและข่าวเชิงสืบสวน ซึ่งการใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรมี 2 ลักษณะ คือ

(1) การใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรในการให้ข้อเท็จจริง

คือ แหล่งข่าวที่องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ จัดหาไว้สำหรับให้ข้อมูลแก่นักข่าวอย่างเป็นทางการ แหล่งข่าวเหล่านี้จะมีหน้าที่ให้ข้อมูลโดยตรง และจะมีข้อมูลพร้อมสำหรับนักข่าว บางครั้งอาจมีการแจกเอกสารประกอบเพื่อความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งนักข่าวก็จะระบุชื่อตัวแทนองค์กรในการรายงานข่าว เพราะจะทำให้ข่าวมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งการใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรทำให้นักข่าวได้ข่าวมาง่าย ข่าวที่ได้จะเป็นประเด็นชัดเจน มีน้ำหนัก และถูกต้อง

(2) การใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรในการแสดงความคิดเห็น

คือ การใช้แหล่งข่าวระดับสูงขององค์กรในฐานะตัวแทนความคิดเห็นของคนทั้งองค์กร ซึ่งนักข่าวจะใช้แหล่งข่าวในลักษณะนี้เพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว

4. การใช้แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท

แหล่งข่าวประจำโดยความสนิท หรือสายข่าว เป็นแหล่งข่าวที่นักข่าวสร้างขึ้นมาจากการติดต่อกันเป็นประจำและผ่านการประเมินความไว้วางใจแล้ว หรืออาจเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ติดอกเหนียวระดับหน้าทึ่การทำงาน เช่น อาจเป็นเพราะนักข่าวกับแหล่งข่าวมีความชอบบางอย่างเหมือนกัน

นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่สนิทกันก่อนคนอื่น ๆ เพราะแหล่งข่าวที่สนิทกันช่วยให้นักข่าวทำงานได้สะดวกขึ้น เนื่องจาก

- (1) เมื่อมีข่าว แหล่งข่าวอาจแจ้งข่าวให้ทราบ
- (2) แหล่งข่าวอาจช่วยจุดประเด็นข่าว หรือ ชี้แหล่งข้อมูล
- (3) แหล่งข่าวสามารถตรวจสอบข่าวให้นักข่าวได้
- (4) ข้อมูลจากแหล่งข่าวที่สนิทกันน่าเชื่อถือ ทำให้ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบมาก
- (5) แหล่งข่าวอาจให้ข้อมูลเชิงลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวจะทำได้หากไม่มีสายข่าวให้ข้อมูลเชิงลึก
- (6) นักข่าวสามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ง่าย ติดต่อดีสะดวก ได้ข้อมูลง่าย

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าว ผลการสัมภาษณ์พบว่า นักข่าวควรจะสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในระดับที่พอดี ซึ่งเป็นระดับที่ต่างกันไปในแต่ละคน บางคนเห็นว่า ระดับที่พอดีคือระดับหน้าที่เท่านั้น ในขณะที่ สำหรับบางคน ความพอดีคือการมีความสัมพันธ์ที่สนิทกับแหล่งข่าวได้แต่ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับงาน ในทางอุดมคติแล้ว หัวหน้าข่าวทุกคนเห็นว่า ความสัมพันธ์กับหน้าที่การทำงานต้องไม่เกี่ยวข้องกัน แต่ในความเป็นจริง หัวหน้าข่าวส่วนมากก็ยอมรับว่า ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมีผลต่อการรายงานข่าว

ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงปัญหาจริยธรรมของนักข่าว นักข่าวรู้ว่าระยะห่างที่พอดีระหว่างตนกับแหล่งข่าวอยู่ในระดับใด แต่นักข่าวก็ปรารถนาที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกับแหล่งข่าว และปล่อยให้แหล่งข่าวเข้ามามีอิทธิพลเหนือการทำหน้าที่ของตนไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม ด้วยความหวังที่จะได้ผลประโยชน์คือความสะดวกสบายในการทำงานและการได้ข่าวเชิงลึกเป็นการตอบแทน

การเข้าถึงแหล่งข่าวได้ง่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำงานสะดวกขึ้น นักข่าวจึงต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งข่าวไว้เพื่อเป็นช่องทางให้สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ง่าย ในขณะเดียวกัน ผลที่ตามมาจากการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวที่สนิทมากเกินไปก็คือ นักข่าวอาจต้องทำอะไรให้กับแหล่งข่าวบ้างเพื่อเป็น

การตอบแทน เช่น การลงข่าวประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งข่าว หรือ บางครั้ง นักข่าวอาจปิดข่าวหรือลงข่าวที่มีผลเชิงลบกับแหล่งข่าวในระดับที่เบาบาง ไม่ว่าจะด้วยใจที่อคติ เอนเอียงเพราะความเชื่อในแหล่งข่าวเอง หรือเพราะความเกรงใจแหล่งข่าวและเพื่อรักษาความสัมพันธ์และความร่วมมือที่แหล่งข่าวจะมีให้ภายหน้าก็ตาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้นักข่าวเกิดอคติ เกิดความเอนเอียง สูญเสียความเป็นกลาง และยังเปิดโอกาสให้คนกลุ่มหนึ่งมีอำนาจเหนือการทำหน้าที่ของนักข่าวและมีอิทธิพลต่อการกำหนดเนื้อหาข่าวสารและชี้นำความเป็นไปในสังคม ทั้งที่หนังสือพิมพ์ต้องรับใช้สังคม แต่กลับกลายเป็นการรับใช้คนกลุ่มหนึ่ง หรืออาจเป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มหนึ่งที่นักข่าวสนิทด้วยเท่านั้น

5. การใช้แหล่งข่าวทดแทน

นักข่าวอาจต้องใช้แหล่งข่าวที่มีคุณสมบัติ หรือมีความรู้ ความรับผิดชอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเทียบเท่าหรือใกล้เคียงแหล่งข่าวที่ต้องการ ในกรณีนี้

(1) ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวที่ต้องการได้

ในการรายงานข่าวประจำวัน กำหนดเวลาปิดข่าวเป็นข้อจำกัดในการทำงาน นักข่าวอาจไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวได้ ทำให้ต้องใช้แหล่งข่าวทดแทน

ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน ถึงแม้ว่าเวลาจะไม่ใช่ปัญหามากนัก เพราะข่าวอาศัยเอกสารเป็นหลัก แต่นักข่าวก็อาจพบปัญหาไม่สามารถติดต่อแหล่งข่าวได้เช่นกัน เช่น อาจมีข่าวเข้ามาช่วงใกล้ปิดข่าว อาจทำให้นักข่าวต้องใช้แหล่งข่าวทดแทนเช่นกัน

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว

ถ้านักข่าวกับแหล่งข่าวมีความสัมพันธ์ไม่ดีต่อกัน อาจทำให้นักข่าวไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ นักข่าวจึงอาจต้องใช้แหล่งข่าวทดแทนที่มีคุณสมบัติเหมือนๆ กัน รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ เหมือนกันแทนแหล่งข่าวนั้น

6. การใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว ในกรณี

(1) ให้ความรู้

ข่าวบางข่าว นักข่าวอาจไม่มีความรู้มากพอ นักข่าวอาจต้องใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ เพื่อให้ความรู้ หรืออธิบายเหตุการณ์แก่นักข่าว และอาจใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวเพื่ออธิบายให้ผู้รับสารเข้าใจด้วย

(2) แสดงความคิดเห็น

ในการแสดงความคิดเห็น บางประเด็น นักข่าวอาจต้องใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ ความถนัดเฉพาะด้าน และถ้าแหล่งข่าวได้รับความเชื่อถือจากสังคม และมีตำแหน่งก็จะยิ่งเพิ่มน้ำหนักข่าวได้

สำหรับการใช้แหล่งข่าวที่มีความรู้ในประเด็นข่าว นักข่าวอาจใช้แหล่งข่าวที่เคยใช้เป็นประจำ หรืออาจใช้คนที่ติดต่อได้สะดวก โดยที่นักข่าวจะพิจารณาแหล่งข่าวจากสถานภาพความเป็นผู้รู้ในประเด็นข่าวนั้นๆ

จากข้อมูลดังกล่าว สังเกตได้ว่า นักข่าวไม่ให้ความสำคัญต่อการเลือกใช้ผู้เชี่ยวชาญมากนัก ทั้งที่มีผลต่อการกำหนดความหมายของข่าว ส่วนหนึ่ง การเลือกใช้เป็นไปตามความสะดวก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เอาใจใส่ต่อการเลือกใช้ผู้เชี่ยวชาญให้ได้ผู้ที่รู้จริง เพราะ บางครั้ง นักข่าวก็ใช้แหล่งข่าวเพียงเพราะพบแหล่งข่าว และแหล่งข่าวยอมให้สัมภาษณ์เท่านั้น ซึ่งผลที่ตามมาคือ แหล่งข่าวที่ได้จึงอาจเป็นเพียงผู้ที่มีสถานภาพเป็นผู้รู้เท่านั้น อีกส่วนหนึ่ง การเลือกใช้เป็นไปตามแบบแผน คือ ใช้คนที่เคยใช้เป็นประจำ ซึ่งอาจมีผลทำให้ขาดความคิดที่หลากหลายในข่าว เพราะการใช้แหล่งข่าวกลุ่มเดิมๆ ก็จะทำให้ความรู้เดิมๆ มุมมองเดิมๆ ไม่แปลกใหม่ ในขณะเดียวกัน กลุ่มคนเดิมๆ ที่นักข่าวใช้เป็นประจำอาจไม่มีความรู้ครอบคลุมในทุกเรื่อง หรืออาจไม่มีความรู้จริงในเรื่องที่จะพูด ซึ่งอาจทำให้ผู้รับสารได้รับความรู้ ความเข้าใจแบบผิดๆ

7. การใช้แหล่งข่าวใครก็ได้ตามความสะดวก

เนื่องจากนักข่าวมีข้อจำกัดในการทำงานเรื่องเวลา ทำให้นักข่าวต้องพึ่งพาแหล่งข่าวที่เข้าถึงได้ง่าย ในประเด็นข่าวทั่วไปที่ไม่สำคัญ เช่น การแสดงความคิดเห็นทั่วไป นักข่าวอาจเลือกใครก็ได้ตามความสะดวก

8. การใช้แหล่งข่าวตามคำแนะนำของหัวหน้าข่าว

หัวหน้าข่าวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบองค์กรสามารถควบคุมการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวได้ โดย

(1) แนะนำหรือสั่งสัมภาษณ์แหล่งข่าวที่เห็นว่าเหมาะสม

นักข่าวใหม่ยังขาดประสบการณ์ และอาจรู้จักแหล่งข่าวไม่มากพอ หัวหน้าข่าวก็อาจแนะนำแหล่งข่าวที่เห็นว่าเหมาะสมจะตอบประเด็นข่าวให้กับนักข่าวได้ เพราะหัวหน้าข่าวมีประสบการณ์การทำงานมานาน จะรู้จักแหล่งข่าวดี รู้ว่าใครเป็นอย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับใคร มีความรู้ด้านใด และสามารถให้ข้อมูลใดได้ ซึ่งก็อาจมีผลต่อการได้ข่าวที่ดีและถูกต้อง

(2) แนะนำหรือสั่งห้ามการใช้แหล่งข่าวที่เห็นว่าไม่เหมาะสม

ถ้าหัวหน้าข่าวเห็นว่านักข่าวใช้แหล่งข่าวไม่เหมาะสม หัวหน้าข่าวก็จะสื่อสารกับนักข่าวโดยตรง โดยการแนะนำ หรือ สั่งห้ามการใช้แหล่งข่าวที่ไม่เหมาะสมนั้น

(3) กลั่นกรองการใช้แหล่งข่าว

ในกรณีนี้ หัวหน้าจะให้อิสระแก่นักข่าวในการเลือกแหล่งข่าวเดิมที่ แต่ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสมก็จะตัดทิ้ง หรือลดน้ำหนักข่าวลงเอง ซึ่งเป็นการสื่อสารกับนักข่าวโดยทางอ้อม

จากข้อมูลดังกล่าว สังเกตได้ว่า ระบบองค์กรสามารถควบคุมการทำงานของนักข่าวได้ไม่ว่าจะผ่านการสื่อสารโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม ถ้าระบบองค์กรเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ข่าวที่ได้ก็จะมีคุณภาพ ในขณะเดียวกัน ถ้าระบบองค์กรถูกแทรกแซงด้วยอำนาจมืดต่างๆ ก็จะเป็นระบบที่เอนเอียง ไร้ประสิทธิภาพ ดังที่ปรากฏในข่าวว่า ผู้บริหารของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งถูกปลดออกเนื่องจากการเสนอข่าวที่มีผลกระทบต่อผู้ซื้อโฆษณาหน้าหนังสือพิมพ์ ดังนั้น จึงไม่ใช่แค่ตัวนักข่าวที่จะต้องรักษาจรรยาบรรณในวิชาชีพของตนไว้ แต่ต้องรวมถึงผู้ผลิตข่าวทั้งองค์กรด้วย

9. การใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิดแหล่งข่าวระดับสูง

นอกจากนักข่าวจะใช้แหล่งข่าวระดับสูงแล้ว คนใกล้ชิดหรือคนรอบข้างแหล่งข่าวระดับสูง เช่น คนขับรถ เลขานุการ ฯลฯ ก็เป็นแหล่งข่าวที่ดี สามารถให้เบาะแส หรือข้อมูลเชิงลึกได้เช่นกัน

นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวคนใกล้ชิด ในกรณี

(1) หาเบาะแสข่าว

ถ้านักข่าวไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวได้ เช่น ในกรณีที่แหล่งข่าวได้รับผลเชิงลบจากข่าว แล้วไม่ยอมพูด นักข่าวอาจใช้คนรอบข้างแหล่งข่าวนั้นแทน

(2) ตรวจสอบเบาะแสข่าวที่ได้

นักข่าวอาจได้ข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข่าวระดับสูง แต่แหล่งข่าวไม่ต้องการเปิดเผยตัวตน นักข่าวอาจตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวคนใกล้ชิด เพื่อความมั่นใจในความถูกต้องของข้อมูล

ข้อมูลจากแหล่งข่าวคนใกล้ชิดจะต้องตรวจสอบอย่างดี เพราะอาจผิดพลาดได้ แต่ถ้านักข่าวกรองข่าวแล้ว มั่นใจในข้อมูลที่ได้ ก็อาจใช้เป็นแหล่งข่าวปิดในการรายงานข่าว

ซึ่งการใช้แหล่งข่าวลักษณะนี้ไม่พบในข่าวกีฬา ทั้งนี้ อาจเนื่องจากลักษณะข่าวกีฬาที่เป็นข่าวเบา ไม่มีเรื่องร้อน ไม่มีเรื่องเจาะ ทำให้แหล่งข่าวส่วนใหญ่ที่ใช้จะเป็นแหล่งข่าวระดับสูงมากกว่า

10. การใช้แหล่งข่าวระดับล่างขององค์กร

ถึงแม้ว่าแหล่งข่าวระดับล่างขององค์กรจะไม่มีสิทธิให้สัมภาษณ์นักข่าวตามระเบียบราชการ แต่ก็ยังเป็นแหล่งข่าวที่ดีเช่นกัน นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวระดับล่าง ในกรณี

(1) ให้ความรู้เชิงวิชาการ

บางครั้ง แหล่งข่าวระดับสูงอาจไม่อธิบาย หรือให้รายละเอียดในเรื่องต่างๆ นักข่าวจึงต้องอาศัยแหล่งข่าวระดับกลางเป็นผู้ให้ความรู้

(2) ให้ข้อมูลเชิงลึก

แหล่งข่าวระดับกลางอาจให้ได้ข้อมูลเชิงลึกแก่นักข่าวได้ เพราะ บางคนก็เป็นคนทำงานเอกสาร ได้สัมผัสข้อมูลโดยตรง หรือ อาจมีส่วนร่วมกับการประชุมที่นักข่าวเข้าร่วมไม่ได้

นักข่าวจะต้องประเมินข้อมูลอย่างดีถ้าจะนำมาใช้ในการรายงานข่าว เพราะ แหล่งข่าวระดับกลางไม่มีสิทธิให้ข้อมูล การใช้แหล่งข่าวต้องระบุเป็นแหล่งข่าวปิด ซึ่งแหล่งข่าวจะไม่ต้องรับผิดชอบต่อข้อมูลนั้นเลย นอกจากนี้ แหล่งข่าวก็ไม่ใช้ผู้รับผิดชอบในงานนโยบาย ไม่มีอำนาจชี้ขาดในเรื่องต่างๆ ข้อมูลที่ได้ก็อาจผิดพลาด ถ้าการตัดสินใจจากแหล่งข่าวระดับสูงไม่เป็นไปตามนั้น ซึ่งจะมีผลกับความเชื่อถือของผู้รับสาร คือ ผู้รับสารอาจเข้าใจผิดว่านักข่าวเสนอข่าวผิดพลาด ดังนั้น ข้อมูลจากแหล่งข่าวระดับกลางก็เหมาะที่จะใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น หรือใช้อธิบายประกอบกับข้อมูลจากแหล่งข่าวระดับสูงเท่านั้น

ซึ่งการใช้แหล่งข่าวลักษณะนี้ไม่พบในข่าวกีฬาเช่นกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องจากลักษณะข่าวกีฬาที่เป็นข่าวเบา ไม่มีเรื่องร้อน ไม่มีเรื่องเจาะ ทำให้แหล่งข่าวส่วนใหญ่ที่ใช้จะเป็นแหล่งข่าวระดับสูงมากกว่า

11. การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดนักข่าว

การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดนักข่าวพบแต่ในการรายงานข่าวประจำวันเท่านั้น

ทั้งที่นักข่าวจะต้องมีความเป็นภววิสัยในการรายงานข่าว แต่นักข่าวบางคนก็พยายามที่จะใส่ความคิดตัวเองลงในข่าว โดยการกำหนดกรอบหรือแง่มุมให้กับข่าว แล้วหาแหล่งข่าวที่จะให้ข้อมูลที่สนับสนุนกรอบนั้น

สำหรับข่าวเชิงสืบสวน ผู้วิจัยพบว่าผลการวิเคราะห์เนื้อหาและผลการสัมภาษณ์ไม่สอดคล้องกันโดยพบว่า แหล่งข่าวที่พบในเนื้อหาข่าวมักจะทำให้ความเห็นสอดคล้องกับความคิดหรือสมมติฐานของนักข่าว ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า นักข่าวไม่มีการใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดตนเอง แต่เหตุที่ความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนักข่าว อาจเป็นเพราะ แหล่งข่าวส่วนมากมีความเห็นแบบเดียวกับสื่อ ถ้านักข่าวไปสัมภาษณ์แหล่งข่าวมา ได้ข้อมูลมาอย่างไร ก็ต้องลงให้หมด แต่อาจกำหนดทิศทางข่าวให้สอดคล้องกันในแต่ละวันได้

จากข้อมูลดังกล่าว สังเกตได้ว่า

ประการที่ 1 นักข่าวขาดความเป็นภววิสัย และพยายามใส่ความคิดตนในข่าวโดยเลือกใช้แหล่งข่าวที่จะให้ข้อมูลได้สอดคล้องกับความคิดของตน ซึ่งจะทำให้ข่าวที่ได้เป็นเพียงการสะท้อนความคิดของผู้ผลิตข่าวเท่า

นั้น และอาจเป็นการชักนำผู้รับสารให้เชื่อตามที่สื่อนำเสนอ เนื่องจากการที่นักข่าวมีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งต่อประเด็นข่าวนั้นๆ และเลือกใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดของตน จะทำให้ความคิดที่ปรากฏเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และผู้รับสารก็อาจเชื่อว่า ความคิดนั้นเป็นเสียงของคนส่วนใหญ่ในสังคม

ประการที่ 2 ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน ถึงแม้ว่านักข่าวจะไม่ได้ใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดตน แต่นักข่าวก็พยายามจัดการนำเสนอความคิดให้สอดคล้องกันในแต่ละวันทั้งที่นักข่าวต้องเสนอความคิดสองด้าน ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า นักข่าวละเอียดที่จะคำนึงถึงคุณภาพข่าวด้านความสมดุล ซึ่งความคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันอาจมีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวใจผู้รับสารให้คล้อยตามได้เช่นกัน

12. การใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น

การใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น เป็นลักษณะการใช้แหล่งข่าวที่พบแต่ในการรายงานข่าวประจำวันเท่านั้น โดยเกิดขึ้นจากการที่นักข่าวทำงานร่วมกันตามแหล่งข่าวประจำ แล้วเกิดความสนิทสนมกัน ช่วยเหลือกันในการทำงาน

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวร่วมกับนักข่าวอื่น แบ่งเป็น

(1) การลอกข่าว

คือ การที่นักข่าวขอลอกข่าวจากนักข่าวอื่น เกิดขึ้นในกรณีที่นักข่าวขี้เกียจ หรือ ไปไม่ทันงานแถลงข่าว ซึ่งข่าวที่จะลอกกันได้นี้เป็นข่าวที่มีข้อมูลพื้นฐานเหมือนกัน

(2) การแบ่งข่าว

คือ การที่นักข่าวแยกกันไปทำข่าว หรือสัมภาษณ์แหล่งข่าว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแบ่งกัน เกิดขึ้นในกรณีที่นักข่าวคนเดียวไม่สามารถเก็บข้อมูลทั้งหมดได้ เช่น ต้องทำข่าวหลายงานที่เกิดขึ้นพร้อมกัน หรือในงานเดียวแต่ต้องสัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายคน นักข่าวจึงช่วยกันเก็บข้อมูล เพื่อไม่ให้ตกข่าว ข่าวที่ได้ก็จะมีข้อมูลพื้นฐานเหมือนกัน แต่จะต่างกันที่มุมมองที่แต่ละคนจะเลือกนำเสนอ และ รูปแบบการเขียน

ในด้านดี การแบ่งข่าวกันเป็นการช่วยเหลือกันภาคสนามไม่ให้ตกข่าว และทำให้นักข่าวรู้ข้อมูลหลากหลายขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง การแบ่งข่าวกัน ก็มีผลเสียคือ จะทำให้ข่าวทุกหนังสือพิมพ์เหมือนกัน ไม่แข่งขันกัน และถ้าข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวผิด ข้อมูลที่นักข่าวทุกคนได้ก็จะผิดไปตามๆ กัน

อย่างไรก็ตาม หัวหน้าข่าวเห็นว่า การใช้แหล่งข่าวร่วมกับคนอื่นอาจทำให้สมดุลได้ด้วยการทำข่าวเดี่ยวหรือข่าวเจาะ เพราะการทำข่าวเดี่ยวหรือข่าวเจาะเป็นการทำข่าวคนเดียว ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้หนังสือพิมพ์แตกต่างและแข่งขันกันได้

(3) การสัมภาษณ์แหล่งข่าวร่วมกัน

คือ การที่นักข่าวที่สนิทกันชวนกันไปสัมภาษณ์แหล่งข่าวร่วมกัน

ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน นักข่าวจะไม่มีการใช้แหล่งข่าวร่วมกับคนอื่น เพราะข่าวเชิงสืบสวนเป็นลักษณะของการทำข่าวเดี่ยว ซึ่งนักข่าวจากหลายฉบับหนังสือพิมพ์จะช่วยกันทำไม่ได้ ดังที่สมหมาย ปาวิจจัตร์ (2543) กล่าวว่า ลักษณะของข่าวเชิงสืบสวนควรเป็นข่าวเดี่ยว ที่เรียกกันว่า เอ็กซคลูซีฟ (Exclusive) หรือสก็ูป (scoop) ที่ได้มา และนำเสนอเพียงฉบับเดียวก่อนใคร หนังสือพิมพ์อื่นไม่มี หรือมีก็เป็นกรนำเสนอติดตามมาในภายหลัง

จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า

ประเด็นที่ 1 นักข่าวแสวงหาความสอดคล้องในการทำงาน เนื่องจากนักข่าวไม่ต้องการตกข่าว ข่าวพื้นฐานที่คนอื่นมี นักข่าวก็ต้องมีด้วย ถึงแม้ว่าข่าวที่ได้จากการแบ่งกันอาจจะข่าวที่ผิด แต่ก็จะทำให้ข่าวทุกฉบับผิดเหมือนกัน นักข่าวก็อาจพอใจกับความสอดคล้องกันในการรายงานข่าวประจำวัน

ประเด็นที่ 2 ข้อมูลดังกล่าว ส่วนหนึ่ง สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เอาใจใส่ในการทำงานของนักข่าวจากการลอกข่าว เพราะความขี้เกียจ หรือไปทำงานไม่ทัน ทำให้ความถูกต้องของข้อมูลอยู่ในมือของนักข่าวคนอื่น การที่นักข่าวไม่ทำข่าวเอง แต่ปล่อยให้ข่าวผ่านการถ่ายทอดจากนักข่าวอื่น นักข่าวจะไม่มีโอกาสรู้ว่า แหล่งข่าวให้ข้อมูลอย่างนั้นจริงหรือไม่ ข้อมูลที่ถูกถ่ายทอดผ่านนักข่าวอื่นถูกหรือไม่ นักข่าวอื่นตีความหรือทำความเข้าใจกับข้อมูลถูกต้องเพียงใด นอกจากนี้ ถ้านักข่าวอ่านข่าวที่ได้แล้วไม่เข้าใจ นักข่าวก็จะไม่มีสิทธิซักถามแหล่งข่าวเพื่อความกระจ่างชัดเจน และถ้าเขียนไปทั้งที่ไม่เข้าใจหรือถ้าเข้าใจผิดแล้วเขียนไป โอกาสที่ข่าวจะผิดก็มีมาก ซึ่งข่าวที่ผิดพลาดจะมีผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้รับสาร

13. การใช้แหล่งข่าวเพื่อผลักดันให้เกิดการดำเนินการต่อเรื่องข่าว

นักข่าวอาจใช้แหล่งข่าวบางคนที่มีอำนาจ หรือเป็นตัวแทนความคิดเห็นขององค์กรในการรายงานข่าว เพื่อกระตุ้น หรือผลักดันให้ผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการใดๆ ต่อเรื่องข่าว

ลักษณะการใช้แหล่งข่าวแบบนี้เป็นลักษณะที่พบแต่ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะของข่าวที่ต้องการบทสรุปต่อเรื่องข่าวที่ได้นำเสนอไป ดังที่สมหมาย ปาวิจจัตร์ (2543) กล่าวว่า ลักษณะหนึ่งของการรายงานข่าวเชิงสืบสวน คือ “มีบทสรุป” ในเรื่องนั้น หลังจากข้อเท็จจริงถูกค้นพบนำออกมาตีแผ่ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น เช่น มีการสอบสวนดำเนินการกับผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าทางคดีแพ่ง อาญา หรือทางวินัย ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษ ตีเตือนจนถึงจจำ กฏระเบียบที่ย่อนหย่อน ซ่อนเงื่อน ใช้อำนาจต่อการทำผิดถูกยกเลิก หรือได้รับการแก้ไขปรับปรุง จนทำให้เกิดความโปร่งใส เปิดเผยในเรื่องนั้นในที่สุด

ดังนั้น นักข่าวจึงต้องใช้แหล่งข่าวซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถกระตุ้น หรือผลักดันให้เกิดการดำเนินการบางอย่างตามที่นักข่าวต้องการได้ ซึ่งแหล่งข่าวที่ใช้อาจเป็นตัวแทนองค์กร หรือผู้มีอำนาจ เช่น นายกรัฐมนตรี

ธรรมชาติของการใช้แหล่งข่าว

มองในภาพรวมแล้ว ลักษณะการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกต่างๆ เป็นตัวกำหนด แต่ในขณะเดียวกัน อีกส่วนหนึ่ง ตัวนักข่าวก็เป็นคนกำหนดเอง

โดยปกติแล้ว นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวเป็นหลัก ยกเว้น ในกรณีที่ต้องการใช้เอกสารจริงๆ เช่น ใช้เป็นตัวข่าว หรือใช้เป็นหลักฐานในเรื่องข่าวที่หมิ่นเหม่ หรือข่าวเชิงสืบสวน ซึ่งนักข่าวจำเป็นต้องใช้เอกสารเป็นหลักฐานยืนยันความถูกต้องของข่าว และป้องกันการฟ้องร้อง ดังนั้น แหล่งข่าวบุคคลจึงมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการกำหนดเนื้อหาข่าวสาร

จากข้อจำกัดในการทำงานเรื่องเวลา ทำให้นักข่าวพยายามสร้างแบบแผนการใช้แหล่งข่าวขึ้นมาเพื่อความสะดวกในการทำงาน

การพึ่งพาแหล่งข่าวเดิมๆ ที่ติดต่อเป็นประจำ

รูปแบบหนึ่งของการใช้แหล่งข่าว คือ การใช้คนที่สนิทและติดต่อเป็นประจำ ซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นแหล่งข่าวระดับสูง และอีกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ที่มาของข่าวจะมีความหลากหลายมาก แต่แหล่งข่าวที่จะนำเสนอในการรายงานข่าวได้จริงมีขอบเขตที่จำกัด โดยแหล่งข่าวจะต้องมีคุณลักษณะที่จะได้รับความเชื่อถือจากผู้รับสาร แหล่งข่าวที่เป็นบุคคลทั่วไปหรือเจ้าหน้าที่ระดับล่างขององค์กร ถึงแม้ว่านักข่าวอาจจะสามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่ก็ขาดความน่าเชื่อถือจากผู้รับสาร ในเรื่องเดียวกัน ถ้าเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงพูด ผู้รับสารจะให้ความเชื่อถือมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็น ดังนั้น เมื่อนักข่าวต้องการใครสักคนพูดถึงประเด็นข่าวใดๆ แหล่งข่าวที่นักข่าวมักจะเข้าหาจึงเป็นกลุ่มคนที่มีตำแหน่งหน้าที่ระดับสูง

ดังนั้น กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิ มีเสียงในสังคม และได้รับพื้นที่ส่วนใหญ่ในสื่อจึงเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจระดับสูงอยู่นั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ Gans (1979) กล่าวว่า ตามทฤษฎีแล้ว แหล่งข่าวจะเป็นใคร มาจากไหนก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติ การเข้าถึงนักข่าวของแหล่งข่าวสะท้อนลำดับชั้นของชาติและสังคม คนที่มีอำนาจมักจะมีโอกาสเป็นแหล่งข่าวได้มากกว่า และสามารถเข้าถึงนักข่าวได้ทุกเวลาที่ต้องการ เพราะความมีอำนาจทำให้นักข่าวมีความเหมาะสม

จากการติดต่อแหล่งข่าวเป็นประจำ นักข่าวกับแหล่งข่าวอาจคุ้นเคยกัน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งข่าวจนกระทั่งสนิทสนมและไว้วางใจกัน หรือที่เรียกว่าการสร้างแหล่งข่าว ซึ่งมีผลดีต่อการทำงานของนักข่าว

คือทำให้ทำงานได้สะดวกขึ้น เนื่องจากนักข่าวจะเข้าถึงแหล่งข่าวได้ง่าย แหล่งข่าวที่ติดต่อกันเป็นประจำจะผ่านการประเมินความไว้วางใจจากนักข่าวแล้ว ข้อมูลที่ได้จึงน่าเชื่อถือและต้องการตรวจสอบน้อยกว่า บางครั้ง แหล่งข่าวอาจแจ้งข่าวให้นักข่าวทราบก่อนคนอื่น ๆ เพราะความสนิทกัน โดยที่นักข่าวไม่ต้องออกไปหาข่าวเองเลย นอกจากนี้ นักข่าวอาจได้ข้อมูลเชิงลึกที่น่าเชื่อถือจากแหล่งข่าว เพราะแหล่งข่าวไว้วางใจจึงกล้าพูด

ในขณะที่นักข่าวมีการพึ่งพากันในการทำงาน นักข่าวก็แข่งขันกันด้วย ข่าวรายวันที่มีข้อมูลพื้นฐานเหมือนกันเป็นข่าวที่ไม่ควรตก นักข่าวจะพึ่งพานักข่าวอื่นเพื่อให้ได้ข่าวที่เหมือนกันและสอดคล้องกัน เพื่อป้องกันการถูกตำหนิจากหัวหน้า ในขณะที่เดียวกัน นักข่าวแต่ละคนก็พยายามที่จะหาข่าวที่แหลมคม และลึกกว่าคนอื่น ๆ ซึ่งช่องทางหนึ่งที่ย่างของการได้ข่าวเชิงลึกที่น่าเชื่อถือมา ก็คือ ผ่านทางแหล่งข่าวที่สนิทสนมและไว้วางใจกัน โดยเฉพาะถ้าแหล่งข่าวเป็นคนระดับสูง ข้อมูลที่ได้ก็จะยิ่งน่าเชื่อถือมากขึ้น ทำให้การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งข่าวเป็นสิ่งที่นักข่าวปรารถนา

อย่างไรก็ตาม นักข่าวก็ต้องยอมรับผลที่จะตามมาจากการสร้างความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกับแหล่งข่าวด้วย บางครั้ง นักข่าวอาจต้องลงข่าวประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งข่าวเพื่อเป็นการตอบแทนแหล่งข่าว หรือในบางกรณีที่แหล่งข่าวได้รับผลเชิงลบจากข่าว นักข่าวก็อาจปิดบังข่าว หรือลดน้ำหนักความรุนแรงของข่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักข่าวเชื่อใจแหล่งข่าวที่สนิทกันจึงต้องการปกป้องแหล่งข่าว หรืออาจเป็นเพราะเกรงใจแหล่งข่าวและต้องการรักษาความสัมพันธ์และความร่วมมือที่แหล่งข่าวจะมีให้ ดังนั้น นักข่าวจึงต้องยอมให้แหล่งข่าวเข้ามามีอิทธิพลต่อการทำงานของตนและมีบทบาทต่อเนื้อหาข่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากนี้ บางครั้ง นักข่าวอาจต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อให้ความรู้ คำอธิบาย หรือให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพราะนักข่าวอาจไม่มีความรู้มากพอ และไม่สามารถใส่ความคิดตนในข่าวได้ ซึ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่นักข่าวใช้ก็เป็นกลุ่มเดิมๆ ด้วยเหตุผลที่ว่าการใช้คนที่เคยใช้จะทำให้รู้ความคิดกำหนดทิศทางข่าวได้ ดังนั้น ข่าวจึงขาดความคิดหลากหลาย และเป็นมุมมองเดิมๆ ของคนกลุ่มเดิมๆ ซึ่งเท่ากับว่านักข่าวให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มหนึ่งควบคุมและกำหนดความคิดของสังคม

จะเห็นได้ว่า การใช้แหล่งข่าวคนที่เคยใช้และสนิทติดต่อกันเป็นประจำจะทำให้นักข่าวใช้แหล่งข่าวในขอบเขตที่จำกัดของกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

การใช้แหล่งข่าวที่ติดต่อดีสะดวก

จากเวลาในการทำงานที่จำกัด ทำให้นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวที่สามารถติดต่อได้สะดวก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้ใครก็ได้ในประเด็นข่าวที่ไม่สำคัญ หรือแม้แต่การเลือกผู้เชี่ยวชาญ บางครั้ง นักข่าวก็เลือกใช้เพียงเพราะแหล่งข่าวมีสถานภาพเป็นผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ใส่ใจในการเลือกใช้แหล่งข่าว ถ้าแหล่งข่าวเป็นคนทั่วไป ให้ความคิดเห็นในประเด็นทั่วไป ก็อาจไม่มีผลต่อผู้รับสารนัก แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามการเลือกแหล่งข่าวตามความสะดวกเป็นการเลือกใช้แหล่งข่าวที่มีสถานภาพเป็นผู้รู้ อาจมีผลต่อความรู้ความเข้าใจ

ของผู้รับสารได้ เนื่องจากผู้รับสารมักจะให้ความเชื่อถือกับข้อมูลจากแหล่งข่าวที่มีตำแหน่งหรือมีสถานภาพต่างๆ มากกว่าคนทั่วไป

การใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดนักข่าว

นักข่าวบางคนก็เลือกใช้แหล่งข่าวเพียงเพราะต้องการให้ใครสักคนพูดแทนตน เนื่องจากนักข่าวไม่สามารถใส่ความคิดเห็นของตนเองในข่าวได้ แต่นักข่าวบางคนก็พยายามทำโดยการกำหนดกรอบหรือสมมติฐานเกี่ยวกับข่าวไว้ แล้วเลือกหาแหล่งข่าวที่จะให้ข้อมูลได้ตามที่ต้องการ

การใช้แหล่งข่าวที่กำหนดโดยบุคคลอื่น

ในบางกรณี นักข่าวก็ไม่ได้กำหนดแหล่งข่าวที่จะใช้ด้วยตนเอง แต่การกำหนดแหล่งข่าวอาจมาจากหัวหน้าข่าว หรือนักข่าวอื่น

หัวหน้าข่าวที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่าจะรู้จักแหล่งข่าวดีกว่า หัวหน้าก็อาจแนะนำแหล่งข่าวที่เห็นว่าเหมาะสมให้นักข่าวไปสัมภาษณ์ หรือเมื่อเห็นว่าแหล่งข่าวที่นักข่าวใช้ไม่เหมาะสม หัวหน้าข่าวก็อาจแนะนำหรือสั่งห้ามการใช้ได้ ทั้งนี้ เพราะระบบของบรรณาธิการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรข่าวที่เป็นองค์กรธุรกิจ นอกจากจะต้องคำนึงถึงผลงานที่ได้มาตรฐานทางวิชาชีพแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความอยู่รอดขององค์กรด้วย ถ้าระบบองค์กรไม่ควบคุมการใช้แหล่งข่าวที่เหมาะสม อาจมีผลต่อความเชื่อถือของผู้รับสาร ซึ่งหมายถึงรายได้ขององค์กรในขณะเดียวกัน ถ้าระบบองค์กรถูกแทรกแซงจากอำนาจของผู้สนับสนุนองค์กร ระบบองค์กรก็จะเอนเอียง ไร้ประสิทธิภาพ ข่าวก็จะไร้คุณภาพด้วย

นอกจากนี้ บางครั้ง นักข่าวก็ปล่อยให้นักข่าวอื่นเป็นผู้กำหนดการใช้แหล่งข่าว เช่น จากการลอกข่าวหรือแบ่งข่าวกัน การที่นักข่าวไม่ได้ทำข่าวเอง นักข่าวจึงไม่ได้พิจารณาคุณสมบัติ ความเป็นผู้รู้จริงในประเด็นข่าวของแหล่งข่าว การพิจารณาแหล่งข่าวจึงขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของนักข่าวอื่น นอกจากนี้ การถ่ายทอดคำพูดแหล่งข่าวผ่านนักข่าวอื่นอาจเกิดความผิดพลาดจากการตีความไม่ถูกต้อง ไม่เข้าใจประเด็น ฯลฯ ซึ่งนักข่าวไม่มีโอกาสที่จะรู้ได้เลยว่า ข้อมูลนั้นถูกต้องหรือไม่ ดังนั้น จึงมีโอกาสนักข่าวจะผิดพลาดได้

ลักษณะของข่าวที่ได้ และอิทธิพลต่อผู้รับสาร

จากธรรมชาติการใช้แหล่งข่าวดังที่ได้กล่าวมานั้น พบว่า นักข่าวยังขาดความเป็นมาตรฐานทางวิชาชีพในการทำงาน เนื่องจาก

- นักข่าวพึ่งพาแหล่งข่าวกลุ่มเดิมๆ กลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะแหล่งข่าวผู้มีอำนาจ
- นักข่าวขาดการพิจารณาคุณสมบัติของแหล่งข่าวที่ใช้ โดยเลือกใช้ตามความสะดวก หรือให้บุคคลอื่นเป็นผู้พิจารณาคุณสมบัติของแหล่งข่าวแทนตน
- นักข่าวใส่ความคิดตนเองลงในข่าวโดยผ่านทาง การเลือกแหล่งข่าวที่สนับสนุนความคิดตน

จากข้อมูลข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า นักข่าวยังคงมีอคติในการรายงานข่าวโดยยึดถือความเป็นอัตวิสัยเป็นหลัก แม้แต่การเลือกใช้แหล่งข่าวก็ตาม ทำให้ข่าวซึ่งเป็นผลผลิตของการใช้แหล่งข่าวในลักษณะนั้นไม่ใช่การสะท้อนความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างสมดุลและถูกต้องเท่าใดนัก แต่มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะของข่าวตามความคาดหวังของสังคมประชาธิปไตย และเป็นข่าวที่ขาดมาตรฐานคุณภาพข่าว ในประเด็นต่อไปนี้

1. ข่าวขาดความหลากหลาย และมักจะสะท้อนมุมมองหรือความคิดเห็นของคนชั้นสูง

การที่ข่าวมาจากกลุ่มผู้มีอำนาจและผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมๆ ทำให้ข่าวขาดความหลากหลาย เนื่องจากกลุ่มคนเดิมๆ ก็มีความคิดแบบเดิม ข้อมูลที่น่าเสนอจึงเป็นความคิดซ้ำๆ ของคนกลุ่มเดียว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความคิดของคนชั้นสูงในสังคม ทำให้ข่าวที่ได้เป็นเพียงภาพสะท้อนมุมมองของคนชั้นสูงเท่านั้น

การนำเสนอความคิดของคนกลุ่มเดิมๆ นี้ อาจทำให้เกิดการครอบงำทางความคิดโดยที่นักข่าวอาจไม่ได้ตั้งใจ เพราะการผลิตซ้ำความคิดแบบเดิมๆ อยู่ตลอดเวลาจะทำให้ผู้รับสารเรียนรู้ และในที่สุดก็รับเอาความคิดนั้นมาเป็นของตน ดังนั้น ข่าวจึงอาจกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้มีอำนาจหรือคนชั้นสูงในการกำหนดหรือควบคุมความคิดของคนในสังคม

2. ข่าวขาดความถูกต้อง

การนำเสนอข่าวโดยจำกัดแหล่งข่าวเฉพาะบุคคลบางกลุ่มที่เข้าถึงสะดวกและให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลชั้นสูงหรือผู้มีอำนาจดังที่กล่าวมานั้น อาจทำให้ข่าวขาดความถูกต้อง เนื่องจากผู้มีอำนาจอาจต้องการปิดบังหรือบิดเบือนข้อมูลบางอย่างเพื่อผลประโยชน์ของตน ในขณะที่นักข่าวมักไม่ตรวจสอบข้อมูลที่ได้เพราะความเชื่อใจ หรือผู้มีอำนาจอาจใช้ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนกับนักข่าวทำให้นักข่าวต้องยอมรับข่าวสารที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์ของแหล่งข่าวผู้มีอำนาจนั้นเพื่อเป็นการตอบแทนกัน ซึ่งอาจทำให้ข่าวที่ได้ถูกบิดเบือน หรือขาดความถูกต้อง

นอกจากนี้ การใช้แหล่งข่าวผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมซ้ำๆ ก็อาจไม่ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมในทุกประเด็นข่าว เพราะแม้ว่าแหล่งข่าวจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ แต่ก็อาจไม่มีความรู้ครอบคลุมในทุกเรื่อง และบางคนที่ไม่รู้จริงในเรื่องที่น่าเสนอ ทำให้ข้อมูลที่นำเสนอผิดพลาดได้

เช่นเดียวกัน การเลือกใช้ใครก็ได้เป็นแหล่งข่าว อาจทำให้นักข่าวได้คนที่ไม่มีคุณสมบัติที่จะพูดจริงๆ ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลผิดพลาด โดยเฉพาะถ้าคนที่พูดไม่รู้จริงแต่มีสถานภาพเป็นผู้รู้ ซึ่งจะมีผลต่อการรับรู้ และเข้าใจเหตุการณ์แบบผิดๆ

ผู้รับสารมักจะให้ความเชื่อถือกับผู้มีอำนาจ มีตำแหน่ง ยิ่งแหล่งข่าวมีอำนาจหน้าที่ มีตำแหน่งสูงเท่าใด แหล่งข่าวก็จะได้รับความเชื่อถือจากผู้รับสารมากขึ้นเท่านั้น (Mencher, 1997) ดังนั้น การที่นักข่าวใช้แหล่ง

ข่าวที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ทั้งที่แหล่งข่าวไม่รู้จักจริงในประเด็นข่าว อาจทำให้นักข่าวได้ข้อมูลผิดๆ นำเสนอข้อมูลผิดๆ ซึ่งผู้รับสารที่ไม่มีความรู้ก็จะเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้รับสารรับเอาข้อมูลหรือความคิดที่ผิดมาใช้โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูก

3. ข่าวขาดความเป็นภววิสัยจากการเสนอความคิดเห็นหรือวิจารณ์ของนักข่าว

การที่นักข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดเห็น ทำให้ข่าวเป็นเพียงการสะท้อนความคิดของผู้ผลิตข่าว และบางครั้ง ก็เป็นการชี้นำผู้รับสารให้เชื่อตามทีี่สื่อนำเสนอ เนื่องจากการที่นักข่าวมีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งต่อประเด็นนั้นๆ และเลือกใช้แหล่งข่าวเพื่อสนับสนุนความคิดเห็น จะทำให้ความคิดที่ปรากฏเป็นไปในทางเดียวกัน และผู้รับสารก็อาจเชื่อว่า ความคิดนั้นเป็นเสียงของคนส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้เกิดการโน้มน้ำหนักให้ผู้รับสารคล้อยตามสิ่งที่สื่อคิดและนำเสนอ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้รับสาร

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้รับสารควรได้ตระหนักว่าข่าวเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสะท้อนมุมมอง หรือความคิดเห็นของคนทำข่าวและคนระดับสูงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น อาจไม่ใช่สัจจะ หรือความเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับนักข่าว

การวิจัยนี้ไม่ได้ทำขึ้นจากอคติต่อวิชาชีพ แต่มุ่งหวังจะสะท้อนให้เห็นกระบวนการทำงานของนักข่าวที่เป็นไปโดยธรรมชาติตามแบบแผน ซึ่งอาจก่อให้เกิดลักษณะการใช้แหล่งข่าวที่ไม่เหมาะสมและนำมาซึ่งข่าวที่ด้อยคุณภาพ จากผลที่ได้พบ ผู้วิจัยขอให้ข้อเสนอแนะต่อนักข่าว ดังนี้

1. พยายามตรวจสอบข้อมูลที่ได้ทุกครั้ง เพื่อความถูกต้องของข่าว

นักข่าวอาจไม่สามารถรู้ได้ว่าสิ่งที่แหล่งข่าวพูดเป็นความจริงหรือความเท็จ ไม่ว่านักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่เหมาะสมหรือไม่ เพียงใด การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จะช่วยป้องกันข่าวผิดพลาด และป้องกันการหลอกลวงใช้จากแหล่งข่าวได้ระดับหนึ่ง

2. ไม่ควรยึดติดกับแหล่งข่าวบางกลุ่ม และควรเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายในข่าว

นักข่าวควรจะเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายจากคนหลายๆ กลุ่ม และไม่ควรยึดติดกับแหล่งข่าวเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพราะอาจทำให้แหล่งข่าวมีอิทธิพลต่อการรายงานข่าวได้

ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กร

ระบบองค์กรควรควบคุมดูแลการทำงานของนักข่าวให้มีความเหมาะสม เพราะระบบองค์กรมีอำนาจในการควบคุมการปฏิบัติงานของนักข่าวโดยตรง ถ้าระบบองค์กรมีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถควบคุมการดำเนินงานของนักข่าวให้มีประสิทธิภาพได้ ผลผลิตที่ได้ก็จะมีคุณภาพไปด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นเพียงความคิดจากหัวหน้าข่าวจำนวนหนึ่งเท่านั้น ควรใช้วิธีวิจัยแบบอื่น เช่น การสังเกตการณ์ในองค์กรข่าว เพื่อให้ได้ภาพที่สมบูรณ์ขึ้นของการปฏิบัติงานจริง
- ศึกษาคุณภาพการใช้แหล่งข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ในมุมมองของผู้รับสาร คือ การศึกษาว่า การใช้แหล่งข่าวของนักข่าวในมุมมองของผู้รับสารมีคุณภาพ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
- ศึกษาการรับรู้ หรือทัศนคติของแหล่งข่าวเกี่ยวกับการใช้แหล่งข่าวของนักข่าว คือ การศึกษาว่า ในการรับรู้ของแหล่งข่าว แหล่งข่าวมองว่านักข่าวมีการเลือกใช้แหล่งข่าวที่เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- จตุพงษ์ พุ่มมุล. (2543). กว่าจะเป็นนักข่าวมืออาชีพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กระดานชนวน.
- ฉอ้าน วุฑฒิกกรรมรักษา. (2536). หลักการรายงานข่าว. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ชมพกา ณ สงขลา. (2540). จินตภาพและสัมพันธ์ภาพระหว่างนักข่าวกับนักประชาสัมพันธ์ในฐานะแหล่งข่าวในการรายงานข่าวสารด้านเศรษฐกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวรัตน์ เชิดชัย. (2521). การสื่อข่าว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดรุณี หิรัญรักษ์. (2538). เทคนิคการหาข่าวและการเขียนข่าวหนังสือพิมพ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรพล ผาเจริญ. (2541). ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างนักข่าวและแหล่งข่าวกับผลที่มีต่อองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิศิษฐ์ ขวาลาวัช. (2539). การรายงานข่าวชั้นสูง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- พีระ จิโรภรณ์ และ มาลี บุญศิริพันธ์. (2538). การรายงานข่าวเชิงสืบสวนแบบประยุกต์. กรุงเทพฯ: บริษัท พี. พรินท์ จำกัด.
- พีระ จิโรภรณ์ และ วีรศักดิ์ สาละยกานนท์. (2530). เทคนิคการรายงานข่าว จากประสบการณ์ของผู้สื่อข่าวชั้นนำในเอเชีย.
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2537). หลักการทำหนังสือพิมพ์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประกายพริก.
- ศรินารถ พิเชียรสุนทร. (2536). การวิเคราะห์แหล่งข่าวด้านพลังงานน้ำมันสำหรับสื่อมวลชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหมาย ปาริจฉัตต์. (2543). ข่าวเจาะ เจาะข่าว หนังสือพิมพ์ไทย. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- สิริทิพย์ ชันสุวรรณ. (2539). การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประกายพริก.
- อภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์. (2542). ปัจจัยในการเสนอข่าวสารคดีพลาตและการยอมรับของหนังสือพิมพ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Black, J., Steele, B., & Barney, R. (1999). Doing ethics in journalism (3rd ed.). Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Christians, C. G., Rotzoll, K.B., & Fackler, M. (1983). Media ethics. New York: Longman.
- Gans, H. J. (1979). Deciding what's news. New York: Random House.
- McManus, J. H. (1994). Market driven journalism: Let the citizen beware. In H. Tumber (Ed.), News: A reader (pp. 180-190). New York: Oxford University Press.

- Mencher, M. (1997). News reporting and writing (7th ed.). Madison WI: Brown & Benchmark.
- Neal, J. M., & Brown, S. S. (1977). Newswriting and reporting. Ames, IA: Iowa State University Press.
- Rich, C. (1997). Writing and reporting news: A coaching method (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. (1996). Mediating the message: Theories of influences on mass media content (2nd ed.). New York: Longman.
- Sigal, L. V. (1973). Reporters and officials: The organization and politics of newsmaking (Excerpt). In H. Tumber (Ed.), News: A reader (pp. 224-234). New York: Oxford University Press.
- Soley, L. C. (1992). The news shaper: The sources who explain the news. New York: Praeger.
- Swain, B. M. (1979). Reporters' ethics. Ames, IA: Iowa State University Press.
- Ward, H. H. (1985). Professional Newswriting. San Diego, CA: Harcourt Brace Jovanovich.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำถามสำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึก

1. คำถามสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวประจำวัน

ประเด็นสัมภาษณ์	คำถาม
1. ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชื่อ / ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน 2. ประสบการณ์ในการทำงาน 3. รายละเอียด / กระบวนการในการรายงานข่าว 4. ท่านคิดว่าแหล่งข่าว (ทั้งประเภทเอกสารและบุคคล) มีส่วนร่วมในกระบวนการทำข่าวอย่างไร และท่านคาดหวังประโยชน์ใดจากแหล่งข่าวบ้าง
2. การใช้แหล่งข่าวลายลักษณ์อักษรและแหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ในการรายงานข่าวส่วนมาก นักข่าวใช้แหล่งข่าวประเภทใดมากกว่ากัน เพราะเหตุใด 2. นักข่าวมีการอ้างถึงหรือใช้แหล่งข่าวที่เป็นเอกสารมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น 3. ข้อดีและข้อเสียของการใช้แหล่งข่าวประเภทเอกสารและแหล่งข่าวบุคคล
3. คุณสมบัติของแหล่งข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักข่าวมีการกำหนดตัวแหล่งข่าวบุคคลที่จะเก็บข้อมูลหรือไม่อย่างไร (มีเกณฑ์ในการพิจารณาหรือไม่ ถ้ามี ใช้เกณฑ์ใด และถ้าไม่มี จะกำหนดตัวแหล่งข่าวอย่างไร) 2. แหล่งข่าวที่ดีควรมีคุณสมบัติใดบ้าง และคุณสมบัติที่สำคัญที่สุด 3. บุคคลประเภทใดที่มักจะได้เป็นแหล่งข่าว เพราะเหตุใด
4. การรายงานข่าวจากแหล่งข่าวประจำ	<ol style="list-style-type: none"> 1. แหล่งข่าวประจำเกิดขึ้นได้อย่างไร / นักข่าวทำความรู้จักกับแหล่งข่าวประจำอย่างไร 2. บุคคลประเภทใดที่จะกลายเป็นแหล่งข่าวประจำ 3. คุณลักษณะของแหล่งข่าวประจำที่ดี

ประเด็นสัมภาษณ์	คำถาม
	<ol style="list-style-type: none"> 4. นักข่าวควรจะสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวประจำในระดับใด 5. นักข่าวจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 6. ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวมีผลต่อการรายงานข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 7. นักข่าวจำเป็นต้องเรียนรู้ข้อมูลส่วนตัวของแหล่งข่าวประจำหรือไม่ เพราะเหตุใด 8. ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวประจำมีการตรวจสอบหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น 9. นักข่าวเคยพบหรือไม่ ว่าแหล่งข่าวประจำให้ข้อมูลที่ผิดหรือไม่ ถ้าเคย รู้ได้อย่างไร และแก้ไขอย่างไร แล้วจะใช้แหล่งข่าวเดิมอีกหรือไม่ อย่างไร
<p>5. ประสบการณ์ในการทำงานของนักข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. คิดว่าประสบการณ์ในการทำงานมีผลต่อการเลือกใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 2. นักข่าวใหม่มีการได้มาซึ่งแหล่งข่าวอย่างไร และเรียนรู้การใช้แหล่งข่าวอย่างไร
<p>6. ความพร้อมของแหล่งข่าว และผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเข้าถึงกันและกันได้ระหว่างนักข่าวและแหล่งข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 2. ปัจจัยใดบ้างที่สามารถเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคที่จะทำให้ นักข่าวไม่สามารถเก็บข้อมูลจากแหล่งข่าวที่ต้องการได้ และนักข่าวมีวิธีการแก้ไขอย่างไร 3. เคยหรือไม่ ที่นักข่าวจะได้แหล่งข่าวมาเองโดยไม่ได้คาดไว้ ถ้าเคย ได้มาอย่างไร 4. นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่อยู่ใกล้ หรือสามารถติดต่อได้เร็วที่สุด ใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 5. นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่ติดต่อกันเป็นประจำใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด

ประเด็นสัมภาษณ์	คำถาม
	<ol style="list-style-type: none"> 6. นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่เป็นตัวแทนองค์กรมากกว่าแหล่งข่าวที่เป็นปัจเจกบุคคลใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 7. นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่กระตือรือร้นในการให้ข้อมูลใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 8. นักข่าวมักจะใช้ข้อมูลจากแหล่งข่าวที่เข้าหานักข่าวใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 9. นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่เป็นผู้มีอำนาจ มีตำแหน่ง ใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 10. นักข่าวมักจะใช้แหล่งข่าวที่มีสถานภาพทางสังคมใกล้เคียงกับตนใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด
7. การคำนึงถึงผู้รับสารในการใช้แหล่งข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักข่าวมีการคำนึงถึงผู้รับสารในการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด
8. ข้อจำกัดเรื่องเวลาและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดเวลาปิดข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร
9. แบบแผนในการปฏิบัติงานและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อจำกัดในการทำงานประจำวันมีอะไรบ้าง และมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 2. การยึดถือความเป็นภววิสัยในการรายงานข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 3. นักข่าวมีการกำหนดแ่งมุม หรือกรอบให้กับข่าว (Set Frame) หรือไม่ อย่างไร และถ้านักข่าวมีการปฏิบัติดังกล่าว จะมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 4. ถ้ามีการกำหนดกรอบไว้ นักข่าวจะใช้แหล่งข่าวที่จะให้ข้อมูลหรือความคิดเห็นที่ตรงกับแ่งมุมหรือกรอบที่ตนได้กำหนดเอาไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด

ประเด็นสัมภาษณ์	คำถาม
	<p>5. ถ้าแหล่งข่าวที่นักข่าวติดต่อ ให้ข้อมูลหรือความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับกรอบหรือแง่มุมของข่าวที่นักข่าวกำหนดไว้ นักข่าวจะทำอย่างไร (จะใช้ข้อมูลที่ได้นั้น หรือจะหาแหล่งข่าวใหม่ที่ให้ข้อมูลได้ตรงกรอบที่กำหนด) เพราะเหตุใด</p> <p>6. นักข่าวอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ หรือไม่ เพราะเหตุใด และมีข้อดีข้อเสียอย่างไร</p> <p>7. ในทางปฏิบัติ นักข่าวมีการแบ่งปันข้อมูลกับนักข่าวจากหนังสือพิมพ์อื่นๆ หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด คิดว่าถูกต้องหรือไม่ เพราะเหตุใด</p>
10. ระบบองค์กรและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	<p>1. ตัวนักข่าวมีความเป็นอิสระมากน้อยเพียงใดในการกำหนดแหล่งข่าว</p> <p>2. หัวหน้าข่าว บรรณาธิการ หรือผู้บริหารมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด</p> <p>3. ถ้าหัวหน้าข่าว บรรณาธิการ หรือ ผู้บริหารเห็นว่านักข่าวใช้แหล่งข่าวไม่เหมาะสม จะทำอย่างไร</p>
11. คุณดมการณ์ของสังคมและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	<p>1. คุณดมการณ์ของสังคมมีผลต่อการกำหนดแหล่งข่าวของนักข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด</p> <p>2. นักข่าวหลีกเลี่ยงการใช้แหล่งข่าวที่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่ต่อต้านบรรทัดฐานของสังคมใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด</p>

2. คำถามสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการใช้แหล่งข่าวในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน

ประเด็นสัมภาษณ์	คำถาม
1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชื่อ / ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน 2. ประสบการณ์ในการทำงาน 3. รายละเอียด / จุดเริ่มต้นและกระบวนการทำงานในการรายงานข่าวกรณีศึกษานั้นๆ 4. ท่านคิดว่าแหล่งข่าว (ทั้งประเภทเอกสารและบุคคล) มีส่วนร่วมในกระบวนการทำข่าวอย่างไร และท่านคาดหวังประโยชน์ใดจากแหล่งข่าวบ้าง 5. การรายงานข่าวเชิงสืบสวนและการรายงานข่าวประจำวันแตกต่างกันอย่างไร
2. การใช้แหล่งข่าวลายลักษณ์อักษรและแหล่งข่าวบุคคลในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน ส่วนมาก นักข่าวใช้แหล่งข่าวประเภทเอกสารหรือบุคคลมากกว่ากัน เพราะเหตุใด 2. ในกรณีใดจะใช้แหล่งข่าวบุคคล และในกรณีใดจะใช้แหล่งข่าวเอกสาร 3. การเข้าถึงหรือการได้แหล่งข่าวประเภทเอกสารมีความยากง่ายแค่ไหน 4. เอกสารที่ใช้ในการรายงานข่าวได้มาอย่างไร อะไรเป็นตัวกำหนดการใช้เอกสารนั้นๆ คือ พิจารณาอย่างไรว่าเอกสารอะไรที่จำเป็นหรือเกี่ยวข้อง หรือจะเชื่อประโยชน์ต่อการรายงานข่าว หรือมีใครแนะนำหรือไม่ควรไปหาเอกสารประเภทใด ที่ไหน 5. ข้อควรระวังหรือข้อดีข้อเสียของการใช้แหล่งข่าวประเภทเอกสารและแหล่งข่าวบุคคล
3. คุณสมบัติของแหล่งข่าวบุคคล	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักข่าวมีการกำหนดหรือพิจารณาแหล่งข่าวที่จะสัมภาษณ์หรือไม่ อย่างไร ใช้เกณฑ์ใด 2. แหล่งข่าวผู้ชี้เบาะแส แหล่งข่าวที่นักข่าวจะสัมภาษณ์เพื่อข้อเท็จจริงหรือเพื่อความคิดเห็น ต้องมีคุณสมบัติอย่างไร 3. แหล่งข่าวที่นักข่าวจะใช้ระบุในการรายงานข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์จะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร

ประเด็นสัมภาษณ์	คำถาม
	<p>4. ความสัมพันธ์ส่วนต้วระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวจะมีผลต่อการรายงานข่าวหรือไม่ อย่างไร ในกรณีที่แหล่งข่าวเป็นผู้เสียผลประโยชน์จากข่าว</p>
<p>4. การประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักข่าวมีการประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว ทั้งประเภทบุคคลและเอกสาร หรือไม่ อย่างไร 2. ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข่าวมีการตรวจสอบหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น 3. นักข่าวเคยพบหรือไม่ ว่าแหล่งข่าวให้ข้อมูลที่ไม่ต้อง ถ้าเคย รู้ได้อย่างไร และแก้ไขอย่างไร แล้วจะใช้แหล่งข่าวเดิมอีกหรือไม่ อย่างไร
<p>5. ประสิทธิภาพในการทำงานของนักข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประสิทธิภาพในการทำงานมีผลต่อการเลือกใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 2. นักข่าวเก่าที่มีประสิทธิภาพในการทำงานมากมีรูปแบบหรือลักษณะการใช้แหล่งข่าวเหมือนกับนักข่าวใหม่ที่ขาดประสบการณ์การทำงานหรือไม่ อย่างไร
<p>6. ความพร้อมของแหล่งข่าวและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเข้าถึงกันและกันได้ระหว่างนักข่าวและแหล่งข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 2. ปัจจัยใดบ้างที่สามารถเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการเก็บข้อมูลจากแหล่งข่าวของนักข่าว และนักข่าวมีวิธีการแก้ไขอย่างไร 3. ลักษณะการได้มาซึ่งแหล่งข่าวเป็นอย่างไร มีแหล่งข่าวเข้าหาหรือไม่ แหล่งข่าวเข้าหานักข่าวในกรณีใด นักข่าวเคยได้แหล่งข่าวมาเองโดยไม่ได้คาดไว้หรือไม่ ถ้าเคย ได้มาอย่างไร
<p>7. การคำนึงถึงผู้รับสารในการใช้แหล่งข่าวบุคคล</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักข่าวมีการคำนึงถึงผู้รับสารในการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด

ประเด็นสัมภาษณ์	คำถาม
8. ข้อจำกัดเรื่องเวลาและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	1. กำหนดเวลาปิดข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร
9. แบบแผนการปฏิบัติงานและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. การยึดถือความเป็นภววิสัยในการรายงานข่าวมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวของนักข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 2. นักข่าวมีการกำหนดแ่งมุม หรือ กรอบให้กับข่าว (Set Frame) หรือไม่ อย่างไร และถ้านักข่าวมีการปฏิบัติดังกล่าว จะมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด
10. ระบบองค์กรและผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักข่าวมีความเป็นอิสระมากน้อยเพียงใดในการกำหนดแหล่งข่าว 2. หัวหน้าข่าว บรรณาธิการ หรือ ผู้บริหารมีผลต่อการใช้แหล่งข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด
11. ปัจจัยด้านอุดมการณ์ของสังคม และผลที่มีต่อการใช้แหล่งข่าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. อุดมการณ์ของสังคมมีผลต่อการกำหนดแหล่งข่าวของนักข่าวหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด 2. นักข่าวมักจะหลีกเลี่ยงการใช้แหล่งข่าวที่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่ต่อต้านบรรทัดฐานของสังคมใช่หรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวรุ่งนภา เอี่ยมงามทรัพย์ เกิดเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2521 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ในปีการศึกษา 2541 ต่อมาได้มีโอกาสเข้าศึกษาระดับปริญญาโทในสาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2543

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย